

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

J. Zandersen

Bogen om Vejle Amt

Vejle Amt.

D
P
B

1. Hæfte

Veje Amt.

Bogen om Vejle Amt.

**En Del Person- og Forretnings-
personalie indenfor Vejle Amt.**

Samlet og redigeret af Jakob Zandersen.

Udgivet af
DANSK PROVINS-BOGFORLAG
Vridsløselille.

Trykt i H. H. Hansens Bogtrykkeri i Vridsløselille.

Forord.

Ved Udarbejdelsen af dette Værk har jeg forsøgt at samle en Del spredte Billeder og Tekst inden for det Liv. der rører sig i Vejle Amt i vor Tid. Ikke som et historisk Værk, men som en kortfattet Fortælling om By og Land.

Jakob Zandersen,

Redaktør.

Vejle Amt.

VEJLE AMT grænser mod Nord til Aarhus Amt, mod Syd til Haderslev Amt, mod Vest til Ribe og Ringkøbing Amt, og mod Øst til Kattegat og Lillebælt. Købstæderne — Vejle — Fredericia — Kolding ligger i Vejle Amt.

Amtet bestaar af følgende Herreder, Bjærg Herred, Brusk Herred, Elbo Herred, Hatting Herred, Holmans Herred, Jerlev Herred, Nørvang Herred, Nørre Tyrstrup Herred, og Tørrild Herred. I ældre Tid nævnes Amtet at udgøre Dele af Løversyssel, Almindesyssel og Jellingsyssel. Omkring Midten af det 17. Aarhundrede bliver det underlagt Koldinghus Amt og Stjernholm Amt og først i Slutningen af det 18. Aarhundrede dannes nuværende Vejle Amt.

Bjærg Herred strækker sig som en Halvø ud i Kattegat med Horsens Fjord mod Nord og Vejle Fjord mod Syd. Den ret anseelige Del Oldtidsgrave, der vides at have været i Bjærg Herred, vidner om, at der her i den ældste Tid af vor Historie maa have været en ret betydelig Beboelse.

Om senere Tidens Beboelse vidner en Del af de gamle Herregaarde, der ligger spredte i Herredet. Endelig skal nævnes at det i 1899 oprettede Sanatorium „Vejle Fjord“ Stovby Sogn. (Se endvidere under Bjærg Herreds Afsnit.)

Brusk Herred har Købstaden Kolding med det historiske Koldinghus Selve Byen har enkelte smukke gamle Bygninger og Havn, som er anlagt 1842 samt flere betydelige Virksomheder m. m. (Se endvidere under Kolding Købstads Afsnit). Det er kun faa jordfaste Oldtidsminder, der nu i vor Tid findes i Herredet, og dog har der sikkert her, været adskillige Boplads, herom fortæller de mange Fund, der her er gjort, fra hine svundne Tider. (Se endvidere under Brusk Herreds Afsnit).

Elbo Herred, omgives helt af Vand, undtagen paa den vestlige Del, hvor det grænser til Holmans og Brusk Herreder. Købstaden Fredericia ligger i Elbo Herred. Særlig i den nye Tid har denne By skiftet Billede, dels ved det nye Baneanlæg og ved den nye Havn, aabnet 1939. I Byen ligger det i 1913 oprettede „Dansk Købestævne“, flere betydelige Institutioner, bl. a. Det kgl. Døvstummeinstitut, samt Den kgl. Døvstummeskole m. m. Men ogsaa fra vor Historie huser Byen mange Minder, der ligesom Kolding drages af talrige Turister, saavel hjemlige som fremmede. Spredt ude i Herredet forefindes Minder fra svundne Tider, gamle Gaarde og Voldstæder. (Se endvidere under Elbo Herreds Afsnit).

Hatting Herred har ikke nogen større By at fremvise, men spredt i Herredet ligger flere gamle Herregaarde, der knytter sig til Herredets Historie, bl. a. det smukke Tirsbæk og Bygholm. Fra vor ældste Historie, har Herredet været rigt paa Minder, talrige Oldtidsgrave er paavist, men i vor Tid er ikke mange tilbage. (Se endvidere under Hatting Herreds Afsnit).

Holmans Herred, har paa hele Nordsiden Vejle Fjord som Grænse, og her langs Fjorden ligger de naturskønne skovklædte Bakker med Munkebjerg. Et meget søgt Udflugtssted. I Graverslund Sogn ligger „Den Kellerske Aandsvageanstalt“. (Se endvidere under Holmans Herreds Afsnit).

Jerlev Herred, tæller kun fire Sogne, men har sikkert, efter de mange Oldtidsgrave, der vides at have ligget spredt i Herredet, været rigt i sin Beboelse. Tæt ved Egtved, var det, man gjorde det ret ejendommelige Oldtidsfund „Egtved Pigen“; men trods disse talrige Oldtidsminder, der vidner om Herredets allertidligste Historie, er der op til vor Tid kun meget sparsomme synlige Minder fra hine svundne Tider. I Højen Sogn, findes Gravmindet over Dragonen Niels Kjeldsen, faldet her 1864. (Se endvidere under Jerlev Herreds Afsnit).

Nørvang Herred, med Vejle Købstad og de store Stationsbyer: Brande og Give, er det største i Amtet. Særlig Eggen omkring Vejle, Fjorden og Grejsdalen har gennem de sidste Tider trukket talrige Turister til Vejle. (Se endvidere under Vejle Købstads Afsnit). Langt den største Del af de jordfaste Minder, der vidner om Amtets Beboelse i vor ældste Tid, er fundet i Nørvang Herred. Som et andet Led i Herredets Historie, fremtræder en Række gamle Herregaarde, hvoraf flere føres tilbage til det 15. og 16. Aarhundrede. (Se endvidere under Nørvang Herreds Afsnit).

Nørre — Tyrstrup Herred, er det sydligste i Amtet, og dannede forhen en Del af Landegrænsen mellem Danmark og Sønderjylland. I Nørre — Tyrstrup Herred ligger Skamlingsbanken, en af de højstede Udsigtsteder i Landet, hvorfra man skuer ud over Lillebælt til Fyn, ud over det fynske Landskab. (Se endvidere under Nørre-Tyrstrup Herreds Afsnit).

Tørrild Herred med Jellinghøjen, kendt af enhver i vort Landt gennem Tiderne besøgt af talrige Turister, saavel danske som fremmede. Intet Steds i vort Land findes et saa ejendommeligt nationalt Minde, som Kongegravene ved Jelling, med Kong Gorm og Dronning Thyras Gravhøje. Flere af de i Herredet liggende Herregaarde føres langt tilbage i vor Historie. Tillige ligger i Tørrild Herred „Randbøldals Fabrikker“ og „Jelling Statsseminarium“. (Se endvidere under Tørrild Herreds Afsnit).

Vejle Købstad!

Vejle ligger inde ved Fjordspidsen af Vejlefjord. Faa af vore Købstæder, har fra Naturens Haand, en saa enestaaende smuk Beliggenhed som Vejle, hvad der har medført, at talrige fremmede besøger By og Egn. Vi gør da, som disse, Turen op paa de høje Bakker, der tildels omslutter Byen, og ser ud over de skovklædte Skraaninger, ned over By og Fjord. Særlig er Udsigten fra „Himmelpind“ ret enestaaende i sin Art, men ogsaa fra de andre Bakkepartier er der vid Udsigt over Landskabet, By og Fjord.

Udsigt over Vejle fra „Himmelpind“

Fot.: Johs. Rønvig.

En stor Del af vore Købstæder føres langt tilbage i Tiden, trods dette, at det for fleres vedkommende kan siges, at deres Oprindelse og ældste Historie næsten helt forsvinder eller taber sig i Historiens Mørke, og saaledes ogsaa med Vejle, for at stedfæste Tid for denne By som Købstad lader sig ikke gøre, men det er en gammel By, der findes nævnt i det 12. Aarhundrede, men først i det 14. Aarhundrede fremkommer kendte kongelige Bevillinger for Vejle By. Den ældste af disse kongelige Bevillinger eller Privilegier er udstedt af Kong Valdemar i Aaret 1327. Man kan maaske ogsaa antage, at Vejle i sin ældste Tid, har været overskygget af dens nære Omgivelser, de to befæstede Borge, der vides at have ligget ved Vejle, samt det i katolsk Tid her liggende Kloster. De sidste Rester af den ene Borgs Volde „Borgvold“ fandtes endnu i det 19. Aarhundrede, men maatte vige for nyere Tid, nemlig ved Jernbanens Anlæggelse. Men længe før skal selve Borgen være forsvundet. Omkring 1470-erne nævnes, at Vejle Sortebrødre Kloster er i Besiddelse af Borgvolds Jorde. Den anden Borg fra middelalderlig Tid, som har ligget ved Vejle, var Rosborg, men ogsaa dennes oprindelige Byg-

ninger er forlængst forsvundet. Ogsaa Sortebrødreklostret er forsvundet. Kun findes som et Minde fra hine længst forsvundne Tider, de Rester af en Teglovn, man fandt 1923, og som blev underlagt Vejle Museum.

Uden Tvivl har den gamle By da ligget i Læ af dette Kloster, vokset op omkring dets Bygninger, der skal have ligget paa det Areal, der nu i vor Tid, for en væsentlig Del optages af Raadhuset — og den aabne Plads foran Raadhuset, Raadhustorvet. Sortebrødre Klostret menes at hidrøre fra det 13. Aarhundrede, men det er tænkeligt, at Klosterbrødrene først senere er begyndt at bygge deres Kloster af brændte Sten, De sidste Rester af det gamle Kloster var Klosterkirkens Taarn, der stod indtil det 18. Aarhundrede.

Ved Reformationen blev de mange katolske Klostre og deres rige Besiddelser saa godt som alle underlagt Kronen, og det har sikkert ikke gaaet Sortebrødre Klostret i Vejle anderledes, thi i Aaret 1531, overdrager Frederik d. 1ste, Sortebrødreklostret til Vejle By, der lod indrette Raadhus i en af Klosterbygningerne.

Raadhuset i Vejle,

Fot.: Johs. Rønvig.

Den gamle Klosterbygning vedbliver da at gøre Tjeneste for Byens Raad og Ting, indtil 1780. Trods de mange Ulykker, der i dette Tidsrum af Byens Historie kom over Byen. Gang efter Gang hærgedes den af den „Røde Hane“, stor Ødelæggelse forarsagede disse Brande, særlig den store Brand 1595, bidrog til, at det meste af Byens Gaarde og Huse tildels blev lagt i Aske. I samme Aarhundrede hærges Byen af Pest, og dertil kom de i det 17. Aarhundrede urolige Tider, hvor Vejle By Gang efter Gang hjem søges af fjendtlige Tropper, der afbrændte eller nedbrød flere Huse i Byen. Gennem lange Tider var det gamle Raadhus besat af fremmede Tropper, intet Under, at det til sidst var saa brøstfældigt, at det tildels truede med at falde sammen.

Det Raadhus, der blev bygget 1780, var i to Etager, Kælder og høj Stueetage, var 8 Fag langt, plus Midterfaget, der optoges af Indgangsportal. Denne var ført op i Højde med Taget, midt paa Taget var anbragt et lille Taarn. For-

uden Raadstue og Tingsal, blev Bygningen benyttet til mange andre Ting, her var Arrest og Sprøjtehus.

Byens nuværende Raadhus er bygget i Aaret 1878, opført af røde Mursten i gotisk Stil, er i to Etager og Kælderetage, særlig øverste Etage er fremtrædende med sine høje spidsbuede Vinduer. I det firkantede, fremspringende Taarn, er Indgangsportalen, selve Taarnet afsluttes af et højt Spir.

Vinkelret bag Hovedbygningen ligger Arresthuset, der senere er blevet udvidet, og nu i allersidste Tid tilbygget en mindre Bygning. Modsat Arresthuset ligger ogsaa vinkelret bag Raadhuset den i 1920 opførte Politigaard, bygget af røde Mursten efter Tegning af Professor M. Nyrop.

Politigaarden danner saaledes med sin trappeafsluttende Gavl, det ene Hjørne af Vedelsgade, medens det andet Hjørne af denne Gade dannes af den i 1920 opførte Dommergaard, ogsaa bygget efter Tegning af Professor M. Nyrop, og opført af røde Mursten, i to Etager med Kælder og Kvist, den ret anselige Hovedbygning, faar et eget værdigt Præg ved de 2 korte Tværfløje, der afslutter den.

Dommergaarden i Vejle.

Fot.: Johs. Rønvig

Amtsgaarden, ligger som Nabo til Dommergaarden, og er opført 1899, den tidligere Amtsgaard Iaa i Torvegade.

Bygningen er som en stor Villa i 2 Etager, med Kælder, dens Facader er hvidpudsede, Hovedfacaden flankeres af 2 fremspringende Gavlfacader.

Byens Administrationsbygning, ligger med Facade til Kirketorvet. Af hel ny Dato er den gennemførte Gade langs den østlige Side af Administrationsbygningen, oprindelig var denne Bygning opført som Hospital, man undrer sig over, at man har ladet en Hospitalsbygning opføre netop paa dette Sted, hvor Torvets og Banegaardens Liv, unægtelig maa have medført tildels utaalelige Forhold for Hospitalets Patienter. Men kan det i denne Forbindelse siges, at et egenligt vel-

ordnet Hospitalsforhold, som det kendes i vor Tid, ikke fandtes paa den Tid, da omtalte Bygning opførtes og indrettedes til Hospital. Det er bygget i 1850-erne og paa den Tid havde langt den største Del af vore Byers Indbyggere, den Opfattelse, at et Hospital, kun var til for de fattige og hjemløse. Den oprindelige Hospitalsbygning, blev da efter, at et andet Sygehus var opført, indrettet som Administrationsbygning for Vejle By. Senere omkring 1916 blev Bygningen udvidet med en Tværføj, og her indrettedes Biblioteket. Af endnu nyere Tid er Tilbygningen mod Syd, paralel med den ældste Bygning, hvor der bl. a. er Lokaler for Skolelæge m. m. og endelig sker der i de sidste Aar det, at Biblioteket for Vejle By og Amt, faar sin egen nye Bygning, opført i moderne Stil paa en Plads ved Vejle Museum og Skattekontorer m. m. rykker ind i den nys omtalte Tværføj, saaledes at bogstavelig talt alt vedrørende Kommunens Tarv er samlet i eet Bygningskompleks.

Sct. Nicolai Kirke (i Baggrunden ses Vejle Administrationsbygning).
Fot. Johs. Rønvig.

Gang efter Gang, slaaet sig ned i Kirken, havde hugget Skydehuller i dens Taarn. Men sandsynligt har den første Stenkirke været betydelig mindre, og vel nok kun bestaaet af et Langhus, overdækket af svære Bjælker som Loft, thi først langt senere begyndte man at overdække vore Kirker med Hvælvinger, og saaledes er det sikkert ogsaa med Sct. Nicolaj Kirke, der i det 14. og 15. Aarhundrede bliver betydeligt udvidet.

Kirken, saaledes som den nu er, bestaar af Taarn, Treskib, Langhus, der

Foruden Sortebrødrekloster Kirke, laa der i Vejle Byens Kirke, Sct. Nicolaj Kirke. Hvor langt tilbage i Tiden vi skal, for at tidsfæste denne Kirkes Tilblivelse vides ikke. Muligt har der her som i andre af vore gamle Byer, først ligget en Trækirke, og samtidig med at Sortebrødrene begynder at bygge deres Kloster af brændte Sten, er det da at antage, at man ogsaa begynder at bygge en ny Sct. Nicolaj Kirke. Vi skal ikke her komme nærmere ind paa hvorledes den første oprindelige Stenkirke saa ud, thi desværre er det saaledes, at der op til vor Tid er levnet saa usigeligt lidt af det oprindelige Kirkehus, dertil kommer, at Byen gennem sin Historie, som før fortalt, blev hjemsogt af Ulykker og Krige og anden Ødelæggelse. Saaledes havde Fjenden i Krige i det 17. Aarhundrede,

afsluttes af to Sidekapeller og Korbygningen. Hovedindgangen til Kirken er i Taarnet, og Taarnrummet dannet en Forhal til Kirken. Straks man kommer ind i Kirkerummet, har man over sig Orglet, og træder da ind i det anseelige Langhus, hvor otte svære Søjler bærer Hvælvingerne i de 15 Hvælvingfag, som det treskibede Langhus bestaar af.

Ved den østlige Ende af Langhuset er der mod Syd og Nord tilbygget Kapeller. I Kapellet mod Syd findes paa Østmuren en Tavle over de Præster, der har tjent Kirken efter Reformationen, i Nord Kapellet er der i det vestlige Hvælvingfag Gravsted for Obertsøjtnant Kai de la Mare. Disse to Kapeller danner saaledes Kirkens Korsarm, tæt ved Prædikestolen, paa Korsarmens Østmur, er op-hængt et Maleri, forestillende Historikeren Anders Sørensen Vedel, født i Vejle 1542, død 1616. (Malet af J. Roed).

Ved Midterskibets østlige Hvælvingfag er Triumfbuen, der støttes af to svære runde Søjler. Mod Syd og Nord er der en smal Bue mellem Søjle og Kormuren, i den førstnævnte Bue er anbragt Prædikestolen. Selve Koret er delt i to Hvælvingfag, hver inddelt i 4 Felter, disse er i den nyere Tid blevet dekoreret med bibelske Billeder. I det første Hvælvingfag staar Døbefonden, i det bagerste Alteret med Tavle, et Maleri forestillende Opstandelsen. Langs Korets Syd og Nordmur er indmuret nogle gamle Gravsten, der forhen har ligget i Kirkens Gulv.

Vor Frelsers Kirke (til højre ses Teknisk Skole, i Baggrunden til venstre ses Langelinies Skole).
Fot.: Johs. Rønvig.

Ret ofte var Vejle By i længst forsvundne Tider, besøgt af Landets Konger.

Her blev i Aaret 1256 afholdt Kirkemøder, saa ud fra dette maa man antage, at Vejle ikke har været nogen helt lille By, og ej heller uden Betydning, men den kom dog aldrig op paa Siden af Byer som Viborg, Aalborg, Kolding og Aarhus, dertil kommer, at Byen i ældre Tider, saa hyppigt var hjemsogt af Ulykker, saa svære Ulykker, at dens Vækst ikke formaaede at rejse sig. Vi skal helt op til den nyere Tid, til Tiden omkring det 19. og 20. Aarhundrede før Byen tager til i Vækst, og hvor man begynder at spore Udvikling og Forandring i dens Bybillede. Saaledes er Byens Indbyggertal vokset fra 2705 i Aaret 1840, til 7145 i Aaret 1880, men Aaret 1901 er Indbyggertallet steget til 14592, og 1938 er det

med Forstæder ca. 31.000. Denne Udvikling medførte selvsagt, at en ret betydelig Del af Nybygninger maatte finde Sted.

Omkring Aarhundredeskiftet blev af en Komite indsamlet Hjælp til en Kirke i Vejle, og 1904 paabegyndtes Opførelsen af Vor Frelzers Kirke. Foruden de Midler, der var samlet af Byens Borgere, ydede Stat og Kommune sit Tilskud, og i Aaret 1907 blev Vor Frelzers Kirke indviet. Den bestaar af et anseeligt Langhus, der danner Midterskibet, i dette er mod Vest indbygget Taarnet, der har firsiddet Spidsgavle omkring det høje Spir. Langs Midterskibets Nord og Sydside er smalle og betydeligt lavere Sideskibe, saaledes at Kirken er treskibet. Sideskibene er bygget frem i Plan med Taarn gavlen og har i hele Taarnbredden en Søjlegang, med Indgang til Sideskibet.

Kirkens Indre er overkalket, kun de lave Sideskibe og Søjlernes Fodstykker staar i røde Mursten. Ser man ned gennem Sideskibene, minder de om en gammel Buegang, hvor Lyslet falder ind fra Buerne, ud mod Midterskibet.

Parti fra Mølleaaen.

Fot.: Johs. Rønvig.

Sideskibenes langagtige Hvælvinger er dekorerede. Fra Midterskibet fører en Marmortrappe op til det højere liggende Kor, dette er smallede end Midterskibet og afsluttes som tresiddet, med høje, slanke, buede Vinduer. Under Koret er Konfirmandstue. Indgangsportalen er i Taarnet. Over denne er anbragt Kirkens Orgel. Foran dette er der en fremspringende Altan af Sandsten.

Af andre Kirker, bygget af forskellige Trossamfund, skal her nævnes, den katolske Sct. Noberts Kirke, der ligger paa Blegbanken, bygget 1924, i udpræget gotisk Stil, sammenbygget med den katolske Præstegaard og i Forbindelse med den katolske Skole. I Wissinggade ligger Sct. Pouls Kirke, bygget i 1870erne, og er Metodistkirke. Den er ved Aarhundredeskiftet ombygget og en Del udvidet. Fik ved samme Lejlighed Kuppeltaarn med Spir. Endelig skal nævnes Baptistkapellet.

Byens Skolevæsen er et helt Kapitel for sig, der tager sin Begyndelse i 1542, ved Latinskolen, eller „den lærde Skole“, som menes, ifølge (j. Alsteds Beretning om Vejle Latinskole) at have sit Udspring 1542, den blev nedlagt 1739, efterfulgt af „Den Danske Skole“. Vi skal dog ikke her trænge nærmere ind paa Byens Skolevæsen gennem denne lange Tidsperiode, men indskrænke os til korte Oplysninger. Eftersom Byen i det 19. Aarhundrede tog til i Vækst, fremkom ogsaa Efterspørgselen om Skoleundervisning. Der opstod i Vejle, som i andre af vore Købstæder, en Del private Skoler; thi det er jo først i den nyere Tid, at

Skoleundervisningen er blevet underlagt Stat og Kommune. Endnu findes i Vejle følgende private Skoler: Gerda Møllers Skole, oprettet 1877, Kristine Seligmanns Skole og den nysomtalte katolske Skole. Efterhaanden som Byens Skolevæsen blev underlagt Kommunen, forsvandt de private Skoler, eller de blev overtaget af Kommunen. Nu i vor Tid har Byen følgende Skoler: Vejle Gymnasium, Nørrebrogade, Mellem- og Realskolen paa Kirketorvet, Klostergades, Nyboesgades, Langelinies og Søndermarksskolerne. Endelig skal nævnes: Forskoleseminariet, Handelsskolen og Teknisk Skole.

Havneanlægget ved Vejle er fra 1826, men længe før Begyndelsen til nuværende Havn blev lagt, var der Sejlads til Vejle. Saaledes nævnes i Tiden 1640erne en Skibsbro ved Vejle, ved Sønderaa. Endnu minder Navnet „Gammel Havn“, om at Byen her forhen havde sin Havn, eller Skibsbro, for egentlig Havn kan der vel ikke være Tale om, thi forskellige Beretninger fortæller at Sejladsen paa Vejle var ret besværlig, man maatte losse og lade langt væk fra Byen, antagelig ude i det dybe Brohøl, og da paa flade Pramme slæbe ind til Skibsbroen. Disse besværlige Forhold medførte, at den Handel, der var ad Søvejen, blev mere og mere formindsket, hertil kom som foran fortalt, at Byen gentagne Gange blev hjem søgt af svære Ulykker, der medførte, at man indenfor det lille Bysamfund ikke kunde magte Opgaven, ogsaa at forbedre Sejlforholdene paa Aaen, der Tid efter anden tildels helt sandede til.

Vejle Havn.

Fot.: Johs. Rønvig.

Det Havneanlæg man begyndte paa i 1820erne, er da senere gennem Tiden udvidet, saaledes at der nu i vor Tid ved Vejle findes en helt moderne Havn. Den oprindelige 6 km. lange Sejlrende er gentagne Gange uddybet, foruden Havnebassinet er der Svajebassinet, Lystbaadehavn og Yderhavn. Mod Nord og Syd er indvundet et ret betydeligt Areal, hvor der op mod vor Tid har rejst sig Fabriksbygninger, Pakhuse, Kul- og Tømmerpladser m. m., samt ligger paa det indvundne Areal Byens Gasværk, bygget 1859, i nyere Tid moderniseret og betyde-

ligt udvidet.

Paa Havnepladsen er der, midt for den brede Havnegade, opstillet et Monument over Amtmand Herman Gerhard Treschow, f. 1780 d. 1836. Han var Amtmand over Vejle Amt fra 1820 til 1826.

Parti fra Gammelhavn.

Fot.: Johs. Rønvig.

I ældre Tider var vore Købstæder lukkede Byer, flere af de større Købstæder havde Volde og Voldgrave til Værn mod fjendtlige Angreb. Hvorvidt Vejle By har været befæstet, kan ikke med Sikkerhed siges, men den havde som andre Købstæder sine Byporte, Nørreport og Sønderport, ved disse Byporte laa som Regel Byens Accisebod, hvor den i det 17. Aarhundrede oprettede Konsumsion, afkrævede Acciseafgiften. Denne Form for Toldafgift holdt sig indtil Midten af det 19. Aarhundrede, antageiig har der ogsaa ved den gamle Havn ligget et Toldsted, men efter den ny Havns Anlæggelse blev der ved Havnen bygget et Toldkammer.

Havnens Anlæggelse medførte en voksende Udvikling i Handel og Industri, Byen stod foran en ny Udvikling, som med raske Skridt forandrede de gamle Bybilleder. Den stadig stigende Trafik paa Havnen, medførte Udvidelser af Toldkammeret, dertil kom, Jernbanens Anlæggelse i Aaret 1868, og dermed en ret betydelig Forøgelse af Varetransporten til og fra Vejle. Det gamle Toldkammer blev trods Udvidelser for trangt, og 1906 opførtes det nuværende Toldkammer, ved Vejle Havn og Havnegade.

Det er en temmelig anseelig Vinkelbygning, opført af røde Sten, med Facade mod Havnepladsen, et slankt Hjørnespir flankerer Indkøslen til Havnegade.

I nyere Tid er der langs Fjorden fra Havnen ud til Skyttehuset anlagt en smuk Strandpromenade.

Havnegade fører under Højbanen til Jernbaneplassen, og videre til Kirketorvet. Af ny Tid er den omlagte Banegaardsplads, samt Ombygningen af den gamle Stationsbygning, til moderne Stationsbygning.

Jernbanen Fredericia — Aarhus aabnedes 1868. Vejle — Give Banen, er fra 1894, overtaget af Staten 1914.

Post- og Telegrafbygningen paa Hjørnet af Havnegade og Banegaardspladsen er bygget 1897, men betydelig ombygget i Aaret 1908.

Overfor Banegaarden, ligger et ret betydeligt Bygningsværk i Renæssancestil, med Renæssancens talrige Forsiringer og Ornamenter, det er Vejle Teater, bygget i 80erne, men desværre nu i vor Tid, i sit Ydre, meget forfalden.

Byens Udvikling og Vækst, tager egentlig først til omkring 80erne, fra 1840 til 1880 er Byens Indbyggerantal vokset omtrent til det tredobbelte, og ved Aarhundredeskiftet er det atter fordoblet til 14592. Denne Udvikling forbliver støt at følge Byen, og i Løbet af de kommende 25 Aar stiger Indbyggerantallet til 22000. Heraf vil man kunde forstaa, at saagodt som de fleste af Byens Huse er af nyere Tid. Næsten intet vidner om, at Vejle er en gammel By, og som Købstad, sikkert ældre end 1327; men naar saa lidet minder Byens Ælde, skyldes det for det væsentligste de mange Ulykker, der gennem Tiden kom over Byen, vi har foran fortalt hvordan fjentlige Tropper huserede og afbrændte og ødelagde flere af Byens Huse og Gaarde, ligesom store Dele af Byen, ved de gentagne Ildebrande, blev lagt i Aske. Om en af disse sidste store Ildsvaader fortæller en Tavle indsat i Muren paa Bygningen i Nørregade Nr. 15., dens Inskription lyder:

„Fra den 23. April 1786, da en grusom Ild ødelagde denne Gade, til den 23. August samme Aar. Er dette Sted ved Forsynets og God Øvrigheds og Fromme Menneskers Hjælp igjen bekostet og opført af Birgithe Marie Tolstrup“.

Parti fra Sønderaaen.

Fot.: Johs. Rønvig.

I Søndergade, fra Raadhustorvet og ned til den gamle Stenbro over Aaen, ligger endnu en Del gamle Huse, men dog ikke ældre end fra Tiden omkring det 18. Aarhundredes Slutning. Saaledes Mtr. Nr. 85, Søndergade 8, tæt ved denne ligger en Gaard der bærer Aarstallet 1799, dens Facadebygning mod Søndergade er et 13 Fag langt Bindingværkshus. Dernæst Ejendommen Nr: 20 Mtr. Nr. 79, ogsaa en Bindingsværksgaard i to Stokværk med Kælder, udvendig en høj dob-

belt Stentrappe med Smedejærnsrækværk i Empire Stil, i samme Stil en smuk Port, nu meget forfalden.

Efter denne følger Gaarden Nr: 26, det er en 13 Fag lang Bindingværks-gaard i to Stokværk, dens Gaardinteriør, med de gamle Bygninger, minder om en gammel, stor Købmandsgaard.

Forresten findes der i Byen flere smukke, gamle Gaardinteriør. I Torvegade, nu Nr: 22, Mtr. Nr. 366a er ogsaa en Bindingsværksbygning i to Stokværk med Kviste, en Tavle paa Bygningens Facade udført i Rokokkostil, fortæller om dens Ælde, den bærer Aarstallet 1769, og Ejerens Initialier J. F. (Jens Fevejle) og Hustru M. U.

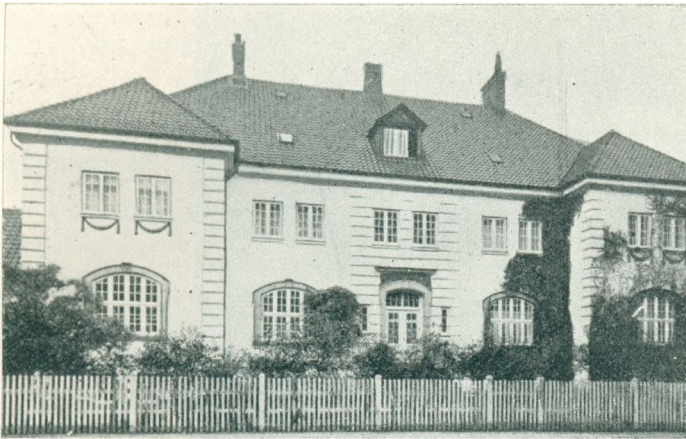
I de fleste af Landets Købstæder fandtes der „Hospitaler“ for syge og spedalske, disse Barmhjærtigheds-Hospitaler, har sit Udspring helt tilbage til før det 16. Aarhundrede. Vi finder saadanne Hospitaler nævnt i flere Byer, saaledes i Kolding, hvor Sct. Jørgens Hospitalet nævnes i det 16. Aarhundrede, ogsaa i Odense fandtes der et Sct. Jørgens Hospital, for syge og spedalske. Vejle Hospital er i sin første Oprindelse et saadant „Hospital“ for syge og spedalske. Første Gang det findes nævnt er i Aaret 1542. Gennem Tiden betænkes dette Hospital ved Tillæggelser af forskellig Tidende og Jordegods. Disse Hospitaler laa altid udenfor Byen, og saaledes ogsaa med Vejle Hospital, det laa udenfor Nørreport, altsaa omtrent paa samme Plads, hvor det i Aaret 1925—26 opførte Hospital ligger. Byens Udvikling medførte at Hospitalet med dets Jorder kom til at ligge midt i Byen, fra Hospitalet frasolgtes det Areal, der nu i vor Tid udgør Nørre-Torv.

Vi skal ikke her komme nærmere ind paa Hospitalets forskellige Jordtil-lingender eller Bygninger, men blot nævne, at i Aaret 1872 blev de gamle Hospi-talsbygninger, der da syntes at være ret brøstfældige, nedrevet og der blev bygget en ny Hospitalsbygning, som stod indtil 1925, hvor nuværende Hospitalsbygning blev paabegyndt. Den bestaar af en, i to Stokværk med Kælder, rød Murstensbygning, med Facade til Nørretorv og Kalkbrænderivej, og virker nu med sine Midler som en Art Stiftelse for gamle og ubemidlede. (Litt: Axel Thiesen, Vejle Hospital, i Vejle Bys Historie af C. V. Petersen: 1926.)

Inden denne korte Beretning om Vejle afsluttes, for at give Plads for det Liv, der i vor Tid rører sig i Byen, er der endnu enkelte Institutioner vi ikke maa forglemme.

Foran er fortalt om det gamle Sygehus, fra 1859, der indtil Aaret 1898 gjorde Tjeneste som Sygehus, for derefter at blive Byens Administrationsbygning; men den egentlige Begyndelse til Vejle Amts og Bys Sygehus, maa vel siges at ligge i det i 1890 opførte nye Sygehus, der da siden gentagne Gange er blevet udvidet. Den største Udvidelse var sikkert da nuværende kirurgiske Afdeling blev opført, denne Bygning ligger med Facade mod Horsensvej. Det samlede Sygehus-Kompleks ligger paa Kabbeltøft og Horsensvej.

Biblioteket for Vejle By og Amt har sin egen Bygning, opført 1934 i moderne Stil, indrettet efter Tidens Krav med lyse og gode Lokaler, Læsesale og selvstændigt Børnebibliotek. Oprindelsen til Vejle By og Amts Bibliotek føres tilbage til Aaret 1906, ved Sammenlægning af den i Aaret 1895 stiftede „Vejle Folkebogsamling“, og det i Aaret 1904 stiftede „Vejle Folkeundervisningsbibliotek“, i Aaret 1913 blev det statsanerkendt som „Centralbibliotek“ og 1914 kommer det i Besiddelse af cand. mag. Søren Hansens Bogsamling, 1918 overtages det af Vejle Kommune og havde indtil 1933 Lokaler i det foran omtalte gamle Sygehus, den

Amtsgaarden i Vedelsgade.

en virkelig smuk og harmonisk Bebyggelse.

Syd for dette nye Byanlæg, ligger Amtsgaardens Have, der optager hele Arealet mellem Orla Lehmannsgade og den mod Syd liggende Dommergaard, se Side 9, og er en Del af den oprindelige Amtsgaards Have. Den tidligere Amtsgaard laa i Torvegade, og var en Bindingsværksbygning fra Tiden omkring Begyndel-

sen af forrige Aarhundrede. En Del af denne Bygning er det nuværende „Hammerhus“, Hjørnet af Torvegade og Orla Lehmannsgade, mod sidstnævnte Gade er der i Muren i en Niche opstillet en Buste over Amtmand Orla Lehmann. Den nuværende Amtsgaard ligger med Facade til Vedelsgade, den er bygget 1899, og er i to Stokværk med Kælder, opført efter Tegning af Bygningsinspektør J. V. Petersen, i Palæstil, har hvidpudsede Facader. Vinduerne omslutes af Sandstensfatninger prydet med Ornamentter og Blomsterranker af Sandsten. De to nordlige og sydlige Fag, flankere selve Midterbygningen ved sit Fremspring for denne.

Det nuværende Vejle Amt, se Side 5 og 6, dannes først ved Resolution af 1799. Amtmænd over Vejle Amt har siden 1799 været følgende:

Johan Carl Frederik von Hellfried, Stiftamtmand, Konferensraad, født 1739, død 1810. Amtmand over Vejle fra 1799 til 1803.

Johan Henrik Selmer, Amtmand, Kaptajn og Landinspektør. Amtmand over Vejle Amt fra 1803 til 1820.

Herman Gerhard Treschow, Amtmand født 1780, død 1836, Amtmand over Vejle Amt fra 1820 til 1826, et Monument over ham er opstillet ved Havnen se Side 14.

Carl Gustav Rosenørn, Stiftamtmand, Justitsraad, født 1784, død 1858, Amtmand over Vejle Amt fra 1826 til 1828, derefter Stiftamtmand over Aarhus Stift.

Peter Fjeldsted Hoppe, Stiftamtmand, Kammerherre, født 1794, død 1848, han havde tidligere været Stiftamtmand paa Island, Amtmand over Vejle Amt fra 1828 til 1848.

Christian Ploeyen, Amtmand over Vejle Amt fra 1848, forflyttedes samme Aar til Holbæk Amt.

Peter Martin Orla Lehmann, Amtmand, Indenrigsminister 1861 til 1863, født 1810 død 1870. Amtmand over Vejle Amt fra 1849 til 1861.

Carl Bodelius August Dahl, Amtmand over Vejle Amt fra 1862 til 1868.

C. L. V. R. Nutzhorn, Amtmand, født 1828, død 1899, Amtmand over Vejle Amt fra 1870 til 1898. Indenrigsminister 1863—64. Justitsminister 1868—70.

Vilhelm Bardenfeldt, Stiftamtmand, Kammerherre, født 1850, Amtmand over Vejle Amt fra 1899 til 1921.

Knud Valløe, Amtmand, Kammerherre, født 1867, Amtmand over Vejle Amt fra 1921 til 1937.

Peder Herschend,
Stiftamtmand, Kommandør af Dannebrog, Dannebrogsmænd.

Peder Herschend, Stiftamtmand, Kommandør af Dannebrog, Dannebrogsmænd, er født den 2. Oktober 1881 i Horsens, som Søn af Overretssagfører C. H. E. Herschend, født 1845, død 1912 og Hustru Margrethe, født Schlegel, født 1856, død 1923, gift 1905 med Ellen, født Hansen, Datter af Købmand Carl L. Hansen og Hustru Alma, født Boumgarten.

Student 1899, cand. jur. 1905. Assistent i Indenrigsministeriet 1907. Fuldmægtig ved Sjællands Stiftøvrighed 1908—1918. Kst. Fuldmægtig i Handelsministeriet 1909. Kgl. udnævnt Kontorchef i Handelsministeriet 1917. Stiftamtmand over Ribe Stift og Amtmand over Ribe Amt 1921. Amtmand over Vejle Amt 1937.

Formand for Aarslisteudvalget for sydjydske Nævningekreds, Formand for Bestyrelsen for Den Kellerske Aandssvageanstalt, og for Aandssvageanstalten i Ribe og Vodskov. Formand for Horsens - Juelsminde og Vejle - Grindsted Jernbaner. Medlem af det i Henhold til Landkommunalloven nedsatte Indlemmelsesnævn. Medlem af Bestyrelsen for Horsens Vestbaner og Medlem af Tilsynsraadet for Biku-ben, Forsørgelsesforeningen og Sparekasse.

Amtsforvaltere i Vejle Amt har siden 1799 været følgende:

Frans Jørgen Hvas, Kammerraad, født 1746, død 1825, Amtsforvalter fra 1799 til 1814.

Jens Worsaae, Justitsraad, født 1780, død 1840. Amtsforvalter fra 1814 til 1840. Medstifter af Vejle Sparekasse. Fader til Arkæolog J. J. J. Worsaae.

Christian Caroc, Etatsraad, født 1787, død 1859. Amtsforvalter fra 1841 til 1859.

Waldemar Jacobsen, cand. jur. Justitsraad, født 1813, død 1886. Amtsforvalter fra 1859 til 1886. Drev Forsøg med kunstig Østersavl i Vejle Fjord.

Johannes Sylvester Lütken, cand. polit., født 1830, død 1896. Amtsforvalter fra 1886 til 1896.

Ludvig Thomas Trojel, cand. jur., født 1842, død 1922. Amtsforvalter fra 1896 til 1913.

Frederik Joachim August Markmann, cand. jur., født 1848, død 1927. Amtsforvalter fra 1913 til 1921.

Aage Ravn, cand. jur., født 1869. Amtsforvalter fra 1921 til 1926.

Poul Martin Ræbild, cand. jur., født 1879, død 1938. Amtsforvalter fra 1926 til 1938.

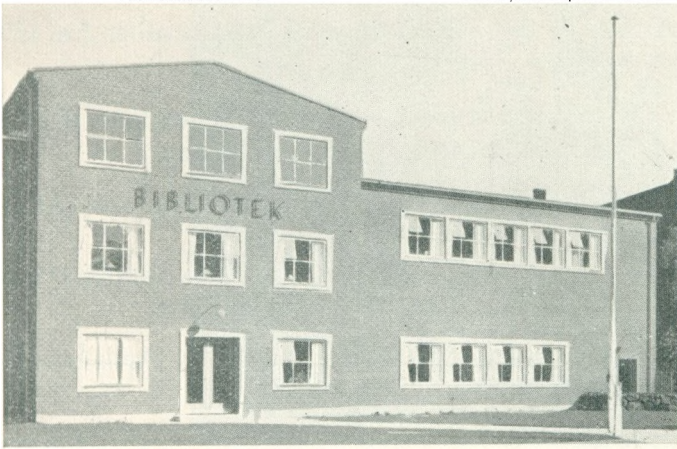
Hans Jørgen Swane, cand. jur., nuværende Amtsforvalter, kom til Vejle 1938, efter at have været Amtsforvalter i Tønder fra 1935.

Hans Jørgen Swane,
Amtsforvalter.

Medlemmer i den ophævede civile og adskillige Stænders Enkekasse af 1804. Udgiver af den Bruunske Legatstamtavle.

Hans Jørgen Swane, Amtsforvalter, er født den 29. November 1886 i København, Søn af kgl. Borgmester P. D. Swane, født 1852, død 1929, og Hustru Elise, født Købke. Gift 1920 med Ellen, født Blechingberg, Datter af Amtsforvalter, cand. jur. Einar Blechingberg, født 1860, død 1919, og Hustru Sigrid, født Madsen. Student 1906, cand. jur. 1912. Volontør i I. Revisionsdepartement 1914. Assistent 1916, Sekretær 1919, i I. Hovedrevisorat 1927. Fuldmægtig 1929. Overretssagfører 1919. Fungerende Sekretær ved Landsoverskatteraadet 1916—35. Fungerende Amtsforvalter i Tønder 1920—21. Cst. Amtsforvalter paa Møen 1925. Amtsforvalter i Tønder 1935, i Vejle siden 1938, tillige Skovkasserer for Randbøl og Boller Skovdistrikter. Siden 1929 Medlem af Bestyrelsen for Christiane Muus, født Bruun, Magdalene Bruun og Charlotte Købkes Familielegater. Fra 1929 til 1935 Medlem af Repræsentantskabet for Understøttelses-Anstalten for trængende Efterslægt af

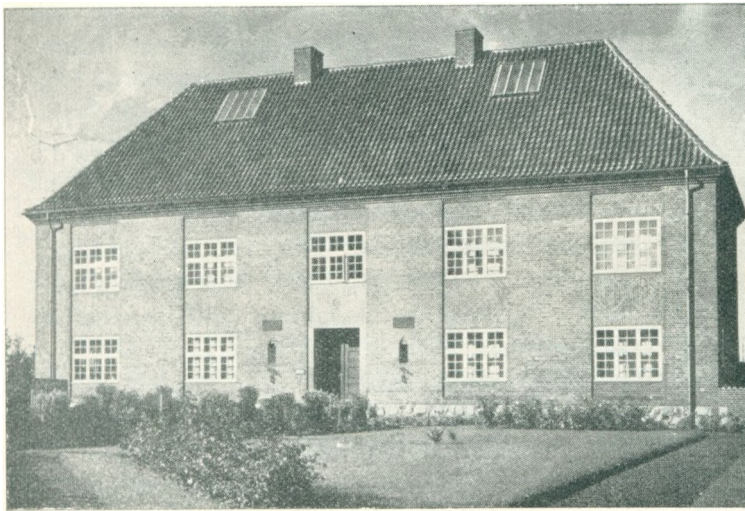

Vejle By og Amts Bibliotek.

Museet Frøken Agnes Hviids Formue, ogsaa med dette Formaal at tjene til Hjælp til en Museumsbygning, og endelig skænkede Fabrikant C. M. Hess og Hustru, i Aaret 1921 et større Beløb til Museumsbygningen, men trods disse betydelige Gaver, paabegyndtes Opførelsen af Museumsbygningen først i Aaret 1922, og Aaret efter blev Museet aabnet for Offentligheden.

Museumsbygningen er i to Stokværk, opført af røde Mursten, efter Tegning af Arkitekterne N. Chr. Hansen og Hess-Petersen. Sammen med Biblioteksbygningen er der her, trods den forskelligartede Arkitektur opstaaet en virkelig smuk og harmonisk Bebyggelse.

Forhen er fortalt om Vejle gamle Havn, og om Anlæggelsen af en ny Havn. Begyndelsen til den nuværende moderne Vejle Havn, se Side 13 og 14, Havne-

Vejle Museum

bredt. Sydkajen er ca: 738 m., og Nordkajen ca. 500 m. Havnens samlede Bolværkslængde andrager nu 2215 m., heraf er 637 m., Jernbetonkaj og ca. 445 m: er Kajmur paa høj Pæleværk, ca. 780 m: er Træbolværk.

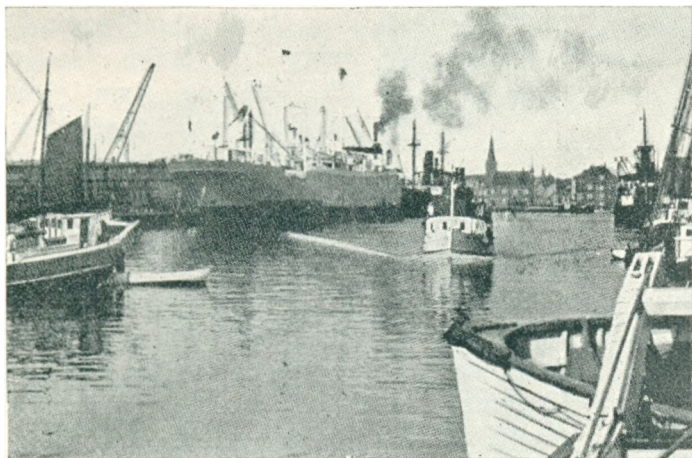
Efterhaanden som Havnen udvides, voksede ogsaa Trafikken paa Havnen, og der opstod Tid efter anden, flere større Virksomheder som her ved Havnen op-

Som Nabo til Biblioteket ligger det i Aaret 1922 og 1923 opførtes Vejle Museum, der har sit Udspring i Aaret 1898, og i det væsentligste er skabt ved store og betydelige Gaver fra private Personer. En betydelig Kunstsamling blev skænket af Etatsraad Chr. Eckardt, Ørumgaard, i Aaret 1908 skænkede hans Hustru et ret betydeligt Beløb til Opførelse af en Museumsbygning. Ved testamentariske Bestem-

melser af 1916 skænkedes til Museet Frøken Agnes Hviids Formue, ogsaa med dette Formaal at tjene til Hjælp til en Museumsbygning, og endelig skænkede Fabrikant C. M. Hess og Hustru, i Aaret 1921 et større Beløb til Museumsbygningen, men trods disse betydelige Gaver, paabegyndtes Opførelsen af Museumsbygningen først i Aaret 1922, og Aaret efter blev Museet aabnet for Offentligheden. Museumsbygningen er i to Stokværk, opført af røde Mursten, efter Tegning af Arkitekterne N. Chr. Hansen og Hess-Petersen. Sammen med Biblioteksbygningen er der her, trods den forskelligartede Arkitektur opstaaet en virkelig smuk og harmonisk Bebyggelse. Forhen er fortalt om Vejle gamle Havn, og om Anlæggelsen af en ny Havn. Begyndelsen til den nuværende moderne Vejle Havn, se Side 13 og 14, Havneanlægget fra 1820-erne blev gennem Tiderne forbedret og udvidet, vi skal ikke her komme nærmere ind paa disse forskellige Tidsperioder og Udvidelser af Havnen, men kort fæstne os ved Havnen saaledes som den i vor Tid er. Efter de sidste Udvidelser raader Vejle Havn nu over et samlet Havneareal paa 51,85 ha.: det store Svajebassin er nu saa dybt at Skibe paa indtil ca: 10,000 Tons kan gaa ind. Selve Havnebassinet er 69 m.

førte dels Fabriksbygninger, dels Pakhuse og lejede Lagerpladser for Tømmer og Kul e. t. c.

I Aaret 1886 ansattes der en Havneingeniør, nemlig Emil Pedersen, som fungerede som Havneingeniør indtil Aaret 1912, hans Efterfølger er nuværende Havneingeniør og Stadsingeniør K. Runge, R. af D. Nuværende Havnefoged ved Vejle Havn er Johannes Hermansen. Omkring 90-erne anlagdes der fra Statsbanen ned til Havnen Jernbanespor, flere store Kulkraner rejser sig mod Himlen, samt moderne Kornelevatorer, der i Modsætning til Kranernes støjende Færd lydløst suger Kornladningen ind i Magasiner og Pakhuse.

Parti fra Vejle Havn.

Blandt de Virksomheder, der ved Vejle Havn præger det daglige Liv her, skal blot nævnes nogle enkelte, saaledes Vejle offentlige Slagtehus, der ligger Syd for Havnen, og har sin Tilblivelse omkring Aarhundredeskiftet, tæt ved dette ligger Exportstalderne og Markedshal, der saavidt vides har sin Oprindelse omkring 1920—21. Langs Sydkajen ligger bl. a. Det forenede Damskibs Selskabs Kontorbygning

og Lagerplads, flere forskellige Firmaers Pakhuse og Vejle Dampmølle. Danmarks største Mel- og Grynemølle med sine kolossale Silopakuse og Møllerbygninger. Endelig ligger helt ude paa Kajen Firmaet Thisted og Warrers store Kulkraner og Oplagspladser.

Vejle Kommunes Gasværk, ligger Nord for Havnen, Oprindelsen til Vejle Gasværk føres helt tilbage til 1850-erne, og her som i mange af vore Købstæder, var det fremmede, der anlagde Datidens Gasværker. Et engelsk Selskab, under Navn „Det danske Gascompagni“ havde i Aaret 1857 faaet Koncession paa Vejle Gasværk, og Aaret efter blev det anlagt.

I Aaret 1899 overgik det til Vejle By, og har da siden været kommunalt Værk, og har selvsagt gennem de mange Aar været udsat for gentagne Forandringer og Udvidelser, alt efter som Byens Indbyggerantal voksede. Vest for Gasværket er i nyere Tid bygget Kontorbygninger m. m. Gasværket har været bestyret af V. Schrøder, der i Aaret 1910 afløstes af nuværende Gasværksbestyrer cand. polyt. Th. Kofoed.

Vejle Kommunes Elektricitetsværk, skylder ogsaa privat Initiativ sin Tilblivelse, idet det første Anlæg blev anlagt i Aaret 1895, og var saaledes mellem de første af vore Købstæder, der fik Elektricitet, det blev anlagt af Ingeniør C. Boeck. I Aaret 1908 overgik det til Vejle Kommune, og har siden været kommunalt Værk. Det skal dog siges, at ved nævnte Overtagelse blev der af Kommunen bygget et helt nyt Elektricitetsværk, dette har da gennem Tiderne udvidet sig ganske bety-

Vejle Bys Administrationsbygning 1940.

deligt, alt efter Tidens Krav og Byens Udvikling. Elektricitetsværket ligger ikke ved Havnen, men ved Flegborg. Værket bestyres af G. Jacobsen, der siden dette overgik til Kommunen har fungeret som Elektricitetsværksbestyrer.

Vejle Vandværk blev anlagt i Tiden omkring 1857—58 og faar Vandet fra Boringer i Grejsdalen.

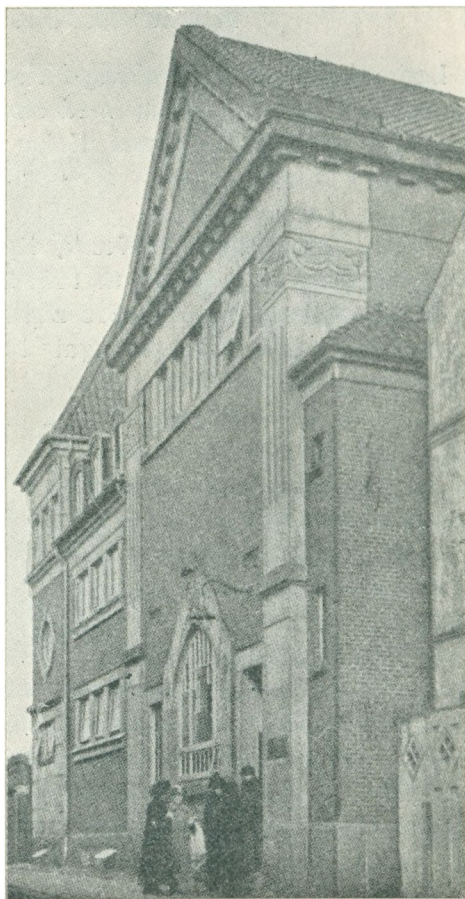
Omkring Aarhundredeskiftet blev Pumpestationen ved

Fredericiavejen og Stampevej anlagt. Af disse forskellige Værker, der indenfor et Bysamfund er af større Betydning, ser vi, at Vejle By paa disse Omraader har været noget af en Foregangsby, og at der indenfor Byens Styre paa Tiden omkring Midten af forrige Aarhundrede har været Mænd, der tilfulde forstod og fulgte den Udvikling Byen stod i. Indbyggerantallet var som forhen nævnt paa Side 11 i Aaret 1840' 2705. I Aaret 1855, paa den Tid hvor omtalte Værker begynder at opstaa, var Byens Indbyggerantal 4164.

Vejle Kommunes Alderdomshjem, „De gamles Hjem“, er bygget i Aaret 1907, og 1908, det ligger paa Koldingvej, Syd for Byen, og er en ret anseelig Bygning af røde Mursten, i tre Stokværk, bestaaende af Hovedfløj og to mindre Sidefløje. Hovedfløjen har Facade mod Teglgårdsvej, og har 14 Fag, medens Sidefløjene danner Facade til Koldingvej, den ene Fløj er noget tilbagetrukket, og derved er der opstaaet et ret smukt Parti mellem den anden Fløj og Hovedbygningens Gavl. Senere er Hjemmet blevet udvidet ved Tillæg af Villa Pax, saaledes at der derefter blev Plads til 88 Aldersrentenydere.

Vejle kommunale Badeanstalt er opført i Aaret 1909 og ligger i Klostergade. En kort Gade, der løber langs med Arrestbygningen og forbinder Raadhustorvet med Vedelsgade. Her i Klostergade ligger desforuden Vejle kommunale Pigeskole.

Badeanstalten er bygget efter Tegning af Arkitekt N. Chr. Hansen, og vakte paa den Tid stor Opsigt, thi en saa monumental Bygning, og til med som Badeanstalt var, paa nævnte Tid, noget ganske enestaaende, og tildels ukendt i de fleste af vore Købstæder. Bygningen er opført af røde

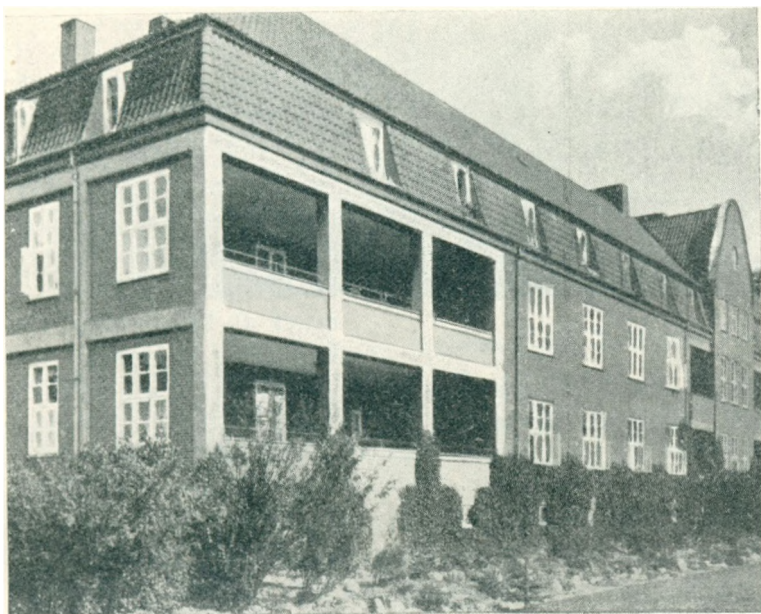

Vejle kommunale Badeanstalt.

Sten i tre Stokværk og har en næsten overdaadig Udsmykning i Granit, der giver den et monumentalt Præg, som fæstner sig i Bybilledet.

I underste Stokværk er Badeanstalten med sine forskellige Afdelinger, saaledes en Afdeling for Folkebade, dernæst den særskilte Afdeling for Kar- og Bruse-Bade, og endelig den største og mest interessante, Afdelingen for romerske, russiske og medicinske Bade, med forskellige Dampbade, Tørluftsbade m. m. og ikke at forglemme Svømmebassinet. Trods dette, at Badeanstalten er 30 Aar gammel, svarer den endnu helt til vor Tids Krav. Badeanstalten ledes af en uddannet Massør, og siden 1934 har Massør Jørgen Christensen, fungeret som Bademester. Han er uddannet paa Kommunehospitalet i København, og har gennem 12 Aar virket som Massør indenfor forskellige Hospitaler.

Vejle Amts og Bys Sygehus

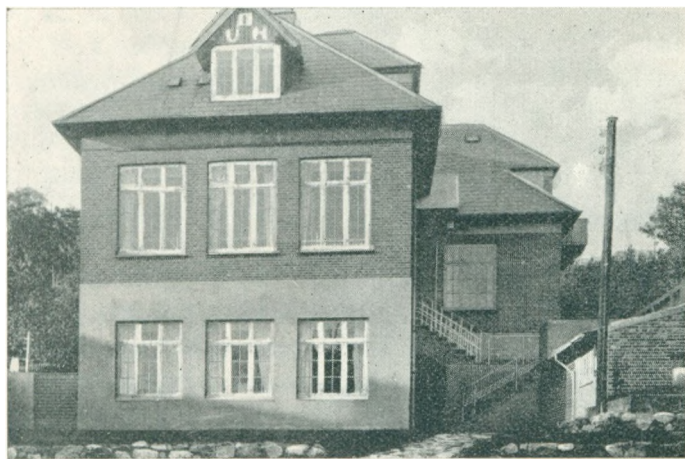
Vejle Amts og Bys Sygehus ligger i Byens nordlige Del, og er mod Nord dækket af de smukke skovklædte Skrænter. Selve Arealet er for Størstedelen fremkommet ved Sløjfning af Pilkebakke. Det strækker sig fra Beriderbakken til den mod Øst liggende Grundet Hulvej og er mod Syd og Syd-Øst afgrænset af Kappeltoft og Horsensvej. Det ældste Sygehus Vejle By har haft, nævnes i 1790-erne, som det mili-

tære Sygehus, og dette skal have ligget ved Kirkepladsen. Et senere Sygehus Øst for Kirken blev bygget i Aaret 1859, og er nu en væsentlig Del af Byens Administrationsbygning (se Side 9—10 og 16.)

I Aaret 1889—90 byggedes to nye Sygehusbygninger ved Beriderbakken, paa det gamle „Aldershvile“s Grund. Disse Sygehusbygninger blev indrettet med en medicinsk-kirurgisk Afdeling, med 36 Sygesenge, og en Epidemiafdeling med 18 Sygesenge. Omkring 1897—98 opførtes en ny Sygehusbygning for Hud- og Kønssygdomme, og en Afdeling for Sindssyge, Sygehuset raadede da over ca. 90 Sygesenge.

I Tiden 1917 til 1921 bygges da den store Sygehusbygning mod Horsensvej, denne kom til at rumme kirurgisk Afdeling med Plads til 60 Sygesenge. Medicinsk Afdeling med Plads til 28 Sygesenge og en Tuberkuloseafdeling med Plads til 16 Sygesenge. Indenfor Sygehusarealet ligger iillige, fælles for det samlede Sygehus, Køkkenbygning, - Kedel- og Maskinbygning, Bolig for Overlæge samt Portnerbolig m. m.. Det før omtalte Aldershvile er for en stor Del indrettet som Inspektørbolig. Sygehuset raader derefter over ca. 250 Sygesenge.

Af Sygehuslæger skal nævnes: H. C. Slomann. I Aaret 1898 udnævnes Chr. de Fine Licht som Sygehuslæge i Vejle, 1905 som Overlæge. I Aaret 1922 ansattes Johannes Buchholtz som Overlæge ved den medicinske Afdeling, og Chr. de Fine Licht blev Overlæge for den kirurgiske Afdeling, han afløstes 1926 af nuværende Overlæge L. Paul Fjeldborg. Endelig skal nævnes Sygehusets Røntgenafdeling med V. Jørgensen som Overlæge,

Vandrehjemmet i Vejle D. V. L.

Vandrehjemmet i Vejle „D. V. L.“ har en meget smuk Beliggenhed paa Bakkeskraaning ved Jellingvej. Fra Hjemmets Lokaler er en vid Udsigt over Vejle By. Tilblivelsen af Vejle Vandrehjem skyldes for en væsentlig Del Fru Fabrikant Johanne Andersen. Dets Historie begynder egentlig i Aaret 1927, ved at Fru Andersen i sit Hjem i Egtved opretter et Hjem eller Herberge for Rejsende, dette

greb mere og mere om sig. I Aaret 1931 blev Hjemmet indmeldt i Herbergs-Ringen, som D. U. H. „Dansk Ungdoms Herberge“, og i Aaret 1934 flyttedes Hjemmet til Skyttehusgade Nr. 20, en Ejendom som Fabrikant Alfred Andersen havde købt, og hertil flyttet sin Fabrik. Det nye Vandrehjem fik en saare trist Begyndelse, thi samme Dag som det skulde aabne, brændte det, men et nyt Hjem blev hurtigt bygget op, og dette voksede Aar for Aar, indtil Rammerne i Skyttehusgade sprængtes.

I Aaret 1914 blev Uhrskov Skoledistrikt indlemmet i Vejle By, 1917 blev Uhrskov Skolen nedlagt som Skolebygning, fra 1918 blev Bygningen gennem en lang Aarrække benyttet som Husvilde-Afdeling. I Aaret 1938 paabegyndtes Ombygning og Modernisering samt Tilbygning af Bygningen, paa Vejle Kommunes Bekostning, en Ombygning, der kostede 50,000 Kr. og samme Aar flyttede Vejle Vandrehjem hertil, hvor der er Plads til 150 Gæster, store rummelige lyse Lokaler, Spisesale og Opholdsstuer m. m. Fru Fabrikant Johanne Andersen, der er født den 2. Januar 1884 i Tim, gift med Skotøjsfabrikant Alfred Andersen, er stadig Vandrehjemmets Leder.

Fru Johanne Andersen

At Vandrehjemmet er blevet populær ses bedst deraf, at dette siden dets Aabning i 1938 har haft 12,000 Gæster.

Sct. Noberts Kirke er bygget i Aaret 1923, opført af røde Mursten i udpræget gotisk Stil. Indgangsportalen er mod Vest. Sideskibene støttes udvendig af Stræbepiller, over Kirken i Øst er et lille Rytterspir. Præstegaarden er sammenbygget med Kirken. Fra Indgangsportalen kommer man ind i Vaabenhuset, hvor

der findes opstillet en Pietagrubbe „Jomfru Maria med Jesu Lig paa sit Skød“, samt findes her ophængt et stort Krucifiks. Selve Kirkerummet er treskibet, overhvælvet med gotiske Hvælvinger, det brede Midterskibs Hvælvinger støttes af

Interiør fra Sct. Noberts Kirke,

Foto: H. P. Jensens Eftf.

slanke Søjler, der er kronet med blomsterudsmykkede Kapitæler. Koret har samme Bredde som Midterskibet og er tresiddet afsluttet. Alterbord i hvidt Marmor, med sorte Marmorsøjler med blanke Metal Kapitæler. Selve Altertavlen, Billedskærearbejde udført af Gouiteyn, der ogsaa har udført Billedskærerarbejdet paa Prædikestolen. Sidskibene afsluttes af et Alter, ogsaa Billedskærearbejde, men udført herhjemme.

Syd for Indgangs-

portalen er et lille ottekantet Daabskapel med Døbefont af sort Marmor.

Den katolske Menighedsskole blev oprettet i Aaret 1904, i Aaret 1908 fik den egen Skolebygning, der i Aaret 1937 blev inddraget under Sct. Maria Hospital, og en ny Skolebygning, beliggende mellem Kirken og Hospitalet blev opført i Aaret 1937 i ny klassisk Stil, rummer Klasseværelser, Børnehave, og Gymnastiksal, der ogsaa benyttes som Fest- og Menigheds-sal.

Sct. Maria Hospital er oprettet i Aaret 1912 dette og Sct. Noberts Kirke (den katolske Kirke) bygget 1937, optager det meste af Arealet Vest for Fjellegade, hvor forhen Apotekets Have strakte sig,

Sct. Maria Hospital.

langs den sydlige Del af Blegbanken, ned forbi den mod Nord løbende Vedelsgade. Paa Blegbankens nordre Side, lige overfor Sct. Noberts Kirke, ligger Politigaarden (se Side 9). Den egentlige Stifter af Sct. Maria Hospital var daværende

Sct. Maria Hospitalet efter Udvidelsen i 1937 med den nye Børneafdeling og Lægebolig.

Pastor, senere Biskop Brems. Paa hans Initiativ byggede Sct. Maria Søstre, af den belgiske Nonnekongregation, Hospitalet, der blev taget i Brug i Aaret 1913 og havde da 35 Sygesenge. I Oktober samme Aar blev Dr. Just Poulsen knyttet til Hospitalet som Overlæge. Hospitalsbygningen blev bygget efter Tegning af Arkitekt N. Chr. Hansen og var oprindelig i to Stokværk. Facaden var prydet med to fremspringende Partier, afsluttet

med høje Spidsgavle. I Aarene 1927—1929 blev Hospitalet betydeligt udvidet, Bygningen blev i tre Stokværk, og gav da Plads til 70 Sygesenge. I samme Periode installeredes en ny Operationsstue, samt Aparater for Røntgen- og Lysbehandling, ligeledes indrettedes i Hospitalets anden Etage hyggelige Værelser for gamle og svagelige Mennesker, hvor nu 25 gamle Mænd og Kvinder nyder deres velfortjente Hvile og Pleje, og endelig i Aaret 1937 indtræder den sidste Udvidelse, hvorved Hospitalet kommer til at raade over 85 Sygesenge, og en speciel indrettet Børneafdeling med 20 Senge, og et nyt Operationslokale for Øjenlægen.

Denne Udvidelse skete ved en Sammenbygning mellem Hospitalet og den mod Vest liggende Skolebygning, herved opstod Børneafdelingen og det nævnte Operationslokale.

Hospitalets nuværende Overlæge er Dr. Just Poulsen.

Øre- og Halslæge er E. A. Hallas.

Øjenlæge er Fabricius Jensen.

Louiseforeningen i Vejle er stiftet den 26. September 1906 med Enkedronning Louise som Protektrice og med Fru Overlæge Inger de Fine Licht som Formand og Fru Justitsraadinde Emma Schiødt som Kasserer. Efter Enkedronningens Død overtoges Protektoratet af Hds. Mjs. Dronning Alexandrine. I Aaret 1912 døde Fru Overlæge de Fine Licht og Formandsposten blev overtaget af Fru Justitsraadinde Emma Schiødt, der da siden har virket som Formand for Louiseforeningen, samme Aar blev Fru Bankdirektør Catha Petersen, der sad i Bestyrelsen fra Foreningen blev stiftet, valgt til Næstformand og Kasserer og har virket som saadan siden.

Emma Schiødt,
Justitsraadinde.

Foreningen virker som Velgørenhedsforening, der med sine Midler aarlig uddeler Legater til enlig stillede Kvinder. Legatportionerne er paa 50,00 og 100,00 Kr. Foruden de Midler, der indkommer ved Foreningens Medlemmer (p. t. 180), ejer Louiseforeningen følgende Legater:

Redaktør D. Schweitzers Legat paa 14.500 Kr.

Frk. Theodora Seests Legat paa 500 Kr.

Fru Iustitsraadinde Emma Schiødts Legat paa 5000 Kr.

Sidstnævnte skænket i Forbindelse med 25 Aars Dagen som Formand for Foreningen.

I Aaret 1907 blev der uddelt 3 Legatportioner a 100 Kr.

I Aaret 1932 blev der uddelt Legater til et samlet Beløb paa 1300 Kroner, og i Aaret 1939 udbetalt Legater paa et samlet Beløb paa 1750 Kroner. Siden Foreningens Stiftelse er der ialt udbetalt 36,400 Kroner. Alle Legater er udbetalt i Vejle By.

Ved Aarhundredeskiftet paabegyndtes Bebyggelsen af det Areal, der ligger Øst for Vejle Hospital, afgrænset af Ørstedsgade, Langelinie og Vor Frelsers Kirke, (se Side 11). Straks efter Hospitalet, mellem dette og Jernbanelinien, ligger Kalkbrænderivej med Vejle Gymnasium, der siden 1894 har haft til Huse her.

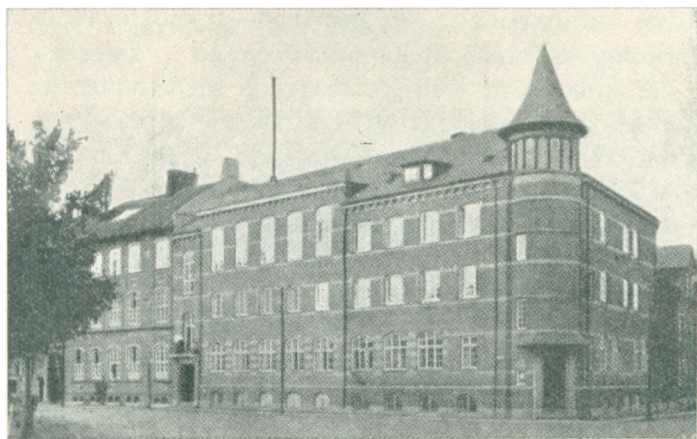
Øst for Jernbanelinien ligger Herslebsgade, med Frk. Kristine Seligmanns Skole, dernæst følger K. F. U. M.s Bygning, der danner Hjørnet af nævnte Gade og Nutzhornsgade. Kristelig Forening for unge Mænd har sin Oprindelse i Aaret 1883 ved Oprettelse af en Ynglingeforening. Denne fik i Aaret 1898 sin egen Bygning. En smuk Vinkelbygning i tre Stokværk, opført af røde Mursten, med Facade til de to nævnte Gader. En betydelig Udvidelse af Foreningsbygningen fandt Sted i Aaret 1925 efter Tegning af Arkitekt Frits Jensen, Vejle, opførtes den fem Fag lange Tilbygning mod Herslebsgade. Herved fik Foreningen sin nuværende store og smukke Festsal, der kan rumme ca. 300 Mennesker, samt en Del andre mindre, meget tiltrængte Lokaler, til Brug for Møder etc. Foruden K. F. U. M. med sine to Afdelinger er Foreningsbygningen Hjem for F. D. F. og de grønne Spejdere, ligesom en stor Del af Bygningen optages af Pensionærværelser, ialt 28, samt et ret betydeligt Pensionat.

Ynglingeforeningens Bygning 1899.

Foreningens daglige Ledelse er underlagt en Sekretær. Fra Foreningens Stiftelse og til nu har følgende Mænd fungeret som Foreningens Formand: Fr. Moe, Købmand Hertzum (han var Formand i 16 Aar), Lærer N. Andreasen og Bagermester Hans Fenneberg, var begge Formænd i 10 Aar, nuværende Formand er Købmand Chr P. Christensen.

Foreningens Bestyrerinde har siden 1929 været Marie Johansen.

K. F. U. M. s Bygning 1939.

Syd-Øst for K. F. U. M. s Bygning ligger paa Hjørnet af Jernbanegade og Strandgade, Vejle Teknisk Skole, stiftet og oprettet af Vejle Haandværkerforening. Skolens Tilblivelse kan føres tilbage til Aaret 1855, hvor den findes under Navnet „Haandværker Tegneskolen“, og havde da Lokaler i den gamle Kommuneskole, der laa bag Raadhuset. Fra 1884 til 1890 havde den Lokaler i Haandværkerforeningens

Bygning paa Dæmningen og i Aaret 1890 byggedes den Tekniske Skole, som i Aaret 1910 blev betydeligt udvidet.

Mellem den gamle Kirkegaard og Strandgade, med Facade mod Langelinie ligger den i Aaret 1902 opførte Kommuneskole „Langelinie Skolen“.

Fra Strandgade mod Nord løber Worsaaegade op til Ørstedsgade, ogsaa denne Gade er af nyere Tid, her ligger bl. a. Frk. G. Møllers Skole og Præsteboligen for Frelsers Kirke, samt I. O. G. T. s Bygning.

I. O. G. T. „Independent Order of Good Templars“ i Vejle, er stiftet den 22. Maj 1880, ved Oprettelsen af Loge Nr. 2 „Jakob Molay“. Logens egentlige Stifter maa siges at være daværende Lene Blauenfeld, født 3. Juni 1838, hun virkede i over 6 Aar som Logens Sekretær, ved sit Ægteskab fik hun Navnet Silfverberg og under dette Navn blev hun landskendt som Agitator for Afholdssagen. Navne som Assurancedirektør Thorsen og Guldsmid Gulbrandsen og V. Wegner, maa nævnes som Medstiftere. Lene Silfverberg var gennem hele sit Liv en varm Forkæmper for Afholds-

Good Templar Logen, Worsaaegade.

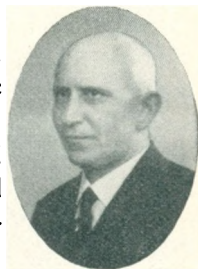
sagen. Hun stiftede ogsaa de endnu saa populære Københavns Kvinders Kaffe-vogn.

I Aaret 1883 stiftedes under I. O. G. T. en ny Loge. Nr. 17, „Surinse“ Logen. Disse to Loger opførte i Fællesskab Foreningsbygningen paa Dæmningen Nr. 17. Mtr. Nr. 407 B, opført 1885. I Aaret 1930 afhænder I. O. G. T. Bygningen paa Dæmningen til Social-Demokraten. I Aaret 1937 den 22. December erhverver I. O. G. T. Bygningen Mtr: Nr. 46 u, Worsaaegade Nr. 7. Denne Bygning blev bygget i Aaret 1914 af daværende Direktør Houmann, efter Tegning af Arkitekt Frits Jensen. Den er opført af røde Mursten med høj Kælder og to Stokværk, i Palæstil, i sin Helhed en meget smuk Bygning. Efter en Ombygning af dens Indre, har I. O. G. T. nu sine Logelokaler her. Øverste Stokværk er udlejet, nederste er Bolig for Loge-Værtinde, Bertha Nothlev.

I Aaret 1900 lod nævnte Loger opfører et Alderdomshjem i Danmarksgade, byggede Ejendommene Danmarksgade Nr. 31 og 33, indrettet som Alderdomshjem, med Friboliger for gamle Foreningsmedlemmer. Der er i Aar 6 Friboliger, medens hele Alderdomshjemmet rummer 12 Lejligheder, alle 2 Værelser. For at blive optaget indenfor dette Hjem skal man have staaet i ovennævnte Loger i mindst 15 Aar. Nuværende Formand er Typograf C. P. Willumsen. Endelig skal nævnes, at I. O. G. T. i Aaret 1926 paa Initiativ af daværende Togfører Peder Nothlev, fik opført et Sommerhus ved Ulvehave Strand, dette var for det væsentligste fremskaffet ved frivillige Bidrag indenfor nævnte Loge-Medlemmer, og tjener som Udflugtssted for Medlemmerne.

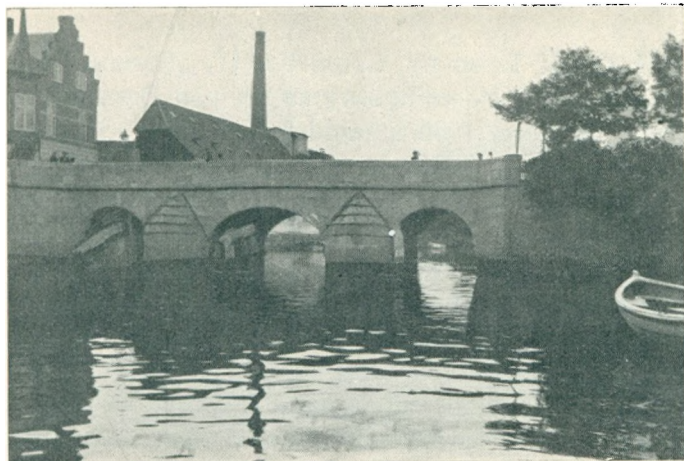
Spareforeningen „Glædelig Jul“ er stiftet i Aaret 1892 af I. O. G. T. Gennem de sidste Aar har Opsparingsbeløbet aarlig varieret mellem 75000,00 Kr. og 85000,00. Det opsparede Beløb udbetales ved Jul plus $\frac{1}{2}$ % Rente. Renteoverskuddet, bliver hvert Aar udbetalt som en Julehjælp til trængende Familier. Denne Julehjælp har gennem de sidste Aar, aarlig varieret mellem 300,00 Kr. og 400,00 Kr. Spareforeningens Formand har siden 1938 været Morten Andreasen, som siden 1909 har siddet i Spareforeningens Bestyrelse.

Morten Andreasen, Smedemester, er født den 24. Juni 1874 i Krstrup ved Randers. Kom som Svend til Vejle 1895, etablerede egen Virksomhed den 5. Oktober 1900. Bestyrelsesmedlem i Vejle Smedemesterforening fra 1906 til 1938. Bestyrelsesmedlem i Centralforeningen af Smedemestre i Jylland siden 1924. Formand for I. O. G. T. s Byggeudvalg siden 1920. Formand for Spareforeningen „Julens Glæde“ siden 1938.

Morten Andreasen
Smedemester.

I ældre Tid, dannede som forhen fortalt Sønderaa Byens Grænse mod Syd. Den første Bebyggelse indenfor Broen var den sydlige Del af Søndergade. Straks efter at have passeret Broen ligger der paa den østlige Side af Søndergade en gammel Købmandsgaard og Brændevinsbrænderi, optagende Arealet mellem Broen og Fiskergade, nuværende Ejendom Søndergade Nr. 29 Mtr. Nr. 110. I en Del af denne Gaard, var der i Tiden omkring 1830-erne Byens Poststed, og saa vidt vides skal det have ligget her fra Slutningen af det 18. Aarhundrede. I

Sønderbro set fra Syd med J. C. Christiansens Gaard og Brændevisbrænderi.

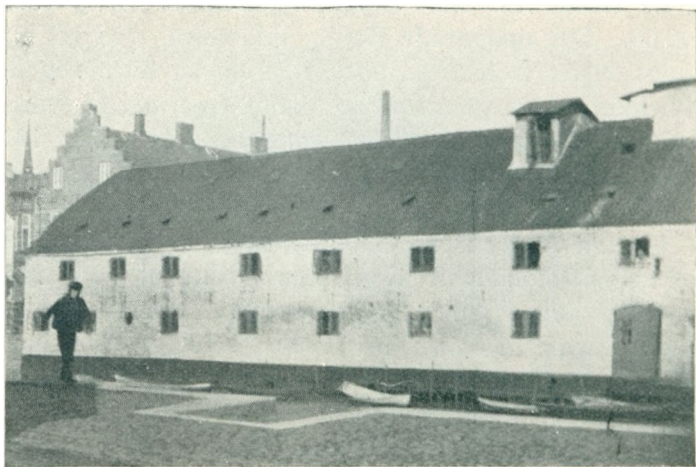
Aaret 1874 erhvervedes denne Gaard af Købmand J. C. Christiansen, født 1836, død 1908. Han blev en betydelig Person indenfor Byens Handel og Industrigrene. Han havde i Aaret 1863, sammen med Broderen M. Christiansen, begyndt en lille Købmandshandel ved Nørreport, i den tidligere Accicebod, dengang kaldet „Md. Grytters Hus“. Ved Erhvervelsen af nys nævnte Gaard begyndte han sin egen Virksomhed her, og der voksede en betydelig Købmandshandel og Korn-

handel op ved Siden af Brændevisbrænderiet. Brænderiet blev nedlagt i Aaret 1918. I Aaret 1885 overgik selve Købmandshandelen til en tredje Broder Fr. Christiansen, død 1931. Hvorefter den da overgik til Max Christiansen.

Af de oprindelige Bygninger er der, op til vor Tid, saa godt som intet tilbage. Tid efter anden er der sket betydelige Ombygninger. I Aaret 1896 blev den nuværende Hovedbygning, med Facade til Søndergade ombygget, efter Datidens Smag, med Karnapper. Midt paa Bygningen er en stor Karnap, ligeledes afsluttes Bygningen med Hjørnekarnapper kronet med Spir.

I Aaret 1911 nedbrændte det gamle Brændevisbrænderi samt Kornmagasinerne, og nuværende er bygget i Aaret 1912

Sidebygningen mod Foldegade, var oprindelig af Bindingsværk, denne blev nedrevet i Aaret 1915 og erstattet af en Bygning i Grundmur, taget i Brug til Beboelse. I Aaret 1925 kom ved testamentariske Bestemmelser Ejendommen i Frk. Catrine Christiansens Besiddelse.

Det gamle Brænderi og Kornmagasin. Nedbrændt 1911.

Søndergade strækker sig fra Raadhustorvet mod Syd til Sønderbro. Forhen er fortalt om enkelte af de paa denne Strækning liggende gamle Gaarde og Huse, bl. a. ogsaa om Ejendommen Søndergade Nr. 8, nu tilhørende Modehandlerinde Ingeborg Jensen. Ejendommen Søndergade Nr. 8. Mtr: Nr. 85, havde forhen Mtr. Nr. 118. Dens Grund strækker sig fra Søndergade mod Vest til Fjelle-

Søndergade 8, ved Aarhundredeskiftet.

Modehandel, denne drev hun til sin Død i Aaret 1909, og havde da efter Datidens Forhold oparbejdet en meget betydelig Modehandel, helt efter de gamle Pricipper uden Udstilling eller egentlig Forretningslokale.

Frederikke Henriksen døde i Aaret 1909, og Cecilia Thomsen fortsatte da Modehandelen indtil Aaret 1925, stadig under de gamle Forhold, og i Aaret 1925 sælger hun Modehandelen til Ingeborg Jensen, født Petersen, født den 3—5—1897 i Sindal ved Frederikshavn. Efter at have været uddannet som Modist, etablerede hun Modehandel i Svendborg i Aaret 1921, solgte den i Aaret 1923, var fra 1923—24 Direktrice hos F. V. Yhr, og overtog i Aaret 1925 omtalte Modehandel i Vejle, efter at Ejendommen var ombygget og et moderne Forretningslokale indrettet, hvor forhen den gamle Modesalon laa.

Ved Ejendommens Ombygning i Aaret 1925, blev der i Forhuset to Forretningslokaler, medens de gamle Stalde og Vognporte blev ombygget til Beboelse. I Aaret 1934 overtog Ingeborg Jensen Ejendommen, og samme Aar udvidedes Modeforretningen, ved at inddrage det andet Forretningslokale i Modehandelen. I Aaret 1933 op-

gade. I sin første Oprindelse, var denne Bygning af Bindingsværk, i to Stokværk, paa fem Fag, antagelig bygget i 1760-erne. To af de underste Fag var da optaget af Portindkørsel. Sidehus og Baghus var optaget af Stalde og Vognporte, her var indtil Aarhundredeskiftet Hestehandel og Kohold samt Vognmandsforretning.

Den ældste Ejer vi kender var C. Bessenbacher, han var Besidder af Ejendommen, da han i Aaret 1825 ægtede Anna Sørensen Yde, hun blev senere gift Iversen, og solgte i Aaret 1861 Ejendommen til Svigersønnen Niels Thomsen, hans Søn, Ole Thomsen født 21—4—1855, død 1919, bliver i Aaret 1890 Ejer af Ejendommen. Han fik Borgerskab som Vognmand i Vejle i Aaret 1885. I Aaret 1891 ægtede han Cecilia, født Thomsen, født 10—11—1865 i Ansager.

I Aaret 1871, blev de tre nederste Fag i Forhuset udlejet til Jomfru Frederikke Henriksen, som her begyndte en

Søndergade Nr. 8 efter Ombygningen i Aaret 1925.

Søndergade Nr. 8 Efter den sidste Ombygning 1935.

rettedes indenfor Modehandelen en moderne Ompræsnings-Systue, denne har udviklet sig til en af de største indenfor dette Felt. Da Ingeborg Jensen begyndte havde hun een Modist, nu er der til Stadighed knyttet 6 Modister til Modehandelen.

I de sidste halve Snes Aar, er der indenfor Vejle By, opstaaet en ret betydelig Del Ny-Bygninger, dels som enkelte Huse, saavel indenfor Industri som Be-

boelse, og som Villa Kvarterer i Byens Udkanter, men det største og mest monumentale Billede af disse i de sidste Tider opstaaede nye By-Kvarterer, maa siges at være Kvarteret Nord for Nyboesgade Skole, hvor Arbejdernes Andelsboligforening, fra 1932 og til nu, paa det tidligere Sophies Mindes Jorde, har rejst et af vore Købstæders smukkeste og anseeligste Boligkvarterer. Det samlede bebyggede Areal udgør 3 Td. Land, den første Del af det anseelige Komplex stod færdig 1933, nemlig Hjørnet af Vardevej og Haraldsgade, med ialt 36 Lejligheder. 1934 opførtes 36 Lejligheder i Haraldsgade 5—9 og Mindegade 6—10 Efteraaret 1934 opførtes 35 Lejligheder i Haraldsgade 11—19, 1935 opførtes 52 Lejligheder i Mindegade 12—22, og i Efteraaret 1936 opførtes 35 Lejligheder i Haraldsgade 21—25 og Svendsgade 20. 1937 færdigbyggedes 77 Lejligheder i Svendsgade 14—18 og Mindegade 24—34, og endelig sluttedes 1939 med 60 Lejligheder i Svendsgade 4—12 og Mindegade 21—25, de sidste opførte Beboelsesbygninger er alle med moderne Bekvemmeligheder m. m. Den samlede Anskaffelsessum andrager 2800.000 Kroner. Boligandele andrager ca. 162.000 Kroner. Den aarlige Boligafgift (Husleje) andrager ca. 180.000 Kr. Selskabets Formand er Aage Christensen.

En stor Del af disse nyere Bygninger skyldes lokale Arkitekter, og i denne Forbindelse skal vi særlig nævne Byens ældste Arkitekt, Arkitekt Frits Jensen, der siden Aarhundredeskiftet har virket i Vejle og gennem disse Aar givet Tegning til og været Skaber af et meget stort Antal af Byens Bygninger. Vi har forhen nævnt enkelte af de Bygninger, han har tegnet, og skal her nævnes endnu nogle Stykker. Af offentlige Bygninger har han givet Tegning til Ligkapellet paa Nordre Kirkegaard, bygget 1921, en renliniet og harmonisk Bygning. Tilbygningen til Administrationsbygningen 1936. Arrestforvarerboligen 1938. Søndermarks-Skolen 1929 og Frk. Møllers Skole i Worsaaegade 1930, begge anseelige og smukke Bygninger, særlig sidstnævnte er ren og enkel i Stil. Funktionærboligen ved Vejle Amts og Bys Sygehus 1933. Landmandsbankens Bygning paa Torvegade, bygget 1935. Vor Frelseres Kirkes Menighedshus 1915, udvidet 1925. Ombygning af Højskolehjemmets Bygning og nye Sal paa Dæmningen. K. F. U. M. s Tilbygning 1925. I. O. G. T. s Bygning bygget 1914. Oprindeligt opført som privat Bygning, og sikkert et af hans smukkeste Bygningsværker, (se Side 28—29).

Endelig skal nævnes blandt disse Bygninger, Typografernes Stiftelse, bygget 1939—40.

Vi kan ikke her komme ind paa de mange forskellige Villaer og mindre Ejendomme han har givet Tegning til, dels i selve Byen, dels i Oplandet, men skal slutte med at nævne enkelte af hans større Beboelseshuse indenfor Vejle By.

En af hans første Bygninger er Hjørnet af Vedelsgade og Nyboesgade, bygget 1908. Nørrebrogade 27, bygget 1926.

Paa Langelinie har han i Tiden 1904 til 1908, bygget en Del Huse, bl. a. Ejendommene Langelinie Nr. 14 - 16 - 18 - 20 - 22 - 24 og 29 - 31 - 33, alle Beboelsesejendomme. Endvidere har han tegnet Brødrene Pedersens Villa paa Gl. Kongevej, ogsaa et af hans smukkeste Arbejder, endelig skal nævnes Orla Lehmanns Gaarden, Hjørnet af Orla Lehmannsgade og Vedelsgade, en ret monumental Beboelsesejendom, hvis tresiddet Hjørne, ligesom danner et Taarn, der krones med et lavt teglhængt Spir. Bygningen ligger Nord for Amtsgaardens Have, og har nærmest romansk Præg.

Desforuden har han givet Tegning til en stor Del Skoler, dels i Vejle Amt og dels i andre Amter, bl. a. Hedensted, Bredballe, Grejsdal, Løsning, Ulkjær Skole, tillige Hovedbygningen og Avisbygningerne paa Børnehjemmet „Vejle Fjord“.

FRITS REINHARD JENSEN, Arkitekt, er født den 12. Januar 1877 i Astrup ved Herning. Kom til Vejle 1900, hvor han etablerede Tømmer og Bygningshandel, begyndte 1907 som Arkitekt, og har siden virket som saadan. Byrådsmedlem i Vejle Byraad 1921—33. Medlem af Vejle Bygningskommision 1921—33.

I Aaret 1938 indtraadte Sønnen Emil Reinhard Jensen i Virksomheden.

EMIL REINHARD JENSEN, Arkitekt, er født den 1. August 1913 i Vejle. Søn af Arkitekt Frits Jensen. Uddannet i Tømmerfaget. Derefter Uddannelse paa Teknisk Skole i København og Husbygningsteknikum, indtraadte 1935 paa Kunstakademiet.

En stor Del af det, der præger Byen i vor Tid, er den Bebyggelse, der siden Aarhundredskiftet har fundet Sted. Det tydeligste Billede, af denne Forøgelse af Gader og Huse, er sikkert Kvarteret Nord for Nyboesgades Skole, med Svendsgade, Haraldsgade, Mindegade og Valdemarsgade, samt med den nye Advent Kirke, og den under Opførelse nye Kirke ved Haraldsgade, hele dette Kvarter er af ny Tid. Ja man turde vel næsten sige, at den Del af Byens Bebyggelse, der ligger uden for Omløbsaaen og Mølleaaen samt Sønderaa, i langt det overvejende Tal er af nyere Tid, fra Tiden omkring Aarhundredskiftet og op mod vor Tid. Det vil føre for vidt, om vi her skal komme nærmere ind paa de enkelte Gaders Tilblivelse og Bebyggelse.

Frøken C. Due etablerede Kjole-Salon og Systue i Vejle i Aaret 1924. Efter Uddannelse indenfor dette Felt og efter i en Aarrække at have virket som Direk-

Landmandsbankens Bygning, Torveg.
Ark.: Frits Jensen,

Frk. C. Due.

trice i forskellige Konfektionsforretninger i Jylland. Frk. Due etablerede under smaa Forhold i Grønnegade, flyttede senere til Vissinggade og derfra til Dæmningen, og stadig var Salonen vokset, saaledes at man maatte finde bedre og større Lokaler, og Salonen flyttedes da til Orla Lehmannsgade Nr. 8, hvor der foruden Systuer forefindes Expeditionslokale, Lagerlokale samt Modtagelsesværelse m. m. Man tør vel sige, at denne Kjole-Salon, gennem de senere Aar har været den største indenfor Byen, den ledes stadig af Frk. C Due, beskæftiger et Personale der tæller 13 unge Damer.

Anlæggelsen af Orla Lehmannsgade er fra Aarhundredskiftet, ganske vist laa der her forhen en smal Smøge. Den løber fra Torvegade mod Vest ned til Flegborg, hvor den udmunder ved den smukke nye anlagte Plads foran Museumsbygningen og Vejle By og Amts Bibliotek.

„Mokka Bar“, en af vor Tids nyeste Former for Afholdsrestaurant ligger i Orla Lehmannsgade Nr. 2. Den blev aabnet Maj 1938. Forhen havde der paa samme Sted ligget en Cafe ved Navn „Pouls Cafe“, denne skal have været her omkring ca. 25Aar. „Mokka Bar“ er en Kafferestaurant og moderne „Is Bar“.

der er etableret af Einar Tonnesen, født 1907, gift med Ruth Margrethe født Løken. Han havde i Aaret 1934 etableret en „Is Bar“ i Søndergade Nr. 12, men i

Aaret 1938 lejede han omtalte Lokaler, og moderniserede disse, og aabnede i Maj sidste Aar omtalte Mokka Bar, hvor der i de lyse velmonterede Lokaler er Plads til 70 Gæster, foruden Kafferestaurant er det Is Bar og Restaurant for Læskedrikke, alt indenfor Afholdsdrikke. De forskellige Is Anretninger er eget Fabrikat.

Mokka Bar i Orla Lehmannsgade.

Byens Hovedgade eller det saakaldte „Strøg“.

Orla Lehmanns Gaarden.

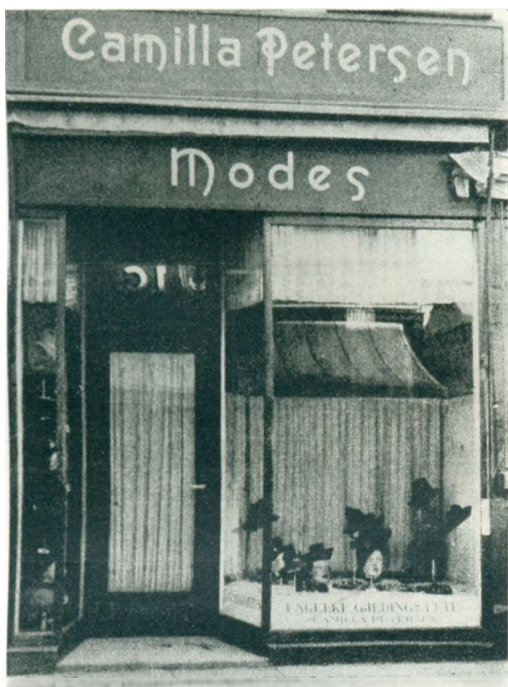
Torvegade strækker sig fra Raadhustorvet til Nørregade, og danner den sydlige Del af Kun faa Huse, minder her om

gammel Tid, ganske vist ligger her enkelte Gaardinteriør, som endnu vidner om svunden Tid. Men langt det meste af Torvegade er præget af skiftende Tidens Ombygninger.

I Ejendommen Torvegade Nr. 34, ligger en af de ældste Modeforretninger i Vejle, nemlig „Engelke Gjerdings Efterfølger“ Camilla Petersen. For-

Interiør fra Mokka Bar i Orla Lehmannsgade.

Camilla Petersens Modeforretning, Torveg 34, 1940

Dag, skyldes Ombygningen 1934.

Men trods Tidernes Forandring, ogsaa indenfor Modefeltet, er det stadig det gamle Princip, den enkelte og personlig prægede Hat, der udgaar fra denne gamle Vejle Forretning.

Camilla Petersens Modeforretning i Aaret 1911.

retningen blev etableret i Aaret 1883 af Frøken Krarup, kort Tid efter tiltraadte Frk. Engelke Gjering, og de to Damer drev Forretningen indtil 1903, da Frk. Krarup døde.

Ved Forretningens Etablering vakte den nogen Opmærksomhed ved sine to Udstillingsvinduer, noget af et Sær-syn paa hine Tider.

Fra første Start, havde Frk. E. Gjering vundet Byens bedste og førende Publikum, og dette søger stadig hertil.

I Aaret 1909 blev Ejendommen ombygget og Forretningen fik derved to Udstillingsvinduer, men bevarede stadig sit Særpræg, med de personlig prægede, haandsyede Modeller.

I Aaret 1911 købte Frk. Camilla Petersen Forretningen, og har siden ført denne videre sammen med Søsteren, Frk. Thora Petersen.

Saaledes som Forretningen ser ud i

Interiør fra Helga Rahbeks Broderi og Væveskole.

Helga Rahbeks Broderi- og Væveskole, er etableret i Aaret 1933, og har sine Lokaler i Torvegade 8. Disse er i November 1939 udvidet med særskilt Væve- og Tegnestue.

Frk. Helga Rahbek er uddannet indenfor dette Felt, var fra Aaret 1922 til Aaret 1931 i Broderiforretning, lærte Syning og Tegning, supplerede sin Uddannelse paa Dansk Kunsthåndværksskole i København, i Sæsonerne 1933-34

og 35. Begyndte i Aaret 1931 at virke som Lærer i Broderi og Vævning, og har fra den tid været tilknyttet Aftenskoler i Vejle og Opland. Dagskolen begyndte i Oktober 1933.

Det egenartede ved Skolen er, at det for en stor Del er de gamle, prægtige Haandarbejder, saavel nordiske som sydlandsk, der copieres og vækker Elevernes Interesse. Skolen har haft flere Udstillinger.

Torvegades Kjolesalon er etableret i Aaret 1927 af Fru Thora Lindahl, født Christensen. Født d. 13. August 1892, uddannet i Kjole- og Tilskærerfaget, virkede fra 1915 til 1927 paa Bornholm, etablerede speciel Salon for Kjoler-, Overtøj og Selskabskjoler i Vejle 1927. Flyttede i Aaret 1934 til Torvegade Nr. 30, havde gennem nogle Aar en Sy- og Tilskærerskole, men Salonen for Overtøj og Selskabskjoler vandt saa stor Kundekreds, at Skolen maatte opgives, dog kommer her stadig Elever fra Invalide-Renten i København.

Thora Lindahl,

Det er særlig Selskabskjoler og Overtøj, der forfærdiges paa Salonen, og hovedsagelig egne tegnede Modeller, der udgaar herfra, blandt andet har Salonen leveret Kjoler til Skuespillerinderne Fru Gerda Christoffersen, Illona Wisselmann og Eddil Tig m. fl.

Jydsk Kontor Etablering.

Grønnegade maa nævnes mellem Byens ældste Gader, den løber fra Kirketorvet i en Bue mod Nord til Torvegade. I Grønnegade ligger endnu flere gamle Huse, her laa indtil omkring 1840-erne Byens Fattiggaard. En landskendt Virksomhed har sin Oprindelse i et ældgammelt Støberi som laa her, og som i Aaret 1876 blev overtaget af C.

M. Hess, nu en af de største Virksomheder i Vejle By.

Jydsk Kontor Etablering, i Grønnegade Nr. 35, er af nyere Tid, og et Udslag af den Udvikling, der i vor Tid har fundet Sted indenfor Kontorvæsenet, og er den eneste Special-Forretning med Kontorartikler og Skrive- og Regnemaskiner i Vejle. Den er etableret i Aaret 1933 af Hagbart Thorkild Mortensen, født den 4. April 1900 paa Bornholm. Gift 1933 med Elsa født Anderson. H. Th. Mortensen var fra 1927 til 1931 Repræsentant for et Skrivemaskine Firma, men i Marts 1931 begyndte han paa Havnepladsen i Vejle sin egen Virksomhed, med Værksted for Reparation af Skrive- og Regnemaskiner, dette Special-Værksted vandt hurtigt over hele Sydjylland almindelig Anerkendelse og blev det egentlige Grundlag for Etableringen af Jydsk Kontor Etablering, der aabnedes Foraaret 1933 i Orla Lehmannsgade, nuværende Nye Missionshotels Ejendom. I Aaret 1935 flyttedes Forretningen til Grønnegade Nr. 35, i større og for Formaalet bedre Lokaler. Kort Tid efter lejedes to Udstillingslokaler, nemlig et i den nye Passage over for Raadhuset og et i Grønnegade.

Det før omtalte Værksted for Reparation af Skrivemaskiner er stadig knyttet til Forretningen, der desforuden fører de mest kendte Mærker indenfor Skrive- og Regnemaskiner, Duplikatorer, Pengeskabe, Kontormøbler m. m. samt alt vedrørende almindelige Kontorartikler.

Interiør fra Jydsk Kontor Etablering.

Damefrisørsalonen „Føn“ Nørregade 13.

Føn Salonen, Nørregade 13, er egentlig i sin første Begyndelse etableret i Aaret 1926, af Fru Karen Holm, født den 15. April 1887. Hun overtog daværende Fru Berger Pedersens Salon i Vedelsgade 59, dette var en af de ældste Damefrisørsaloner i Vejle. Senere blev Datteren Bodil Elisabeth Holm, født den 21. December 1912 uddannet i Faget. I Aaret 1937 etablerede Svigersønnen Frisør og Parykmager

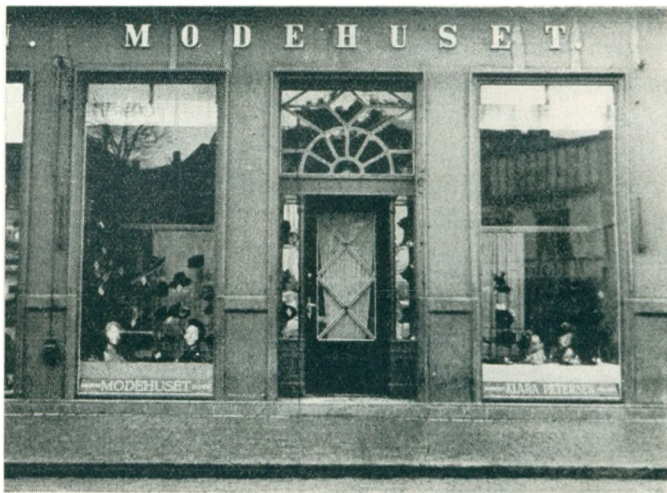
Svend Aage Jensen, født 12. December 1912 i Vejle, uddannet som Herrefrisør og

Parykmager 1926 til 1930, fortsatte sin Uddannelse i Damefrisørfaget 1921 til 1935 hos Fru Karen Holm.

Føn Salonen drives saaledes af de ovennævnte, og er i sin Montering moderne og med de sidste og nyeste tekniske Midler, selve Salonen har tre Lokaler, med 6 særskilte Betjeningsstole, desforuden en speciel indrettet Afdeling for Sundhedspleje og Ansigts-Massage, hvor det medicinske Præparat „Harpers“ benyttes. Foruden den specielle „Fønbøgning“ udføres selvfølgelig ogsaa Permanent- og Vandondulationer m. m.

En væsentlig Del af det Areal der nu i vor Tid danner Nørretorv, laa i længst forsvunden Tid udenfor den egentlige Bygrænse. Ved Hjørnet af nuværende Vestergade og Nørretorv laa den nordlige Byport „Nørreport“ med Acciseboden, paa det nævnte Areal laa Vejle Hospital, se Side 16. I Aaret 1926 blev den gamle Hospitalsbygning nedrevet, den var bygget 1872, og den nuværende Hospitalsbygning opført, og samtidig anlagdes Nørretorv. :

Selve Hospitalsbygningen, ligger Øst for Torvet, og danner Hjørnet af dette og Kalkbrænderivej. I Forbindelse med Hospitalsbygningen er opført en stor moderne Forretningsejendom, tilhørende Vejle Hospital.

Modehuset Nørretorv 4.

I denne Ejendom ligger bl. a. „Modehuset“, en af

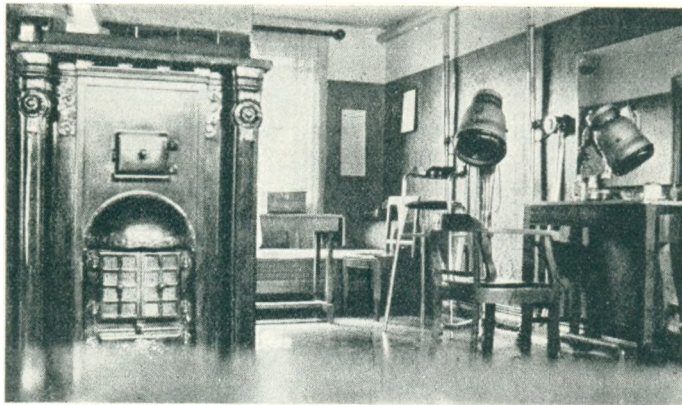
Byens førende Modeforretninger. Oprindeligt etableret i Foraaret 1910, af Klara Petersen, født Rasmussen, født 1900 i Assendrup. Gift 1920 med Erik Petersen. Klara Rasmussen blev uddannet som Modist i Horsens, og etablerede en lille Modeforretning paa Nørrebrogade Nr. 10. I Aaret 1912 flyttede hun sin Forretning til Vestergade 47, under Navnet „Vestergades Modemagasin“, og endnu paa den Tid havde denne Del af Byen en betydelig Fordel af den nær liggende Nordbane-gaard, men her som andre Steder, forandredes dette ved Tidens Udvikling. I de 14 Aar Forretningen blev drevet her, voksede den Aar for Aar. Ved Anlæggelsen af Nørretorv opstod der her et nyt stærkt trafikeret Bycentre, og Forretningen flyttedes i Aaret 1926, til før omtalte nye Forretningsejendom, Nørretorv Nr. 4 under Navnet „Modehuset“, hvor den blev etableret i nye moderne Lokaler, med tilstødende Systuer og Lagerlokaler.

I denne Forbindelse skal siges, at en meget betydelig Del af de Damehatte, der udgaar fra Modehuset, er forarbejdet paa egne Systuer, skabt efter de sidste nye Modeller. Endelig skal nævnes, at Modehuset i Aaret 1935 fik Eneforhandling af de landskendte „Randers Handsker“, der i Udførelse og Smag harmonerer særdeles godt med Damehattefeltet.

Damefrisør Salonen „Perfect“, Nørrebrogade 18, er oprindeligt etableret af

Fru Hvidman. „Perfect“ er en Salon med tre Betjeningspladser. Indrettet efter nyeste Principper, saaledes findes installeret Central-Tørre-Anlæg, og og det nye Permanentapparat „HansaRecord“. Men desforuden udøves alt indentor Faget. Francois Bølgning og Manicure, Klipping, Jern- og Vandondulation og Farvning samt Skønhedspleje med „la Buete“ Præparater. I Aaret 1928 solgte Fru Hvid-

Interiør fra Damefrisørsalonen „Perfect“

man Salonen til Frisør Joseph Østberg, Svendborg, der indsatte Søsteren Gulland Østberg som Bestyrerinde af Salonen. I Aaret 1937 solgtes Salonen til nuværende Indehaver Elna Kring, født den 22. Februar 1908 i Jerlev, uddannet som Damefrisør, var Elev i „Perfect“ Salonen i Aaret 1933, senere Assistent i Vester Aaby og derefter i Svendborg, hvor hun blev uddannet i Skønhedspleje og erhvervede sit Diplom hos Käte Kappel, Lægeexm. i Skønhedspleje. Paa Salonen er til Stadhed beskæftiget 1 Assistent 2 Elever.

Mølleaaen der løber fra Nord ned mod Sønderaa, hvor den munder ud ved gammel Havn, dannede i ældre Tider Byens Grænse mod Øst, egentlig først efter Aarhundredskiftet fremstod, Tid efter anden, den østlige Del af Byens Bebyggelse. Dæmningen, der strækker sig fra Nørretorv mod Syd til Godsbanen, er saaledes, som den i vor Tid fremtræder, af forholdsvis ny Dato. Aaen blev overdækket, og den brede, moderne Gade blev anlagt, og endelig 1939 blev den gennemført som en Hovedvej til Godsbanen. Bebyggelsen langs den østre Side af Dæmningen, kan vel siges at være fra omkring 1850-erne. Som Sidegader til Dæmningen løber mod Øst Volmersgade, der er anlagt omkring 1850, denne Gade og den østlige Del af Vissinggade, hvor Dagmar Asylet ligger, afsluttes af Jernbanelinien. Hjørnet af Dæmningen og Volmersgade optages af Vejle Rutebilstation, lige over for Rutebilstationen i Volmersgade ligger Agnor Nielsens Kiropraktisk Klinik.

De fleste Vejlensere husker endnu det maleriske Bybillede; Dæmningen. De gamle Træer og Aaløbet tæt op til den vestre Husrække, hvor hvert enkelt Hus havde sin Bro over Aaen til Gaden. Dette Bybillede forsvandt 1930–31, ved Anlæggelsen af den nuværende Dæmning, som Hovedvej 10 og 18.

Her ved Dæmningen ligger Byens to ældste Virksomheder, indenfor Bogbinderfaget, nemlig H. C. Pedersen og Chr. Petersens Bogbinderi. Christian Petersen, født den 4. December 1858, blev uddannet i Bogbinderfaget hos H. C. Petersen, og i Aaret 1883 etablerede han sit eget Bogbinderi i Tønnesgade Nr. 2. I Aaret 1913 flyttede han til Dæmningen Nr. 35. Han var indenfor sit Felt en Foregangsmand, i Aaret 1909 oprettede han sin egen Fabrik for marmoreret Papir til Bogbind, denne Virksomhed blev i Aaret 1928 flyttet til København, og drives her af Sønnen Hugo Petersen.

I Aaret 1932 trak Bogbinder Chr. Petersen sig tilbage og hans Virksomhed overgik til Laurits Andersen, født den 4. November 1871 i Vejle, uddannet som Bogbinder hos Chr. Petersen, han kom til sin Læremester som Bydreng i Aaret 1885, samme Aar som Bogbinderiet blev etableret, og har, paa nær ca. 3 Aar, hvor han var paa Fyn, været knyttet til ovennævnte Bogbinderi, som han nu siden 1932 har været Leder af.

Kjole Salonen, Dæmningen 32, er etableret i Aaret 1929, af Fru Emilie Hansen og i Aaret 1932 udvidet med Sy- og Tilskærerskole. Emilie Johanne Hansen er født 1897 i Hjørring, og begyndte sin Uddannelse i Aaret 1913, har gennem flere Aar været tilknyttet forskellige førende Huse indenfor Kjoler og Konfektion, supplerede sin Uddannelse ved Kursus i Aaret 1932 paa Fru Larsens Skole i København, senere ved Kursus paa Teknologisk Institut, i Aaret 1934 og 1935, fik her tildelt det store „Diplom“, og søgte endelig Kursus paa „Margrethe Skolen“ under Grethe Glad; men havde da allerede i Aaret 1932 oprettet sin egen Sy- og Tilskærerskole i Vejle, med Dag og Aftenkursus, og har tillige 1936—37 og 38 været tilknyttet Husmoderforeningerne, som Leder af de Kursus disse har lade afholde, dels i Vejle, i Jelling, i Aadal og i Sandved m. fl. Byer. Indtil 1939 var de forskellige Kursus i Vejle, i Skolens Lokaler Dæmningen 32, men efter Sæsonen 1939 afholdes de paa Lange-linie Skolen.

Volmersgade Nr. 4, med Kiropraktor Agnor Nielsens Klinik, set fra Rutebilstationen.

Kiropraktor Agnor Nielsen oprettede sin Klinik i Vejle i Aaret 1938 i Ejendommen Volmersgade Nr. 5. Kiropraktik er en speciel Rygbehandling og Behandlingsmetoden

stammer fra Amerika, fra D. D. Palmer, der i Aaret 1895 lagde Grunden til de kiropraktiske Lærestalter i Amerika, „The Palmer Scholl of Chiropractic“. Der forefindes i U. S. A. nu i vor Tid ca. 25 saadanne Lærestalter.

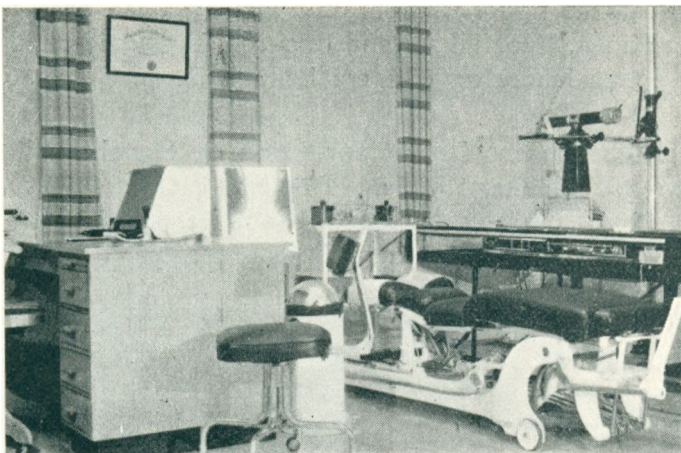
Her skal ikke gives en videnskabelig Afhandling om Kiropraktik, men blot klart og kort nævnes i Hovedtræk hvad Kiropraktik er, selve Ordet er Græsk, og betyder ordret omskrevet „Haandbehandling“. Kiropraktik gaar ene og alene ud paa at korrigere Ryggens Led, for derigennem at paavirke de med Rygmarven forbundne Nerver og Rygsøjlels Muskler og Blodkar paa en saadan Maade, at der bringes forøget Nerveimpuls og Blodcirkulation til de syge Organer og Legemsdele. Alle Legemets Celler staar enten direkte eller inddirekte i Forbindelse med Rygmarv og Hjerne.

Den første Kiropraktor i Danmark, kom hertil i Aaret 1920, og i de forløbne 20 Aar, er dette Tal steget til ca. 50 Kiropraktorer, der alle er uddannet

i U. S. A., største Parten udgaaet fra „The Palmer School of Chiro-practic“ og tilsluttet Dansk Kiropraktor Forening.

Der er senere dannet en Patientforening „Kiropraktisk Patientforening“, denne er dannet af Patienter og har ca. 5000 Medlemmer.

Vi skal ikke her komme nærmere ind paa dens Formaal.

Interiør fra Kiropraktisk Klinik i Volmersgade.

Agnor Nielsen, Kiropraktor.

Aaret 1933 tillige virket som Ejendomsmægler, ved saavel Køb som Salg af Ejendomme og Forretninger, under Handelsansvar i Følge Handelsministeriets Anordning af 24. April 1933.

Agnor Nielsen, Kiropraktor, er født den 9. Marts 1906 i Aalborg. Søn af Tømrermester Niels Peder Nielsen. Uddannet paa „The Palmer School of Chiro-practic“ i Davenport i U. S. A., hvorefter han praktiserede i Amerika. Begyndte egen Klinik i Vejle Aaret 1938.

August Jungløw Johansen, statsexm. Ejendomsmægler og Revisor, er født den 18. Juni 1887 i Vejle. Søn af Musikdirektør Martin Johansen. Efter at have bestaaet Exsamen som Revisor ved Akademisk Korrespondance Institut i Aaret 1922, etablerede han sig som Revisor og Regnskabsfører i Vejle, og fik sit Hovedfeldt indenfor de lokale Haandværksmestre.

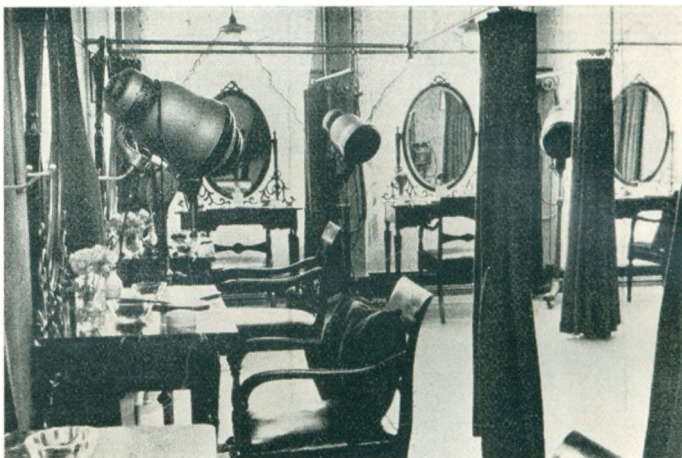
I Aaret 1932, suppleret med Exsm. i Aaret 1935, blev han statsexm. Ejendomsmægler, og har siden

Vejle Turistbureau og Kiosk ligger paa Hjørnet af Kirkegade og den nyaabnede Del af Dæmningen, Nord for Administrationsbygningen, ikke ret langt fra Posthus og Statsbanegaarden. Kiosken er opført i Aaret 1907 af Vejle Turistforening, og blev drevet af denne indtil Aaret 1922, hvor den blev forpagtet af Kiosk-ejer Fr. Røgilds, der siden nævnte Aar har repræsenteret Turistforeningen og varetaget de daglige Forretninger, samtidig med, at der i Kiosken i Aaret 1927 blev oprettet Billetsalg for Vejle Teater.

Jernbanekiosken i Statsbanegaarden har siden 1930 været forpagtet af Fr. Røgilds. Indtil 1932 var der ved Statsbanegaarden ikke nogen egentlig Kiosk, men kun et mindre Bladsalg etableret i den sydlige Del af Forhallen. Ved Ombygning af Statsbanegaardens Station i Aaret 1932, blev den nuværende Banegaards Kiosk

opført, denne ligger omtrent paa samme Sted som før, men er en moderne rummelig Kiosk, hvor ikke alene Dag- og Ugeblade samt Maanedsskrifter forhandles, men ogsaa lettere og billigere Lektüre m. m.

Helga Olesens Damefrisør-Salon og Skønhedsklinik, Kirkegade 11, er mellem de førende Saloner i Vejle. Etableret i Aaret 1932 af Helga Olesen, født den 29. April 1904 i Grøjsby. Uddannet som Damefrisør og i Haararbejde i Vejle fra 1924 til 1927 hos Fru Rydstrom. Virkede dernæst i en Aarrække som Assistent bl. a. i Aarhus, Silkeborg, Skive og Vejle. Etablerede egen Salon den 24. April 1932, indrettede sin Salon efter de nyeste Principper, lod bl. a. installere et moderne „Central Tørre Anlæg“, der kan benyttes af samtlige 6 Betjeningspladser paa samme Tid. Det er ikke blot almindelig Frisering, der udøves paa Salonen, men Haarfarvning, Klipping, Haararbejde og speciel Vandondulation.

Interiør fra Helga Olesens Damefrisørsalon.

I Aaret 1934 blev Salonen udvidet med en Skønhedssalon, efter Lesouendien System, medicinsk Behandling, af examineret Betjening, uddannet indenfor nævnte Metode.

Der er fast tilknyttet 2 Assisterter og 1 Elev til Salonen.

Vejle Telegramhal ligger straks efter man har passeret Broen over Sønderaa, Sønderbrogade Nr. 18. Og

Vejle Telegramhal, Sønderbrogade 16.

kommer naar det nu igangværende Vejarbejde er fuldført, til at ligge, hvor før omtalte nyanlagte Del af Dæmningen kommer til at støde til Sønderbrogade, som Hovedvejene Nr. 10 og 18. Ved nævnte Vejarbejde forsvinder de nuværende to skarpe Sving ved Godsbanegade, og Hovedvejen kommer i lige sydvestlig Linie til at løbe ind i Sønderbrogade, der hvor Vejle Telegramhal ligger.

Vejle Telegramhal og Kiosk er etableret i Aaret 1928 af Markon, der solgte den til S. Christensen, han rejste til Fredericia og solgte Telegramhallen til nuværende Ejer Conrad Brandt, som

overtog den, d. 17. December 1930. I Aaret 1935 fik Conrad Brandt Lotterikollektion for Almindelig Dansk Vare- og Industrilotteri, han havde i Tiden 1931—1932 haft Kollektion for „Vestindisk Lotteri“, der som bekendt blev ophævet.

Conrad Brandt er Medlem af Foreningen af Kioskejere i Danmark, og har siden 1932 været Kasserer for Vejle Kioskejer Forening.

Vejle Sy- og Tilskærerskole, er oprettet i Aaret 1923, og statsanerkendt i Aaret 1925. Stifter og Leder af Skolen er Eleonora Holmgaard, født den 9. Juni 1880 i Salling. Efter at hun var uddannet i Syning og Tilskæring, blev hun i Aaret 1907 og 1908 tilknyttet Bornholm Højskole, som Lærerinde ved Skolens Sy- og Haandgernings Kursus. Fra 1911 til 1917 var hun tilknyttet Dansk Kvindesamfund, som Lærer ved den Række Kursus Samfundet lod afholde spredt om i Landet, var i samme Tidsperiode i Sommersæsonerne Lærerinde ved Askov Højskole. Var fra 1908 til 1911 tilknyttet „Fyens Stifts Husmandsskole“, ogsaa som Lærerinde for den Række Kursus Foreningen lod afholde. I Aaret 1918 begyndte hun sin egen Sy- og Tilskærerskole i Herning, flyttede i Aaret 1923 til Vejle, hvor hun samme Aar oprettede Vejle Sy- og Tilskærerskole, med Lokaler i Sønderbrogade 29. I Aaret 1925 blev Skolen statsanerkendt. Skolen har aabent hele Aaret, og har saavel kortere som længere Kursus samt Aftenkursus.

Eleonora Holmgaard.

Vejle Pølsevogne er oprettet i Aaret 1930. Her som i andre Byer danner Pølsevognene et Led i det Nutids-Billede, der i vor Tid, hen under Aften præger Byerne.

I Vejle By har fem Pølsevogne Stadsplads paa følgende Steder. Ved Posthuset paa Banegaardspladsen, paa Raadhustorvet, ved Nørrebro paa Nørretorv, ved Sønderbro ved Fredericiagade, paa Vesterbro ved Staldgaardsgade.

Vejle Pølsevogne er oprettet af Restauratør Georg Rasmussen, født i Assens den 9. Januar 1869, død den 11. November 1935. Han havde i Aaret 1927 oprettet Esbjerg Pølsevogne, men rejste 1930 til Vejle, hvor han samme Aar den 5. Juni oprettede Vejle Pølsevogne. Efter hans Død, fører hans Enke Forretningen.

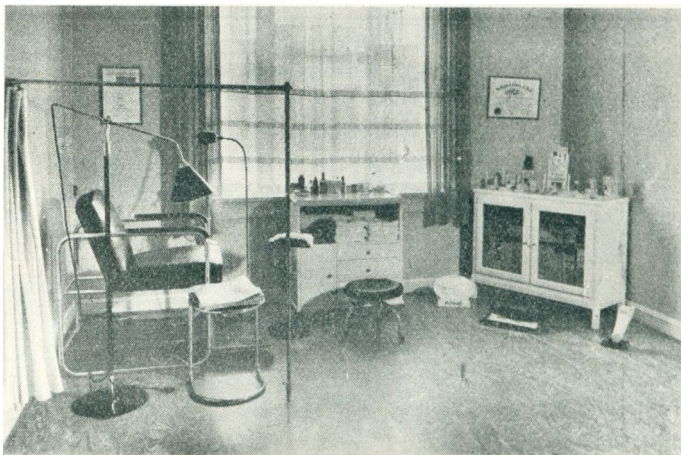

Vejle Pølsevogne.

Ingeborg Ellebye Nielsen, exm. Fodspecialist, er født den 13. September 1907 i Vejle. Uddannet i Fodpleje og Præctipidi, (en artapædisk Instruktions Uddan-

nelse paa Scholls Klinik i Odense).

Begyndte egen Virksomhed i Vejle den 1. Maj 1937, indrettede en moderne Klinik for Fodpleje og Depot for Dr. Scholls forskellige Artikler m. m. Som exm. Fodspecialist ydes der alt vedrørende moderne Fodpleje, samt Tilpasning af Indlæg efter Maaltagning, ogsaa efter Dr. Scholls Metode. I Forbindelse med Fodplejen forefindes der i Klinikken nye, moderne Aparater etc.

Interiør fra I. Ellebye Niensens Fodplejeklinik.

Zone Redningskorpset i Vejle.

Zone Redningskorpset - Vejle Station, er oprettet den 17. juli 1936 af Zone-Redningskorpset, der har Hovedstation i Eskilstrup paa Falster. Stationen i Vejle har Kontor og Redningsstation i den tidligere Cikoriefabrik i Fredericia-gade Nr. 42.

Zone Redningskorpsets Formaal er at komme til øjeblikkelig Hjælp, hvor Mennesker eller Dyr er i Fare. Korpsets Motto er: Første Hjælp, er største Hjælp. Dets Arbejde er

spreidt over mange Felter, og højest forskellig i sin Art, mest kendt er Zonens Hjælp ved Automobilskader og Ulykker samt Dyreredning, men Korpset yder tillige Hjælp ved andre Skader eller Ulykker, saasom Vand skade ved Oversvømmelser eller Stormskade, samt en ret omfattende Entreprenør-hjælp.

Korpsets Station raa-der over 2 svære Udrykningsvogne, en stor Del forskelligartet Materiale til

Zonen i Arbejde, ved Bjergning af en stor Lastautomobil.

Brug ved Redningsarbejde etc., samt Sygeambulance. Ved Korpset i Vejle er der tilknyttet to Assisterter, og en Stationsleder. Siden dets Oprettelse i Vejle, har det vundet ganske betydelig Fremgang, og dets Abonnementstal er steget til det 3-dobbelte. Foruden den mangeartede Hjælp, der ydes Zonens Abonnenter, har Korpset i meget stort Tal opstillet Forbindskasser, saavel hos Abonnenter i By og Land.

E. Petersen,
Stationsleder.

Korpsets Leder er Erik Pedersen, født 26. September, 1909 i Vejle. Var forhen knyttet til Zoneredningskorpset i Holbæk, blev Stationsleder i Vejle 1936.

Op til vor Tid har Tandteknik udviklet sig til næsten videnskabeligt Arbejde, hvor Bygning af Protese, kræver faguddannede Teknikere, der gennem Aar har beskæftiget sig med Teknik, saavel indenfor det mere almindelige benyttet Kauschuk, som Protoser bygget i nyere Stoffer som Palladan, rustfrit Staal eller Guld.

Einar Jensen, Tandtekniker, er født den 26. Juni 1908 i Vejle, begynder sin Uddannelse som Tandtekniker i Aaret 1923 som Elev hos Tandtekniker K. Jacobsen. Er derefter fra 1926 til 1930 Bestyrer af J. C. P. Gjerrings Tandteknik i Nykøbing F., bliver derefter ansat som klinisk Tekniker hos Tandlæge Edvard Møller, København, hvor han er fra 1930 til 1932. Derefter Tekniker hos Tandlæge Inger Mendrup, Vejle, og fra 1934 til 1937 hos Tandlæge H. Kaltoft, Vejle. Etablerer egen klinisk Tandteknisk Laboratorium i Vejle 1937, dengang i Grønnegade 36, flyttede i Oktober 1939 til nuværende større Konsultationslokale i Vestergade 31. Gennem sin Uddannelse har han erhvervet sig Kendskab til moderne Protesebygning i de forskellige Stoffer.

Einar Jensen,
Tandtekniker.

Vesterbrogade Nr. 5, med Vesterbros Kiosk.

Vesterbrogade, den tidligere Varde og Ringkøbingvej, var omkring 1850-erne ikke bebygget. Tæt ved Stokbro laa nogle enkelte Huse, men længere ude ved Gjedefbro var kun Marker og Enge. Det meste af dette Kvarter nordvest for Byen, maa i sin første Bebyggelse skrive sig fra Tiden efter Vejle-Give Banens Anlæggelse i Aarene 1892-1894. Stationsbygningen ved Gormsgade er bygget 1894.

Vesterbros Kiosk, Vesterbrogade Nr.5, er etableret i Aaret 1923, i ovennævnte Ejendom, der sikkert maa være et af de gamle Huse, som laa her i 1850-erne. Det var dengang en almin-

delig Beboelsesejendom, og Kiosken blev etableret i en af Lejlighederne af Ole Lehlund. I Aaret 1929 solgte han den til H. Mortensen, men Aaret efter brændte en Del af Ejendommen, og de nuværende Forretningslokaler blev indrettet. Vesterbros Kiosk fik derved to gode Udstillingsvinduer. I Aaret 1932 købte J. Wichmann Kiosken, og byggede om, saaledes at der blev to Forretningslokaler, i det ene etableredes Kiosken, i det andet etableredes en Papirvarehandel, begge drives af J. Wichmann. Selve Kioskfaget er gennem Tiden udviklet til at spænde over et stort Tal af Dag- og Ugeblade samt Maanedsskrifter m. m.

Tove Brinch Nielsen, Damefrisørinde, er født den 27. August 1916 i Herning, begyndte sin Uddannelse som Damefrisør 1930—1934 i Herning. Kom derefter som Assistent til Næstved, hvor hun var i den kendte Schrøders Salon fra 1934 til 1938.

Etablerede egen Damefrisørsalon i Vejle i Aaret 1938 paa Vesterbrogade 22, en mindre Salon, med to Betjeningspladser, med moderne Aparater etc., som særlig Speciale har denne Salon „Fransuar Ondulation“.

Tove Brinch Nielsens Demefrisørsalon.

Vita Holm, født Hansen, Tandtekniker, er født den 16. August 1915 i Holbæk, kom til Vejle i Aaret 1922, hvor Faderen etablerede Kolonialhandel i Skyttehusgade. I Aaret 1929 etablerede han Delikatessehandel i Strandgade, denne drev han til Aaret 1937.

Vita Holm, født Hansen
Tandtekniker.

1. Januar 1930 kom Vita Holm som Elev hos Tandlæge N. Thorlacius Ussing, var her til 1. Januar 1933, og blev under sin Uddannelse oplært i moderne Tandteknik. Virkede senere nogle Aar som Assistent ved forskellige Tandlæger, var bl. a. Tekniker hos Tandlæge V. Deleuran, Vejle.

Etablerede i Juni 1937 egen Virksomhed som Tandtekniker i Vejle, havde det første Konsultationssted i Vedelsgade 56, men i Oktober 1938 flyttedes til nuværende bedre Konsultationslokale i Vedelsgade 115, i Automobilforhandler E. Bech-Haases Ejendom.

Fritidshjemmet i Vejle er stiftet med det Formaal at tage sig af Børn, saavel Drengene som Piger, i Alderen fra 5 til 14 Aar, væsentlig beregnet for Børn, der kommer fra Hjem, hvor Forældrene er optaget af dagligt Arbejde.

Fritidshjemmet staar aabent fra 8 Morgen til 17 Aften. Børnene kan her læse, lege, sy eller beskæftige sig med Sløjdarbejde m. m. Hjemmet er

en selvejende Institution, oprettet i Aaret 1908 af Foreningen „Børnenes Vel“ og har sin egen Bygning i Søgade Nr. 8, denne rummer en stor Opholdsstue eller Skolestue, to mindre Stuer, en Sløjd-Stue samt Bolig for Bestyrerinde. Den 1. Oktober 1939 blev Ejendommen solgt og en anden Ejendom i Aagade Nr. 33 erhvervet; hertil flytter Hjemmet, og faar herved bedre Lokaler, idet selve Fritidshjemmet indrettes i Stueetagen, medens Bestyrerbolig bliver paa 1ste Sal. Om Sommeren opholder Børnene sig væsentligt nede ved Havnen, hvor Hjemmet har en større Have, hvor der bl. a. er afstukket en lille Have for hvert Barn.

Interiør fra Fritidshjemmet.

Betty Hvenegaard,
Bestyrerinde.

Hjemmet er statsanerkendt, og har gennem de sidste Aar aarlig haft ca. 35 Børn. Af Bestyrerinder ved Hjemmet skal nævnes: Frk. Mikkelsen og Fru Andersen, nuværende Bestyrerinde Fru Betty Hvenegaard, født Schumacher, har været Bestyrer af Hjemmet siden 1926.

Svendehjemmet, Kapelgade Nr. 7, er oprindelig stiftet af Haandværkssvendenes Rejse og Sygeforening. Vejle Haandværkerforening ydede et væsentligt Tilskud til Hjemmets Opførelse.

Svendehjemmet ejes af Haandværkssvendenes Rejse og Sygeforening. Til Hjemmet er Adgang for alle, som er Medlem af en Fagforening. Hjemmets Bygning Kapelgade Nr. 7 er bygget 1887, og rummer foruden Opholdsstue og Bestyrerlejlighed, 9 Sovesale fordelt paa første og anden Etag, med Plads til 22. Foruden billig Nattelegi, kan de rejsende faa Middag og Kaffe.

Hjemmet har siden dets Oprettelse erholdt Stats- og Kommunitilskud. Kasserer for Hjemmet er Lagerforvalter Peder Jensen, der i Tiden fra 1914 til 1921 var Bestyrer af Hjemmet.

H. J. v. Qualen,
Bestyrer.

Hjemmets nuværende Bestyrer er:

HANS JØRGEN von QUALEN, født den 25. Juli 1892 i Nørup Sogn, uddannet som Gørtler, gift 1914 med Karoline født Nielsen. Bestyrer af Vejle Svendehjem siden 1939.

Vejle Arbejdsherberg, ligger i Staldgaardsgade, en Sidegade til Tønnesgade. Paa den Tid, hvor der var Garnison i Vejle, skal der her have ligget nog-

le Stalde eller Gaarde, benyttet af Garnisonen, den ældste Del af Staldgaards-gade, er den mod Øst, og her ligger nogle ældre Bygninger i eet Stokværk, fra Tiden omkring Midten af det forrige Aarhundrede, en af disse Ejendomme Matr. Nr. 469 a, nu Nr. 28 og 30, tilhører Indre Missionen, som i Aaret 1925 købte Ejendommen, for her at indrette et Herberge, og samme Aar først i Maj aabnedes Vejle Arbejdsherberg for de rejsende Svende, der

Vejle Arbejdsherberg.

her kan faa Aftensmaaltid, Natlogi og Morgenmaaltid, uden Vederlag, men skal yde Arbejde for Herberget, hvilket bestaar i Brændehugning. En væsentlig Del af Driften til Arbejdsherberget indkommer ved Salg af Brænde; men der ydes ogsaa

Tilskud af Private, og da Vejle Arbejdsanstalt blev nedlagt, tildelte Kommunen Tilskud til Arbejdsherberget. Der er Plads til 20. Herberget ledes af en Bestyrer, nuværende Bestyrer er Jacob Chr. Madsen, født den 30. September 1903 i Sdr. Biært, gift med Asta født Schneidemann, han blev ansat som Bestyrer i Aaret 1933.

J. Chr. Madsen,
Bestyrer.

Slumstationen under Frelsens Hær i Vejle, er et Velgøreheds-Arbejde, der udgaar fra Frelsens Hær, er oprettet den 22. Februar 1900, og har gennem de forløbne Aar ydet en meget betydelig Hjælp til fattige og ubemidlede Hjem, hvor Slumsøstrene har taget sig af Sygehjælp og Huslig-Hjælp, en Hjælp som ydes disse Hjem uden noget som helst Vederlag.

Midlerne til Slumstationens Arbejde indkommer ved Afholdelse af Basarer eller Bidrag fra Byens Borgere. Nuværende Leder af Slumstationen i Vejle er Marie Lysgaard-Madsen, der siden 1926 har været Officer indenfor Frelsens Hær.

Charles Thorvald Jørgensen, Kaptajn. Født den 21. Marts 1900 i Frederiksværk indtraadt i Frelsenshær 1917, optaget paa Skolen 1922, udgaet fra Skolen 1923.

Officer i Hæren siden 1923, virket i Helsingør, Aalborg og København. — Som Leder af Afdelingerne i Hobro, Aarhus, Svendborg, Esbjerg, Nakskov, Hjørring, Silkeborg og siden 1937 i Vejle.

Betania Foreningen er stiftet i Aaret 1907 i Vejle af Metodistpræsten Chr. Jensen, som en privat Sygeplejeforening. Dens Arbejde begyndte nævnte Aar med tre uddannede Sygeplejersker, og ud fra denne meget beskedne Begyndelse voksede gennem Tiden Metodistkirkens Diakonissegerning. I Aaret 1908 kom Søster Agnes Bülow til Vejle som ledende Søster af Hjemmet i Vejle. Hun rejste senere

til Amerika for at blive uddannet til Missionær, og rejste 1913 til Indien som Missionær, men døde Aaret efter. I Aaret 1916 flyttedes Betania Søstrene til Aarhus, hvor Metodiskirkens Diakonissegerning var ved at vokse op, og her i Aarhus fremstod da Diakonisse Hjemmets Hovedsæde.

Den 1. September 1933 stiftedes Sct. Pouls Kirke Sygeplejeforening, og hertil sluttedes Betaniasøstrene, der saaledes atter udøver privat Sygepleje indenfor Vejle By.

Martha Jacobsen, „Søster Martha“, er født den 24. Oktober 1894 i København, uddannet paa Aarhus Kommunehospital. Ansat paa Betania Diakonissehjemmet i Aarhus 1920—1924, var senere fra 1924—1929 knyttet til Vejle Betania Forening, og kom dertil igen i Aaret 1933 som ledende Søster.

Søster Martha.

Laura Ørtoft, „Søster Laura“ er født den 17. Oktober 1906 paa Læsø. Uddannet paa Frederikshavn Sygehus. Ansat paa Betania Diakonissehjemmet i henholdsvis Aarhus og København fra 1936—1939. Har siden været ansat ved Betaniaforeningen i Vejle.

Søster Laura.

Sydjysk Sygeplejebureau, der er godkendt af Sundhedsstyrelsen, har Kontor Havnegade Nr. 9, og er oprettet den 19. December 1935, af Sygeplejerskerne Anna og Marie Andersen. Sydjysk Sygeplejebureau arbejder kun med hospitalsuddannede statsautoriserede Sygeplejersker, der alle er Medlem af Dansk Sygepleje-Raad, og det har gennemsnitligt 20 uddannede Sygeplejersker knyttet til sig, dets Virkefelt er ikke blot i Vejle By, men hele Oplandet Syd og Vest for Vejle. Bureauet ledes af Anna Andersen og Marie Andersen.

Anna Andersen, Sygeplejerske, er født den 11. Oktober 1898 i Øster Lars, uddannet paa Kjellerup Sygehus 1925—1928, supplerende Uddannelse paa Viborg Sindssygehospital og den Jydske Fødselsskiftelse i Aarhus, virkede dernæst som privat Sygeplejerske i Salling og i Jelling, indtil Stiftelsen af Sydjysk Sygeplejebureau. Medlem af Dansk Sygepleje-Raad.

Marie Andersen,
Sygeplejerske.

Marie Andersen, Sygeplejerske, er født den 27. April 1904 i Brædstrup, uddannet paa Diakonissestiftelsen i København 1927—1930, supplerende Uddannelse ved Sct. Hans Sindssygehospital og ved Professor Horwitz Klinik i København. Virkede som privat Sygeplejerske i Vejle fra 1931—1935, hvor hun var Medstifter af Sydjysk-Sygeplejebureau. Medlem af Dansk Sygepleje-Raad.

Anna Andersen,
Sygeplejerske.

Vejle Sygepleje-Bureau, Nørregade Nr. 15 statsautoriseret, er oprindelig oprettet den 1. Oktober 1919 af Sygeplejerske Frida Jørgensen, og havde dengang Kontor i Nyboesgade Nr. 25.

Gennem Tiden er Bureauet indgaaet som et fast Led indenfor den private Sygeplejegerning, og er tilsluttet af 15—20 Sygeplejersker, saavel hospitalsuddannede som almindelige Plejersker. I Aaret 1930 den 1. Januar overgik Bureauet til den nuværende Ejer Fru Ovia Larsen født Hansen, født den 11. Marts 1892 i Vej-

le, gift med Barbermester Axel Larsen. Siden 1934 har Bureauet været statsautoriseret.

Vejle Kioskejer-Forening er stiftet i Aaret 1925, som en lokal, faglig Forening tilsluttet den i Aaret 1923 i Fredericia stiftede Landsforening „Kioskejere i Danmark“. Begge disse Foreningers Tilblivelse skyldes afdøde Th. August Bech. Han var Kioskejer i Vejle, var født den 29. Marts 1877, og døde den 13. Januar 1937. Ved hans Initiativ og utrættelige Arbejde for Kioskejersagen, voksede fra en beskedent Begyndelse en Forening op, der nu tæller 500 Medlemmer og lokale Foreninger. Han virkede som Foreningens Formand indtil sin Død, nuværende Formand er Kioskejer Chr. Thomsen, Silkeborg. Næsifformand og Sekretær er Kioskejer Fr. Røgilds, Vejle.

Den lokale Forening i Vejle, tæller samtlige Kioskejere i Byen, dens Formaal er af rent faglig Art, som Formand for Foreningen har følgende Kioskejere fungeret. Lehlund, der alløstes af Chr. Olsen, og siden 1936 nuværende Formand Johannes Wichmann.

Johs. Wichmann.

Johannes Wichmann, Kioskejer, er født den 20. September 1887 i Rønne. Uddannet ved Boghandel. Medhjælper i den tidligere Gylden-dahls Bogladé i Vejle. Etablerede Boghandel i Vejle 1923 solgte denne 1930. Overtog 1932 Vesterbros Kiosk, Vesterbrogade 5, Vejle. Formand for Vejle Kioskejer Forening siden 1936.

Frederik Marius Røgilds, Kioskejer, er født den 16. Juni 1877 i Aalborg. Er uddannet indenfor Mekanikerfaget, kom til Vejle 1909 som Mekaniker. blev 1910 privat Chauffør hos Fabrikant Steensen, 1917 til 1923 hos Konsul Warrer. Oprettede i Aaret 1917 en Køreskole, som han drev indtil Aaret 1937. Forpagter af Turistkiosken siden 1922 og af Banegaardskiosken siden December 1930. Medstifter af Vejle Kioskejerforening. Medlem af Hovedbestyrelsen i Foreningen „Kioskejere i Danmark“ siden 1925. Sekretær i samme fra 1928—1937. Næsifformand og Sekretær siden 1939. Billekasserer for Vejle Teater siden 1927.

Conrad Brandt.

Conrad Ferdinand Brandt, Kioskejer og Lotterikollektør, er født den 22. Maj 1890 i Ullerslev. I en Aarrække Fængselsbetjent ved Nyborg Straffeanstalt, men paa Grund af Sygdom udtraadt fra dette Embede. Kioskejer i Vejle „Vejle Telegramhal“ siden 1930. Kasserer for Vejle Kioskejerforening siden 1932. Lotteri-Kollektør for Almindelig Dansk Varer og Industrielotteri siden 1935. Medlem af Vejle Amts Politihundeforening.

Øst for Vedelsgade laa den tidligere Markedsplads, hvor Vejle Kommune i nyere Tid lod anlægge det nuværende lille, men smukke Byanlæg; gennem Anlægget er en Spadseresti ned mod Arbejdernes Forsamlingsbygning, forbi denne og Paladsteatret, Byens største Billedteater, ned til Nørregade, der som før fortalt, danner en Del af Byens Hovedgade, er af Kommunen anlagt en Passage, ud mod denne ligger Arbejdernes Forsamlingsbygning, bygget i Aarene 1919-1920, og indviet den 24. Oktober sidstnævnte Aar. Selve Bygningen er en monumental, to Stokværk høj, over høje Kældere, af røde Sten opført Bygning, bestaaende af den anseelige Fløj med Facade mod Syd, sammenbygget med den noget mindre, og lidt fremspringende Tværføj, med Facade mod Vest. Indgangsportalen er i førstnævnte Fløj, i det indbyggede, men noget fremspringende, fladt afsluttede Trappetaarn. Syd for dette ligger den store Sal, der gaar gennem to

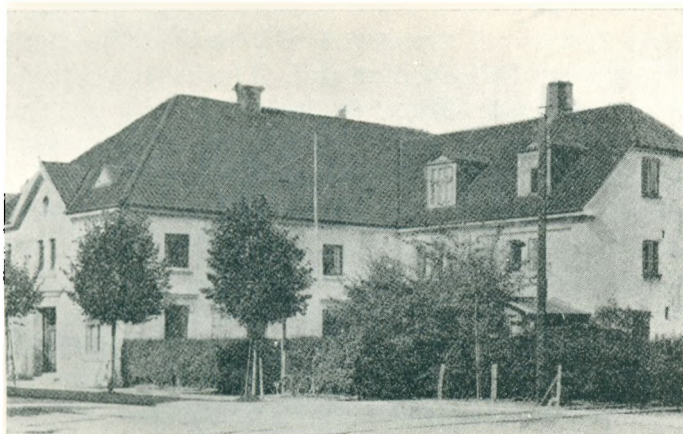
Stokværk, og spænder over en Gulvflade paa ca. 700 Kvardratalen, modsat denne ligger flere forskellige Lokaler m. m., og i øverste Stokværk en mindre Sal „Koncertsalen“. I Tværflojen er der mindre Lokaler, Restauration m. m., medens Kælder-Etagen her benyttes som Fagforenings Kontorer for flere forskellige Fag. I Gaarden, der oprindeligt hørte

Arbejdernes Forsamlingsbygning.

til Bygningen, er føromtaltte Paladsteater bygget, og Vest for dette, er bygget en mindre Bygning, med Kontorer for nogle af de største faglige Afdelinger.

Arbejdernes Forsamlingsbygning i Vejle begynder sin Historie i Aaret 1893, hvor der paa et Møde indenfor Fællesorganisationen vedtoges at sætte en Aktietegning i Gang, til Fordel for egen Foreningsbygning. Arbejdernes almindelige Samlingssted i Vejle indtil 1897, i den saakaldte Madam Bertelsens Sal. I sidstnævnte Aar ordnedes Købet af Ejendommen Nørrebrogade Nr. 5, beliggende lige overfor det nuværende Hospital, og grænsende op til den senere anlagte Højbane. Købesummen androg 25,000 Kr., og den før omtalte Aktietegning, havde da givet tildels det Beløb, der skulde udbetales. Fra 1897—1919 var denne Bygning da Samlingsstedet for Arbejderkredsen indenfor Vejle By, og gennem de forløbne Aar, blev denne Bygning Gang efter Gang forandret ved Tilbygninger og Ombygninger, men trods dette var den tilsidst blevet for lille, for den stadig voksende Kreds af Arbejdere indenfor Byens Omraader.

Den gamle Forsamlingsbygning i Vejle.

Indenfor Selskabet Arbejdernes Forsamlingsbygning fremførte daværende Forretningsfører for Selskabet, nuværende Borgmester N. P. Jensen, Forslag om Opførelse af en ny Forsamlingsbygning, og dermed begynder den nuværende Forsamlingsbygning sin Historie. Man købte Ejendommen Nørregade Nr. 29 for et Beløb af Kr. 299,000. Selve Bygningen ud mod Nørregade, ligger her endnu tildels uforandret

som Forretningsbygning, medens det bag ved liggende ret betydelige Areal, afgav fortræffelig Plads til Opførelsen af føromtaltte Forsamlingsbygning. Den gamle Bygning paa Nørrebrogade blev solgt for 85,000 Kr., ligeledes solgte man førnævnte Forretningsbygning ud til Nørregade, for man havde jo kun Brug for Byggepladsen, senere maatte Selskabet overtage denne Forretningsbygning, der nu er

vurderet til 500,000 Kr. i Ejendomsskyldsværdi. Den ny Forsamlingsbygning kom til at koste ca. 680,000 Kr. Selskabets Formand er Borgmester N. P. Jensen.

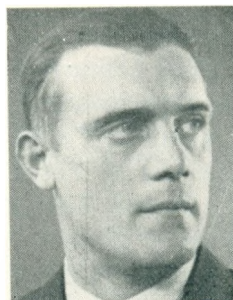
Vejle Arbejder Sangkor af 1935.

Vejle Arbejder-Sangkor af 1935 er stiftet den 16. Januar 1935, egentlig som en Fortsættelse af et tidligere Mandskor „Morgenrøden“, der var stiftet den 7. December 1916, og virkede indtil omkring 1930.

En Del Sangere fra dette Kor bl. a. Jens Peder Hansen og Skomager H. F. Jønsson samt Frants Hast, tog Initiativ til Oprettelse af Veje Arbejder-Sangkor, hvis første Formand blev F. Hast, som Dirigent blev valgt Kapelmester Max Majer, der siden 1935 med stor Interesse har ledet Koret, der tæller 30 aktive Medlemmer. Foruden at virke for Sangens Interesse, er der til Koret knyttet et passivt Medlemstal paa ca. 400. Aarlig afholdes for Medlemmerne 2 Koncerter, men Koret har desforuden ved flere Lejligheder ydet sin Assistance, dels indenfor Velgørenhedens Tjeneste som indenfor Foreningslivet m. m. I Aaret 1937 blev Veje Arbejder-Sangkor tilsluttet de centraliserede Arbejder-Sangkor. og deltog i Stævnet i Odense i Aaret 1938, under Komponisten O. Kings Direktion. Koret har ved flere Lejligheder fremtraadt i Forbindelse med Orkester, og har foruden almindelig Korsang ogsaa opført flere ret betydelige Værker, bl. a. P. E. Lange-Müllers „Kornmodsglans“, N. W. Gades „Nordens Folkeand“ og Fr. Schuberts „Aftensang i Skoven“ m. fl.

Vejle Arbejder-Sangkors Formand har siden 1937 været Peter Anton Honoré, Maskinarbejder, født den 24. Maj 1905 i Brøndsted, uddannet som Maskinarbejder, kom til Veje 1913, og har siden 1924 været aktiv Sanger i forannævnte Kor. Tillidsmand ved C. M. Hess' Fabrikker 1935—1939, og Bestyrelsesmedlem i Arbejdernes Syge- og Begravelseskasse paa Hess' Fabrikker.

Sangforeningen „Apollo“, er stiftet 1895, og er den ældste Sangforening indenfor Vejle Arbejderkreds. Den tæller 32 aktive Medlemmer og ca. 500 passive Medlemmer, og er tilsluttet den i 1895 stiftede „Centraliserede Jydske Arbejdersangkor“ samt Arbejdersangkorenes Landsforbund. Koret afholder aarlig 2 Koncerter for sine Medlemmer, har gennem Tiden tillige afholdt flere større Koncerter, og deltaget i flere Stævner. Siden 1914 har Musikdirektør Alfred Telling været Korets Dirigent. Dets nuværende Formand er Cigarmager Th. Jensen.

P. Honoré.

Arbejdernes Fællesorganisation i Vejle er stiftet 1897. Blandt de Mænd, der var med ved Stiftelsen, skal her nævnes: afdøde Borgmester Chr. Jacobsen, samt Harald Blæsendorf, der var Sammenslutningens Formand fra 1919—1936.

Fællesorganisationen tæller over 50 forskellige Afdelinger indenfor de forskellige Fag, nemlig: Bagernes, Barberenes, Bybudenes, Bryggeriarbejdernes, Blikkenslagernes, Bødkernes, Børstenbindernes, Glarmestrenes, Gartneres, Gørtlernes, Formernes, Handels- og Kontormedhjælpernes, Husassistenternes, Kvindelig Arbejderes, Karetmagernes, Kedel- og Maskinpassernes, Kommunalarbejdernes, Malernes, Mejeristernes, Murernes, Musikernes, Mølleriarbejdernes, Piskemagernes, Rebslagernes, Sadelmager- og Tapetsernes, Skibstømrernes, Skorstensfejernes, Skotøjsarbejdernes, Skrædernes, Sukkervarerarbejdernes, Slakteriarbejdernes, Smede- og Maskinarbejdernes, Snedkernes, Søfyrbødernes, Sømændenes, Textilarbejdernes, Tjernerne, Træindustriens, Tobaksarbejdernes, Tømrernes og Telefonarbejdernes Fagforening.

Fællesorganisationens nuværende Formand er:

Christian Bladt, Slakteriarbejder, født den 25. August 1882 paa Als. Kasserer for Slakteriarbejdernes Fagforening siden 1914. Medlem af Fællesorganisationens Bestyrelse siden 1928, Formand siden 1936.

Chr. Bladt.

Tømrernes Fagforening, Vejle Afdeling, er stiftet 1883 og er tilsluttet Landsorganisationen Tømrernes Fagforbund. Vejle Afdelingen tæller ca. 170 Medlemmer. I Aaret 1928 byggede den sin egen Bygning „Tømrernes Hus“, tænkt som Fribolig for gamle Tømrersvende, den ligger paa Hjørnet af Svendsgade og Nyboesgade og har 12 Lejligheder. Formand for Vejle Afdelingen har siden 1938 været Alfred

Agerskov Jensen, født den 11. Februar 1904, fra 1929—1934 virkede han som Opsynsmand paa Fattiggaarden i Vejle. Formand for de samvirkende Afholdsforeninger i Vejle.

Dansk Tekstilarbejder Forbund, Vejle Afdeling, er den største faglige Organisation indenfor Vejle By, den er stiftet den 20. Juni 1896, og tilsluttet den i Aaret 1885 stiftede Landsorganisation „Dansk Tekstilarbejder Forbund“.

Det er almindeligt kendt, at Vejle kaldes for Danmarks „Manchester“, og ikke uden Grund, thi den Industriegren, der i overvejende Grad præger Vejle By, er Tekstilindustrien. I Vejle ligger 3 Bomuldsspinderier, der tilsammen beskæftiger ca. 1000 Arbejdere, og 3 Væverier, som tilsammen beskæftiger ca. 600 Arbejdere,

alle tilsluttet Tekstilfaget. Som bekendt ligger i Vejle A/S. De Danske Bomuldsspindierier og A/S. Windfeld-Hansens Bomuldsspindierier samt Vejle Tekstilfabrik og Vejle Dampvæveri og Wittrups Tæppefabrik Greisdalen. Skal vi regne med de mange andre Arbejdere, der er knyttet til nævnte Industrivirksomheder, kommer det samlede Tal nemt op paa ca. 2000, hvilket igen vil sige at ca. 1800 Familier er knyttet til Tekstilfaget, en hel By for sig.

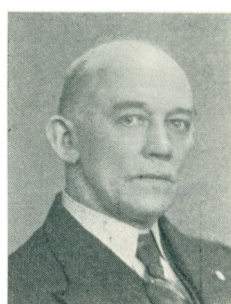
Dansk Tekstilarbejder Forbund Vejle Afdeling tæller ca. 1600 Medlemmer, desværre tillader Pladsen ikke her at komme nærmere ind paa de Kampe og Besværligheder, der ligger forud for det nuværende faste og maalbeviste Forbund, men vi maa nøjes med at nævne Navne paa de Mænd, der gennem det halve Sekel, Forbundet har virket i, som har dannet Repræsentationen for dette betydelige Fag indenfor Vejle By. Forbundets første Formand var Væver Laugesen, dernæst nævnes Væver Peder Sørensen, B. Berthelsen, Laurits Lauersen og gennem de sidste ca. 9 Aar Ch. Dirksen, og siden 1939 nuværende Formand Laue Nielsen.

Laue Nielsen,
Formand.

Harald Jensen,
Næstformand.

B. Svendsen,
Kasserer.

Laue Nielsen, Væver, er født den 7. December 1900 i Horsens, uddannet som Væver i Vejle 1920. Arbejdet ved Vejle Dampvæveri og Vejle Tekstilfabrik, sidstnævnte Sted i 10 Aar, var i 4 Aar Tillidsmand paa Vejle Tekstilfabrik. Kasserer for den lokale Syge- og Hjælpekasse, inden for nævnte Fabrik. Medlem af Bestyrelsen for Dansk Tekstilarbejder Forbund Vejle Afdeling siden 1935. Formand for samme siden 1939.

Harald Jensen, Næstformand i 3 Aar. Medlem af Bestyrelsen i 8 Aar.

B. Svendsen har været Kasserer i Afdelingen i 26 Aar, Tillidsmand hos Konsul Windfeld Hansens Spindierier i en Aarrække og altid stærkt organisationsintereseret.

Skotøjsarbejdernes Fagforening, Vejle Afdeling, er stiftet 1887 under Navn „Skomagernes Fagforening“, og blev ret hurtigt tilsluttet Landsforeningen „Dansk Skotøjsarbejder Forbund“, stiftet 1885.

I nyere Tid er en Del lokale Skotøjsfabriker tildels nedlagt, og Medlemstallet indenfor dette Fag derved gaet betydeligt ned. Afdelingen i Vejle, der rummer Haandskomagere og Skotøjsarbejdere, har nu 51 Medlemmer, gennem det halve Sekel Foreningen har virket, har Formandsposten været beklædt af mange forskellige, her skal blot nævnes L. P. Mortensen, der gennem ca. 20 Aar fungerede som Formand, og i denne Periode, gjorde et væsentlige Arbejde for

Hans Sørensen.

dette Fag, til Bedring af forskellige Forhold.

Nuværende Formand er :

Hans Seidelin Sørensen, Skotøjsarbejder, født den 12. Oktober 1909 i Vejle. Uddannet som Skotøjsarbejder v. Brødrene Jørgensens Skotøjsfabrik, Vejle, og i det væsentligste arbejdet i Vejle. Bestyrelsesmedlem i Skotøjsarbejdernes Fagforening Vejle 1936. Formand for samme siden 1937.

Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund, Vejle Afdeling, er stiftet den 30. November 1890, er tilsluttet den i Aaret 1888 stiftede Landsforening „Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund“. Af den Kreds der var med til at stifte Vejle Afdelingen, er nu kun een tilbage, nemlig Smed Glasbjerg Jørgensen. Afdelingens første Formand var afdøde Smed S. Svendsen, han traadte tilbage som Formand, da han selv blev Mester. Th. Pædersen var den næste Formand, han virkede som saadan i 13 Aar, og trak sig ligeledes tilbage fra Formandsposten, da han etablerede sig som Mester i Vejle, ogsaa han er død. Dernæst følger S. A. Lund, der fungerede i 5 Aar, hvorefter han fik Stilling som Værkmester paa Vejle kommunale Elektricitetsværk, og fratraadte da som Formand. I 9 Aar fungerede nuværende pensioneret Smed Chr. Thomsen, og efter ham blev i de kommende 3 Aar Ancher Hansen Foreningens Formand, ved hans Indtræden som Maskinpasser paa Vejle kommunale Elektricitetsværk, fratraadte han som Formand, og nuværende Maskinarbejder Laurits Hansen har da siden fungeret som Formand. Vejle Afdelingen tæller indenfor sine Rammer 380 Medlemmer, indenfor følgende Fag, Smede, Maskinarbejdere, Rørlæggere, Auto- og Cykle Mekanikere, samt Elektro- og Fin Mekanikere. Denne Afdeling er saaledes den fjerde største indenfor Arbejdernes Fællesorganisation i Vejle. Foruden at virke som ren faglig Forening, har Afdelingen i Aaret 1909 stiftet en lokal Hjælpeforening for sine Medlemmer, dels som Syge- og anden Hjælpeforanstaltning, der gennem de forløbne Aar har været til betydelig Gavn for Foreningens Medlemmer.

Laurits Hansen.

Laurits Hansen, Maskinarbejder, er født den 11. April 1885 i Vejle, uddannet som Maskinarbejder, arbejdet i København, Nyborg, Viborg, og en Tid i Tyskland, men den længste Tid i Vejle. 12 Aar var han Bestyrelsesmedlem i Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund, Vejle Afdeling, i 2 Aar Næstformand i samme og siden 1930 Formand for denne. Siden 1919 Tillidsmand paa Vejle Bolte- og Møtrikfabrik. Medlem af Bestyrelsen for Arbejdernes Byggeselskab Forsamlingsbygningen. Bestyrelsesmedlem i Teknisk Selskab. Revisor i Dansk Arbejde. Skuesvend ved Aflæggelsen af Svendepreve.

Dansk Kedel- og Maskinpasser Forbund, Vejle Kreds, er stiftet den 6. Maj 1898, og var tilsluttet „Jydsk Kedel- og Maskinpasser Forbund“. I Aaret 1907 stiftedes Landsforeningen „Dansk Kedel- og Maskinpasser Forbund“, hvortil samtlige lokale Foreninger blev lagt. Vejle Afdelingen, der blev stiftet i Aaret 1898, talte dengang 16 Medlemmer, nu tæller den ca. 60 Medlemmer. Foreningens første Formand var N. J. Anthonsen, dens nuværende Formand er Kedelpasser Jørgen Jørgensen, født den 19. April 1890 i Vejle. Udlært som Sølyrbøder, sejlet fra 1906—1917, fra 1917—1931 ansat som Lokomotivfører bl. a. ved Vejle—Fredericia

dobbelte Spor. Næstved—Ringsted Banen. Lolland—Falster Banen. Har siden 1931 været ansat som Kedelpasser ved Vejle Kommunes Elektricitetsværk. Bestyrelsesmedlem indenfor Dansk Kedel- og Maskinpasser Forbund, Vejle Kreds siden 1920, Formand for samme siden 1927. Afdelingen er tilsluttet Arbejdernes Fællesorganisation i Vejle. Som Afdelingens Sekretær, har pensioneret Maskinpasser Julius Nielsen virket i ca. 23 Aar, nemlig fra 1912—1935.

Jørgen Jørgensen.

Murernes Fagforening i Vejle er stiftet den 23. November 1883, og den 15. August 1891 tilsluttet det i 1887 stiftede Landsforbund „Murerforbundet i Danmark“.

Afdelingens første Formand var senere nu afdøde Murermester Jens Jensen Af Foreningens Pionerer skal endvidere nævnes: Julius Nielsen, Anders Nielsen, H. O. Hansen, N. P. Udesen, Svejstrup, Marius Sørensen og nu afdøde Chr. Poulsen og S. P. Sørensen. Gennem de forløbne Aar har Formandsposten været beklædt af flere. Blandt disse skal nævnes: Byrådsmedlem Ejner Frederiksen, der har siddet i Bestyrelsen fra 1908—1935, og deraf som Formand i 15 Aar.

Anker Risdahl.

Afdelingen tæller 180 Medlemmer i Vejle By og Opland Nuværende Formand er:

Anker Chr. Nielsen Risdahl der er født i Tornby i Vendsyssel den 3. September 1892. Har arbejdet i forskellige Byer bl. a. 1918—1927 i Viborg, men fra 1927 har han været tilknyttet Vejle. Fra 1938 Formand og tillige Afdelingens Opmaalermand. Som Kasserer og Sekretær har S. G. Bysted virket siden 1929,

Træ Industriarbejdernes Fagforening, Vejle Afdeling, er stiftet den 13. April 1902, tilsluttet Landsforeningen „Dansk Træ Industriarbejder Forbund“, stiftet i Aaret 1896. Berthel Sørensen, der var Medstifter af Vejle Afdelingen, virkede gennem mange Aar som dens Formand, nuværende Formand er Johan Peder Nielsen Holm, født 19. Januar 1882 paa Fyn, siden 1909 været tilknyttet Vejle, fra 1919—1929 Formand for Emballage Værkstederne paa Steensens Margarine Fabrik, siden 1929 atter tilknyttet Træ Industriarbejderne. Medlem af Bestyrelsen for Fabrik- og Lagerarbejdernes Fagforening i Vejle 1919—1929, dito af Træ- og Industriarbejdernes Fagforening i Vejle siden 1929, Formand siden 1932.

Sømændenes Forbund er stiftet 1897, i Vejle har der siden 1897 været Afdeling af dette Forbund. Denne er dog først efter 1923 kommet i mere faste Former. Under Kontoret i Vejle hører Horsens, Kolding og Fredericia. Formand er Jakob Carlsen.

Søfyrbødernes Forbund er stiftet 1897, Afdelingen i Vejle er stiftet 1921, under dens Kontor i Vejle hører Horsens, Kolding og Fredericia. Dens Formand er Jakob Carlsen.

Dansk Sø-Restaurations Forening er stiftet i 90-erne, en faglig Forening for

Kokke og Hovmestre.

Dens Formand er Jakob Carlsen.

Jakob Carlsen.

Jakob Carlsen er født den 7. Januar 1891 i Vejle. Regnskabsfører og Formand for ovennævnte Fagforeninger i Vejle.

Sadelmager- og Tapetserer Foreningen for Vejle og Omegn, er stiftet 1. Juni 1896, og tilsluttet den i Aaret 1894 stiftede Landsorganisation, „Skandinavisk Sadelmager og Tapetserer Forbund“. Vejle Afdelingen tæller kun ca. 40 Medlemmer, dens Formand er Emil Jensen, født den 26. Juni 1906 i Jelling, han har siden 1939 fungeret som Formand og

Kasserer for Afdelingen.

De Unges Idræt, „D. U. I.“ i Vejle, er stiftet den 23. August 1928. Som første Formand og Medstifter af D. U. I. Vejle skal nævnes Byrådsmedlem Villy Mortensen. Foreningen er tilsluttet „Syddjysk Kreds“ der omfatter Afdelingerne Fredericia, Horsens, Kolding og Vejle.

D. U. I. er stiftet som en Fritidsorganisation, hvis Hovedformaal er Fritidssysler og Idræt. Alle, saavel Drengene som Piger i Alder fra 8 Aar til 16 Aar, kan blive optaget i D. U. I., der er en upolitisk Forening.

D. U. I. s første Mødelokale var i Forsamlingsbygningen, derefter flyttedes til Broges Gaard i Tønnesgade, men egentlige gode og passende Lokaler havde stadig været et Savn for Foreningen, særlig i Vintersæssonerne. Dette meget følte Savn blev afhjulpet i Aaret 1938, ved at D. U. I. fik Samlingslokaler i det nye Vandrehjem paa Jellingvej. Her har Foreningen sine egne Mødelokaler hele Aaret, dog er disse i Sommertiden noget mindre, af Hensyn til Vandregæsterne. Foruden Foredrag og Film, dyrkes ved ugentlige Møder: Gymnastik, Husflidsarbejde for Drengene, Syning for Piger m. m.

I Sommertiden tages i Lejer eller paa Udflugter.

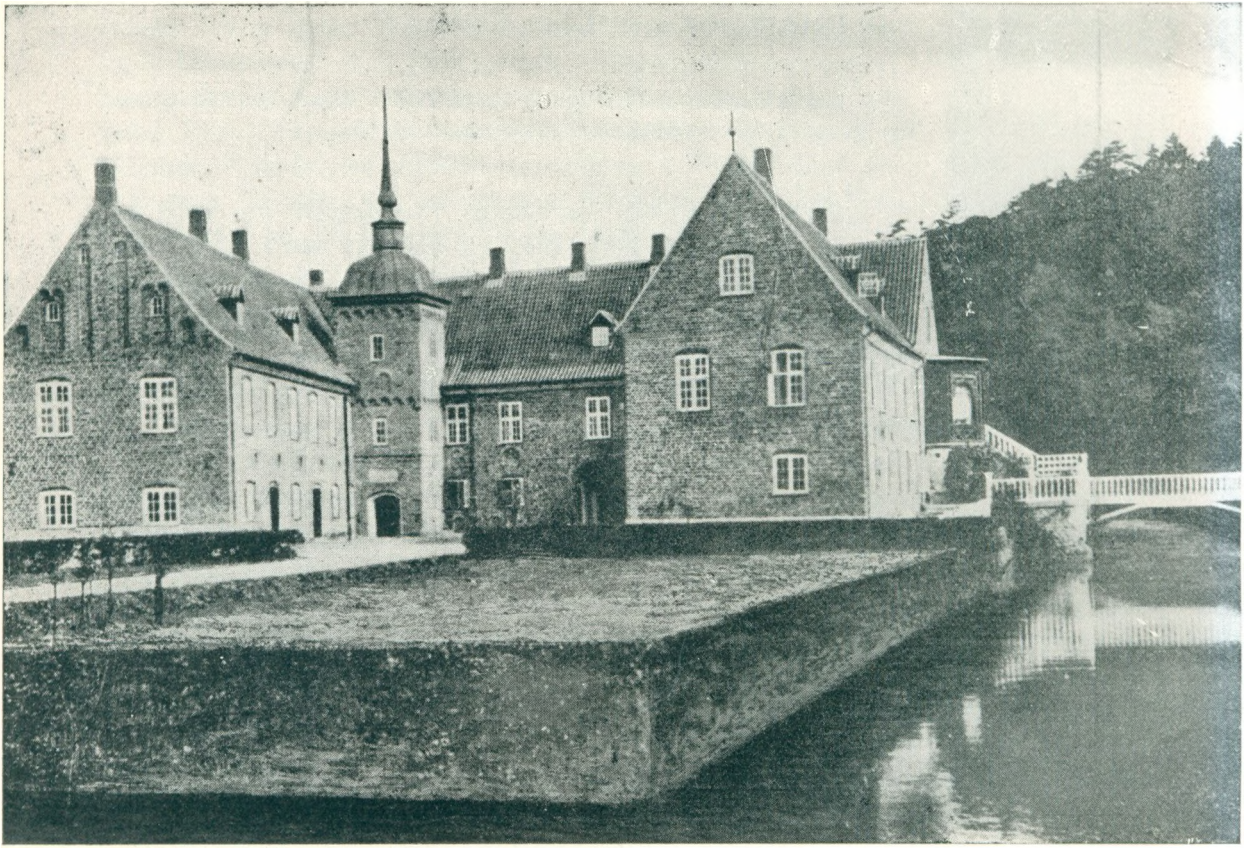
Foreningens nuværende Formand er:

Nikolaj Handberg, Textilarbejder, er født den 1. August 1897 i Mølvang ved Jelling, Formand for D. U. I. Vejle siden 1936. Medlem af Vejle Ligningskommission siden 1937. Textilarbejdernes Tillidsmand siden 1930. Forhen Medlem af Fællesorganisationens Forretningsudvalg.

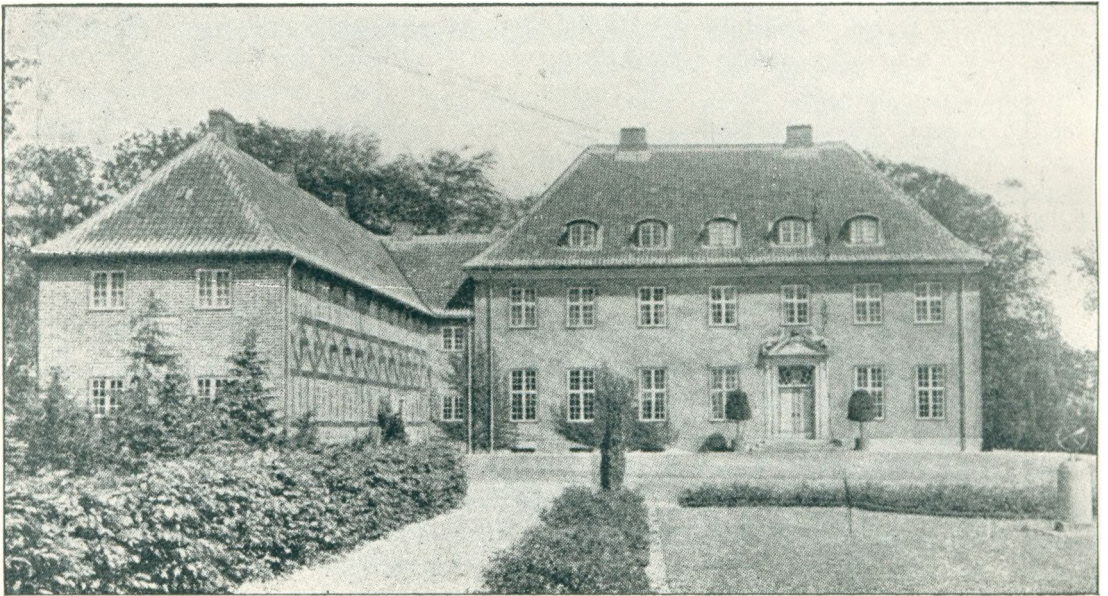

Nikolaj Handberg.

Vejle Damefrisør Forening er stiftet i Aaret 1934. I denne Forbindelse maa siges lidt om dette Fag. Damefrisør var omkring 1910—15 af ganske anden Art end nu. Dengang var det almindeligt, at Damefrisøren tog ud til sine Kunder. Senere fremkom Salonerne, hvor de kunstfærdige Frisurer, med de utallige Bukler, dels ægte, dels uægte, blev sat op. I Aaret 1924 fremkom det korte Haar, der tildels skabte en Revolution indenfor Damefrisørfeltet. De skiftende Moder, de tekniske Hjælpemidler, der fremkom, krævede en stadig Dygtiggørelse af Damefrisøren. Indenfor dette Omraade har da Vejle Damefrisør Forening oprettet en Fagskole. Foreningens nuværende Formand er Damefrisørinde Fru Karen Holm.

Det gl. Tirsbæk Slot ved Vejle

Herregaarden „Barritskov“ i Bjærgø Herred i Vejle Amt

Vejle Fjords Sanatorium

Tirsbæk Slot i Halting Herred i Vejle Amt

Munkebjerg ved Vejle

Kolding Købstad!

Kolding er en gammel By, de første kendte kongelige Købstadsprivilegier skal være fra Aaret 1321, da Kong Christoffer den Anden paa Koldinghus Slot stadfæster Byens Privilegier. Men længe før den Tid findes Kolding nævnt i vor Historie saaledes i Aaret 1236, men om Byen allerede paa den Tid har været Købstad, kan ikke bekræftes.

Det er for Kolding, som for de fleste af vore Købstæder, desværre saaledes, at deres Tilblivelse ligger skjult i det ukendte.

Koldinghus blev opført 1248. I samme Aarhundrede stiftedes et Graabrødre Kloster. Et Sct. Jørgens Hospital findes ogsaa nævnt.

Dette taget i Betragtning kunde i nogen Grad hentyde til, at Byen allerede i det 13. Aarhundrede har været Købstad.

Kolding har bogstaveligt gennem hele sin Historie været overskygget af Slottet „Koldinghus“, og har uden Tvivl i de Tider, hvor der blev holdt Hof paa Koldinghus, nydt betydelig Fremme og Velstand.

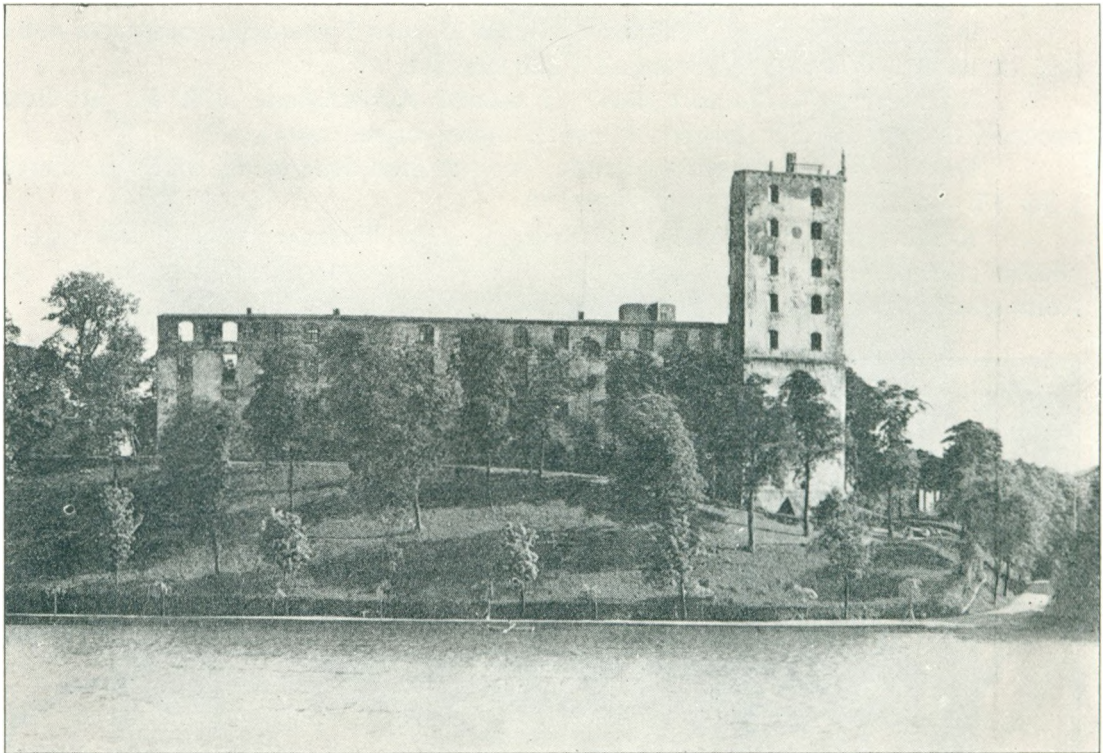
Kolding omkring 1740-erne.

I de Perioder Hoflivet stod paa, kom en stor Del af Adelen til Kolding, flere af disse Adelsmænd havde Gaard og Hus i Byen. Endnu op til vor Tid er det denne gamle Kongeborg, ganske vist som Ruin, der drager talrige Turister til Stedet. Men ogsaa Byens naturskønne Beliggenhed har Krav paa Opmærk-

somhed.

Byen ligger ved Fjordspidsen af Koldingfjord, paa det flade Land mellem Slotsbanken og Koldingaa voksede Byen op i Læ af Slottet og med Koldingaa som Forbindelse til Handelen paa Søen. Ved Sønderbro laa Byens Skibsbro, men i Tidens Løb sandede Aaløbet til, saa Skibsfarten indtil Byen blev mere og mere besværlig og tilsidst maatte man losse og lade langt ude i Aaløbet.

Disse besværlige Besejlingsforhold medførte en betydelig Nedgang i Handelen paa Søen, vi skal helt op til Midten af forrige Aarhundrede før en Bedring i disse Forhold finder Sted, men efter Anlæggelsen af den nye Havn voksede atter Handelen paa Søen.

Koldinghus.

I den ca. 600-aarige Periode Koldinghus bestod som kongelig Slot, var det gentagne Gange Midtpunkt i betydelige Begivenheder indenfor vort Lands Historie, for flere af Landets Konger var det et yndet Opholdssted, Kong Christian den Tredie holdt Hof og Residens paa Koldinghus fra 1545 til 1549. Stamfaderen til vort nuværende Kongehus, Hertug Hans, fødtes paa Koldinghus.

Det var, som før nævnt, Hertug Abel, Kong Valdemar den Andens Søn, der 1248, byggede det første Koldinghus, af ham anlagt som et Værn for hans Hertugdømme. Kolding var paa nævnte Tid af Erik Plovpenning pantsat til Hertug Abel. Pantet blev senere indløst af Erik Klipping, der 1268 begynder Udbedring og Befæstning af Koldinghus, nu som et Værn for Kronen, mod de urolige Hertugdømmer.

I Tidens Løb blev Slottet af de forskellige Konger ombygget og tilbygget nye Bygninger, saa der bogstavelig talt intet var tilbage af det oprindelige Slot, da

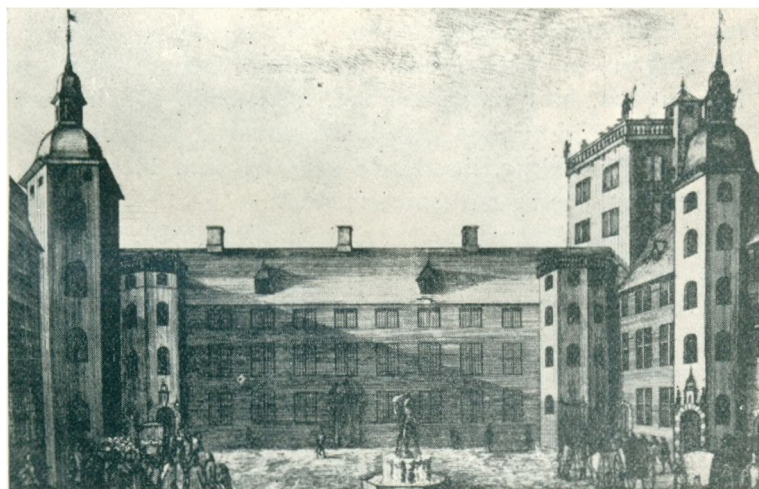

den store Brand 1808 i Løbet af een Dag lagde den stolte Kongeborg i Ruin. Som nævnt, blev der af de forskellige Konger foretaget større og mindre Byggeforetagender paa Koldinghus, gammelt blev nedrevet og nyt bygget op, ogsaa Slottets Indre forandredes efter Tidens Krav og Brug. En Redegørelse over Koldinghus som Bygningsværk tillader Pladsen her ikke at komme ind paa, dog maa nævnes enkelte Træk fra de forskellige Tidsperioder gennem de ca. 600 Aar Koldinghus, forblev som kongelig Slot.

Oprindelig var Slotsbanken ved en Voldgrav, adskilt fra den mod Øst liggende Banke, hvorpaa Staldgaarden blev bygget. Hertug Abel begyndte Opførelsen af Koldinghus paa den vestre Banke. Kong Christian af Bayern lod Slottets Nordfløj nedrive og genopbyggede i Grundmur en ny Nordfløj.

Kong Christian den Tredie, som havde en særlig Forkærlighed for Koldinghus, gennemførte fra 1546 til 1558 ret betydelige Byggeforetagender paa Slottet. Saaledes skal Sydfløjen, i sin første Oprindelse være hans Bygningsværk, ogsaa den østre og den vestre Fløj skal af ham være opbygget i Grundmur. I Aarene 1583 og 1597 opstaar der Ild paa Koldinghus, ved disse to Ildsvaader led Vest- og Nordfløj en Del Skade.

Det anseelige Taarn, kaldet „Kæmpe-taarnet“ efter de fire store i Sandsten udhugne Kæmper der prydede Taarnets flade Tag er Christian den Fjerdes Bygningsværk. Over Indgangsportalen til Slotskirken, som samme Konge lod indrette i Vestfløjen og under Kæmpe-taarnet, var anbragt Kongens og Dronning AnnaCatharinas Navnetræk, samt

Koldinghus Slot omkring 1700.

Aarstallet 1598. Slotskirken, der var under Opbygning 1601 til 1604, laa som sagt i Vestfløjen. Sognepræst J. J. Fyhn, beskriver den i sin Bog om Kolding 1848, som et smukt lille Kapel, 7 Fag langt gennem to Stokværk. Kirkens Hvælvinger blev baaret af to Rækker Sandstenssøjler, forenede ved et Pulpitur, der afsluttedes med den kongelige Stol lige foran Alteret. I Buerne mellem Søjlerner var opstillede evangeliske Figurer. Gulvet var belagt med Marmor. Alteret var af Marmor og Alabast, smykket med mange Figurer. Prædikestolen var af Sandsten og blev baaret af en springende Løve med det danske Vaaben.

I Tider hvor der blev holdt Hof paa Koldinghus, og dermed følgende fyrstelige Fester, faldt der selvsagt en betydelig Glans fra dette ned over Byen og dets Borgerskab, der her havde slaaet sig til Ro i Læ af Slottet.

Men havde de Koldingborgere, saaledes Glæde og Nytte af de kongelige Herskaber og det med Hoffet følgende, ret betydelige Antal af Adelsmænd, maat-

e de ogsaa dele de Ulykker, der Gang efter Gang kom over Koldinghus.

Gennem hele det 17. Aarhundrede, var Koldinghus Midtpunkt i de Ulykker og Krige, der Gang efter Gang kom over Landet, flere Gange blev By og Slot besat af fjendtlige Tropper. 1628—29 var Christian den Fjerdes Lejetropper stationeret i Kolding. Ved et Mytteri fra disse, blev Koldinghus indtaget af Lejetropperne, der efter deres Storm paa Slottet, ødelagde og plyndrede. Wallensteins Tropper rykkede frem mod Kolding, og besatte By og Slot, og hvad Lejetropperne havde sparet, blev af Wallenstein Tropperne aldeles huseret.

1644—45 er Koldinghus besat af Svenskerne, og atter lider Slottet betydelig Skade, de svenske Tropper skulde i denne Periode, hvor de var Herre paa Koldinghus, have ødelagt, saavel i Indre som i Ydre.

Men det gik dog ikke Koldinghus saa slemt, som det gik Haderslevhus, som i samme Krig af de fjendtlige Tropper, tildels var lagt i Ruin. Kong Frederik den Tredie, begynder Istandsættelsen af Slottet, og til Udbedrelse af de Ulykker og Skader, Fjenden havde forvoldt paa Koldinghus, benyttes de sørgelige Rester af Haderslevhus Ruin.

Der skulde dog ikke hengaa ret mange Aar, før Krig og Ufred, atter kom over Landet, 1657 udbryder Svenskekrigen, og atter bliver Koldinghus Midtpunktet i en treaarig Krigsperiode, allerede Aaret efter Krigens Begyndelse, indtages Koldinghus af Svenskerne, der dog samme Aar, under Polakkernes Storm paa Koldinghus, blev slaaet tilbage, men trods den korte Tid de svenske Tropper var Herre paa Koldinghus, havde de naaet at ødelægge det nylig istandsatte Slot, den smukke Slotskirke, havde de benyttet som Hestestald, over alt havde Svenskerne huseret værre end nogen Sinde.

Efter Svenskekrigens Afslutning 1660, maa man atter til at udbedre fjendtlige Troppers Ødelæggelser og Hærværk. Kong Christian den Femte anvendte aarligt ret store Beløb paa Slottets Istandsættelse.

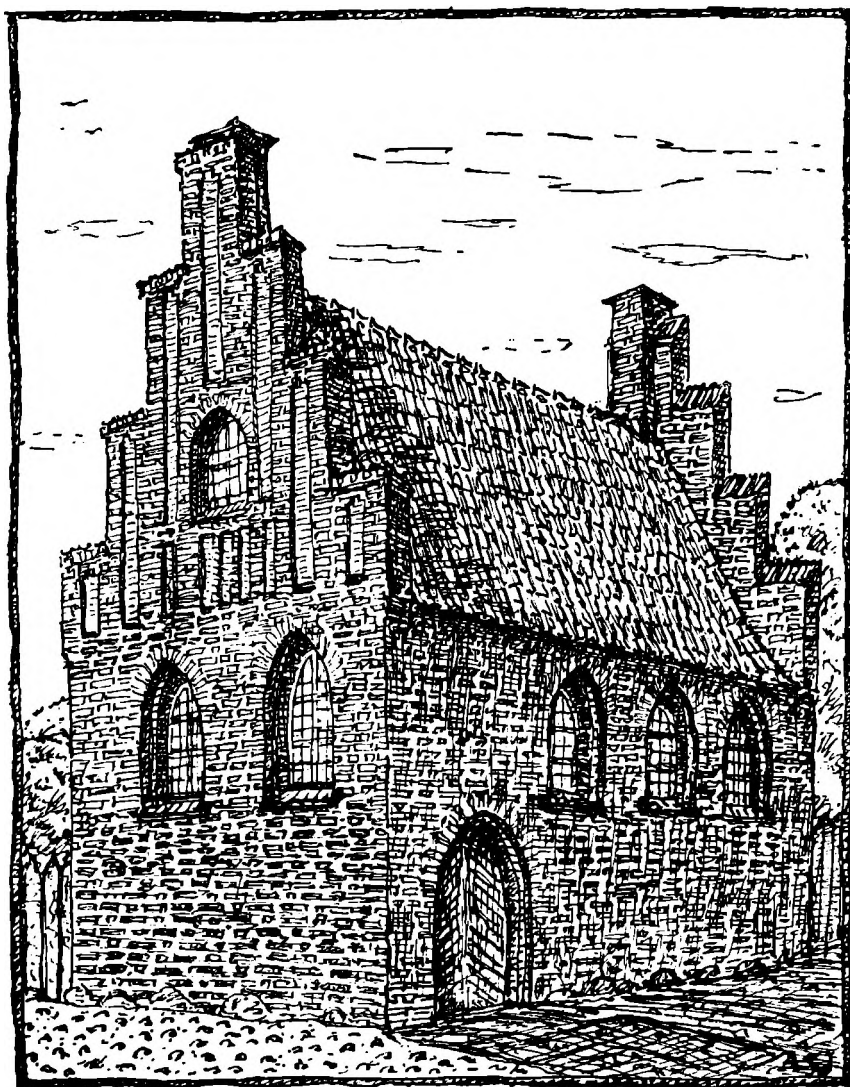
Kong Frederik den Fjerde fortsætter med Opbygning, Forbedring og Forskønnelse af det ødelagte Slot, det synes, at denne Konge særlig har interesseret sig for Slottets indvendige Forbedringer. Ogsaa Slotskirken bliver istandsat, og 1726 nævnes Koldinghus, som være ombygget og i fuld Stand.

Koldinghus Slot er bygget af Munkesten, de svære Mure hviler paa endnu kraftigere Kampestensfundamenter, der omslutter de overhævede Kældre. Efter en Plan over Koldinghus 1740 (tegnet af C. Bruhn, opbevaret paa National Museet), bestod Slottet af fire Fløje. Den østre Fløj, Portfløjen, var omtrent halv saa lang som den vestre Fløj. Den nordre Fløj, den ældste Del af Slottet, er den, hvor der i vor Tid er indrettet Museum, i denne Fløjs vestre Del var Kæmpe-taarnet, hvor Kong Christian den Fjerde havde indrettet Slotskirken. I Fløjen mod Vest, var mod Syd i Forbindelse med den sydlige Fløj, den af Kong Christian den Tredie indrettede Slotskirke. Alle Fløjene var sammenbygget og omsluttede den tildels firkantede Slotsgaard. Inde i Slotsgaarden var følgende Taarne eller Taarntrapper. Midt paa Sydfløjen fandtes „Kongens Trappe“, dernæst mod Vest, det senere benævnte Trappetaarn „Kronprinsens Trappe“. Ved Kæmpetaarnet var den senere benævnte „Kirketrappe“. Midt paa Nordfløjen fandtes Klokketaarnet og endelig var der lige indenfor Slotsporten mod Nord den senere benævnte „Dronningens Trappe“.

Efter den omtalte Plan var Slottets Indre inddelt i en Mængde mindre Rum eller Værelser. Men i det Ydre stod Slottet vel nok omtrent i samme Stand, da

den sørgelige Brand i 1808 lagde Slottet i Ruin. De efterfølgende Konger kom ikke saa ofte til Koldinghus. Det sidste Kongebesøg, var da Kong Christian den Syvende, 1807, under Englændernes Overfald paa København, med Hof og Statsraad, var flyttet til Kolding.

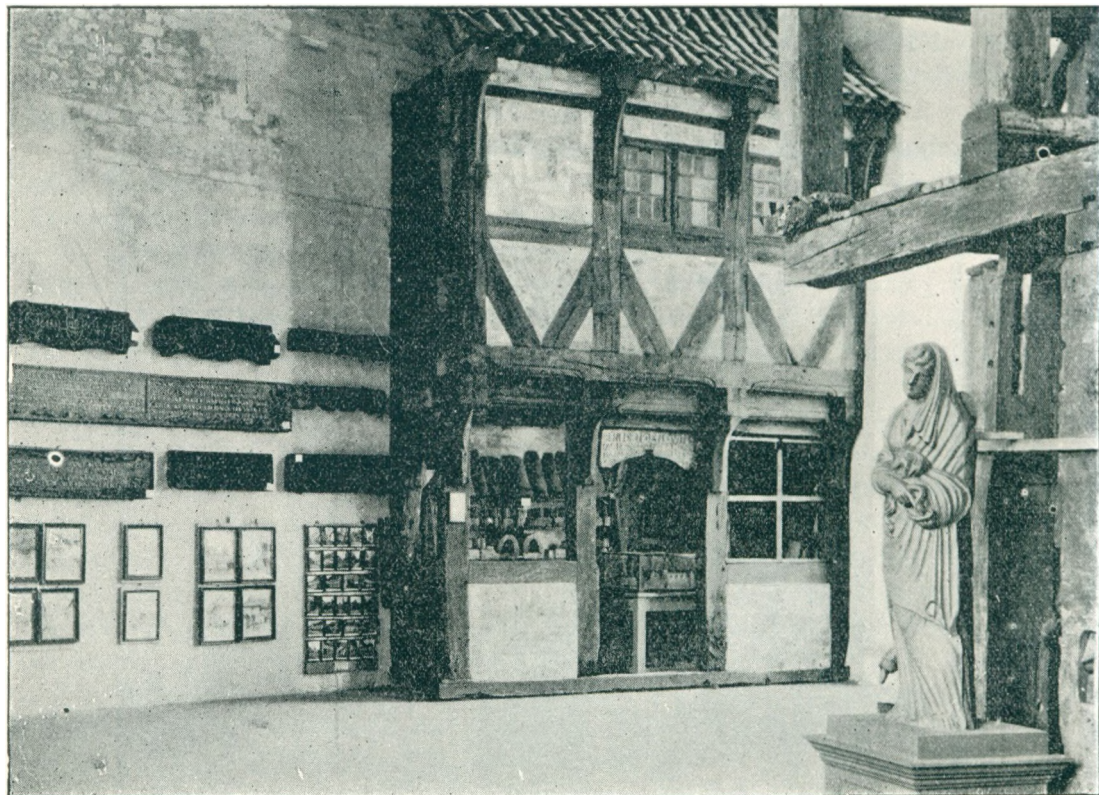
Den 29. Marts 1808 udbrød der Ild i Vagtstuen ved Porten, Ilden opstod ved Uforsigtighed fra de spanske Soldater, der var indkvarteret paa Slottet, og inden Aften var den gamle Kongeborg lagt i Ruin.

Dronning Dortheas Skolehus i Kolding før 1627.

Staldgaarden ligger paa den østre Banke, og var oprindelig bygget af Bindingsværk, men Kong Christian den Femte, lod den gamle Staldgaard opbygge i Grundmur. Oprindelig var Slotsbanken og Staldgaardsbanken adskilt ved en Voldgrav, og en svær Bro førte fra den østre Banke over til Slottet. I nyere

Tid blev Graven opfyldt. Efter Branden 1808 har Staldgaarden været benyttet til mangt og meget, her har været Garnison og i en Aarrække var her Remontedepot.

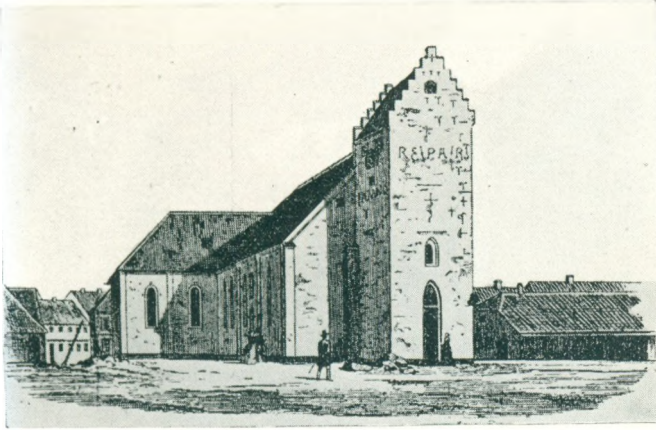

Interiør af Museet paa Koldinghus.

Museet paa Koldinghus. Oprindelsen til et Museum i Kolding By skriver sig fra 1870-erne. Ved et Gavebrev af 12—12—1877, testamenteres til Kolding Museum, en Oldsagssamling paa ca. 500 Genstande. Giveren var Købmand Th. Pedersen. Samlingen blev opstillet i et mindre Lokale paa Raadhuset. 1890 fik man Kultusministeriets Tilladelse til foreløbig at benytte Kælderen under Slotskirken, det saakaldte Brevkammer, til Opbevaring af Gaver, der maatte indkomme til det paa-tænkte Museum. 1896 var de forfaldne Hvælvinger i Koldinghus Slotskøkken blevet opførte, og Rummet blev taget i Brug af Museet. Senere rykkede Museet over i den nuværende Fløj, hvor der Tid efter anden var blevet restaurerede Lokaler for dette Brug.

Koldinghus havde i Byens Historie en ikke ringe Betydning, og i visse Henseender vel nok en væsentlig Andel i dens Udvikling, men ogsaa i de Ulykker, der kom over Byen. I ca. 600 Aar var Koldinghus Byens Midtpunkt, hvorom det gennem de svundne Tider værende Borgerskab opbyggede Kolding By.

Graabrødre Kloster blev oprettet 1288, og havde til Huse i en Gaard, der skal have tilhørt Ridder Henrik Dulmer. Klosteret skal have ligget paa det Areal der nu i vor Tid for en væsentlig Del udgør Klostergade og Munkegade. I Aaret

Sct. Nicolaj Kirke, set fra Vest, ca. 1860.

1529, blev Munkene uddrevet af Klosteret og Aaret efter blev en Del af Klosterbygningerne af Kong Frederik den Første, tilskødet forskellige Mænd af Kolding By, men omkring Midten af det 16. Aarhundrede, syntes Klosteret helt at være forsvundet.

I længst forsvunden Tid laa der i Kolding et „Sct. Jørgens Hospital“, for Spedalske og Syge. Oprettelsen af saadanne Hospitaller føres tilbage til middelalderlig Tid

Gamle Byer, som Odense og København, havde Sct. Jørgens Hospitaller og naar et saadant nævnes i Kolding, maa man have Lov til at gaa ud fra, at Kolding er en meget gammel By. Første Gang Sct. Jørgens Hospital i Kolding findes nævnt, er 1525, hvor Kong Frederik den Første, forlener Hospitalet med Kirke til Jesper Brochman. Til disse Stiftelser hørte i hin Tid ret betydelige Jordegodser, samt talrige Tiender m. m., hvilket ogsaa syntes at have været Tilfældet med Hospitalet i Kolding. 1543 blev Hospitalet lagt under Ribe, og snart efter synes det at være ophævet, og dets Gaard i Kolding lagt under Koldinghus.

Kong Christian den Tredie, bestemmer 1558, at der atter i Kolding By skal oprettes et Hospital, og skænker til dette en Toft og Ager, vesten for Sct. Jørgens Gaard, og hermed indtræder Oprindelsen til det Sct. Jørgens Hospital, der endnu i vor Tid, ligger i Hospitalsgade. Til Hospitalet hørte der indtil omkring Aarhundredskiftet, en Kirke, med selvstændig Hospitalspræst. Nord for Sct. Jørgens Hospital, blev der 1836 bygget et Sygehus, denne Bygning blev senere benyttet som Skole af Skolebestyrer Dues, og i Midten af 80-erne, blev den inddraget under Hospitalet, senere blev den gamle Sygehusbygning forbundet med Hospitalet ved Opførelsen af en Fløj med Gavl mod Gaden. Gennem Tiden er sket flere Forbedringer indenfor Hospitalet, nu i vor Tid rummer det Plads til 24 Alumner, alle boende paa Eneværelser. Gennem mange Aar blev Hospitalet bestyret af J. C. Thygesen, siden 1936 af nuværende Forstander Hans Soll, født 12. August 1874, han var Medlem af Byraadet fra 1917—37. Borgmester fra 1923—25.

Det ældste Kolding laa som før nævnt paa det flade Land ved Kolding Fjord, i Læ og Værn af Slotsbanken mod Nord og Koldingaa mod Syd. Bakkedraget Stejlbjerg, Syd for Aaen, og Bakkedraget Tivoli, Nord for Aaen, var den Gang at betragte, som liggende langt udenfor Byen, og den egentlige Bybebyggelse. Men Kolding var da ogsaa, paa den Tid, kun en beskedne lille By med ca. 1000 Indbyggere. I Aaret 1769, havde Kolding By 1406 Indbyggere. Det kan vel siges, at den følgende Udvikling af Byen, egentlig har sit Udspring ved Havnens Anlæggelse 1842, thi allerede 1850 er Byens Indbyggertal mere end fordoblet, det nævnes at være 2860.

Den senere Jernbaneforbindelse til Kolding, og de forskellige private Jern-

baner, bidrager uden Tvivl til den videre Udvikling af den driftige By ved Kolding Aa, thi saaledes er i Løbet af det kommende halve Sekkel, Byens Indbyggerantal steget til ca. 12500.

Jernbaneforbindelsen til Kolding kom ved Anlæggelsen af Banestrækningen „Frederiksia - Fåris“, aabnet 1866, og hermed fik Kolding By, sin første Jernbanestation. En efter Datidens Forhold ret anseelig Bygning paa 10 Fag, og en stor fire Fags Kvistbygning, med Beboelse

Helligkorsgade ca. 1860.

for Stationsforstander. Koldings første Stationsforstander hed Ludvig Beck, 1866—1869. Wigelsen Kaarsberg 1869—71. L. Parelus, 1871—77, N. G. G. Fischer 1877—82. C. A. Pagh, 1882—1898. V. Hansen 1898—1904. C. O. E. v. Späth, 1904—1914. J. F. N. Speich 1914—1933 og siden 1933 nuværende Stationsforstander Nørgaard.

Omkring Midten af 80-erne. blev der bygget en ny stor Stationsbygning, i det store og hele, den samme som findes i Dag, bortset fra enkelte Ombygninger og mindre Tilbygninger. Byens stadig øgende Trafik, dels ved Havn, dels ved Bane, medførte, at der i 1920-erne, anlagdes en Tunnel under Jernbanelinien ned til Havnen. Tunnellen ligger Vest for Stationsbygningen, og op til denne er 1930, bygget den store og smukke Post- og Telegrafbygning med Facade mod den aabne Jernbaneplass. Forhen havde Postvæsenet Kontorer i Vestergade. Telegrafvæsenet, der i sin første Tid omkring 1850-erne havde Station paa Hjørnet af Klostergade og Havnegade, flyttede senere til Høfdingsgade, den nuværende Jernbanegade, og blev endelig 1930 forenet med Postvæsenet.

Af Postmestre indenfor Kolding By kendes Navne paa følgende: Hans Lund, der nævnes 1695. Knud Jørgensen 1711. Borgmester Jens Jørgensen, nævnes som Postmester 1715, han var Borgmester fra 1725—1759. Borgmester H. Junghans 1759—1802. P. Limschou 1802-1850. F. Mechlenburg 1851. C. A. F. L. Deichmann 1865-1879. M. Petersen 1879-1886. C. C. Olsen 1887-1920. J. E. Klein, 1920-1930. E. Baastrup 1930.

Trolhedebanen blev aabnet for Driften 1917. Sydbanen blev anlagt 1908-1909, Stationsbygningen ved Sydbanegade bygget 1910. Senere er denne omdannet til privat Beboelse, og en mindre Stationsbygning ved de senere Omlægninger af Banen opført.

Følger vi Byens Udvikling videre frem i Tiden, ind i vort Aarhundred, sprænges bogstaveligtalt de oprindelige Byrammer, og fra de omkring liggende Sogne, bliver der indlemmet betydelige Arealer og dermed ogsaa Indbyggere i Kolding By, der nu i vor Tid, spænder over et Areal, der i sin længste Udstrækning fra Nord til Syd er ca. 6 km. lang, medens den længste Strækning fra Vest til Øst, andrager ca. 4 km. Byens Indbyggertal den 5. Oktober 1929 opgi-

ves til 16,050. Aarene 1929 og 1930 vil staa som et betydeligt Minde i Kolding Bys Historie og Udvikling, den 1. April 1929 indlemmedes et Areal af Dalby Sogn i Nørre Tyrstrup Herred samt 114 Indbyggere. Aaret efter indlemmedes Kolding Købstads Landdistrikt (Kolding Landsogn) og dermed 1648 Indbyggere, samt en Del af Vonsild Sogn i Nørre Tyrstrup Herred, og dermed 1441 Indbyggere, og en betydelig Del af Seest Sogn i Ribe Amt, og dermed 1612 Indbyggere, og endelig en Del af de mod Nord i Brusk Herred liggende 2 Sogne, Harte og Nørre-Bramdrup, med tilsammen 589 Indbyggere. Købstadens samlede Indbyggertal opgives den 1. Oktober 1939 til 24.807.

Gavlhuis fra 1589. Helligkorsgade Nr. 18.

Men gaar vi tilbage til det 17. - 18. Aarhundrede, da er det et sørgeligt Billed Byen viser, de Trængselsaar der gennem en Tidsperiode overgik Byen, kan bedst betegnes som en lang Elendighedstid. Krigens Ødelæggelser, fremmede Troppers Udplyndringer, flere store Ildsvaader, der lagde talrige Gaarde og Huse i Aske, og dertil Perioder, hvor den frygtelige Pest hærgede Byen. Jens Jørgen Fyhn skriver i sin Beretning om Kolding 1848 om disse Trængselsaar.

En Taxaktion fra 1646 udviser, at ca. 100 Gaarde og Huse findes ruineret eller nedbrudte. En Taxaktion fra 1662 fortæller, at ca. 150 Gaarde og Huse findes lagt øde. Flere Borgere nedbryder deres Huse og flytter dem til Frederiksodde, (Fredericia).

Ved Slutningen af det 18. Aarhundrede er Forholdene ikke synderligt forbedrede. Amtmand Hans de Hoffman, der var Amtmand over Koldinghus Amt fra 1773—1793, og var den næstsidste Amtmand i det gamle Koldinghus Amt, (efter 1796 omdannedes

det til Vejle Amt), beretter i en Beskrivelse over Koldinghus Amt 1786, ogsaa om Kolding By. Efter denne Beretning at dømme var det triste Forhold der paa nævnte Tid herskede i Byen, dens Handel var gaaet meget tilbage. I Byen er mange fattige Familier, der ikke har noget at fortjene. Endvidere fortæller han i sin Beretning, at Byens Borgerskabs Forfatning siden 1750-erne er meget forringet, da flere af de gamle velhavende Familier er døde og deres Midler kommet fra Byen.

Man skulde synes, at saa godt som hvert eneste Spor af den gamle By, gennem denne Trængselstid, helt var blevet slettet ud, dette er dog ikke Tilfældet; thi endnu op til vore Dage finder vi indenfor den gamle Købstad flere smukke ældgamle Bygninger, der fortæller os om Fortidens Byggestil og Liv.

Kolding Raadhus har gennem Tiderne tildels ligget paa samme Sted. Om det ældste Raadhus vides saa godt som intet. Byens andet Raadhus blev skænket til Kolding By af Kong Frederik den Anden. Det var i den Tidsperiode da

Kronen var interesseret i at erhverve sig saa meget som muligt af det nærliggende Gods. Kongen havde paa nævnte Tid erhvervet sig Viuf Herregaard, og denne Hovedbygning, skænkede han til Kolding, for at Byen kunne benytte denne som Raadhus. Viuf Hovedbygning var en Bindingsværksbygning, den blev nedrevet og dens Tømmer m. m. flyttet til Kolding, og her opbyggedes den, omtrent paa samme Sted hvor det tidligere Raadhus laa, og fra 1580-erne til 1840 gør denne gamle Bindingsværksbygning Tjeneste som Byens Raadhus.

Det tredje Raadhus som Byen har haft blev bygget omkring 1840, det blev indviet den 28. Juni 1840. Det bestod af en i to Stokværk høj grundmuret Bygning, der midt paa Facaden havde en fremspringende Frontspise, støttet af fire Søjler. I Aarene 1873 til 1875 byggedes da et nyt Raad-, Ting- og Arresthus. Dette Byens fjerde Raadhus var ogsaa i to Stokværk, og havde et paa tre Fag inddelt langt fremspringende Midterparti, paa hver Side af dette var et Fag. Midterpartiets underste Del udgjorde en tredobbelt Indgangsportal, over denne var tre buede dobbelte Vinduer. Selve Bygningen var afsluttet af en Rundbuefrise, og Midterpartiet var afsluttet af en rektangulær Frontspise, hvori var anbragt et Ur.

Kolding Raadhus 1940.

Gennem de kommende ca. 50 Aar forbliver Byens Raadhus uforandret, men ved den nye Retsplejeforordning overtager Kolding By det før omtalte Arresthus, og paabegynder en meget omfattende Ombygning af dette. Arrestbygningen, der efter omtalte Ombygning, blev nuværende Administrationsbygning, strækker sig bag Raadhuset mod Vest, ned mod Sct. Nicolaj Kirke, mellem selve Raadhuset og den mindre Tværbygning ved Administrationsbygningens vestlige Ende, er fremstaaet et lille Gaardanlæg, der i betydelig Grad forhøjer hele Bygningens Udseende ud mod Torvegade, i Helhed er denne Ombygning faldet særdeles godt ud, trods dette, at Bygningens nordre Side tildels helt skjules af de her tæt liggende Beboelseshuse. Nogle Aar senere paabegyndtes en Ombygning af selve Raadhuset, hvorefter det fremtræder i ny klassisk Stil, med høje, slanke lige afsluttede Vinduer, endelig blev der paa Tagryggen anbragt et lige afsluttet Taarn, i dette er før omtalte Ur anbragt. Endelig skal nævnes, at Pladsen foran Raadhuset blev omlagt saaledes at hele Bygningskomplekset fremtræder som et smukt harmonisk Hele.

Ved Retsplejeforeningen af 1919 overtog som før omtalt Kolding Kommune det tidligere Arresthus, ombyggede dette i Forbindelse med Raadhuset, og i Forening med Ribe Amt lod Vejle Amt opføre et nyt Domhus, bygget 1918—1920, efter Tegning af Arkitekt Ernst Petersen. Det var hans første Bygningsværk i Kolding, senere har han bygget en Del indenfor Kolding By, saaledes Ombyg-

ningen af Arresthuset til Administrationsbygning, Ombygningen af Rådhuset 1924-1925. Emmanuelskirken 1928. O. Fellow Bygningen 1930. Om- og Tilbygningerne af Almenskolen. Sct. Hedvigssøstrenes Hospital. Handelsforeningens Stiftelse m. m.

Det nye Domhus blev bygget paa et af Brændkær Mark udstykket Areal. Selve Bygningen er paa fire Stokværk, dens Facade med det tredelte Indgangsparti spændende over fem Fag, fremhæves betydeligt ved de smukke Skulpturer, Billedhuggerarbejder af Th. Hansen, som er anbragte over de rundbuede Indgangsdøre. Tredie og fjerde Stokværks Vinduer er i dette Midterparti omsluttede af Sandstens Rammær og kronet af Konsoler. Paa Facaden er tillige to firkantede Trappetaarne afsluttede med fladt Tag. Bag Domhuset tilbygget dette, ligger Arrestbygningen. I Domhusets Indre er nogle Kalkdekorationer udførte af Anton Schrøder.

Vest for Domhuset, ogsaa paa et Areal af før omtalte Brændkær Mark, lod i Aaret 1928—1929, Sct. Hedvigs-Søstrene opfører en ny Hospitalsbygning, efter Tegning af Arkitekt Ernst Pedersen. Efter senere mindre Ombygninger er der nu Plads til 76. Til Hospitalet er tilknyttet følgende Læger: E. Brandorff, Kirurgisk Afdeling, K. H. Baagøe, Medicinsk Afdeling, Chr. Hvidt, Hals-, Øre- og Næse Sygdomme, Johs. Kjolbye, Øjenlæge, Kredslæge Axel Hansen, Røntgenlæge.

Syd for disse to Bygninger, men nærmere Brændkærsgaard, ligger den nye Kirkegaard, anlagt 1912, fra samme Tidsperiode er det store Kapel, der ligger paa det noget højere Terræn af Kirkegaarden, bygget efter Tegning af Arkitekt Theisen.

Som før nævnt findes der rundt om i den gamle By, flere smukke og ret velbevarede gamle Bygninger, trods dette at Tabet af gamle Huse i den sidste Menneskealder har været stort. Paa søndre Side af Helligkorsgade, fremtræder mellem to gamle Gaarde, der her i vor Tid ligger som Nr. 18 og 20 i nævnte Gade, et tydeligt Billed af Byens Bebyggelse i det 17. Aarhundrede, hvor Renæssance Gavlhusene med sine smukke og maleriske Bindingværksgavle dannede Datidens almindelige Gadebilled. Ned mellem Husene strakte sig smalle Smøger eller Stræder, hvortil den øvrige Del af de gamle Bindingsværksgaarde havde Facade.

Bygningen Helligkorsgade Nr. 18, er et af de ældste endnu bevarede Bindingsværkshuse i typisk Renæssance-Gavlhus, Bygningen er to Stokværk høj, fem Stokværk bredt, det øverste Stokværk samt Tagets Frontstokværk er stærkt udkraget over hinanden, selve Bygningen strækker sig mod Syd, og er 9 Fag lang, bygget paa Kampestensfondamenter. Over Indgangsdøren er anbragt en smuk udskåret Dørbjælke med følgende Indskription: „O HERE WIET DU WORDT HUS BEWARE DA STAARD DET ALD FRØCT OC FARRE“, tillige findes Bogstaverne „H. J. og G. H.“ samt Aarstallet 1589, sikkert det Aar Huset er bygget. Naboejendommen Helligkorsgade Nr. 20 har sikkert i sin første Oprindelse været lig Nr. 18, men dens to Galvfag, der ligesom Nr. 18 danner Facade mod Gaden, er stærkt ombyggede, en Tavle med Indskription, anbragt paa Facaden fortæller ikke blot om Bygningen, men ogsaa om de Ufredstider der i det 17. Aarhundrede hærgede Kolding: RIGENS FJENDER MIG RUINERET MOGENS ERICKSØN MIG RENOWERT HVOR MED MIG HER EFTER SKAL GAA GUD ENE DERFOR RAADE MAA. I to smaa Vaabenskjolde anbragt paa hver

Side af Inskriptionen, staar i den ene, Mogens Ericksøn Anno, i den anden, Inger Povelsdatter 1632. Paralel med Nr. 18 strækker Bygningens øvrige Del sig langs med det smalle Stræde, den er af Bindingsværk, to Stokværk høj, ikke slet saa udkraget i øverste Stokværk, et tredje Stokværk paa 2 Fag ogsaa noget udkraget, afbryder paa malerisk Maade de ujævne Bindingsværksmurer. Fortsætter man Turen ned af nævnts Stræde mellem de to nysomtalle gamle Gaarde, kommer man til Brostræde, og er uvilkaarlig rykket et Par hundred Aar tilbage i Tiden, Strædet er smalt, har paa begge Sider ældgamle Lader og Avlsbygninger hvor det gamle Bindingsværk i de to Stokværk høje Huse endnu tildels er bevaaret og synligt,

Blandt de rigest udsmykkede Bindingsværksgavle i Landet, er sikkert Gaarden Axeltorvet 2, som skal være bygget i Slutningen af det 16. Aarhundred, af Apoteker Herman Reimingk. Facaden mod Axeltorvet er i to Stokværk paa 8 Fag, det øverste Stokværk udkraget. Disse to Stokværk krones af en i to Stokværk stærkt udkraget og rigt udsmykket Gavl. Skraastiverne i de tre Stokværk, er erstattet af tresidede Planker, der er rigt udsmykkede med Blade og Blomsterornamenter. Mellemstykkerne mellem de udskaarne Bjælkehoveder er dekorerede med Kerubhoveder. Gaardinteriøret til denne Gaard er ligeledes i Bindingsværk, men uden særlige Udsmykninger.

Rendebanen var i ældre Tider en af Byens fornemste Gader, her laa langs den søndre Side flere statelige Huse, og som før nævnt, var der i Slottets Velmagtstid, flere Adelsslægter der havde Gaard i Byen, Slægten Lindenow skal have haft en Adelsgaard liggende paa Rendebanen, ogsaa Kronen ejede Gaard paa Rendebanen, hvilket ses af at Kong Christian den Fjerde tilskøder Claus Lauridsen en Gaard paa Rendebanen. Senere besiddes flere af Gaardene paa Rendebanen af Byens Raadmænd og Borgmestre, blandt disse Gaarde, der laa her skal i denne Forbindelse fremhæves Rendebanen Nr. 10, hvor nu K. F. U. K. har til Huse. Den saakaldte Lind og Juhls Gaard, der føres tilbage til det 18. Aarhundred, 1770 nævnes den som Bolig for Borgmester Jens Riis. Under Krigen 1849, ejedes den af Købmand N. P. Hansen, og blev ved Bombardement 23. April 1849 skudt i Brand. Foruden denne Gaard blev tre andre Gaarde paa Rendebanen tildels skudt i Brand og ødelagt.

Efter Krigen 1849 byggede N. P. Hansen en ny Gaard, den samme der staar her endnu omend noget forandret ved en Ombygning af Taget. General Wrangel med Stab tog Krigen 1864, Ophold i Byens fornemste Privathus, altsaa nysomtalle Gaard. Den 7. December 1864 gæstedes denne Bygning af Kong Christian den Niende. 1921 overgik Ejendommen til K. F. U. K. Rendebanen fortsætter mod Vest i Sct. Jørgensgade, og her Syd for Vestergade laa det Hus hvor Carl Ploug blev født den 29. Oktober 1813. Nu i vor Tid optages en Del af Grunden af Kolding Elektricitetsværk, anlagt 1897 og taget i Brug 1898. Anlæggessummen androg ca. 250,000 Kr. Gennem Aarene er forskellige Udvidelser fundet Sted.

Spredt om i Byen ligger endnu flere smukke Patriciergaarde, fra Tiden omkring Midten af forrige Aarhundred, men Pladsen tillader os ikke at komme nærmere ind paa dette. I Laasbygade ligger flere gamle Huse, hvis Facader dog er stærkt ombyggede men hvis Gaardfacader endnu fortæller om gamle Bindings-

værksgaard. Laasbygade Nr. 56, en endnu bevaret Bindingsværks-Renæssancegaard. Hjørnet af nuværende Zahnsgade og Laasbygade fremviser en gammel Bindingsværks Lade eller Avlsgaard i 2 Stokværk. Paa det lille Torv kaldet Laasbybanke ligger Bygningerne 1, 3, 5 og 7 alle oprindelige Bindingsværkshuse, men i nyere Tid stærkt ombyggede i sine Facader.

Patriciergaarden, Rendebanen Nr. 10.

Byens ældste Bebyggelse laa som forhen fortalt Syd for Slotsbanken, mellem denne og Aaen. Som et værdigt Midtpunkt for det 16- og 17. Aarhundredes Bebyggelse i Kolding By, rejste sig Sct. Nikolaj Kirke, omkring dens Murer strakte sig til alle Sider Byens Kirkegaard der var omsluttet af Borgerskabets Huse, og kun havde 2 Indgange, een i Adelgade og een i Vestergade. I det sydvestre Hjørne af Kirke-

gaarden, laa Kolding lærde Skole, bygget 1552 af Kong Christian den Tredie og Dronning Dorothea. Skolebygningen var opført af Munkesten i Grundmur, eet Stokværk højt, med smukke kamtakkede Gavle. I denne beskedne Bygning har Kolding lærde Skole sit Udspring. Øst for Kirken laa nogle Borgerhuse og Byens Raadhus. Men op til vor Tid, er dette ældgamle Bybilled helt forsvundet, det nye Raadhus, med den udviede ret anseelige Administrationsbygning strækker sig nu tæt ind paa Kirken, ligesom de nye Skolebygninger ved den lærde Skole ogsaa strækker sig tæt ind paa Kirken, saaledes at der nu i vore Dage saa godt som ingen Kirkeplads findes, kun mod Nord, ud mod Adelgade forefindes et lille Torv, anlagt 1857, forhen laa ogsaa mod Adelgade nogle mindre Huse kaldet Kirkeboderne. I Aaret 1805 anlagdes den ny Kirkegaard „Assistenskirkegaard“ ved Seestvej. De sidste Begravelser paa Kirkegaarden ved Kirken blev sløffet 1825.

Det formenes at Sct. Nikolaj Kirke er bygget i Midten af det 13. Aarhundred, muligt har der før den af Sten opførte Kirke ligget en Kirke af Træ. Den oprindelige Stenkirke har sikkert ikke bestaaet af andet end Langhus og dertil er antagelig senere bygget de to Korsarme, hvoraf det ene sikkert har været det paa samme Tid saa navnkundige „Sct. Anne Kapel“ eller Alter.

Men af den oprindelige Kirkebygning er der op til vor Tid, saa godt som intet tilbage. Ældst syntes Vestgavlen at være, fra det senere mod Vest tilbyggede Taarns Indre, ses endnu tydelige Rester af den omtalte Vestgavl, bygget i Overgangsstil mellem romansk og gotisk Byggestil.

Gennem de svundne Aarhundred har Kirken været udsat for mange Forandringer, vi skal ikke her komme nærmere ind paa dette, men blot fremhæve enkelte Tidsperioder.

1576 skænkede Kong Frederik den Anden, 300 Daler af Tolden, til Hjælp for Byggearbejderne paa Kolding Kirke. I Slutningen af det 16. Aarhundred omtales Kirken som „bygfældig baade paa Taarn og paa anden Maade.“ Efter Krigene i det 17. Aarhundred, syntes det at Kirken har lidt en Del Skade, det ses at Kongen har ladet Bygningsmateriale fra det af Fjenden nedskudte „Haderslevhus“

føre til Kolding, for at afhjælpe paa den forfaldne Kirkebygning i Kolding. Fra 1753—1758 var Kirken under en Hovedrestaurering. I de følgende Aar sker der flere Forbedringer af Kirkebygningen, dels i Indre som Ydre, men trods dette trængte den gamle Kirkebygning til en omfattende Istandsættelse, hvilket fandt Sted omkring 1880-erne, Arbejdet ved disse sidste Tidens Ombygning og Restaurering af Kolding Kirke afsluttedes sidst i 1880-erne, og i det store Hele, er det den samme Kirke der i Dag fremtræder for vore Øjne.

Sct. Nikolai Kirke er bygget som en Korskirke, den bestaar af et anseeligt Langhus, inddelt i et højt Midterskib og to noget lavere Sideskibe, Midterskibets spidsbuede Hvælvinger støttes af svære firkantede Piller, mod Nord og Syd er som Korsarm, de før omtalte Sidekapeller. Koret mod Øst har samme Bredde som Midterskibet og ligger lidt højere end Skibet, Indgangen til Koret krones af den spidsbuede Triumfbue, selve Koret er tresiddet afsluttet, og har høje slanke spidsbuede, blyindfattede Vinduer. Taarnet mod Vest, krones af et slankt, spidst Spir, oprindeligt var Taarnet afsluttet med Kamtakker. Koret blev ved nysomtali Ombygning bygget i samme Højde som Skibet.

Indgangen er i Taarnet, i selve Taarnrummet, der forhen var overhvælvet, er nu Vaabenhus, over dette, det nye store Orgel.

Altartavlen er bekostet af Caspar Markdaner, der var Lensmand paa Koldinghus, den bærer Aarstallet 1589—1590, og er et meget smukt Renæssancearbejde med tre store smukke Malerier, omkring Malerierne i Rammen er der allegoriske Billeder fra det gamle og det nye Testamente. Det røde Fløjls Alterklæde bærer Kong Frederik den Fjerdes Navnetræk samt Aarstallet 1719. Kirken ejer desforuden et Alterklæde der bærer Aarstallet 1686. Og et med Kong Frederik den Sjettes Navnetræk samt Aarstallet 1833, nu opbevaret paa Koldinghus, Prædikestolen bærer Aarstallet 1591, ogsaa skænket af Caspar Markdaner. Døbefonten er fra 1619, hugget i Sandsten af Claus Lauridsen, som tillige udførte en stor Del af Billedhuggerarbejderne i før omtalte Slotskirke. Over Døbefonten hænger en Himmel, i overdaadig Renæssancestil, skænket til Kirken af Borgmester Søen Andersen Skrifer, 1636. I Koret findes nogle Munkestole fra den katolske Tid, tillige findes her en middelalderlig Forsats til Munkestolene, med fire smukke udskaarne Felter fra ca. 1520. I det sydlige Sideskib, er der lige indenfor Indgangen et Gravkapel omgivet af en Skranke i Barokstil, et lignende Gravkapel findes i det nordlige Sideskib. Kirkerummet var forhen prydet med en Masse Epitafier og Gravsten, endnu findes flere af de smukke udførte Epitafier, men en stor Del er forsvundet, ligeledes er en stor Del af de ældgamle Ligsten, lagte over de mange Begravelser der forhen fandt Sted i Kirken, tildels fjernede, ødelagte ved Slid eller paa anden Maade forsvundet, en Del af de opbevarede Ligsten findes indsatte i Murene rundt om i Kirkens Indre.

Krisikirken, ligger Syd for den gamle By, paa den vestre Side af Haderslevvej, den er bygget i Aarene 1924—25, paa en Grund skænket af Kolding Kommune. Selve Kirkebygningen er opført efter Tegning af Arkitekterne C. Svane og G. Jørgensen, er i udpræget nyklassisk Stil, og bestaar af Taarn mod Øst og det anseelige Skib, der mod Vest afsluttes af et noget smallere afrundet Kor. Det ca. 36 m. høje Taarn, er tildels indbygget i Skibet, med Facade mod Øst, hvor der er bygget en Porticus der er afsluttet med treangler over Bygningen. Taarnbygningen er inddelt i tre Afsatser, underste prydet med et rundt Vindue, mellemste med et højt, slankt afrundet Vindue og øverste Afsats med en mindre ogsaa rund

afsluttet Klokkeaabning, over Taarnet er en kuppeldækket Røtunde. Kirkens Hovedindgang er i Taarnet, hvor man kommer ind i det med fladt Loft overdækkede Vaabenhus, der paa begge Sider smykkes af halvrunde Nicher. Over Vaabenhuset er en Balkon over denne er anbragt Kirkens Orgel.

Det ret anseelige Skib danner et stort Rum, dækket af en Tøndehvælvning, der er inddelt i Kvadrater, og støttes af de langs med Skibet værende slanke Søjler, der anbragte to og to mellem de 7 høje Vinduer. Søjlerne krones af rigt udsmykket Blomsterstukkatur, over disse, er en smuk stiliseret Frise, der løber hele Kirkerummet rundt.

Koret ligger mod Vest, er noget smallere en Skibet, og afsluttes af en endnu smallere Kor-runding, ogsaa med Tøndehvælvning. Indmuret paa den sydlige Side af Koret findes den smukt udførte Prædikestol, der ogsaa er prydet med Blomsterstukkatur. Alteret er en Afstøbning af Thorvaldsens Kristus i Gibs.

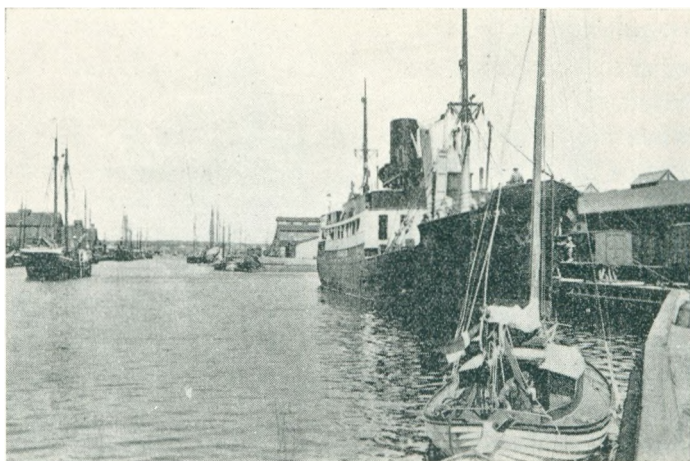
Mod Syd og Nord er i Forbindelse med Taarnporticuen tilbygget en Kolonade, der vinkelret mod Vest staar i Forbindelse med de paa begge Sider af den store Kirkeplads senere opførte to Embedsboliger.

Immanuelskirken ligger i den sydlige Del af Byen, og er bygget 1928, opført af røde Sten, efter Tegning af Arkitekt Ernst Pedersen. Immanuelskirken er kun en lille Kirke, der bestaar af et Langhus afsluttet af et i hele Langhusets Bredde todelt Taarn, i dette er Indgangen, over denne et højt slankt rundbuet Vindue, over dette en Balystre af Sandsten, der forbinder de to med Sadeltag afsluttet Taarne.

Besejlingsforholdene til Kolding var som nævnt ikke af de bedste, den gamle Havn, eller rettere sagt Skibsbro ved Kolding Aa, var ganske vist blevet erstattet af en Stenbro, men Aaløbet var tilsidst saa tilsandet at det var ufarbar, og kunde kun benyttes af flade Pramme. Den Handel Byen havde paa Søen, svandt under disse Forhold mere og mere ind. Der var i Løbet af det 18. Aarhundrede gjort flere Forsøg paa at forbedre Byens Havneforhold, men alle uden Resultat, først omkring Midten af det 19. Aarhundrede bliver Spørgsmaalet om et nyt Havneanlæg ført ud i Livet. 1842 begyndes paa Anlæggelsen af en ny Havn, 1843 toges den i Brug. Efter vor Tid at dømme var det en beskeden Havn man i 1843 tog i Brug, selve Havnearealet var ikke større end 10—11 Skæpper Land.

Kristkirken.

Parti fra Kolding Havn.

Havnebassinet var gravet i Forbindelse med Fjorden, og var 125 Alen langt og ca. 90 Alen bredt. Men maalt efter Datidens Forhold var det et storslaet Anlæg.

Gennem det Aarhundrede der er forløbet siden Havnanlægget fra 1842 toges i Brug, er der sket store og meget betydelige Udvidelser af Kolding Havn, der bogstavelig siden 1860-erne har staaet i en stadig Udvikling og Forbedring. Vi skal blot nævne at der i

1870-erne, 1880-erne og 1898 blev foretaget flere Forbedringer af Havnen. 1909—1910 blev der af Byen bevilliget ca. $\frac{1}{4}$ Million Kroner til Udvidelse og Forbedringer af Kolding Havn, der ogsaa efter denne Tid har undergaaet forskellige Forbedringer.

Havnebassinet er ca. 1000 mt. langt, skærmet af en Nord- og Sydmole, Havnens samlede Bolværkslængde andrager ca. 2300 mt. Det beskedne Havneareal fra 1843 er gennem den forløbne Tid vokset til et Areal paa ca. 60 ha. Hvor paa der op til vor Tid har rejst sig flere betydelige Virksomheders Pakhuse m. m.

Arealet Nord for Havnebassinet afgrænses af Jernbanelinien. Langs med den nordre Kaj ligger Kulpladser og Pakhuse, bl. a. ligger her Syd-Jydsk Korn- og Foderstof-Forenings 3 store grundmurede Pakhuse. Nord for dette strækker sig fra Vest til Øst den ny anlagte Jens Holmsvej, det første man møder her er den i 1920 opførte Godsbanegaard. Den ligger med Facade til Havnen, og fra den i to Stokværk af røde Sten opførte Kontor- og Hovedbygning, strækker sig mod Vest og Øst de lange Pakhuse for Godsforsendelsen. Umiddelbart efter Godsbanegaarden ligger Gasværket, anlagt 1860—1861 af Kolding Kommune, senere Gang efter Gang udvidet, saaledes at det nu spænder over et ret betydeligt Areal af den nordre Havneplads.

Efter Gasværket ligger Kolding Eksportmarked, det skal i denne Forbindelse nævnes at Kolding i det 16. og 17. Aarhundrede nævnes som den By der har den største Studehandel og Eksport i Landet. Vi skal ikke saa mange Aar tilbage i Tiden for at mindes de store Hestemarkeder der i Fastetiden blev afholdt i Kolding. Under disse Markeder kom der et meget betydeligt Tal af fremmede til Byen. Den nyere Tid har tildels fortrængt disse Markeder, men atter er Kreaturmarkederne og Eksporten blomstret op. Omkring Midten af forrige Aarhundrede holdes Kreaturmarkederne i Petersillegade, det nuværende Slotsgade, derefter flyttedes de til Markedspladsen, Syd for Tivoli, hvor nu Kolding Alderdomshjem ligger, senere blev disse Markeder afholdt paa Pladsen foran nævnte Godsbanegaard, og endelig 1911—1913 flyttet til Markeds- og Eksporthallerne, der blev bygget samme Aar. Efter de i senere Tid fremkomne Bestemmelser kan ikke eksporteres levende Kvæg pr. Bane, men kun pr. Skib, hvorved Kolding i

Kraft af sin Beliggenhed og sin moderne Havn atter kom frem i første Række mellem Landets Eksportører af Kvæg. Danmark har nu en ret betydelig Udførsel af levende Kvæg.

Længst mod Øst paa det nordre Havneareal ligger det i 1912 opførte Kolding Andels Svineslagteri, der er oprettet 1888, og gennem Tiden udviklet sig til at blive et af Landets største Andelsslakterier.

Paa Havnepladsen vest for Havnebassinet ligger Toldkammeret, bygget 1919, opført af røde Sten, med Hoved- og Kontorbygning med Facade mod Havnen, mod Vest ligger Pakhusbygningen, der staar i Forbindelse med Hovedbygningen ved en noget tilbagetrukket Fløj. Hovedbygningen er i to Stokværk, bygget i nyklassisk Stil, Pakhusbygningen er i et Stokværk med Manzarntag, med Facade mod Toldbodgade. 1843 blev der ved Havnen bygget et Toldsted, men vistnok kun et lille „Skur“. Ved Jernbanens Anlæggelse i 1860-erne blev Toldstedet flyttet til et Pakhus ved Banen, men 1884 opførtes atter et Toldsted ved Havnen dette maatte dog vige for de store Udvidelser af Statsbanen, og nuværende Toldkammer blev bygget. Men man kan føre Toldboden endnu længere tilbage i Tiden, helt til Midten af det 17. Aarhundrede, hvor den daværende Øxnetold, som gennem Kolding Toldsted kom Kronen tilgode, var en saa betydelig Indtægtskilde for Kronen, at den i nævnte Tid udgjorde over en Femtedel af Kronens Toldindtægt. I det 18. Aarhundrede nævnes en Toldbod i Søndergade ved Sønderbro.

I Kolding By ligger følgende Skoler, der sortere under det kommunale Skolevæsen, nemlig Kolding højere Almenskole, (den oprindelige lærde Skole) dens Tilblivelse føres som forhen fortalt tilbage til 1552, dens første Skolebygning er forlængst forsvundet, den var opført af Kong Christian den Tredie og Dronning Dorothea. Under Krigene i det 17. Aarhundrede led Skolebygningen betydelig Skade, og blev flere Gange opbygget og istandsat paa Kirkens Bekostning. 1725 nævnes den som saa brøstfældig, at denne ikke mere kan benyttes som Skole, 1728 blev den nedrevet. 1732 toges en ny Skolebygning i Brug, bygget i Grundmur, 10 Fag lang i eet Stokværk. Denne Skolebygning forblev indtil 1845, hvor den nye Skolebygning ved Kirketorvet blev taget i Brug, denne var bygget af gule Sten i to Stokværk, 9 Fag lang, 1915 udvides Skolen med Bygningen ud mod Katrinegade, en tre Stokværk høj Bygning, benyttet som Gymnastiksal m. m. I nyere Tid har betydelige Udvidelser af Kolding kommunale Almenskole fundet Sted, saaledes er der mellem Skolebygningen af 1845 og Skolebygningen af 1915 bygget en Forbindelsesbygning mellem disse to Bygninger, ligeledes er der paa Skolebygningen af 1845 tilbygget een Etage, saaledes at denne nu fremtræder i tre Stokværk, men stadig som Skolens Hovedbygning, paa Taget er anbragt et fladt afsluttet lavt Taarn. Kolding lærde Skole blev nedlagt 1855, og først 1880 fremtraadte Skolen igen som Kolding Latin- og Realskole, den første kommunale Latinskole i Danmark. Ved Lov af 1903 indgik Skolen som et Led i Kolding kommunale Folkeskole og antog Navnet „Kolding højere Almenskole“. Blandt andre Skolebygninger indenfor Byen skal nævnes: Skolebygningen i Skolegade bygget 1856, en Tavle i Muren fortæller om denne Bygningens Tilblivelse, Tavlens Inskription lyder: „HERRE I DIT LYS SEE VI LYSET“ Aar 1856 oprejstes denne Skolebygning for største Delen ved betydelige Gaver af Collecteur Hans Hansen Schmidt og Hustru Ane Marie Schmidt samt af Enkemadame Jo-

hanne Hoff i Kolding. Bygningen er to Stokværk høj, 12 Fag lang, efter Datidens Forhold en smuk og monumental Bygning. Syd for denne blev 1874 bygget en ny Skolebygning, som Pigeskole, og 1896 byggedes en tre Stokværk høj Skolebygning syd for Pigeskolen paa Hjørnet af Skolegade og Katrinegade.

I 1904 blev Skolebygningen i Katrinegade opført til Brug for Drengeskolen. Af nyere Tid er Søndervangsskolen og endelig den i 1936 opførte moderne Skolebygning kaldet Riis Toft Skole.

Det samlede kommunale Skolevæsen bestaar nu af: Kolding højere Al-manskole. Kolding kommunale Drengeskole i Katrinegade. Kolding kommunale Forskole i Blæsbjerggade. Kolding kommunale Pigeskole i Skolegade. Riis Toft Skolen og Søndervangsskolen og endelig skal nævnes Realskolen paa Langelinie.

Købmandsskolen „Syd-Jyllands Handelshøjskole“, er beliggende paa Haderslevvej tæt op til Krisikirken, Skolebygningen er bygget 1925 efter Tegning af Arkitekt Ernst Pedersen, opført af røde Sten. Foruden den almindelige Handelskole, blev der her 1927 oprettet en Handelsdagskole.

Kolding Handelsforening er stiftet 1871. Handelsskolen syntes at have sit Udspring i 1887.

Kolding Tekniske Skole ligger i Vesterbrogade, dens Tilblivelse føres tilbage til omkring 1850-erne. I September 1889 nedlagdes Grundstenen til Skolebygningen i Vesterbrogade, den er opført af røde Sten efter Tegning af Arkitekt Fusing. 1906—1907 blev Skolen udvidet med en Tilbygning, hvori var en Foredragssal, Af nyere Tid er de store Udvidelser der har fundet Sted ved den Tekniske Skole, der fra almindelig Aftenskole er vokset til en meget søgt Dagskole.

Central Biblioteket.

Fra Banegaarden fører Jernbanegade mod Vest mod Byens Raadhus, men straks efter at man har passeret et godt Stykke af denne Gade, naar man en Rundkørsel, hvortil følgende Gader støder, nemlig, mod Øst og Vest Jernbanegade, mod Nord Fredericiagade og mod Syd Munkegade og Buen, sidstnævnte fører ned til Havnen.

Ved dette Knudepunkt ligger et Par smukke og ret monumentale Bygninger, som fortjener en nærmere Omtale. Den ene er Bygningen paa det østlige Hjørne af Fredericiagade, Danmarks Nationalbank, Kolding Afd., stiftet 1901. Bygningen er opført 1925 efter Tegning af Arkitekt Ernst Pedersen, den er opført af røde Sten og fremtræder som en smuk, stilren Bygning med Facade til Jernbanegade. Paa det vestlige Hjørne af Fredericiagade ligger et større nyt Bygningskompleks, opført 1938—39 ligeledes efter Tegning af Arkitekt Ernst Petersen. Det ejes af Institutionen Jens Holms Biblioteksfond og bestaar af en Forretningsejendom med Facade mod Jernbanegade og en Biblioteksbygning med Facade mod Fredericiagade. I Biblioteksbygningen har

Kolding Centralbibliotek nu til Huse. Bibliotekets Historie gaar tilbage til Midten af forrige Aarhundrede, da Chr. Berg stiftede „Læsebibliotek for Kolding Ungdom“. 1905 forenedes det med „Kolding Læsestue“, og i 1910 flyttede Biblioteket til K. F. U. K. s Bygning paa Rendebanen. Ved storstillede Gaver fra Privatpersoner skabtes der Mulighed for rig Udvikling. 1924 blev Biblioteket anerkendt som Centralbibliotek, og 1937 blev det ved Kreaturkommisionær Jens Holms Gave, en Byggegrund til 135,000 Kr., muligt at opføre en selvstændig Biblioteksbygning som en Del af hele det Komplex, der nu opfylder Hjørnet af Fredericiagade og Jernbanegade. Hele Komplexet, Forretningsbygningen og Biblioteket, har kostet 415,000 Kr.

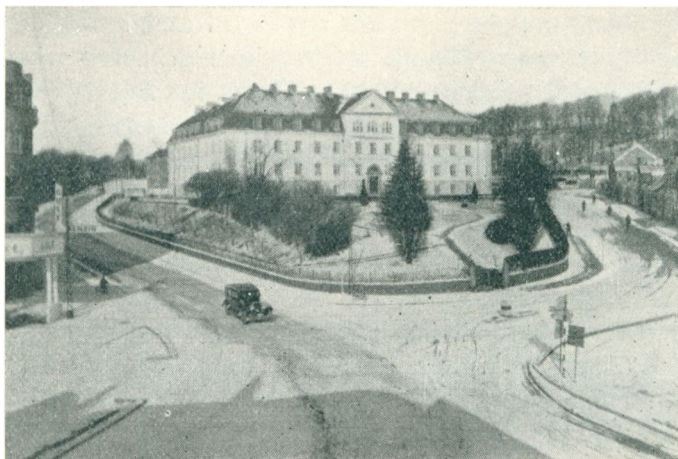
Biblioteksbygningen er i 3 Etager. Facaden beherskes af et bredt, noget fremspringende Midterparti med tredelt Indgang. Midterpartiet afsluttes foroven af en Frontespice, og Bygningen krones af et firkantet Flagtaarn. Stueetagen rummer Forhal med Centralgarderobe, en stor Foredragssal med Plads til ca. 200, Bogmagasin og et Børnebibliotek. Bygningens største Rum er den store Udlaanssal paa 1. Etage. Udlaanssalen med Forhal spænder over en Gulvflade paa 29,3 Gange 10 m. Salen har Ovenlys og et helt omløbende Galleri. Ved Siden af Udlaanet ligger Hovedlæsesalen (22,7 Gange 6,25 m.), der ogsaa er forsynet med et Galleri. I Forbindelse med Læsesalen findes et Samtaleværelse. Paa anden Etage findes en stor, lys Avislæsesal. Foruden Kontorer og Magasiner rummer Biblioteket et stort Antal fortrinlige Studieværelser samt et Auditorium med 42 Siddepladser. Biblioteket er forsynet med moderne Radioanlæg med Højtalere i 13 forskellige Lokaler, bl. a. til Udsendelse af Pressens Radioavis til Avislæsesalen, Foredrag i Studiekredsværelserne og Foredragssalen o. s. v. Gennem et Mikrofonanlæg kan Biblioteket desuden selv udsende Meddelelser til Publikum i de forskellige Rum.

Bibliotekets Bogbestand udgør ca. 27,000 Bind.

Den daglige Virksomhed ledes af Overbibliotekar E. Ebstrup. Centralbiblioteket er en selvejende Institution. Dens mangeaarige Formand, Kæmner P. Zoffmann, har med stor Interesse og Dygtighed ført Biblioteket frem til den Position, det nu indtager i Byens kulturelle Liv, ligesom det er paa hans Initiativ, at det store Bygningskomplex nu er rejst, saaledes at Kolding Centralbibliotek dermed har faaet de bedst mulige Vilkaar for dets Virksomhed til Gavn for Byen og Oplandet.

De Gamles Hjem ligger Nord for den gamle By ved Enden af Laasbygade, paa det ret højt beliggende Areal, der forhen udgjorde Byens Markedsplads, og som nu afgrænses af Vejle Vej mod Vest, Nørregade mod Øst og den ny anlagte Nordre Ringvej mod Nord, hvor det ligger i Læ af den høje Banke „Tivoli“.

Paa Tivoli Bankens Top, med vid Udsigt over By og Land, blev i Aaret 1938, paa Kolding Kommunes Bekostning bygget et Vandrehjem. Det er anlagt som en Tre-Fløjet Bygning, opført af Træ. I Hovedbygningen findes Spise-, Læse- og Opholdssiuer, medens de to Fløje optages af Sovepladser, der er ialt Plads til 112 Gæster. Vandrehjemmet kostede ca. 70,000 Kr. Ved Byraadsmøde i August 1909 vedtoges det uden Afstemning, paa den foreslaaede Plads, den tidligere Markedsplads, at lade opføre et Alderdomshjem, efter Tegning af Arkitekt A. Hagerup. I Oktober 1910 blev Hjemmet indviet, det havde da, eksklusiv Byggegrund, kostet ca. 190,000 Kr.

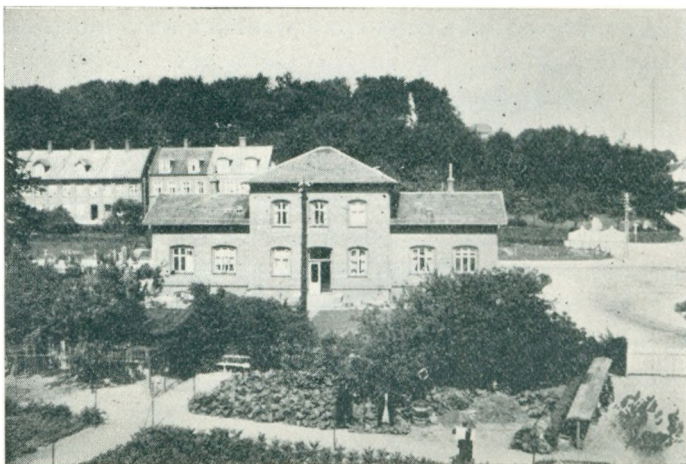

De Gamles Hjem.

værk er i Forbindelse med Hjemmets Sygeafdeling indrettet en Liggehal, medens andet Stokværk er almindelig Veranda og Taget anlagt som aaben Terasse eller Altan.

Nord for De Gamles Hjem, mellem dette og den nyanlagte Nordre Ringvej, laa tidligere Nordbanegaarden, Stationsbygningen til Kolding-Egtved Banen, anlagt i 1890-erne, og nedlagt 1931, hvorefter Stationsbygningen blev udlejet til Beboelse indtil den 1938 blev inddraget under De Gamles Hjem, og omdannet til Bolig for Hjemmets Bestyrer og Funktionærer.

Hjemmet har Plads til 110 Aldersrentenydere, har en særlig Sygeafdeling bestaaende af 8 Enkeltværelser. 1 to-Sengsværelse og 2 4-Sengsværelser. Har tillige en større Opholdsstue og et eget mindre Bibliotek. Til Hjemmet er knyttet 16 Funktionærer foruden Hjemmets Bestyrer og Hustru.

Den gamle Nordbanegaard.

Paa en Del af det tidligere Banegaardsterræn ved Kolding-Egtvedbanen, er der 1938—39 af Kolding Kommune bygget nogle Aldersrenteboliger, bestaaende af tre Husblokke med tilsammen 118 Lejligheder.

Niels Peder Brødsgaard, Bestyrer, er født den 17. Januar 1897 i Eistrup. Oprindelig uddannet ved Landvæsenet, senere som Kedel- og Maskinpasser, var ansat ved Kolding Sygehus fra 1923—1938, siden 1938 Bestyrer ved De Gamles Hjem. Formand for D. S. U. 1929—31. Formand for Kedel- og Maskinpassernes Fagforening i Kolding 1931—38. Medlem af

Marie Brødsgaard.

D. S. U. s Kredsbestyrelse 1929—32. Medlem af Bestyrelsen og Kasserer i Soc. Forbund siden 1934. Medlem af Kolding Ligningskommission og Menighedsraad siden 1937. Gift 1918 med Marie Eleonora Andrea, født Nielsen.

Marie Eleonora Andrea Brødsgaard, Økonoma, født den 26. Marts 1897 i Haderslev, gift 1918 med Niels Peder Brødsgaard. Økonoma ved De Gamles Hjem siden 1938.

Niels Brødsgaard.

Forsørgelsesanstalten „Overmarksgaard“ er opført 1915—1917 af Kolding Kommune, paa et Areal, udstyket

fra Kolding Nørremark, erhvervet af Kolding Kommune ved Køb af daværende Møller Madsen. Byggesummen androg 134,000 Kr. Den tidligere Forsørgelsesanstalt eller Fattiggaard laa, hvor nuværende Rutebilstation ligger, Syd for Kolding højere Almenskole. Den var en To-Stokværk høj Bygning, med Facade mod Skolegade. Paa begge Sider af det brede Midterparti, hvor Indgangen var, var der 5 Fag, foruden Beboelse for Bestyrer eller Økonom, fandtes her Arbejdstuer, Opholdstuer m. m., medens øverste Stokværk udelukkende rummede de nødvendige Lokaler for Anstaltens Beboere.

Den gamle Fattiggaard syd for Kolding højere Almenskole.

Af Bestyrer ved denne Anstalt skal her nævnes, Farver H. J. Lau, der var født 1820, og døde 1889, han var Medlem af Kolding Byraad 1856—1861, han er den ældste af de Bestyrere vi kender, hans Efterfølger var Jens Larsen Madsen, der var født 14. Januar 1843 og døde 1908, han var født i Vester Saaby ved Roskilde,

H. J. Lau.

han blev Økonom ved Fattiggaarden i Kolding 1885, i Aaret 1899 blev han Fattiginpektør, og virkede som saadan til sin Død. Han var en meget ivrig Afholdsmænd, og var gennem mange Aar tilknyttet Ledelsen indenfor I. O. G. T. ligesom han gennem hele sin Embedstid var tilknyttet en stor Del Foreningers Bestyrelse m. m. Den sidste Bestyrer paa den gamle Fattiggaard var Jens Rasmussen, ansat 1. Oktober 1908, fratraadt 1925. Han blev saaledes den første Bestyrer paa Overmarksgaarden.

O. B. Christensen, var Bestyrer fra 1925—1930, efter ham kom Therkild Hansen, ansat som Økonom, han var født den 4. Marts 1874, var uddannet indenfor Maskinfaget, var senere Undersøger ved Kolding Fattigvæsen, fratraadte som

Økonom 1939.

Efter at den nye Forsørgelsesanstalt Overmarksgaarden blev taget i Brug, blev den gamle gennem nogle Aar benyttet til mangt og meget, her var Kontorer for Fattigvæsenet, i en Tid var her installeret Folkekøkken m. m.

1917 blev „Overmarksgaarden“ taget i Brug, den ligger som før nævnt paa den tidligere Kolding Nørremark, et godt Stykke Vej Nord for den gamle By, paa Højdedragene Nord for det før omtalte „Tivoli“, hvor nu i vor Tid Kolding By har ladet bygge et Vandrehjem.

Indtil 1933 opretholdes „Overmarksgaarden“ af Kolding Kommune, men efter Socialloven af 1933 blev „Overmarksgaarden“ desuden Forsørgelsesanstalt for Vejle Amt, og skal modtage hjemløse og subsistensløse indenfor hele Amtet, og sorterer saaledes under en Overbestyrelse, hvor Stiftamtmanden er Formand.

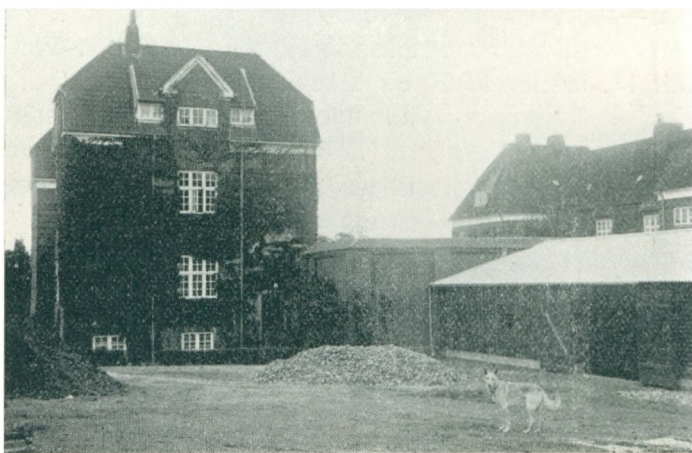
J. L. Madsen.

Overmarksgaarden ved Kolding, Forsørgelses- og Sygeald.

Endelig skal nævnes, at den gamle Fattiggaard i sin første Oprindelse var bygget som Skolebygning for Kolding Friskole. I Aaret 1915 blev Planer om en ny Forsørgelsesanstalt forelagt, og samme Aar begynder man Opførelsen af denne, der kom til at hedde „Overmarksgaarden“. Den blev bygget efter Tegning af Arkitekt Theisen og bestaar af to selvstændige fritliggende Bygninger opførte af røde Sten, har Plads til ca. 60, er inddelt i 2 Af-

delinger, den ene for subsistensløse Mænd, der paa Arbejdsanstalten beskæftiges med forskellige Arbejder, saa som Maattefletning, Poseklistring m. m. samt ved Brændehugning og Savskæreri, sidstnævntesom et Led i endnu ret omfattende Brændehandel, som den nuværende Leder har oparbejdet til betydelig økonomisk Støtte for Anstalten. Den anden Afdeling huser uarbejdsdygtige og syge, samt Kvinder, sidstnævnte Afdeling er i Ho-

Overmarksgaarden ved Kolding. Arbejdsanstalten.

vedbygningen, hvor ogsaa Beboelse for Bestyreren og Kontorer m. m. forefindes, tillige er der i denne Bygnings Kælder installeret Køkken, moderne Vaskeri, endelig skal nævnes, at der til Anstalten hører et Areal paa ca. 2. Td. Land, udlagt dels som Have, dels som Køkkenhave, saaledes at Anstalten forsyner sig selv med Køkkenurter, Anstalten ledes af en Bestyrer og dennes Hustru, der varetager hele den daglige Økonomi.

Anna Jh. Kjeldsen.

Julius Friis Kjeldsen, Bestyrer, er født den 22. September 1895 i Ullborg som Søn af Snedker K. Kjeldsen og Hustru født Kirsten Mauritsen. Kom til Kolding 1901, blev uddannet i Bogbinderfaget, rejste en Del, kom atter til Kolding 1917, og blev 1918 ansat som Arbejdsleder ved „Overmarksgaarden“, han indførte Poseklistring m. m. og fik i 1955 oprettet Brændselshandel og dette sat i System, 1. Juni 1939 blev han Bestyrer af „Overmarksgaarden“. Han er Medstifter og Kasserer i Foreningen af „Ledere ved Anstalter under offentlig Forsorg i Danmark“. Revisor i „Foreningen af Arbejdsledere i Danmark“. Gift 1922 med Anna Johanne, født Jacobsen.

J. F. Kjeldsen.

Anna Johanne Kjeldsen, Økonoma, er født den 18. November 1895 i Nørre Nebel som Datter af afdøde Postkontrahent Hans Jørgen Jacobsen, gift 1922 med Bestyrer Julius Friis Kjeldsen, og har siden 1939 fungeret som Økonoma paa „Overmarksgaarden“.

Interiør fra Venteværelset.

Den forhen omtalte Biblioteksbygning, er bygget i Forbindelse med en ret anseelig Forretnings-ejendom, der har Facade ud mod Jernbanegade, i denne Ejendom optages en væsentlig Del af første Etage af Kiropraktor Sammy Jensen, der den 1. Maj 1939 flyttede sin Klinik hertil, han havde den 13. Maj 1935 nedsat sig i Kolding som Kiropraktor, og havde dengang Klinik i Jernbanegade Nr. 20, men i de fire Aar han virkede her, voksede

hans Patientantal saa betydeligt, at de derværende Lokaleforhold blev for trange, han besluttede da at leje omtalte Lokaler i den 1938—1939 opførte Biblioteksbygning, og her blev indrettet en ny stor moderne Klinik, hvor alt er holdt i lyse og venlige Farver. Kliniken spænder over et Areal paa 150 Kvadratmeter.

Det vil være paa sin Plads her at berette lidt nærmere om Kiropraktik, inden vi fortsætter med Beskrivelsen af den nye Klinik i Kolding.

Kiropraktik er en speciel Rygbehandling. Behandlingsmetoden stammer fra Amerika, hvor den blev grundlagt i 1895 af Dr. D. D. Palmer og videre udviklet og forbedret af dennes Søn Dr. B. J. Palmer, der endnu er Leder af en af

Amerikas førende kiropraktiske Lærestalter, „The Palmer School of Chiropractic“. (se Side 40—41).

Kiropraktik gaar ud paa at korrigere Ryggens Led, for derigenem at paavirke de med Rygmarven forbundne Nerver samt Rygsøjlels Muskler og Blodkar paa en saadan Maade, at der bringes forøget Nerveimpuls og Blodcirkulation til de syge Organer og Legemsdele, idet alle Legemets Celler enten direkte eller indirekte staar i Forbindelse med Rygmarv og Hjerne.

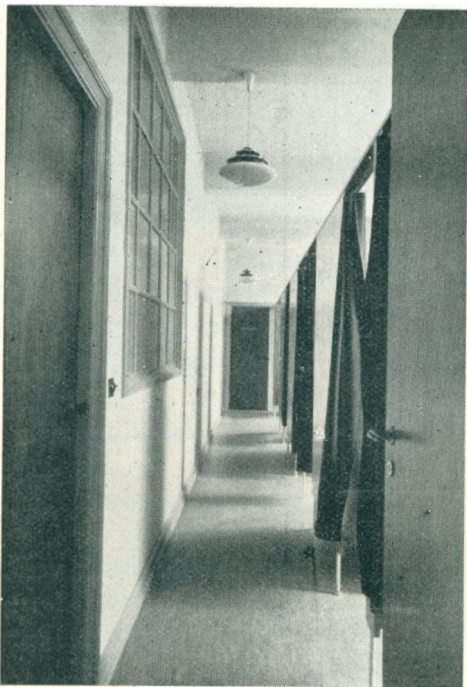
Kiropraktorens Uddannelse bestaar i en grundig Undervisning i følgende Fag: Anatomi, Kemi, Gynækologi, Fysiologi, Pathologi, Røntgenologi, Bakteriologi, Hygiejne kiropraktisk Teknik samt to Aars praktisk Tjeneste i Klinikken. Desuden kræver den amerikanske Stat af Kiropraktikkens Udøvere Aflæggelse af en Statseksamen for en Kommission, der i flere Stater er sammensat af medicinske Læger og Kiropraktorer.

Lidt om Kiropraktisk Teori. Det menneskelige Legeme er som et Samfund af Organer og Legemsdele, hvor hvert enkelt Organ og Del har sin bestemte Mission at udføre. Dette Samarbejde er betinget, ikke alene af en styrende Intelligens, Hjernen, men ogsaa af, at denne Intelligens har Forbindelse med de respektive Organer og Legemsdele. Hjernen udsender sine Ordre til hver eneste Celle i Legemet og opretholder Samarbejdet, idet den samtidig modtager Meddelelse om, hvad der foregaar i Legemet og udenom Legemet. Disse Ordre, som Hjernen udsender igennem Nerverne, forgrener sig til hver eneste levende Celle i Legemet.

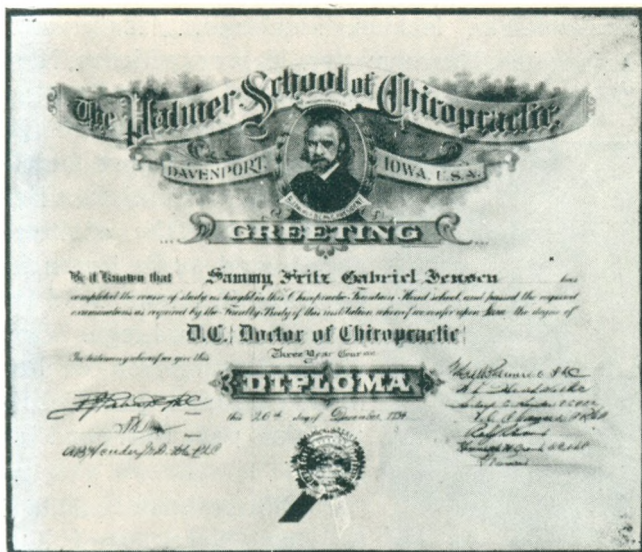
Nervebundterne gaar fra Rygmarven ud imellem Ryghvirvlerne, saaledes at selv en lille Forskydning af en Hvirvel kan foraarsage en Irritation paa Nerverne, hvorved Hjernens Kontrol svækkes over det Organ eller den Legemsdel, hvis normale Funktion netop er betinget af Ordre fra Hjernen. Det Organ eller den Legemsdel, der ikke modtager Impulser fra Hjernen, er ikke i Stand til at modstaa Bakterier, Gifte eller andre Paa-

Inskrivning af Patienter.

Hvile- og Omklædningsrum.

Diplom fra „The Palmer School of Chiropractic“.

den paagældende Hvirvel sidder, og hvordan den skal behandles, dels ved at røntgenfotografere Patientens Rygsøjle og dels ved at undersøge Nervernes Tilstand, hvor de udgaar fra Rygraden.

Saalænge Kiropraktik ikke er bedre kendt her i Landet, er det ikke mange akutte Sygdomme, Kiropraktoren faar til Behandling, idet Patienterne gerne først forsøger al anden tænkelig Hjælp, og endelig kommer til Kiropraktoren, naar Sygdommen er blevet kronisk. Det er saaledes ikke det mest taknemmelige Materiale, Kiropraktoren har at arbejde med, dog viser Statistiken, udarbejdet af den danske Læge E. O. Rames, at der er opnaaet tilfredsstillende Resultat i omkring 90°/₁₀ af alle behandlede Tilfælde. Muligheden for en hurtig Helbredelse er større, jo yngre Patienten og Sygdommen er. Saaledes er Børn de mest taknemmelige Patienter, idet Virkningen her ofte spores øjeblikkelig. Kiropraktik er ikke nogen Universalkur mod alle mulige Lidelser. De

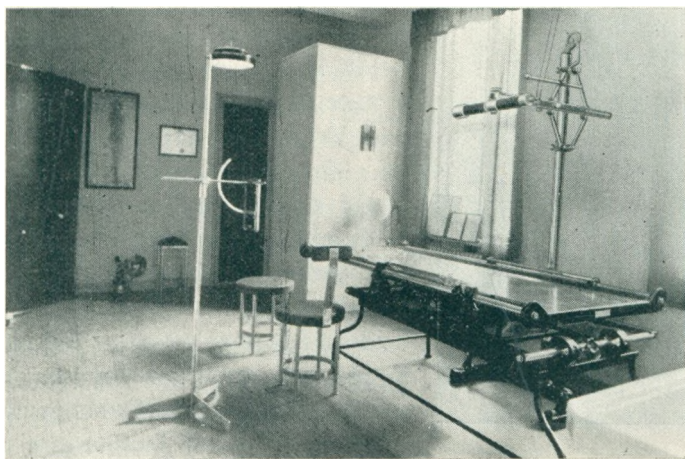
Interiør fra Konsultationsværelset.

Sygdomme, hvor der kan være Tale om kiropraktisk Behandling, frembyder gerne Symptomer som Hovedpine, Nakkesmerter, Nakkestivhed eventuelt ved Bevægelse af Hovedet, ulige Skulderhøjde, ulige Benlængde, Lændesmerter, Træthed i en eller anden Del af Ryggen, skævstillet Hoved. De mest taknemmelige Lidelser at behandle kiropraktisk er: Ansigtssmerter og Lammelse, Asthma, forskellige

virkninger, og der kan nu opstaa Sygdom. En Forskydning af en Hvirvel kan opstaa paa mange Maader, saaledes ved Fødslen, ved Fald, Forvridning, Stød, Forløftning, ensartet Arbejde, Kulde- og Varmepaavirkninger, ligeledes kan den opstaa ved Vridninger af Legemet i Søvn, idet Musklernerne i denne Tilstand er afslappede. Den kiropraktiske Behandling er den eneste videnskabelige Rygbehandlingsmetode, hvor Udøverne er uddannede specielt til at behandle Ryggen, og hvor der kun anvendes lette, videnskabeligt beregnede Tryk og Drejninger.

Kiropraktorens Opgave er først og fremmest at finde, hvor

Hudlidelser, Fordøjelsesbesvær, træg Afføring, Gigt i Ryg, Lemmer og Nerver, Galdesten, Hovedpine, nervøse Hjertelidelser, Ischias, Lumbago, „Hekseskud“ Menstruationsbesværligheder, Muskelslappelse, Nervesmerter, Nervesvækkelse, Nervøsitet, Rygsmerter, Rygskævhed, Svimmelhed, Søvnløshed, ufrivillig Vandladning

Interiør fra Røntgenafdelingen.

og en Mængde forskellige saakaldte „Nervøse Lidelser“. Den kiropraktiske Behandling er ikke ensbetydende med, at Patienten ikke kan forstaae med at konsultere sin Læge. Saa vidt muligt afvises de Patienter, hvor et godt Resultat ikke paa Forhaand er givet.

Kiropraktisk Klinik i Kolding ligger som før nævnt i Jernbanegade Nr. 25. Den besøgende træder ind i et moderne indrettet Venteværelse, monteret med

de meget hygiejniske Stalmøbler. Fra Venteværelset fører en Dør ind til Klinikfrøkenen, der ordner Journalerne, Røntgenkartoteket, viser Patienterne til rette o. s. v. En anden Dør fører fra Venteværelset ind til det store velindrettede Omklædnings- og Hvilerum, her er langs Facaden ud mod Jernbanegade, den lange Række af disse særskilte Rum, hvert enkelt et hyggeligt lille Rum for sig, monteret med Brikse, hvor Patienterne kan hvile efter endt Behandling. Fra dette Rum fører en Dør ind til Klinikens største og væsentligste Rum, nemlig Konsultationsværelset, hvor der her som overalt er lyst og venligt, dette Værelse er fyldt med forskellige Undersøgellesapparater og Behandlingsborde; i direkte Forbindelse med Konsultationsværelset ligger Klinikens Røntgenafdeling, hvor Røntgenundersøgelsen foregaar. Der gives hvert Aar fra 5,000—10,000 Behandlinger paa Klinikken.

Sammy Jensen,
Kiropraktor.

Kiropraktor Sammy Jensen, er født den 11. Februar 1911 i Aalborg, Søn af Musikdirektør Carl Jensen, Aalborg. Kiropraktisk Uddannelse fra den kiropraktiske Læreranstalt „The Palmer School of Chiropractic“, i Davenport, Iowa, U. S. A., hvorfra han efter endt Studie fik Diplom med Graden D. C. (Doctor of Chiropractic). Skrev en Afhandling om Kiropraktik og fik tilkendt Graden Ph. C. (Philosopher of Chiropractic). Søgte videre Uddannelse bl. a. paa „National College of Chiropractic“, i Chicago. Er Medlem af „Dansk Kiropraktor Forening“, „European Chiropractic Union“ og „International Chiropractic Association.“ Nedsatte sig i Kolding som Kiropraktor 1935.

Søbadeanstalten ved Kolding Fjord blev bygget 1920, og bestod af to fra hinanden adskilte Afdelinger, en Dame- og en Herre Afdeling, saa Fællesbade var udelukket. Gennem mange Aar var L. P. Petersen Bademester, 1938 blev Svømmøren Alfred Meiling Bademester. Med Sæsonen 1939 afsluttedes Søbade-

anstaltens Historie, idet man ikke formener, at den gamle Badeanstalt formaar at gøre Tjeneste længere, der-til maa maaske tilføjes, at Vandforholdene i Kolding Fjord, just ikke er de bedste, med Hensyn til Friluftsbad. Der har indenfor Kolding Kommune gennem længere Tid været drøftet Muligheden for Anlæggelse af et Friluftsbad ved Kolding Aa, men om dette vil fremstaa til Sæsonen 1940, er vel nok noget tvivlsomt.

Kolding Søbadeanstalt.

Kolding Svømmeklub, er stiftet 1922, blandt Klubbens Medstiftere skal nævnes: Redaktør Schrøder; Bankfuldmægtig C. Jensen, Grosserer Hans Eriksen og A. Meiling. Svømmeklubbens første Formand var Kaptajn Spanding, nuværende Formand er Adjunkt S. J. Jerking. Trods det noget daarlige Vandforhold ved Kolding Havn har Svømmeklubben gennem Tiden forstaaet at hævde sig, og staar stadig mellem de bedste jyd-ske Svømmeklubber. Klubben tæller ca. 100 aktive Medlemmer, Indenfor Klubben har man paa Initiativ af Bademester A. Meiling optaget Livredningskursus, med paafølgende „Livredningsprøve“. Den bestaaede Prøve lønnes med et Livredningscertifikat. Af saadanne Certifikater er indenfor Klubben nu udstedt 30. Man raader saaledes over en Del Personer, der i Badesæsonen kan gøre Tjeneste ved Badestederne som Livredningsvagter.

Kolding Vikinge Klub er stiftet 1936, tæller 30 Medlemmer. Som Stifter af Klubben nævnes Maskinarbejder Alfred Schmidt og Bademester Alfred Meiling. Førstnævnte var Klubbens første Formand, nuværende Formand er Bademester A. Meiling. Vinterbadene er sikkert af betydelig Sundhed, der er fremvist flere Tilfælde, hvor disse Vinterbade har gjort Udslag i Helbredelse af Gigt.

Alfred Meiling.

mand for denne.

Alfred Meiling, Bademester, Svømmelærer, er født den 18. Juni 1904 i Kolding. Søn af afdøde Smed E. C. Meiling, Kolding Gasværk. Gift 1936 med Inger, født Staugaard. Som Svømmer har han deltaget indenfor Dansk Svømning siden 1919, hvor han vandt den af Kolding Byraad udstedte Pokal ved Kolding Fjordsvømning. Fire Gange har han vundet Danmarks Mesterskabet, og 21 Gange blev han Vinder af Jyllands-Mesterskabet. 1938 blev han Bademester ved Søbadeanstalten, og samtidig Svømmelærer. Paa hans Initiativ blev førortatte Livredningsprøver indført ved Kolding Svømmeklub. 1939 tildeltes han Certifikat som Dommer i Livredning. Medstifter af Kolding Svømmeklub, gennem flere Perioder Formand og Næstformand for denne. Medstifter af Kolding Vikinge Klub og siden 1938 Formand for denne.

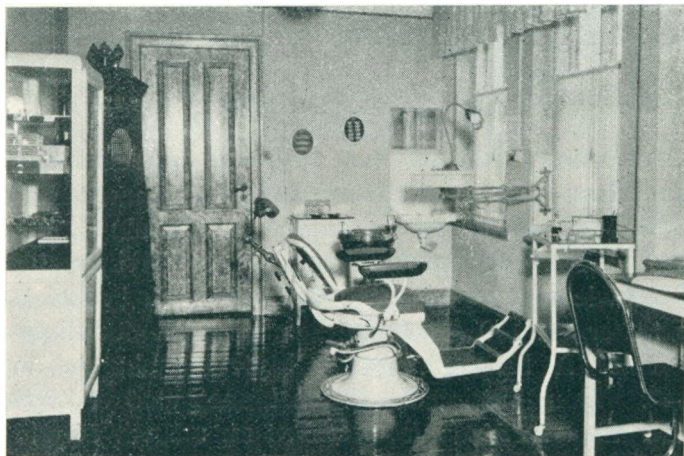
Lucia Schou, Tandtekniker, er født den 30. Juni 1904 i Brande.

Hun begyndte sin Uddannelse som Tandtekniker 1923 hos Broderen, Juhl Schou i Herning. Efter fire Aars Uddannelse etablerede hun i Oktober 1927 eget Tandteknisk Laboratorium i Jernbaneg. 23, og er ældste praktiserende Tandtekniker i Kolding. Men allerede i Begyndelsen af 1928 flyttede hun til nuværende Lokaler i Adelgade Nr. 6, hvor hun lod indrette moderne udstyret Tandteknisk Laboratorium, samt et efter Tidens Krav, modernt monteret Konsultationsværelse i lyse og venlige Farver. Gennem sin Uddannelse har hun erhvervet

Lucia Schou.

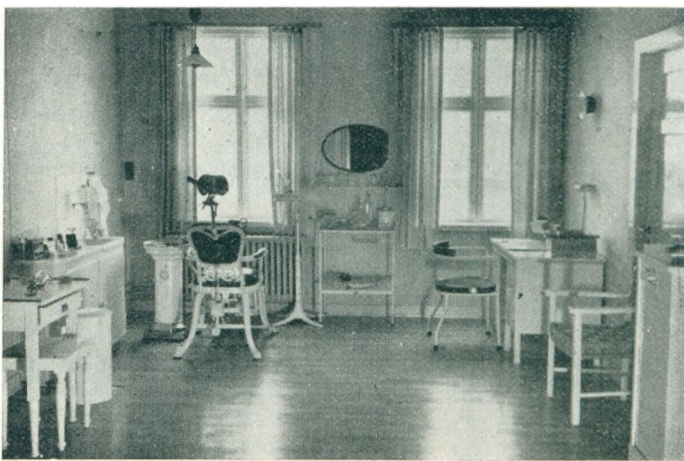
sig Kendskab til moderne Protesebygning indenfor de forskellige nyere fremkomne Stoffer.

Interiør fra Lucia Schou' Konsultationsværelse.

Frøken Inger Hüttel begyndte sin Løbebane indenfor Tandtekniken hos Tandlæge Landsberg i Vejle, hvor hun gennem tre Aar var Elev. Efter udstaaet Læretid blev Frk. Hüttel ansat paa Anne Krestensens Tandteknik i København, hvor hun gennem 8 Aar fuld-

endte sin Uddannelse. Herfra kom hun en kort Tid til Ribe, som Assistent hos Tandlæge Schønemann, men Frk. Hüttel havde Lyst til at faa Foden under eget Bord og i 1932 kom hun til Kolding for i Helligkorsgade Nr. 2 under meget beskedne Former, at etablere sin egen Tandteknik, men med Flid og stor Dygtighed fik Frk. Hüttel snart Gang i Forretningen og maatte Gang paa Gang udvide og i 1939 flyttedes Tandtekniken til Akseltorvet 4 til det nuværende smukke og hypermoderne teknisk Laboratorium.

Interiør fra Frk. Inger Hüttels Tandteknik.

Interiør fra Frk. Inger Hüttels Laboratorium.

Den nyindrettede kliniske Tandteknik har, foruden det store smukke Konsultationsværelse og Venteværelse, det mest tidsvarende og velindrettede Laboratorium, hvor der nu er beskæftiget een Assistent og tre Elever.

Tandteknik har gennem den sidste halve Snes Aar staaet i stadig Fremgang, fra et tildels upaaagtet Haandværk er Bygning af en Protese, uanset om denne bygges af det gamle kendte Kautschuk

eller af de nyere Stoffer som Palladon, rustfrit Staal eller Guld, blevet et næsten videnskabeligt Kunsthaandværk. Forhen kunde man ganske vist ogsaa bygge fortræffelige Proteser, men man havde dengang ikke den aabne Sans for, om Protesen i saavel Stilling som Farve var afstemt efter det enkelte Ansigt. Paa dette Omraade er det at Tandtekniken i vore Dage med stor Interesse og Studie har udviklet sig og hertil kræves ikke blot stor teknisk Færdighed, men ogsaa i betydelig Grad kunstnerisk Indstilling over for hver enkelte Opgave.

Indenfor Tandtekniken er den tekniske Færdighed dog ikke alene nok, men gode Materialer og selvsagt et tidssvarende Laboratorium er absolut vigtige Faktorer.

Vi bringer hermed et Par Billeder fra to af de mest kendte og største Tandtekniker i Kolding, hvor saavel moderne Laboratorium som de bedste Materialer og den rette kunstneriske Indstilling over for hver Opgave findes.

Frk. Inger Hüttel.

Som et Led i almen Undervisning, og det tør ve siges, som almen Dannelse, har Danseundervisningen i de senere Aar traadt betydelig i Forgrunden, hvilket ikke mindst skyldes de i vore Dage saa fortræffelige og maaltbevist uddannede Lærere. Vi skal dog ikke her komme ind paa dette, men blot fremhæve en enkelt Skole indenfor Byen, nemlig Kirsten Nørgaards Danseskole.

Kirsten Nørgaard.

Kirsten Nørgaard, examineret Danselærerinde, Medlem af Danse-Ringen, er født den 18. September 1913, Datter af Stationsforstander Nørgaard og Hustru.

Allerede i de tidligste Barneaar viste hun stor Interesse for Dans, og hun havde taget megen Undervisning før hun i 1932 blev Lærerinde-Elev hos Fru Egdø, der 1934 førte hende op til Eksamen i København, samme Aar blev hun Medlem af Danse-Ringen, og begyndte sin Danseskole i Kolding.

I de efterfølgende Aar har hun stadig suppleret sin Uddannelse indenfor Dans, Ballet samt Gymnastik, har taget Kursus paa flere af Udlandets førende Institutter, bl. a. Frankfurt a. M., Medau-Skolen i Berlin, Wigmann-Skolen i Dresden, Josephine Brandley-Skolen i London, Ripmann-Skolen i London samt Medau-Skolen i Sild og Egorova i Paris, tillige været Elev paa Snoghøj Gymnastikskole.

Elever fra Frk. Kirsten Nørgaards Danseskole.

I de 6 Sæsoner hendes Skole i Kolding har virket, har den udviklet sig til at blive en af de førende Danseskoler, der nu tæller ca. 500 Elever, fordelt indenfor de mange forskellige Hold, en moderne Danseskole er inddelt i. Ligeledes har hun ved talrige Lejligheder ydet sin Assistance ved Solistopræden, og siden 1935 aarlig ladet afholde en stor Danse- og Balletopvisning paa Kolding Teater. I Tiden fra 1934—1937 havde hun desuden Danseskole i Haderslev paa Hotel Harmonien, men maa nu anvende hele sin Tid paa Undervisningen i Kolding.

Kolding Ridehus.

Kolding Rideklub er stiftet 1890, og er saaledes mellem de ældste Rideklubber udenfor København. Klubbens nuværende Formand er Direktør C. Lundgren, Hotel Kolding. Kolding Ridehus, er opført 1934 af et Aktieselskab, med Konsul Jørgensen som Formand. Ridehuset ligger paa Dyrhavevej, opført paa en Grund, der er lejet af Kolding Kommune, bygget af Træ, beklædt med Cement, selve Ridehallen er 16 m.

Gange 32 m., bag denne mod Øst er tilbygget Beboelse for Beridder, ligesom der her ligger Stalde, med Plads til 19 Heste. Før Ridehuset blev bygget, benyttedes gennem flere Aar Ridehuset paa Staldgaarden, men efter at dette af Krigsministeriet blev taget i Brug til andet Formaal, havde Klubben ikke noget Ridehus, i 1932 blev Løjtnant Madelev knyttet til Rideklubben, han havde Stald i Laasbygade, og Træningsbane ude ved det nuværende Domhus. 1936 blev Ridehuset forpagtet ud til Beridder Johannes Arnold Pedersen, der er født den 17.

Marts 1910, aftjente sin Værnepligt ved Gardehusarerne i København, fra 1932—1934 var han Beridder og Træner i Svendborg. 1934 overtog han Forpagtningen af Kolding Ridehus, samt Stillingen som Beridder og Lærer ved dette, han har selv i Stald 6 Heste, i Sommersæsonen 10-11 Heste. Medlemstallet indenfor Kolding Rideklub er nu ca. 75, mellem dette tælles ca. 15 Hesteejere.

J. A. Pedersen,
Beridder.

Kolding Tilskærer-Institut blev etableret af Kelly Dons, der 1935 i Jernbanegade Nr. 20 indrettede en Systue samt Skole for Elever i Tilskæring, 1939 overtoges Institutet af nuværende Indehaver Anne Vind, der er født i Kerteminde, uddannet som Syerske, videre Uddannelse ved Københavns Tilskærer-Akademi, hvorefter hun i 1923

Interiør fra Sy- og Tilskærer-Institutet.

etablerede egen Virksomhed i Allesø, flyttede 1931 til Vejen og 1939 overtog hun Kolding Tilskærer-Institut, der April 1940 flyttes til Jernbanegade Nr. 18, hvor særskilte Lokaler, for Sy- og Tilskærerskolen, indrettes i Forbindelse med Systue for finere Kjoler e. t. c. Selve Sy- og Tilskærerskolen virker som Aftenskole, inddelt i kortere eller længere Skoleplan, desforuden kan man ved Skolen faa tilklippet Stoffer til Kjoler, Overtøj e. t. c.

og selv sy det.

Ved Institutet og Systuen er der til Stadighed knyttet 5—6 faguddannede Syersker.

Svendesygekassen i Kolding er stiftet den 12. Juli 1862, dens Startkapital androg 58 Rigsdaler, som en Kreds af Byens mest prominente Borgere havde skænket til Kassens Oprettelse. Mellem disse Borgere nævnes ogsaa daværende Borgmester Monrad. I det trekvarte Sekel, der er hengaaet siden Kassens Oprettelse, har denne forvaltet en Kapital paa over 2 Millioner Kroner. Nogle enkelte Tal gennem den Tid Kassen har virket, viser bedst, at det ikke alle Tider har set lige lyst ud for den beskedne Svendekasse, Medlemstallet begynder med 36, var i en kort Tid nede paa 18, holdt sig indtil Aarhundredskiftet under 100, men i Jubilæumsaaret 1912, talte det 592 Medlemmer, i 1922 tæller Kassen 1760 Medlemmer, og ved 75 Aars Jubilæet tæller den 3039 Medlemmer. Skatteraadsmlem J. M. Hansen, der døde 1936 var gennem mange Aar Kassens Formand. Sygekassens Kasserer var gennem 21 Aar

Anne Vind.

Frk. H. Madsen.

Hattemager O. I. Lorentzen. Sygekassens nuværende Formand er Bødker S. Mortensen, der har fungeret som saadan siden 5. November 1936.

Kassens nuværende Forretningsfører og Kasserer er Hericka Madsen, der er født den 18. Juli i Kolding, Datter af Fattiginspektør Jens Larsen Madsen født 1843, død 1908, og Hustru Marie, født Hansen, Datter af Snedkermester Erik Hansen, Kolding.

Frk. Madsen har siden 1914 virket som Forretningsfører og Kasserer for Svendesygekassen i Kolding og for Kolding Sygekasse af 1872. Endvidere bør nævnes Assistent Inger Jørgensen, der siden 1921 har været tilknyttet Sygekassens Kontor.

Sy- og Tilskærerskolen „La Mari“, har sin

Oprindelse 1926 i Horsens, hvor den blev etableret af Clara M. Mikkelsen, under Navnet „Eva“, og i Forbindelse med en større Systue for Kjoler e. t. c. 1930 rejste Clara M. Mikkelsen til Kolding, og etablerede Kolding Sy- og Tilskærerskole i Laasbygade. 1934 erhvervedes Ejendommen Sct. Jørgensgade 41, af Enkefru Knudsens Arvinger. Til denne Ejendom flyttedes Skolen, der samtidig antog Navnet „La Mari“. De forskellige Kursus indenfor Sy- og Tilskærerskolen er fordelt paa 3 Maaneders og til helaarige Kursus, væsentligt baseret paa Uddannelse af Damer, der vil gaa videre indenfor Faget, dels som selvstændige Syersker eller som Tilskærer eller Direkticer. Fra Skolens Oprettelse og til nu er udgaaet langt over 100 faguddannede Elever, hvoraf en stor Del nu er selverhvervende eller ansat i Stillinger som Direkticer. Efter Overtagelsen af før omtalte Ejendom i Sct. Jørgensgade, blev denne indrettet med Sy- og Tilskærerskole for Øjet.

Sy- og Tilskærerskolen „La Mari“.

Fru. Clara M. Mikkelsen

Hele Ejendommens underste Etage optages af Skolelokaler, hvor op til 12 Elever kan uddannes. Paa første Etage forefindes 6 Værelser, hvor om det er fornødent, 6 Elever kan bo. Saaledes kan Skolen modtage Elever fra selv fjernt liggende Byer, og Skolen har da ogsaa været frekventeret af Elever fra det meste af Danmark, samt fra Tyskland og Færøerne. Skolen ejes af Clara M. Mikkelsen, født Nielsen, født i U. S. A. Uddannet indenfor omtalte Fag bl. a. ved Kursus hos Johanne Rasmussen, Horsens. Den daglige Ledelse forestaas af Indehaveren, der selv tager sig af hver enkelt Elevs Uddannelse.

Kolding Vuggestue, ligger i Skolegade og er oprettet i Aaret 1906 af „Selskabet Børnenes Vel“, der er stiftet 1901. Den begyndte sin Gerning under ret beskedne Forhold, i nogle lejede Lokaler i Dalbygade. Men efterhaanden vakte den Borgerskabets Interesse og Opmærksomhed, hvilket gav sig Udslag i, at flere Koldingborgere skænkede større og mindre Gaver til Hjælp for Vuggestuens Drift og Forbedring, blandt disse Personer som skænkede dels kontante Gaver dels Legater, skal nævnes.

I Aaret 1911 skænkede Konrad Jørgensen 900 Kr., Else Marie Sørensen 400 Kr., Mathine H. Wichmann 4000 Kr. 1916 modtog Vuggestuen Jens Holms Legat paa 5000 Kr. og 1937 Anna Lindholms Legat paa 9000 Kr. og endelig skal nævnes 1939 Konrad Jørgensen og Hustru Maren Jørgensens Legat paa 25,000 Kr. og Jens Holms Legat paa 100,000 Kr.

Selskabet „Børnenes Vel“ erhvervede 1911 en Villaejendom i Skolegade, nuværende Skolegade Nr. 12, og i denne Ejendom indrettedes en ny Vuggestue, efter Datidens Forhold, en særdeles velindrettet Vuggestue. I samme Ejendom var gennem nogle Aar ogsaa et Fritidshjem, der desværre senere blev nedlagt, saaledes at Vuggestuen nu raader over hele Ejendommen. 1935 foretoges en Modernisering og Forbedring af Bygningens Indre, hvorved de nuværende gode og rummelige Lokaler fremkom. Efter omtalte Modernisering raades der over særskilt Middagskøkken og Mælkekøkken, en Spædbørnsstue, en mindre Dagligstue, en Spise- og Sovestue for større Børn samt en lille Legestue. Der er Plads til 34 Børn, og optages kun Børn mellem 0—3 Aar, Forældrene betaler pr. Dag 50 Øre pr. Barn, der gives da Barnet fuld Forplejning, Pasning, Renlighed m. m.

Østergade der løber fra Akseltorvet mod Syd til Helligkorsgade, er en af Byens ældste Gader, er senere blevet en udpræget Forretningsgade.

Betragter man Billedet fra denne Gade i Slutningen af forrige Aarhundrede, fandtes der saa godt som ikke nogen større Forretningsforetagender her, ganske vist laa her flere forskellige Handlende, men ingen havde mere fremtrædende Udstillingsvinduer eller lignende.

Nu i vore Dage ligger der her den ene smukke Forretning ved Siden af den anden, indenfor alle mulige tænkelige Brancher, en af disse er Margrethe Buhls Efterfølger Marie Buhl Jensen, Modeforretning, som indenfor dette Felt er en af de ældste i Byen, den blev etableret 1900 af Margrethe Buhl. 1918 indtraadte Søsteren Marie Buhl Jensen i Forretningen, som hun 1935 overtog efter sin Søster, der døde 1937. Da Forretningen blev etableret var der foruden Margrethe Buhl, 1 Modist og 1 Elev. Udviklingen medførte at der i de travle Sæsoner var beskæftiget op til 12 Modister, nu ligger Personaletallet gennemsnitlig paa 5—6 faste Modister.

Forretningen blev etableret i en Tid hvor Damehatte i sin Helhed blev syet indenfor de forskellige Damehatte og Modeforretninger, lige fra de omstændige Viestativer, eller Former, til den mere omstændige Blomsterpynt og Stofpynt. Dette Grundprincip, med de haandsyede Hatte, er det samme stadige Princip den gamle Forretning fører. Men selvfølgelig fornyet med Tidens mest moderne tekniske Hjælpemidler, saa som Damp og Elektriske Omformer m. m. Navnet Buhl er af ældgammel dansk Slægt.

I den sydlige Del af Byen, mellem Brændkjærgaard og den nye Emanuels Kirke, ved den ny anlagte Kirkegaard med Krematoriet, er der i de sidste halve

Snes Aar opstaaet et smukt Villa-Kvarter, i dette Kvarter, Vest for Kirkegaarden ved Sdr. Kongevej, der løber langs med Kirkegaarden ligger „Hvilehjemmet Sdr. Kongevej“, det er oprettet 1936 af Sygeplejerske Karen Bertelsen, der er født den 27. August 1901 i Ejby ved Middelfart.

Karen Bertelsen afsluttede sin Uddannelse som Sygeplejerske ved Bispebjerg Hospital i København, hvor hun var fra 1927—31. Supplerede sin Uddannelse indenfor Sindssygepleje, Barselpleje og Epileptikerplejen, virkede som Sygeplejerske ved forskellige Hospitaler indtil hun 1936 oprettede Hvilehjemmet „Sdr. Kongevej“, i en smuk Villabygning, bygget af Bogholder Nielsen, senere solgt til Dommerfuldmægtig Jastrup, og da erhvervet af Karen Bertelsen, der lod den indrette for det nye Formaal. Paa Hjemmet er Plads til 6, de fleste af Værelserne ligger paa første Sal, medens Stueetagen optages af den store Spise- og Opholdsstue, Køkken m. m.

Hvilehjemmet „Sdr. Kongevej“ er ikke blot for Rekonvalescenter, men ogsaa for ældre svagelige Mennesker, der her kan faa den daglige Pleje, og samtidig om det er nødvendig ogsaa den fornødne Sygepleje. Hjemmets daglige Ledelse er underlagt Ejerinden, der selv varetager saavel Pleje som Husførelsen,

Kunstklinkeri er et Haandværk, hvor alt lige fra de almindeligste Brugsgenstande saasom Fade, Kopper, Tallerkener o. s. v. til de fineste Kunstgenstande blive reparerede.

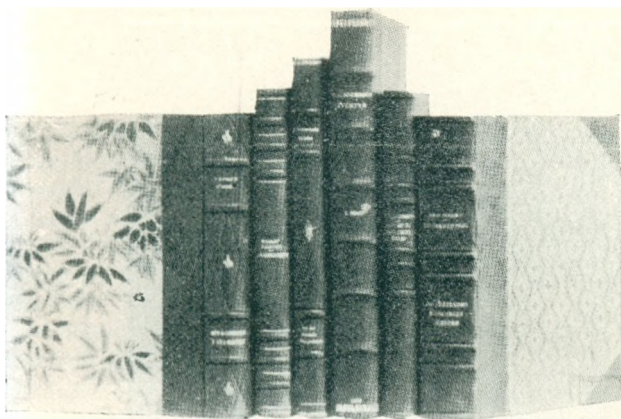
De færreste tænker paa, at Udøveren af Kunstklinkeri har gennemgaaet faglig Uddannelse, og at der af samme kræves et vist Kendskab til Kunst og Kunstgenstande, da disse Ting ikke som de almindelige Brugsgenstande maa repareres med Klinker, men skal samles og bearbejdes paa en ganske anden Maade for at opnaa saa usynlige Reparationer som overhovedet muligt.

I talrige Tilfælde er den paagældende Kunstgenstand, det være sig et Fad, Vase, Figur eller andet, saa stærkt istustaaet, at Reparationen ofte medfører, at Kunstlinkeren selv maa lave eventuelle manglende Stykker, som derefter indsættes og males i samme Farver, som de oprindelige. Hvor der er Tale om malede og dekorerede Genstande, kan disse ofte, selv om de er slaaet i nok saa mange Stykker, repareres næsten usynligt, hvorimod Revnerne altid vil være usynlige, hvor Talen er om Glas og Krystal, med mindre disse netop falder sammen med Slibningen.

Saa godt som alle Arter af Kunstgenstande kan repareres, hvad enten disse er af Krystal, Porcelæn, Fajance, Marmor, Alabast, Ler, Gibs eller andre Stoffer, men naturligvis er langt den overvejende Del af de Genstande, der sendes til Kunstlinkeriet, Brngsgenstande, ligesom der ogsaa ved dette Haandværk repareres talrige af den Slags smaa og store Ting, som for den enkelte har Affectionsværdi og derfor i de fleste Tilfælde skal bevares, saafremt det overhovedet lader sig gøre.

Fru Hilma Birkholm, født Terndrup, overtog 1931 det af Fru Friis i Kolding etablerede Kunstklinkeri efter at have faaet Faguddannelse i København, og i de Aar Fru Birkholm har virket i Kolding, er der paa hendes Værksted repareret ca. 18,000 Genstande, eller saa mange, at de stillet Side ved Side vilde naa en Vejlængde af 37—38 km.

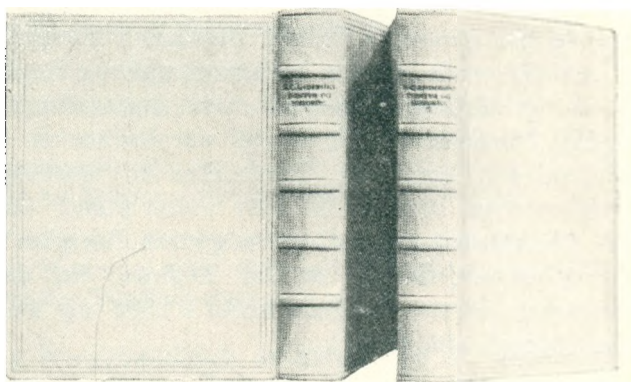

Bogbinderfaget er et gammelt Fag, der i sin første Oprindelse vel nok fremkommer samtidig med Bogtrykkerkunsten og som denne et Kunsthaandværk, hvor Bogbinderen i Datidens mere primitive svære Skindsorter forarbejdede de smukkeste kunstfærdige Bogbind. I mange Tilfælde blev disse Bogbind forarbejdet i Samarbejde med Guld- og Sølvmed. Efterhaanden som Faget udviklede sig og blev mere

almindeligt, blev det samtidig Tid efter anden ogsaa mere fabriksmæssigt, trods det at der i den nyere Tid fremkom talrige Forbedringer indenfor Skindsorter saavel i Farve som i Behandling. I samme Periode fremkom de kunstfærdige haandgjorte marmorerede Papirer.

I hele denneTidsperiode var man mere og mere kommet bort fra det personlig prægede Bogbind, og dermed ogsaa i en Forstand egentlige kunstfærdige udførte Bogbind. Men atter er der indenfor Bogbinderfaget i den senere Tid

blevet arbejdet hen imod mere personlige og mere kunstfærdige udførte Bogbind. Særlig indenfor Vælsbind,ogFranskbind, giver denne Bogbinderen i vor Tid en rig Tumbleplads for sine Kompositioner, hvad enten det gælder et Helskinsbind eller en Sammenstilling af Skind og Lærred. Men ogsaa indenfor det noget billigere Bogomslag, Papirbindet, fremstilles der nu i Lærred de skønneste Bogbind, indsat forskellige Stoffer, Læder eller andet.

I denne Forbindelse skal blandt de lokale Bogbinderier fremhæves eet hvor netop omtalte mere kunstfærdige og personlige Bogbind fremstilles, Esther Thomsens Bogbinderi i Kolding.

Bogbinder Esther Thomsen, er født i Holstebro, Datter af Bogtrykker Niels P. Thomsen, kom i Bogbinderlærer 1919 i Holstebro hos Bogbinder P. Sørensen, var fra 1921—1925 i Aarhus hos Bogbinder Gudrun Jelsbak, derefter hos Bogbinder Byskov. Ved Kursus paa Teknologisk Institut blev hun videre uddannet i Forgylderarbejde, rejste til Paris hvor hun studerede videre hos den kendte Bogbinder Ingeborg Børjesen, og etablerede eget Bogbinderi i Askov 1928, rejste 1936 til Kolding hvor hun etablerede nuværende Bogbinderi. Har udstillet ved flere Lejligheder bl. a. ved Kvindernes Landsudstilling i Vejen 1931, og paa den store Udstilling i København 1936, arrangeret af Skandinavisk Bogbinder Union.

Kolding Arbejder-Sangforening af 1881 er mellem de ældste jyske Arbejdersangforeninger. I over 60 Aar har den virket, og med Ære hævdet sin

Arbejdersangkoret af 1881.

Plads mellem vore bedste Mandskor, indenfor de centraliserede Arbejder-Sangkor, og har gentagne Gange deltaget i Sangerstævner, blev Første-Pristager ved de centraliserede jydsk Arbejdersangkors Konkurrence-Koncert i Vejle 1936.

Indtil Begyndelsen af vort Aarhundrede laa der i Kolding flere større og mindre Tobaksfabrikker, hvortil var knyttet en Del Tobaksarbejdere og Cigarmagere, og den egentlige Oprindelse til Kolding Arbejder-Sangforening var den Sangforening, som i 1881 blev stiftet blandt omtalte Cigararbejdere. Oprindelighed Sangforeningen „Cigarmagernes Sangkor“, og i det korte Aaremaal den fik Lov at virke i, fik den en Del Tilskud, fra de daværende Tobaksfabrikker. Sit nuværende Navn fik Sangkoret i 1884 og fra samme Tid optoges Medlemmer i Koret blandt alle Fag.

Den første Formand var Værten paa „Fremad“, S. P. Sørensen, blandt senere Formænd og Sangere, der gennem Tiden har gjort en særlig Indsats i Arbejdet for Koret bør nævnes daværende Tømrer, nu Borgmester i Frederiksund, Lauge Bram, Cigarmager C. Bebbler, Maler Martin H. Warming, der var Formand fra 1911—1924 og fra 1926—27, blev senere Æresmedlem, Anton Warming der ogsaa er Æresmedlem, desuden skal nævnes Drejer C. Høver og Skræder Carl Lauersen, begge Æresmedlemmer, sidstnævnte har gennem mange Aar som Sanger været Koret en fortræffelig Mand, ved talrige Leiligheder har han optraadt som Solist.

Af Dirigenter, der gennem Tiden har været tilknyttet Koret, skal nævnes: Georg Wittenberg, Musikdirektør P. Lomholt, Regimentsmusiker Malenfred og nuværende Dirigent J. Bidinger, sidstnævnte har virket som Korets Dirigent fra 1920—1930 og fra 1936. Bidinger var Dirigent, da Koret blev Nr. 1 i Vejle.

Kolding Arbejder-Sangforening er tilsluttet de centraliserede jydsk Arbejder-Sangkor og tæller 25 aktive og 100 passive Medlemmer, Koret giver een Koncert aarlig, men har desforuden i udstrakt Grad ydet sin Assistance ved talrige

Forenings- og Velgørenheds-Fester m. m., væsentlig indenfor Kolding By.

Sangforeningens nuværende Formand er :

Maler Hans Alfred Warming, der er født den 31. December 1902 i Kolding, som Søn af Maler Anton Warming og Hustru. Uddannet indenfor Malerfaget, har siden 1924 været tilknyttet Sangforeningen som aktivt Medlem, fungerede som Foreningens Formand fra 1927—1931 og siden 1934, har siden 1925 været Medlem af Sangforeningens Bestyrelse. Formand for Malersvendenes Andelsselskab siden 1938. Musikanmelder ved Kolding Socialdemokrat fra 1929—39. Første Suppleant i Hovedbestyrelsen for de centraliserede Arbejder-Sangkor i Jylland. Sangforeningens Næstformand er Typograf Albert Jensen, har været Medlem af Bestyrelsen og Næstformand siden 1928.

H. A. Warming.

Kolding Arbejder-Skakklub er stiftet den 3. Februar 1936, og tilsluttet Landsforeningen „Dansk Arbejder-Skakforbund“. Klubben tæller nu 20 aktive Medlemmer, Klubbens Oprettelse skyldes Initiativet af Gartner Pedersen, Onsil. Klubbens første Formand var V. Jørgensen.

Klubben afholder sine Møder paa Hotel Ansgar i Kolding, og har allerede deltaget i flere Landsturneringer for Klubhold, blev saaledes Vinder i C-Rækken 1937. Vinder i B-Rækken 1938. Er tillige aktiv indenfor Landsforeningen „Korrespondance-Turnering“, og har arrangeret flere Turneringer i Forbindelse med fremmede Byer.

Klubben optager som Medlemmer, alle skakinteresserede.

Klubbens nuværende Formand er:

Bødker Christian Marius Bundgaard, der er født den 28. Oktober 1906 i Øsløs, uddannet indenfor Bødkerfaget, siden 1933 været tilknyttet Kolding, siden 1937 som Bødker paa Kolding Andels Svineslagteri. Formand for Kolding Arbejder-Skakklub siden 1939.

Chr. M. Bundgaard.

Adolf Madsen, Murer, er født den 20. August 1908 i Taulov, uddannet som Murer, og siden 1937 været tilknyttet Kolding. Sekretær i Kolding Arbejder-Skakklub siden 1939.

Kolding Motorbaadklub er stiftet den 21. Januar 1930 af en Kreds af Motorejere i Kolding for i Fællesskab at anskaffe de nødvendige Materialer til Ophaling og Søsætning af Baadene. Ophaling og Søsætning foregik fra Slæbestedet, nu hurtigt og let fra Havnens Larvekran.

Klubbens første Formand var Overpostbud Due, han afløstes af Lokomotivfører Møhler.

Blandt Stifterne skal her nævnes :

Guldsmed Neuhausen, Brændselshandler Wagner. Maskinhandler Albrechtsen, Bogholder Bøzau og Maskinarbejder Harders.

Klubben tæller 45 Medlemmer. De forskellige Motorbaade indenfor Klubben variere mellem $\frac{3}{4}$ Tons og 4 Tons. 1938 fik ovennævnte Klub i Samarbejde med Kolding Sejlklub og Kolding Sejlförening opført en stor Anløbsbro ved Skarodde, det smukkeste Sted ved Kolding Fjord med Skov og Badestrand.

Overpostbud Due.

Klubbens nuværende Bestyrelse består af:

N. J. Larsen, Skræder, Formand, Poulsen, Urmager, Næstformand, A. Nielsen, Tømrer, Kasserer, E. Sørensen, Forretningsfører og P. Wing, Dugemager.

Niels Jørgen Larsen, Skræder, er født den 21. Januar 1885 i Middelfart, uddannet indenfor Skræderfaget, opholdt sig i Tyskland fra 1906—1920. Gift 1909 med Henriette født Gelübcke. Siden 1920 tilknyttet Kolding By, hvor han gennem flere Perioder var Medlem af Skrædernes Fagforening, siden 1938 Formand for Kolding Motorbaadklub.

Thorvald Nielsen, Sukkerkoger, er født den 11. Juni 1893 i Viuf. Gift 1921 med Sylva født Schjødt. Kom til Kolding som Dreng, og var først som Bydreng ved Fællesforeningens Sukkerkogereri, senere som Lærling, udlært 1914. Arbejdede en Tid i København. Siden 1920 i Kolding ved Fællesforeningen.

Formand for Sukkervarerarbejdernes Fagforening siden 1924. Kasserer for samme.

Næstformand i Kolding Fællesorganisation siden 1936. Medlem af Bestyrelsen for samme.

Arbejdernes Andelsboligforening i Kolding er stiftet 1938, paa Initiativ af Kolding Fællesorganisation. Foreningen erhvervede i Aaret 1939 en større Byggegrund af den saakaldte Daugaards Toft, ved Nordre Ringvej, og her er 1939—1940 blevet opført 8 dobbelte Huse, med 4 Lejligheder i hver, bygget efter Tegning af Arkitekt H. L. Hansen.

Den samlede Byggesum andrager ca. 300,000 Kr. Andelshavernes Indskud andrager ca. 80,000 Kr. Selskabets Formand er Former Svend Walther Nielsen Møller, der er født den 31. Juli 1910 i Aarhus, han har siden 1934 været tilknyttet Kolding, er Medlem af Bestyrelsen for Formernes Fagforening, Kasserer for denne siden 1937. Var Medlem af Bestyrelsen for Formernes Fagforening i Aarhus fra 1931—1934.

Damefrisørforeningen i Kolding er stiftet den 21. Juni 1934.

Foruden at varetage Fagets Interesser, har Foreningen arbejdet for Fremme af en Fagskole. Foreningens Formand er Sigrød Anne Rasmussen, der etablerede i Kolding 1922.

Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund, Kolding Afdeling er stiftet den 28. Juli 1893, og tilsluttet den i 1888 stiftede Landsforening „Dansk Smede- og Maskinarbejder Forbund“. Kolding Afdelingen tæller 374 Medlemmer, siden 1933 har Maskinarbejder Sven Andersen, der er født den 28. Marts 1900 fungeret som Formand. Carl Gossmann var Formand fra 1926—1933. Første Formand var N. F. Hegelund, Frans Sørensen virkede gennem ca. 25 Aar som Foreningens Formand. Th. Hansen, virkede gennem mange Aar som Kasserer, han blev senere Bestyrer paa „Overmarksgaarden“.

Hustømrernes Andelsselskab, er stiftet 1933, de første Aar Selskabet virkede i, var hemmet af forskellige lokale Vanskeligheder, men senere er Selskabet vokset støt Aar for Aar. I Tiden 1935—1940 har Selskabet udbetalt 125,000 Kr. i Lønninger til Tømrersvende i Kolding, Selskabets Forretningsfører er Aage Hansen, der er født den 11. Juni 1894 i Skelskør.

Dansk Mølleriarbejder Forbund, Kolding Afdeling er stiftet 1917. Afdelingen tæller kun 30 Medlemmer dels i Kolding og dels i Fredericia. Afdelingens Formand er Sophus Hansen, Fredericia.

Dansk Komunal Arbejderforbund, Kolding Afdeling er stiftet 1927, og tæller 42 Medlemmer, Afdelingens Formand har siden Stiftelsen været Niels Hansen Kaltoft, der er født i Sønderjylland den 24. November 1885 og siden 1916 været tilknyttet Kolding, fra 1918—1934 som Gasværksarbejder siden 1934 som Maaler-aflæser ved Gasværket.

Arbejds mændenes Fagforening i Kolding er stiftet 1887. og er langt den største Afdeling indenfor Byens forskellige Fagforeninger, tæller nu ca. 1650 Medlemmer. Afdelingens nuværende Formand er Hjalmar Pihlmann.

Bagernes Fagforening i Kolding er stiftet 1904, og tæller ca. 85 Medlemmer, dens nuværende Formand er S. Petersen.

Dansk Handels- og Kontormedhjælper Forbund, Kolding Afdeling er stiftet den 14. Januar 1906. Kolding Afdelingen havde da den blev stiftet ca. 35 Medlemmer, 1931 talte den 318 Medlemmer, 1940 tæller den 640 Medlemmer.

Foreningens første Formand var Johannes Petersen, der Aaret efter rejste til Aarhus, blandt Foreningens Pionerer og tidligere Formænd skal nævnes daværende Boghandlermedhjælper N. C. Nielsen, nu Repræsentant, han virkede som Foreningens Formand fra 1907—1920, og var Medlem af Foreningens Bestyrelse gennem ca. 30 Aar. Chr. P. Larsen, Manufakturmedhjælper, Kommunal Revisor fra 1934, har gennem flere Aar været Medlem af Bestyrelsen og Formand for Foreningen fra 1923—1927. Axel E. Lorentsen var Formand fra 1920—1922. Siden 1928 nuværende Formand, Niels Peter Andersen, der er født den 9. Februar 1895 i Haderslev, oprindelig uddannet indenfor Kolonialfaget, men overgik senere til Kontorfaget. Siden 1921 har han været tilknyttet Foreningen i Kolding, og har da været Foreningens Kontorbestyrer, blev Medlem af Bestyrelsen 1922, Kasserer for Afdelingen 1923, og siden 1928 tillige Formand for Kolding Afdelingen. Medlem af Ligningskommissionen 1929—1934. Formand for Skatteraadet siden 1934.

Christian Knudsen Hansen, Forvalter, er født den 18. August 1896 i Nørre Bjært. Han kom til Kolding 1898 og har siden 1910 været tilknyttet Fællesforeningen for Danmarks Brugsforening i Kolding, hvor han siden 1937 har virket som Emballage-Forvalter. Bestyrelsesmedlem i Handels- og Kontormedhjælper Foreningen i Kolding siden 1932. Næstformand i samme siden 1934. Kasserer i Fællesorganisationen i Kolding siden 1936. Medlem af Ligningskommissionen siden 1937.

Chr. Knudsen Hansen.

Savværksarbejdernes og Maskinsnedkernes Fagforening i Kolding er stiftet den 9. November 1898, og tilsluttet den i 1895 stiftede Landsforening „Dansk Træindustriarbejder Forbund“, og blev 1909 tilsluttet Fællesorganisationen i Kolding. Afdelingens første Formand var Rosenlund, gennem de forløbne Aar har Formandsposten været beklædt af flere blandt disse skal nævnes: Snedker Mathisen fra 1906—1910. Niels Johansen fra 1910—1916. Chr. Pedersen, fra 1918—1936, i samme Tidsperiode var nuværende Formand, Afdelingens Kasserer, og disse to Mænd har gennem de forløbne Aar været Afdelingen til betydelig Hjælp og Støtte. Afdelingen tæller 76

Medlemmer, heraf de 60 i Kolding, Resten i Oplandet.

Nuværende Formand er :

Christian Lausen Schmidt, er født i Sønder Bjært, den 5. December 1878. Gift 1938 med Karen, født Damgaard. Han kom til Kolding 1907 som Savværksarbejder, og har siden da virket her.

Han har siden 1909 været Medlem af Bestyrelsen for Afdelingen i Kolding, var Formand for denne fra 1916—1918, Kasserer for denne fra 1918—1937, atter Formand siden 1937.

Nuværende Kasserer er Valdemar Pedersen.

Indenfor Savværksarbejdernes og Maskinsnedkernes Fagforening har der siden 1924 været en Hjelpekasse, der virker som en Hjælpepsygekasse, indenfor Foreningens Medlemmer. Hjelpekassen blev stiftet i Aaret 1924 og traadte i Kraft den 1. April 1924.

Malernes Fagforening i Kolding er stiftet 1895. og tilsluttet den i 1890 stiftede Landsforening „Malerforbundet i Danmark“, blev senere tilsluttet Fællesorganisationen i Kolding.

Afdelingens første Formand var Kristian Hansen.

Gennem de forløbne Aar har Formandsposten været beklædt af flere blandt disse skal nævnes C. C. Christensen, som gennem en lang Aarrække virkede dels som Formand dels som Kasserer for Foreningen, endvidere skal nævnes Foreningens nuværende Kasserer, Martin Madsen, som siden 1925 har virket i denne Tillidspost.

Afdelingen tæller 100 Medlemmer i Kolding By og Opland.

Nuværende Formand er :

Jens Hansen Staugaard, der er født i Sønder Stenderup den 13. Februar 1892. Søn af Smed Hans Sørensen Staugaard. Gift med Sara Kathrine, født Knudsen. Han kom i Malerlære 1906 i Kolding, indtraadte første Gang i Bestyrelsen for Malernes Fagforening i Kolding i Aaret 1913, har senere været Bestyrelsesmedlem i Afdelingen, blev Formand for Afdelingen 1929—1935 og siden 1937.

Har tillige gennem flere Aar fungeret som Skuemester ved Afmålgelse af Sveudeprøve.

Dansk Kedel- og Maskinpasser Forbund, Kolding Kreds, er stiftet den 18. September 1900, og var indtil Aaret 1907 tilsluttet „Jydsk Kedel- og Maskinpasser Forbund“, men ved Oprettelse af Landsforeningen „Dansk Kedel- og Maskinpasser Forbund“ i Aaret 1907 blev samtlige lokale Afdelinger indmeldt under Landsforeningen. Kolding Kredsen, der blev stiftet 1900, tæller nu 30 Medlemmer. Kredsens første Formand var C. C. Jørgensen.

Formandsposten var fra 1901 og indtil 1921, undtagen Tiden 1907—1919, hvor J. P. Sparrevohn var Formand, og Tiden 1914—1915, hvor Pristed var Formand, beklædt af afdøde J. Rosendahl, og blader vi de gamle For-

C. L. Schmidt.

Jens Staugaard.

Jens Peter Nielsen,

handlingsprotokoler igennem, ses der, at Gang efter Gang er J. Rosendahl, trods egen Modstand blevet valgt med Aklamation, i den ca. 20-aarige Periode han virkede som Foreningens Formand, gjorde han et meget betydeligt Arbejde for den nye Forening. Han døde i Juni 1930 og som Tak for hans store Indsats for Foreningen lod Afdelingen rejse en Mindesten paa hans Grav.

Fra 1922—1931 beklædtes Formandsposten af Carl Bendsen, fra 1931—38 af Niels Peder Brødsgaard, der udtraadte af Foreningen, da han blev Bestyrer af Kolding Alderdomshjem, hans Efterfølger er nuværende Formand :

Jens Peder Nielsen, der er født den 7. Marts 1895 i Hinge, han var oprindelig Landmand, men efter altjent Værnepligt, tog han ud som Fyrbøder, og sejlede som saadan fra 1919—1924. Tog Kedel- og Maskinpasserprøven 1925, og har siden virket som Kedelpasser bl. a. i Seest fra 1925—1928. Paa Kolding Saftstation Sæsonerne 1925—26 og 27. Siden 1928 paa Brødrene Volkens Fabrikker i Kolding. Medlem af Bestyrelsen for Dansk Kedel- og Maskinpasser Forbund, Kolding Kreds siden 1935. Formand for samme siden 1938.

Dansk Tømrerforbund i Kolding er stiftet den 15. September 1892, og tilsluttet den i 1890 stiftede Landsforening „Dansk Tømrerforbund“. Kolding Kredsen der blev stiftet 1892 tæller nu 160 Medlemmer, heraf er de ca. 125 Medlemmer af Kolding By, Resten i Oplandet. Afdelingens første Formand var Bondesen, der senere selv etablerede sig som Mester. Blandt Foreningens Pionerer og skiftende Formænd skal nævnes : Søren Hansen, Jens Petersen, H. Holt og Tømrer Bram, der senere rejste til Frederiksværk, hvor han nu er Borgmester. Edvard Sørensen, der gennem ca. 30 Aar virkede for Foreningen, først gennem mange Aar dens Kasserer, senere fra 1913—28 som Formand, i 28 Aar var han Medlem af Dansk Tømrerforbunds Hovedbestyrelse, blev 1928 Forretningsfører for Landsforeningen og virkede som saadan indtil 1939. I Tiden 1904—07 var Chr. Petersen Formand, han udtraadte, da han etablerede sig som Mester i Kolding. Johannes Poulsen Friis, fungerede som Formand for Afdelingen fra 1928—1933, og afløstes af nuværende Formand Th. Købmand.

Dansk Tømrerforbund i Kolding, stiftede 1934 et Byggefond, med det Formaal engang at kunne rejse egen Bygning som Alderdomshjem for dens Medlemmer, endnu raader Byggefondet dog kun over beskeden Kapital. Omkring 1915 stiftedes indenfor Kolding Afdelingen en Syge-Hjælpkasse, der fungerer sideløbende med den statsanerkendte Sygekasse, og yder Medlemmerne en mindre Hjælp. Tillige har Afdelingen været Mædstifter af Tømrernes Andelsselskab i Kolding, der blev stiftet 1933, men virker som en selvstændig Institution.

Th. Købmand.

Thorvald Købmand, Tømrer, er født den 25. Maj 1898 i Bække. Udlært som Tømrer i Kolding, efter endt Læreid har han arbejdet i flere forskellige Byer, og bl. a. i en Aarrække været i Udlandet, men siden 1929 har han været tilknyttet Kolding By, han blev gift 1929 med Augustia Nielsigne Emilie, født Lundahl. Th. Købmand var gennem en Aarrække Bestyrelsesmedlem i Kolding Haandværkerforening, er Næstformand i Arbejdernes Andelsboligforening i Kolding fra 1933 Formand for Dansk Tømrerforbund i Kolding og siden 1939 Medlem af Hovedbestyrelsen i Landsforeningen „Dansk Tømrerforbund“.

Snedker- og Stolemagerens Fagforening i Kolding, er stiftet 1885 og tilsluttet det i Aaret 1885 stiftede Snedkerforbund i Danmark. Kolding Afdelingens

første Formand var C. F. J. Feldt, nuværende Formand er Lars Chr. Jørgensen, der er født den 28. December 1886, han har siden 1921 været Medlem af Afdelingens Bestyrelse. Formand for Afdelingen 1933—36 og siden 1938.

Malersvendenes Andelsselskab er stiftet den 15. Februar 1938. Selskabet stiftedes med 20 Andelshavere, alle Malersvende indenfor Kolding By, Selskabets Formand er Malersvend H. A. Warning og dets Forretningsfører er Malersvend E. H. Sørensen. I Tiden fra 1938—1940 har Malersvendenes Andelsselskab ud-betalt i Svendeløn ca. 50,000 Kr. Flere ret betydelige Ar-bejder har været overdraget Selskabet, bl. disse skal næv-nes Malerarbejdet paa de nye Aldersrenteboliger paa Ring-vejen, bygget 1938—39. Malerarbejdet efter Om- og Til-bygning af Kolding Tekniske Skole. Ligeledes alt Maler-arbejde ved de i 1939—40 opførte Arbejdernes Andelsbo-liger paa Ringvejen.

Selskabets Forretningsfører har siden 1939 været:

Malersvend E m i l H a n n i b a l S ø r e n s e n, der er født den 30. November 1905 i Kolding. Han kom i Malerlærer 1918, og har da siden væsentlig arbejdet i Kolding By. Siden 1935 Sekretær i Maler-nes Fagforening i Kolding. Formand for Malersvendenes Andelsselskab 1938—39. Forretningsfører for samme siden 1939. Bestyrelsesmedlem i Kolding Motorbaadklub.

E. H. Sørensen.

Dansk Elektriker-Forbund, Kolding Afdeling, er stiftet den 6. Januar 1917 og tilsluttet den i 1904 stiftede Landsforening „Dansk Elektriker-Forbund“. Elek-trikerne indenfor Kolding By, var indtil 1917 sammensluttet med Elektrikerne i Fredericia.

Koldingafdelingen stiftedes paa Initiativ af nuværende Hovedkasserer i Landsforbundet, Jens S. Petersen, der var Formand for Fredericia Afdelingen, og blev Kolding Afdelingens første Formand, med enkelte Af-brydelser beklædte han denne Stilling indtil 1922, da han valgtes til Hovedkasserer for „Dansk Elektriker-Forbund“. Blandt dem, der gennem Tiden har ydet sin Indsats for Foreningens Arbejde, kan nævnes Chr. Christensen, der var Formand for Afdelingen fra 1922 til han i Aaret 1929 rejste til Aarhus, hans Efterfølger var A. Hermann, der virkede indtil 1933, og tillige gennem 10—11 Aar var Fore-ningens Kasserer. 1933 blev Axel Knudsen valgt til Kas-serer og 1939 valgtes nuværende Kasserer Gustav Simon-sen.

N. A. Johnsen.

Afdelingen tæller nu 72 Medlemmer, og dens nu-værendes Formand har siden 1933 været:

Elektriker Niels Albert Johnsen, der er født den 18. Oktober 1902 i Kolding, udannet som Elektriker, og indtil 1928 arbejdet i forskellige Byer, men siden 1928 været tilknyt-tet Kolding. Han har siden 1929 været Medlem af Bestyrelsen i Dansk Elektriker-Forbund, Kol-ding Afdeling, Formand for den samme siden 1933, Medlem af Dansk Elektriker Forbunds Ho-vedbestyrelse siden 1934, og af Forretningsudvalget for Arbejdernes Fællesorganisation i Kol-ding siden 1935.

Arbejdernes Radioklub for Kolding og Omegn, er stiftet 21. Febr. 1928

og tilsluttet Landsforeningen „Arbejdernes Radioforbund“. Kolding Afdelingen tæller 1900 Medlemmer, Klubbens Formaal er at varetage Arbejder-Radioamatørens Interesser, samt at fremskaffe billige Apparater og Dele til Brug for Amatørerne, og at give disse en teknisk Vejledning. Mellem det store Medlemstal tæller ca. 200 Fri-Medlemmer, optaget mellem Byens Aldersrentenydere og Invalider.

1929 stiftedes indenfor Klubben et Medlemblad „Mikrofonen“, der udkommer som Maanedsskrift til samtlige Medlemmer. Gennem Klubbens Hjælpefond, er der til ubemidlede fremskaffet gratis Radioapparater, der tilstilles disse paa Livstid. Af saadanne Gaver har Klubben indtil 1940 givet 42 Radioapparater. Gennem Klubbens eget Laboratorium kan Medlemmer faa undersøgt deres Apparater, i Tilknytning til Klubben arbejder 2 Radioteknikere.

Klubben lader maanedlig afholde Koncerter,- Teater og Foredrag for dens Medlemmer, ligeledes har Kolding Klubben arbejdet for Oprettelsen af særskilte Landklubber.

Klubbens første Formand var Typograf Søren Sørensen, derefter fulgte Niels Nielsen, der fungerede ca. 5 Aar, Frederik Frederiksen, og siden 1937 nuværende Formand :

Albert Villiam Larsen, der er født den 11. November i Odense, siden 1902 været tilknyttet Kolding,

Endelig skal nævnes, at Klubbens Medlemmer gratis er Antenneforsikret paa anden Mand.

Fredericia Købstad!

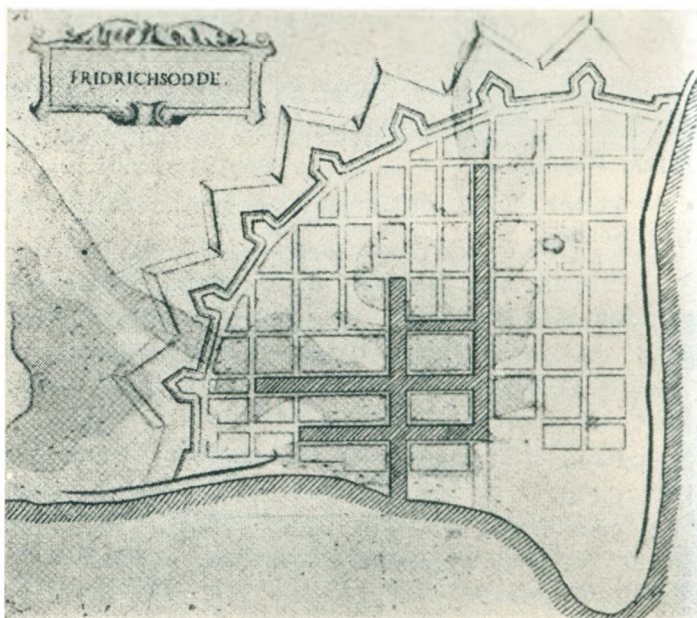
Den Landtunge eller Odde i Elbo Herred som strækker sig ud i Lillebælt, var indtil Midten af det 17. Aarhundrede en upaaagtet Del af Ullerup Sogn, ganske vist var Ullerup Sogn et af de største Sogne i Herredet, men omtalte Odde, Bersodde var paa nævnte Tid et ufremkommeligt Vildnis, af Skov, Krat og Sumpe, og dog kom denne Odde til at indtage en særlig fremskudt Plads mellem Minderne i vort Lands Historie.

Danmark var af Kejserkrigenes sørgelige Erfaringer bleven belært om at Landet maatte værnes mod Fjendeindfald.

Kong Christian den Fjerde, havde flere Planer, med Hensyn til Landets Forsvar. 1630 var det saaledes Kongens Tanke, at anlægge en Fæstning og By ved Hovens Odde i Gudso Vig, og i denne Plan fremkommer den før omtalte Tanke, at lade Kolding Borgerne flytte til denne tænkte By ved Hovens Odde. Planen blev opgivet, og man valgte Egnen omkring Snoghøj, samtidig paa-

tænkte man ogsaa, at lægge en Fæstning eller et Forsvarsværk paa Fyn. 1638 paabegyndtes Anlæggelsen af Fæstningsværket ved Snoghøj „Lyngsodde“, men hvorvidt man her naaede at skade et egentligt Fæstningsværk, skal være usagt. Under Krigen 1643 rykkede de svenske Tropper op gennem Jylland, og under Belæjringen Aaret efter, indtog den svenske Hærfører Thorstenson Fæstningsværket ved Lyngsodde. Efter denne Krig, vendte man Øjet mod Nord, og valgte Bersodde, hvor de svenske Tropper i Slutningen af Krigen havde anlagt nogle mindre Forskansninger. Bersodde blev det senere Frederichsodde, og dermed begynder Købstaden Fredericia sin Historie.

Det var ikke blot en Fæstning Kongen vilde lægge paa Bersodde, men en By, en ny Købstad, skulde opstaa paa det forhen øde og sumpede Bersodde. Det blev dog ikke Kong Christian den Fjerde, men Kong Frederik den Tredie, der skabte det storstillede Befæstningsværk, som i de kommende Tider atter skulde komme til at fæstne sig i vort Lands Historie.

Den ældste Byplan.

Kong Frederik den Tredie blev Bygherren af den nye Købstad, som han i kongelig Naade bogstaveligt overdængede med Privilegier, Skattefrihed m. m., alt for at faa Landets Borgere til at flytte til den nye By paa Bersodde.

Fæstningsanlægget begyndte at tage Form. Voldene rejste sig i en Halvbue fra Kysten i Syd til Kysten mod Øst. Bag Voldene var allerede en By begyndt at vokse op. Bebyggelsen var i fuld Gang og ingen tænkte paa, at dette tildels ufærdige Befæstningsanlæg saa hurtig, skulde komme ud for en saa haard Prøve, som Svenskekrigen 1657 medførte.

Prinsens Port med Landsoldaten i Fredericia.

Der blev arbejdet med stor Kraft paa Fæstningsanlægget, thi der var Uro i disse Aar. Krigslysterne sad stadig paa Spring, og 1657 erklæredes Krigen mod Sverrig. Den svenske Konge Karl Gustav, laa paa den Tid med sine Tropper i Polen, og den danske Hærledelse havde sikkert regnet med, at Svenskongen vilde trække sig tilbage til sit Land, for at forsvare dette. Men nej, det slog Fejl, thi allerede i Juli Maaned var Svenskongen paa Vej op gennem Jylland. I August Maaned, besatte de svenske Tropper Kolding og Vejle, og ikke mange Dage efter stod de fjendtlige Tropper foran Frederiksoddes nye Fæstningsværk.

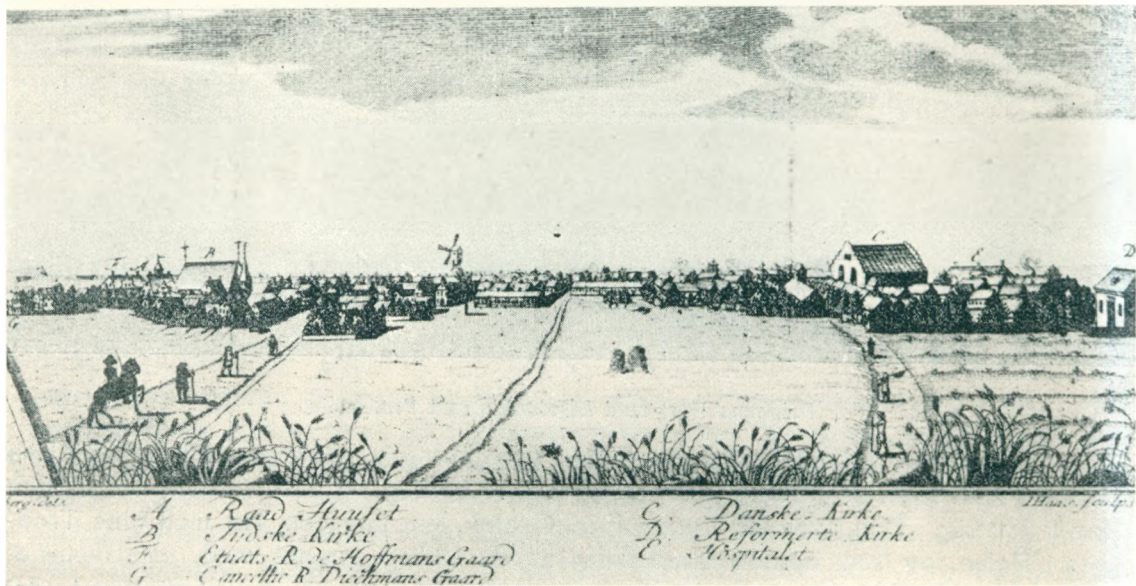
Den 24. Oktober stormede de svenske Tropper Frederiksodde, og saavel Fæstningsværkerne som Byen kom i Svenskernes Besiddelse. Aaret efter rykkede en forenet brandenborgs,- polsk- og østrigsk Hær under Anførelse af Kurfyrste Frederik Vilhelm den Første af Brandenburg, Danskerne til Hjælp, Svensker-

ne maatte opgive Kampen, men den By de efterlod sig var nu kun en øde rygende Ruinhob, hvor saa godt som alt var hærget af Brand og Ødelæggelse. Efter Krigen blev under stor Indsats, et Genrejsningsarbejde sat i Gang. Det Fæstningsværk, der da kom til at rejse sig ved Frederichsodde, det senere Fredericia, blev efter Datidens Forhold et Ingeniørarbejde uden lige. Kolossal var de mægtige Jordmasser. De under Krigen ødelagte Volde, blev ikke blot forbedrede men anlagt betydeligt højere. Uden om Voldene blev anlagt dybe brede Voldgrave, stadig bevarende Halvbueformen fra det tidligere Fæstningsanlæg.

Men forandret til Sjerne-Form, med 9 svære fremspringende Bastioner, med Danmarks-Bastionen som den østlige og Oldenborgs-Bastionen som den sydlige. De mellemliggende Bastioner fra Øst til Syd fik følgende Navne: Kongens, Dronningens, Prins Christians, Prins George, Prinsessens, Slesvigs og Holstens Bastioner. Langs Kysten mod Syd og Øst blev lagt mindre Skanser og yderst paa Oddens Spids, blev bygget et Citadel, anlagt som en Sjerne, omgivet af Volde og Grave og svære Bastioner, vendende ud mod Kysten.

Arbejdet paa Fæstningsværkerne trak talrige Folk til Stedet, til den nye By, med de mange Privilegier, og som i særlig Grad nød kongelig Bevaagenhed, men herom skal senere fortælles. De sidste Tildragelser som Fæstningsværket ved Frederiksodde kom ud for, var Krigen 1849, der med eet Slag kastede Glorie over Fredericia, og blev for bestandig fæstnet mellem vort Lands dyrebare historiske Minder.

Til Slut Krigen 1864, der bragte Tabet af Sønderjylland.

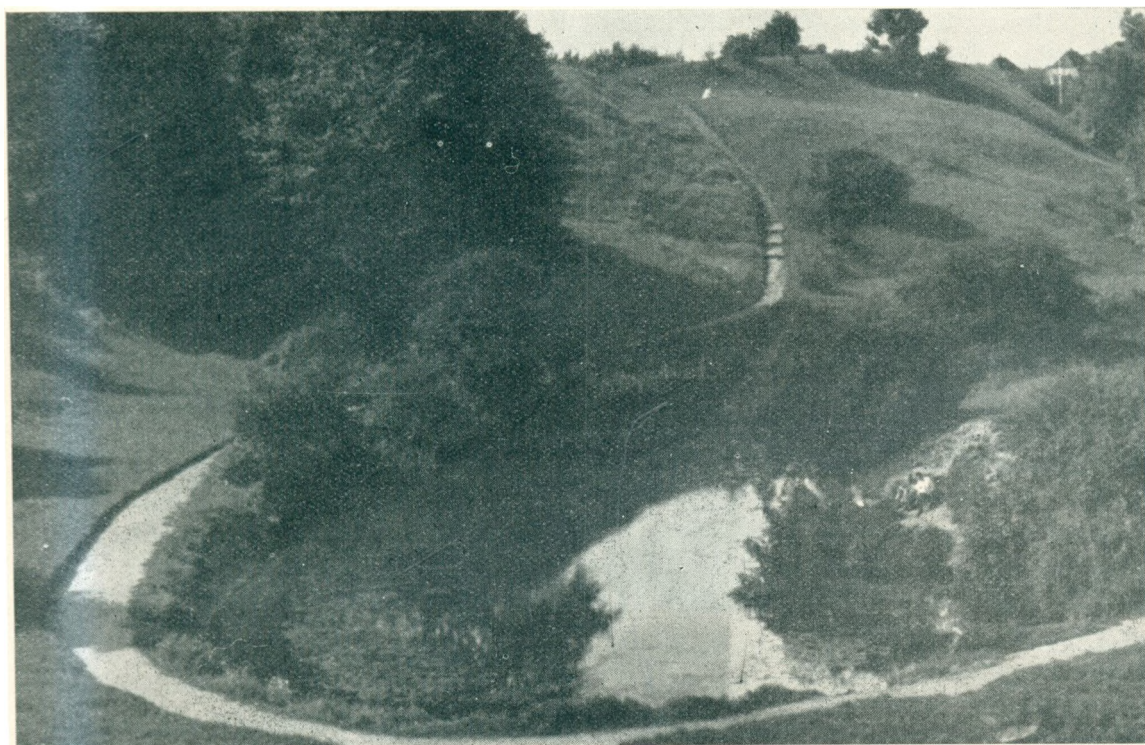
Fredericia omkring 1750.

I den vestlige Del af Trinitatis Kirkegaard, ud mod Kongensgade, er rejst et Krigsminde, en Kæmpegrav over de ved Fredericia, den 6. Juli 1849 faldne Soldater, ca. 500. Gravhøjen omgives af en ca. 130 m. lang Kampestenmur, hvori de faldnes Navne er hugget. Fire Aar efter, blev der paa Muren ud mod Kongensgade, opstillet et Monument, udført af Billedhugger H. V. Bissen, tilvejebragt ved Landsindsamling. Det store Stenmonument bærer en af Bronze udført Bas-

relief, forestillende to Krigere, der sænker en falden Kammerat i Graven. Kong Frederik den Syvende lod rejse et Mindesmærke over de jydsk Dragoner, der under Svenskekrigen i Oktober 1657, lod sig nedhugge til sidste Mand.

Trods de bitre Erfaringer Danmark havde haft ved Forsømmelsen af Vedligeholdelsen af Fæstningsværkerne ved Fredericia, fandt gennem de kommende Tider fra Krigene i 1650-erne og frem i Tiden, en stadig mere og mere Forsømmelse af Fæstningsværkerne og ved Krigen 1848, havde Fæstningsværkerne bogstavelig talt ligget øde hen i ca. 150 Aar. Som bekendt blev Fredericia Fæstningen i 1848 hurtigt indtaget af de fjendtlige Tropper.

Saa kom Krigen 1849, men i Mellemtiden var der gjort alt for at udbedre de ødelagte Fæstningsværker, og ved Slaget den 6. Juli 1849, slog de danske Tropper de fjendtlige Tropper paa Flugt. En Krigsbegivenhed, som kastede en særlig Glans over vort lille Land, og som med et Slag førte Fredericia ind i Rækken mellem Mindernes Byer.

Parti fra de gamle Volde.

Tidens fremadskridende Udvikling, og særlig Teknikkens Aarhundrede fældede Dødsdommen over det gamle Fæstningsværk ved Fredericia. 1909 blev det nedlagt som Fæstning. Senere kom en betydelig Del af Anlægget i Kommunens Besiddelse, en anden ret betydelig Del blev fredet som nationalt Minde, og har senere gennem de svundne Tider været Genstand for talrige Turisters Besøg. Nu op til vor Tid, er der paa det næsten 300-aarige gamle Fæstningsværk, i dets Grave paa dets Volde, anlagt smukke Promenader, og selve Byen, der i sin første Grundlæggelse, blev skabt sammen med Fæstningsværkerne, har siden trods

Vanskeligheder udviklet sig en stræbsom By, der efter bedste Evne forsøgte at følge med i Tidernes Kamp, thi faa af vore Købstæder, har som Fredericia gennem Aarhundrede, lidt under Skuffelsernes Svøbe, trods de talrige Privilegier, saa skulde der hengaa næsten 200 Aar før de kongelige Løfter om en Havn blev til Virkelighed. I det 19. Aarhundrede sprængtes de gamle Rammer om Byen og de store Arealer udenfor Voldene blev indlemmet i Byens Bebyggelse. De sidste Tidens Udvikling, i det 20. Aarhundrede, har overalt i den gamle Stabelsstad sa sit Præg.

Efter Svenskekrigen 1657, henlaa den af Frederik den Tredie nyoprettede By „Frederiksodde“, som en stor rygende Ruinhob. Nedbrudte Huse, hist og her en Askedyngge, som fortalte om at her havde staaet et Træhus. Arbejdet paa Forbedring af Fæstningsværkerne, blev som før sagt, optaget med stor Energi. Der blev bygget Vagttaarne, Tøj- og Arsenalhus samt en større Proviantgaard. Der blev oprettet et kongeligt Bageri, hvis pyntelige Gaard blev bygget paa Hjørnet af Gothersgade og Oldenborggade. Kongens Port, Prinsens Port og Strandporten, var den eneste Adgang til Byen. Men hele det store Areal udenfor Fæstningsværkerne, hvor der i det 20. Aarhundrede opstod et moderne og smukt Villakvarter, maatte i Kong Frederik den Tredies Planer, ikke benyttes, men skulde hænligge som Marker. I næsten 200 Aar henlaa dette Areal som en nøgen Højslette, hvor kun det drabelige Krudttaarn rejste sig.

Kong Frederik den Tredie og de efterfølgende Konger, skænkede den nye By, nye Privilegier.

Den 14. November 1665 blev Planen over Stadens Bebyggelse underskrevet af Kongen. 1725 stadfæstedes den samme Plan af Kong Frederik den Fjerde. Den Byplan, som for 275 Aar siden blev stadfæstet af Landets Konge, blev Tid efter anden til Virkelighed, og i det store hele ikke meget afvigende fra den oprindelige første kongelige Plan.

Bombardementet 1864.

Byplanen fremviste, at der i paralelle Rækker fra Syd til Nord skulde løbe 15 brede lige Gader: Holstens-, Slesvigs-, Norges-, Kirkestræde, Vendersgade, Danmarksstræde, Rytter-, Gothers-, Prinsesse-, Købmager-, Dale-, Bjerggade, Kongensstræde, Kongens- og Dronningensgade. Fra Øst til Vest skulde løbe 8 Gader, ligeledes nøjagtig lige anlagte, de fire Gader skulde gaa fra Vold til Vold: Sund-, Oldenborg-, Bornholms-, Fyns-, Sjællands-, Jyllands-, Danmarks- og Prinsensgade. Den 22. April 1664 omdøbtes Frederiksodde til „Fredericia“, og samtidig blev den fritaget for Toldafgift. Aaret efter blev der tildelt Stadens Magistrat „Landstingsret“, eller Overret. Allerede 1661 havde Kongen skænket den nye By Ræt som Stabelsstad, men i denne Forbindelse maa nævnes lidt om det storstillede Projekt, Landets Konge havde tænkt sig udført ved Frederiksodde,

nemlig Havne eller Kanalanlægget, der jo selvsagt var en Betingelse for at Byen skulde kunne nyde godt af Stabelretten. Det paatænkte Kanalanlæg, skulde bestaa af fire Kanaler. Den første, Kongens Kanal, skulde føres fra Lillebælt, omtrent der hvor den senere Havn blev lagt, mod Nord op til Akseltorvet, hvor den førtes mod Øst til den anden Kanal, Dronningens Kanal, og fra denne førte mod Vest to Kanaler, nemlig Prinsens og Prinsessens Kanal. Prinsens Kanal skulde føres tværs over Kongens Kanal ind mellem Bornholmegade og Fynsgade, stødende ud til Fisketorvet.

Havneanlægget 1939.

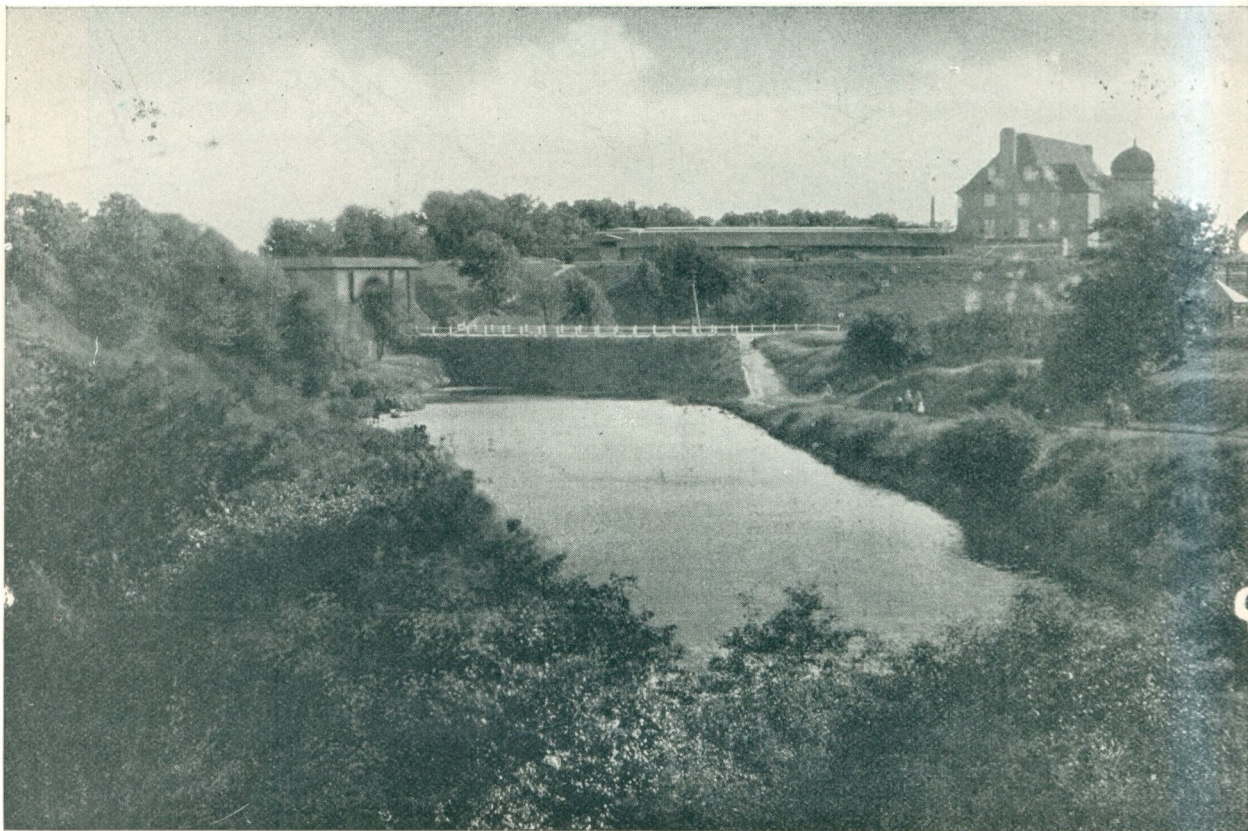
Dette Kanalanlæg afsatte to firkantede Øer. Den ene beregnet til kongelig Slot, den anden til Regeringsbygninger.

Det maa siges, disse storstilede Havneplaner var virkelig en Stabelstad værdig. Men desværre kom Planerne aldrig længere end paa Papiret. Byen maatte Aar efter Aar se Skibene sejle forbi den med kongelig Naade privilegerede Stabelstad. Der skulde hengaa lange Tider før Byen fik en Havn, ganske vist havde Fredericia i det 17. og 18. Aarhundrede to Skibsbroer, der laa noget Vest for det i Aaret 1870 anlagte Færgeleje. Men efter de gamle Beretninger om Byen. saa har disse Skibsbroer just ikke været synderligt bevendte. I lange Tider henvendte man sig til de gamle Skibsbroer i saa ynkelig en Forfatning, at de bogstavelig talt ikke kunne benyttes. Begyndelsen til en Havn ved Fredericia fremkommer først 1807. Arbejdet paa den projekterede Havn begynder 1808. Der var da hengaaet ca. 150 Aar siden, at Byen fik Rettigheder som Stabelstad. Byens første Havn, bestod af et langt smalt Havnebassin, der var ført fra Lillebælt mod Nord op mellem Gothersgade og Prinsessegade. Omkring 1880 blev Havnebassinet udvidet og ført op til Oldenborggade, i samme Tidsperiode blev der Vest for Havnen anlagt

en Fiskeri- og Baadehavn.

1868—1870 indtraf en Begivenhed, der skulde faa afgørende Betydning for Udviklingen af Fredericia By, men som samtidig kom til at virke noget hæmmende paa Havnens Udvikling. Det var Jernbanens Forbindelse mellem Sjælland, Fyn og Jylland ved Færgefart imellem Fredericia og Strib.

1870 byggedes det første Statsbanefærgeleje ved Fredericia, 1890 blev det næste Færgeleje bygget og 1901—03 byggedes det tredje Færgeleje. I Tiden 1912—1916 foretoges store Udfyldninger i Bæltet Syd for Citadellet, Svovlsyrehavnen byggedes. 1921 anlagdes „Det Forenede Olie Kompagni“ s Depot og 1926 „Schells Depot“ og samtidig byggedes tilsvarende Anlægsbroer, 1914—18 byggedes Kastelshavnen.

Fredericia. Voldparti med Købestævnens Bygning.

Da Lillebæltsbroen toges i Brug 1935, og Statsbanerne som Følge deraf nedlagde Færgelejerne, skabtes der Betingelse for en Udvidelse af Havnen imod Vest i nær Tilslutning til den eksisterende Havn.

Den ny Havn anlagdes mellem før omtalte Baadehavn og Det Forenede Olie Kompagnis Anlægsbro. Havnebassinet begrænses af en 550 m. lang Nordkaj, en 120 m. Østkaj, 2 Dækmoler mod Syd med en 60 m. bred Indsejlingsaabning og en interimistisk Mole mod Vest. En senere Udvidelse af Havnen imod Vest er samtidig projekteret,

Det ny Havnebassin faar en Dybde paa 9,0 m. langs Halvdelen af Nordkajen og 7,0 m. langs de øvrige Anlægspladser.

Langs Nordkajen er fremkommet et ca. 30,000 m². stort Areal, delvis fremkommet ved Sløjfning af Voldterrænet.

Ved Østkajen er skabt et Havneareal paa ca. 6000 m²., i dette Areal er det opfyldte Færgeleje, medens de to andre Færgelejer, dels sløjfes dels indgaar i den ny Fiskerihavn, der tillige optager den gamle Baadehavn. Bekostningerne af denne Havneudvidelse beløb sig til ca. 3,5 Mill. Kr. Indvielsen af Havnen fandt Sted 1939.

Efter at Forsvarsværket ved Lyngsodde i Januar 1644 blev indtaget af de svenske Tropper, men atter samme Aar tilbageerobret af Danskerne, blev disse mindre Forsvarsværker atter sat i Stand, 1649 paabegyndtes de første Arbejder med den nye Byplan paa Bersodde, og det var vel nok i den første Tid væsentlig de store Oprydningsarbejder, Planering og fjernelse af Skovstrækningerne paa Oddet, ligesom det sumpede Areal jo maatte opfyldes, for at kunne gøre Tjeneste som Byggegrund for den nye By. Landsbyerne Hannerup og Hyby samt Kirkebyen Ullerup blev nedrevet. Befolkningen henvises til den nye By.

Gøttersgade i forrige Aarhundrede.

Den 15. December 1650, udsteder Kong Frederik den Tredie, de første Privilegier for den nye planlagte By. Dette Privilegie og de mange efterfølgende Privilegier, blev udstedt for at trække Beboere til Byen, thi de faa Bønder, fra de nedlagte Landsbyer, talte ikke meget som Byborgere.

Paa Arealet mellem den nuværende Bjerggade og Stranden, rejste der sig den første købstadsmæssige Bebyggelse. Mellem de første Bygninger der opstod i den nye By, var Raadhuset. Saavidt vides, var Byens Raadhus helt opbygget, da Svenskekrigen 1657 udbrød. Raadhuset laa paa Hjørnet af Kongensgade og Oldenborggade. Hugo Mathiesen fortæller i sin Bog „Fredericia 1650—1760“, om dette første Raadhus, der skulde have haft Svalgang, og en høj Trappe med Rækværk paa begge Sider. Tæt op til Raadhuset, forbundet med dette, som en mindre Fløjbygning, indrettedes den første foreløbige Kirke.

Efter før omtalte Krig, havde Fjenden efterladt Frederiksodde som en rygende Ruinhob, og indtil omkring 1680-erne var Byen uden Raadhus. Jakob Ross der var Borgmester i Stabelstaden fra 1680—1684, (han blev suspenderet 1685, døde 1698) fik Bystyret Fuldmagt til at erhverve Kaptain Elbrechts Gaard i Prinsessegade, og omdanne denne til Raadhus. Omtalte Gaard maa sikkert ikke have været synderlig bevendt, thi allerede 1685 nævnes den som meget brøstfældig. Men Borgerskab som Bystyrer var ilde stedte. Fattigdom var det der bedst ken-

detegnede den daværende By. Et slaaende Billed paa denne Armod kan fremføres, at Byens Styre ikke havde Midler til at købe en Kakkelovn, men maatte endnu saa sent som 1720-erne, nøjes med, for en Betaling af 1 Rdl., at laane en Kakkelovn.

Byens tredie Raadhus blev indviet 1762, og laa omtrent paa samme Plads hvor det nuværende Raadhus ligger. Sammenlignet med det tidligere Raadhus, var dette, det tredie Raadhus som Byen gennem Tiden har haft, en statelig Bygning. Et Stokværk højt over en høj Kælder. 9 Fag langt og 3 Fag bredt. Indgangsportalen paa Bygningens Facade med den høje Trappe var fremhævet ved en rektangulær Frontespice. Paa Taget var anbragt et beskedent Rytterspir. I Kælderen var Arrester m. m. Denne Bygning, gør da Tjeneste som Byens Raadhus indtil 1860, hvor det nuværende Raadhus blev taget i Brug.

Dette Raadhus ligger med Facade mod Raadhustorvet, som mod Øst afgrænses af Vendersgade, denne Gade Løb i sin første Oprindelse fra de før omtalte Skibsbroer mod Nord til Prins Georgs Bastion. Ved Jernbanens Anlæggelse, blev Vendersgade Syd for Fynsgade lukket. Senere blev en Tunnel ført under Banelegemet,

Den Gamle Banegaard.

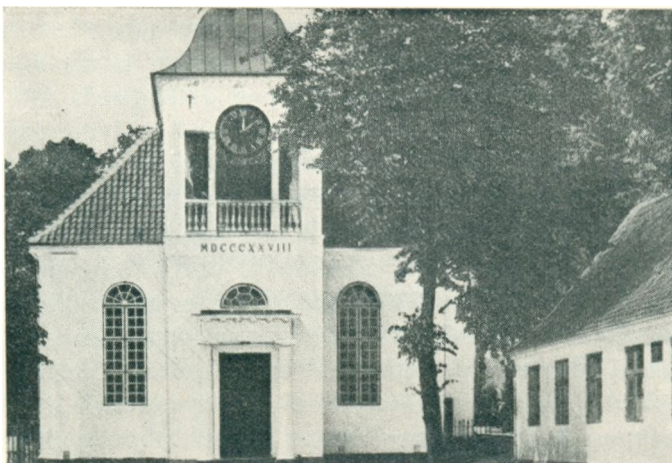
Øst for den gamle Banegaard, med Facade til Vendersgade byggedes 1883 et Posthus, efter Tegning af Bygingsinspektør Winstrup. Det tyvende Aarhundredes store Udviklinger indenfor Samfældelsen mellem vore Landsdele, medførte Lillebæltsbroens Bygning, og dermed Dødsdommen over den gamle Banegaard samt de gamle Færgelejer ved Fredericia.

Den nye Banegaard blev bygget Vest for den gamle By, udenfor Byens Volde, her blev samtidig bygget et nyt Posthus. Men endnu benyttes Posthusbygningen i Vendersgade, som en Art Postkontor, og maa-ske bliver Bygningen omdannet til Brug for Politiet. Planer der dog ikke endnu er gennemførte. Ved Banens Omlægning blev Vendersgade atter ført helt igennem fra Syd til Nord.

Raadhuset er bygget efter Tegning af Arkitekt F. Meldahl. Bygningen er opført af røde og graa Sten, er i to Stokværk, bygget som Raad- Ting- og Arresthus, Facaden dannes af tre lige afsluttede Gavlparker. I det midterste noget fremspringende Gavlparker er Indgangsportalen. I Raadhusets Indre findes en Del Portrætter bl. a. Portrætmalerier af de oldenborgske Konger fra Kong Christian den Første til Kong Christian den Syvende. Tillige et Portræt af Hans de Hofman, samt et stort Maleri af Sonne, der gengiver Slaget ved Fredericia 1864.

Nord for Raadhuset ligger Michaelis Kirke, mellem denne og Raadhuset er der 1859 opstillet et Mindesmærke over General Bülow, udført af Billedhugger H. V. Bissen. Mindesmærket bestaar af en Buste paa en Granitsokkel staaende under en Triumfbue.

Michaelis Kirke blev indviet 1668, den oprindelige Kirkebygning var bygget af Bindingsværk i 1660-erne. Gennem Tiderne blev Bygningen ombygget, saaledes foretoges der i det

Michaelis Kirke.

18. Aarhundrede flere gennemgribende Ombygninger, hvorved efterhaanden den oprindelige Bygning forsvandt, og Kirken blev Tid efter anden helt i Grundmur. I 1760-erne tilbygges et Taarn mod Øst. I det første kvarte Sekel af det 19. Aarhundrede blev Taarnet ombygget. I Muren paa Langhusets Vestgavl, over den vestlige Indgangsportal findes en Sandstenstavle med Aarstallet 1742.

Det syv Fag lange Langhus, danner Skib og Kor ud i eet, langs den sydlige Side er syv høje, slanke rundbuede Vinduer. Koret der ligger noget højere end Skibet vender mod Øst. I dets Syd- og Nordmur er indsat nogle gamle Gravminder. Alteret bestaar af et højtbygget Alterbord, hvorover, mellem to hvide Søjler, er anbragt Altertavlen, et Maleri der gengiver Englenes Forkyndelse. Paa begge Sider af Altertavlen staar to fritstaaende Figurer, forestillende Apostelene Peder og Johannes.

Den nuværende Døbefont, der er en Gave fra cand. mag. J. F. M. Bertelsen, bestaar af en i Bronze udført knælende Engel, der bærer en stor Muslingeskal. En Inskription fortæller, at Giveren har skænket Døbefonten til Minde om Søsteren, Anna Andersen, født Nielsen.

Orglet er over Indgangen i Vest. Paa begge Sider af Indgangen er der smaa særflukkede Pulpiturer, langs Skibets Nordside helt op til Koret, er der lignende Pulpiturer.

Prædikestolen er fra 1677, og findes anbragt paa Sydmuren.

Taarnet er indbygget i Langhusets Østgavl, det krones af en lav Kuppelform med et Kors, og er ikke ret meget højere end Langhusets stærkt afvalmede Tag.

Arealet omkring Kirken, danner Michaelis Kirkegaard og strækker sig mod Vest helt til Norgesgade, mod Nord til Jyllandsgade, hvor der 1926 blev bygget Michaelis Præstegaard. Den tidligere Præstegaard laa paa Hjørnet af Jyllandsgade og Vendersgade, og bliver nu benyttet som Bibliotek.

Paa det sydvestlige Hjørne af Jyllandsgade og Vendersgade laa i gamle Dage Købmand Brøchners Have, indiil 1856 Ministeriet godkendte, at der paa dette

Sted opførtes en Præstegaard for Sct. Michaelis Sogn. Den da opførte Bygning var kun paa een Etage, men senere tilføjedes en ny Etage, hvorved Bygningen omtrent fik det Udseende, som den har bevaret indtil nu.

Der var Præstegaard paa dette Sted, indtil der igen opførtes en ny Præstebolig - denne Gang paa en Grund i Jyllandsgade, umiddelbart vest for den forrige. Hjørneejendommen blev købt af Kommunen, og der indrettedes - i 1927 - paa 1. Sal, Lokaler for Fredericia Bibliotek, medens Stueetagen foreløbig udlejedes til privat Beboelse.

Fredericia Biblioteks Historie gaar tilbage til 1898, i hvilket Aar der oprettedes et Foreningsbibliotek, som under meget primitive Former installeredes i en Skolestue i den gamle Vendersgades Skole. Blandt de Personer, som tog Initiativet til Oprettelsen, skal særlig nævnes Rektor Koch, Stabslæge Skott-Hansen og Kordegn Jens Hansen. I 1900 bevilgedes dette Bibliotek for første Gang et kommunalt Tilskud, stort 500 Kr.

I 1914 flyttedes Biblioteket til egne Lokaler paa den modsatte Side af Vendersgade, i Nr. 31. Her var et Værelse til Udlaan og et til Læsestue, og den første Begyndelse til en Haandbogssamling blev anskaffet. Her forblev Biblioteket under jævn Udvikling, til det i 1927 var ved at sprænge de trange Rammer. Det blev da overtaget af Kommunen og overført til den nuværende Biblioteksbygning, hvor det har gennemgaaet en stærk Udvikling,

Fredericia Bibliotek.

at det i 1939 blev nødvendigt at skride til en Udvidelse af Lokalerne. Stueetagen blev indraget under Biblioteket, og der tilbyggedes en helt ny Fløj ind gennem Haven, vinkelret paa den gamle Biblioteksfløj. Den nye Fløj er ligesom den gamle, opført af gule Mursten, og i dens Facade mod Vendersgade er tillige anvendt sortbrændte Sten i Sokkel, Vinduesindfatninger og Gesims. I denne Nybygning, der nu (i 1940) nærmer sig sin Fuldførelse, indrettes Udlaanslokale, Læsesal og Magasiner. I de gamle Biblioteksrum paa 1. Sal indrettedes et selvstændigt Børnebibliotek for hele Kommunen. Det vil her faa udmærkede og rummelige Lokaler med egen Opgang fra Vendersgade.

Til de voksnes Bibliotek er der Adgang fra Jyllandsgade, gennem den hyggelige lille Bibliotekshave. Man kommer først ind i den gamle Fløj, hvori der findes Forhal, Garderobe, Toiletter, Kontorer, Studierum m. m.

Fra Forhallen kommer man ind i det helt moderne Udlaanslokale. Det er 4 m. højt, og det spænder over en Gulvflade paa $4\frac{1}{2}$ m. Gange $9\frac{1}{4}$ m. Det har højt-siddende Vinduer over Vægreolerne og Ovenlys mellem to fritstaaende Dohbelt-reolrækker. Fra Udlaanslokalet fører en bekvem Trappe ned til de rummelige Bogmagasiner, som strækker sig gennem hele den nye Fløjs Kælderetage.

Østfor Udlånslokalet, med et meget stort og to mindre Vinduer mod Vendersgade, ligger den lyse og festlige Læsesal. Den har samme Loftshøjde som Udlånet, og Gulvfladen er 10 m. gange $9\frac{1}{2}$ m. Der er 40 Siddepladser.

Tilbygning og Ombygning er udført efter Tegning af Arkitekt H. Zachariassen.

Formand for Biblioteksudvalget er Kommuelærer L. Lomholt, som tillige med Udvalget har udført et fortjensfuldt Arbejde ved Gennemførelsen af den stærkt tiltrængte og økonomiske Udvidelse af Bibliotekets Rammer.

Den daglige Virksomhed ledes af Overbibliotekar, cand. mag. E. Gade.

Biblioteket havde ved Slutningen af Regnskabsaaret 1939/40 en Bogbestand paa 19,334 Bind, og der udlaantes i det nævnte Aar 109,289 Bind til 3,676 Laanere. Dette er forholdsvis store Tal, der viser, at Biblioteket i høj Grad paa-skønnes af Byens Indbyggere, og der er al Grund til at spaa Biblioteket endnu større Tilslutning under de nye Former for dets Virksomhed.

Fredericia, Danmarksgade 1940.

Mod Nord afsluttes Raadhustorvet af en gammel lav Bygning, oprindelig bygget som Skole, men som saadan nedlagt 1915, hvorefter Skolebygningen bliver benyttet som Husvildeboliger. Nord for Skolen blev der tilbygget en 2 Stokværk høj Skolebygning, men efter Skolens Nedlæggelse blev ogsaa denne Bygning benyttet som Husvildeboliger, indtil den 1936 blev omdannet til Vandrehjem. I den gamle Skolebygning, er der i Muren ud mod Raadhustorvet anbragt en Insriptionstavle, der fortæller at Stifteren af Det Danske Misionsselskab, Præsten Bone Falck Rønne fødtes i Skolen den 20. December 1764.

Trinitatis Kirke ligger i den nord-østlige Del af den gamle By, og i den

nordlige Dæl af Trinitatis Kirkegaard, der optager Arealet mellem Danmarksgade mod Nord, Jyllandsgade mod Syd, Kongensgade mod Vest og Dronningensgade mod Øst, her har Kirkegaarden som Genbo i vor Tid faaet den moderne Kaserne, hvis Vestfløj optager hele den østlige Side af Dronningensgade, i samme Strækning, nord og syd som Kirkegaarden.

Fra 1650—1655 var der saa vidt vides indrettet en Kirke i Byens Raadhus. Trinitatis Kirke blev bygget omkring 1654—55, som en Bindingsværksbygning og væsentlig af Bygningsmaterialer fra den nedbrudte Ullerup Kirke.

Efter Krigen 1657 var Trinitatis Kirke, en af de faa skaanede Bygninger, saa godt som hele den øvrige By var en rygende Ruinhob. Trods Kirkebygningens Brøstfældighed, skulde der endnu hengaa en Menneskealder, før en ny Kirke blev bygget.

Den 22. Juli 1690 indviedes den nuværende Trinitatis Kirke af Ribe Bispen Lodberg.

Kirken bestaar af et Langhus, liggende øst-vest, overdækket med Tegltag og afsluttet med Trappegavl. Begge Gavlpartier er udsmykede med Blindinger, i den vestlige Gavl er Indgangsportalen, over denne er Klokkerne anbragte, ligesom den vestlige Del af Langhuset optages af en Forhal. Nord- og Sydturene er indelte ved spidsbuede Arkadeblindinger. Mod Syd ligger to smaa Kapeller, ligeledes med Trappegavl og prydet med Blindinger. Det vestlige Kapel benyttes som Ligkapel, det østlige som Præsteværelse. Over Indgangen er Kirkens Orgel, dette blev skænket Kirken 1661. Selve Kirkerummet danner Skib og Kor ud i eet. Nogle smukke Malm- og Messinglysekroner, skænket af forskellige Fredericia Borgere, fortæller lidt om den Gavmildhed Byens Borgere viste over for deres Kirke, ligeledes er Altertavle og Prædikestol skænket af Byborgere. Altertavlen er skænket 1692 af Tolder Peder Skov, hans Efterfølger lod opsætte de rigt udskaarne Stafferinger omkring Tavlen. Prædikestolen bærer Aarstallet 1690, og er som Daabshimlen et meget smukt, overdaadigt Billedskærerarbejde i Barokstil. Døbefonten er fra romansk Tid, og har forhen staaet i Ullerup Kirke. I Korets Nordmur findes en Mindetavle over Hans Marcusen, født 1694, død 1764, han blev Raadmand i Fredericia 1724, Borgmester 1728, blev senere Kanceliraad.

Fredericia Hospital, laa indtil for faa Aar siden som Genbo til Trinitatis Kirke, paa den østlige Side af Dronningensgade, der hvor nu, som forhen fortalt Kasernens vestlige Fløj ligger.

Kong Frederik den Fjerde, henlagde i Følge kongelig Reskript af 1705, Tavlepenge for Ribe Stifts Kirker, til Oprettelsen af et Hospital i Fredericia for „Syge, Fattige og Elendige“. 1733 er samme Reskript stadfæstet, men vistnok først 1749 bliver der bygget en Hospitalsbygning. 1759 nævnes den som være opført og af Grundmur. Omkring 1850 ombyggedes Hospitalet. I det 20. Aarhundrede ophævedes det, og Bygningen blev udlejet til andet Formaal.

Udenfor Voldene, har der som ført nævnt i vort Aarhundrede rejst sig en ny Dæl af Fredericia By. Mellem Slesvigs- og Holstens Bastion aabnes den ny-anlagte Jernbanegade, førende mod nord-vest op til den nye Banegaard. Paa den østlige Side af denne Gade, som Genbo til Fredericia Museum, blev der 1939, efter Tegning af Arkitekt Billund, opført nuværende Fredericia Hospital.

Fredericia Museum og Museumsforening kan snart fejre sit 25 Aars Jubi-

Fredericia Museum.

læum, idet Museumsforeningen blev stiftet den 20. Oktober 1916, med daværende Borgmester G. Valentiner Branth som Formand. Foreningens første Opgave var at erhverve saadanne Genstande, der maatte have Interesse for et lokalt Museum. For yderligere at vække Interessen for Sagen afholdtes der Aaret efter en stor Udstilling i Købestævnebygningen. Gennem de kommende Aar blev der stadig arbejdet med Sagen, og de mange erhvervede Genstande fik man opbevaret i den gamle Apoteker Ejendom i Prinsessegade, men 1918 kom Museumsforeningen ind i en Husvildeperiode. 1926 byggedes Michaelis Præstegaard i Jyllandsgade, og Museumsforeningen søgte da gennem Andragende til Byraadet om at maatte faa anvist Lokaler i den gam-

le Præstegaard. Dette Andragende kunde allerede disponeret over Bygningen, senere rykkede Fredericia Bibliotek ind i den gamle Præstegaard.

Ganske vist var det jo ikke nogen stor Samling Museumsforeningen raadede over, men paa den anden Side var den jo uden Betydning saafremt ikke passende Lokaler kunne fremskaffes.

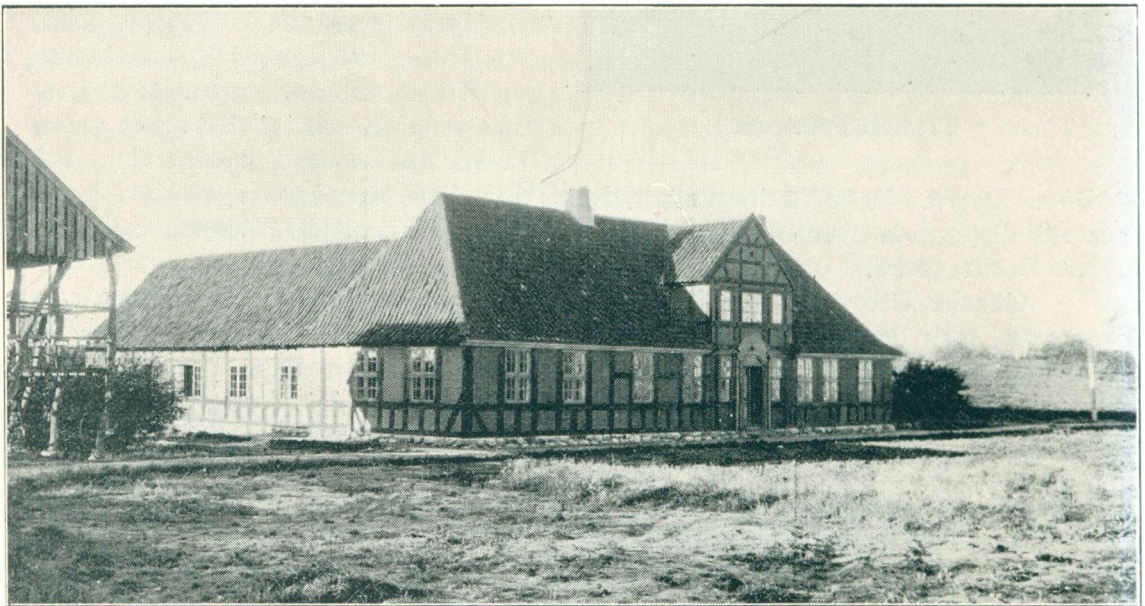
Fredericia Museum, Gaardsiden.

1929 oprinder en ny Periode for Museumsforeningen, der under 16. April 1929 modtager et Overdragelsesbrev af den gamle Ejendom, beliggende Hjørnet af Sjællandsgade og Vendersgade, tilhørende Sct. Josephssøstrene i Fredericia.

Nævnte gamle Ejendom var af Arkitekt H. Zachariassen grundig undersøgt og opmaalt, den var fredet i Kls. B.

Bygningen var overalt saa brøslfældig, at det visse Steder var forbundet med Livsfare at færdes deri. En Restaurering af Bygningen paa Stedet, vilde blive uforholdsmæssig stor i Forhold til den Gavn, man herved kunne faa, og ved „Det særligt Bygningssyn“ blev Fredningen hævet. Museumsforeningen havde nu en Bygning, der i sig selv var en Museumsgenstand. Dertil kom, at Kommunen skænkede en Grund, beliggende ved den ny Jernbanegades Sydside, og her blev nævnte gamle Bygning atter genopført som Fredericia Museum.

Bygningens Sidefløj formenes at være den ældste Del, medens selve Hovedbygningen antages at være fra 1730-erne. I Grundtaxt af 1746, nævnes Gaarden at være 30 Alen lang, 24 Alen bred, og tilhørende Tolder Jacob Lund.

Fredericia Museum, Gaardsiden.

1751 er der udstedt Auktionsskøde til Postmester Peter Lorentzen, de efterfølgende Ejere er, 1765 Kaptajn Fr. L. Chr. v. Beenfeldt, han var en Brodersøn til Præsident, Kancelliraad Christoffer Poul Beenfeldt, der var Præsident i Fredericia 1721—1759. Assessor Jens de Hoffman, en Broder til den før omtalte Præsident Hans de Hoffman, køber Gaarden 1772. Derefter nævnes Stiftslandinspektør S. L. Bie, som købte Gaarden 1783. Rebslager A. Michelsen køber Ejendommen 1802, og af ham er det saa, at den gamle Gaard kommer i Sct. Josephssøstrenes Besiddelse.

Genopstillingen af den gamle Gaard og Indretningen af den som Museum har været overdraget Arkitekt H. Zachariassen, der stadig er Museets Driftsleder. Foruden en Del særdeles gode Museumsrum, hvori de forskellige Samlinger er ordnede, er der ved Museet opstillet en af de karakteristiske Tobakslader, fra den

reformerte Tid, ligesom Haven er anlagt i Stil fra ca. 1750, og har en stor Samling Køkken- og Lægeurter som de brugte i gamle Dage.

Fredericia første kongelige Privilegie blev udstedt 1650.

7 Aar efter udbryder Svenskekrigen, og 1661 bliver udstedt forskellige Privilegier, for at komme den under Krigen tildels ødelagte By og dens meget betrængte Borgerskab til Hjælp.

1664 stadfæstedes Byens Navn, og Aaret efter deles Byen i to Dele, den østre Del blev tildelt den Danske Menighed, hvortil Igum og Stautrup i 1667 blev tillagt. Den vestre Del blev tillagt den tyske Menighed.

I 1718 erhvervede Kronen en Del af den oprindelige Bymark, og udlagde den som Rytterkopler, men 1768 bliver disse Rytterkopler atter tilbagekøbt af Byen, og en Beretning fra samme Tid, fortæller at der fra 1723—29 er bygget 50 nye Huse i Byen, ud fra dette maa man antage at der paa nævnte Tidspunkt har været en Opgangsperiode i Byen.

N. J. Wilse, giver i sin Beskrivelse af Stabelstaden Fredericia 1768, et særdeles udmærket Billede af Byen i det 18. Aarhundred. Brolægning af Gaderne findes kun hvor der er bebygget, midt ned i Gaden løber dybe Rendestene, Holstens-, Slesvigs- og Prinsensgade er saa godt som ubebyggede, og videre fortæller han i sin Beretning, alle Huse og Gaarde er bygget af Bindingsværk, dog findes der 8 grundmurede Huse, mellem 454 Gaarde og Huse der paa nævnte Tid andtes i Byen. Tøj- og Provianthuset paa Kastelspladsen, beskriver han som en smuk Bindingsværksbygning, 2 Stokværk høj og dannende en Gaard paa fire Længer. Paa Forværket ved Sjællands Bastion staar det store Krudttaarn, Kongens Port, et Magasinhus og Munderingskammer, endelig nævner han 3 Rytterslader byggede i Grundmur.

Byens Øvrighed bestod paa nævnte Tid af en Præsident, 1 Borgmester og 3 Raadmænd, 2 Viceborgmestre, 4 Vice Raadmænd.

Agerdyrkning og Tobaksavl, er de vigtigste Erhverv indenfor Byen. Skipere findes ikke, trods Byens prangende Navn af „Stabelstad“ Haandværket er repræsenteret af 102 forskellige Haandværkere, heraf er dog kun paa nævnte Tid 7 Haandværk, der har dannet eget Laug.

Af Fabriksanlæg nævnes paa samme Tid, en Tøjmager-Fabrik, en Klædefabrik, et Sæbesyderi, et Tobakspinderi. 3 Vindmøller og 4 Hestemøller samt en Vandmølle, sidstnævnte ligger udenfor Byen.

Men Handelsstanden, syntes at være den Stand der er mindst repræsenteret, thi der nævnes kun 6 Købmand, og tilføjes der at det er vanskeligt at leve af Købmandsskabet alene.

Blandt de forskellige Trossamfund der indvandrede til Stabelstaden, var Katolikkerne og Jøderne, men foruden disse fremmede Menigheder indvandrede i 1720 de første franske Reformerte, de kom fra forskellige Egne i Frankrig, var dygtige og stræbsomme Folk, der i det væsentligste helligede sig Tobaksdyrkning, og det tør vel siges, at ingen af de fremmede der søgte Stabelstaden, og tog Borgerskab her, kom gennem Tiden til at betyde saa meget for den nye Stad, som de Reformerte. Af det Areal, der som forhen nævnt var udlagt som Havepladser, inddelt i 440 Pladser, blev kort Tid efter, at de Reformerte var kommet

til Staden, de 220 Pladser overdraget til de Reformerte. Sikkert et Udslag af den Dygtighed og Stræbsomhed denne Befolkning lagde for Dagen, men ogsaa nok et Udslag for, at de tidligere Besiddere af disse Arealer, ikke tilfulde har opfyldt deres Forpligtelser.

Nord for Sjællandsgade og Øst for Dronningensgade, blev der givet de Reformerte et Areal til Kirke og Kirkegaard. Reformert Kirke blev bygget 1735, den bestaar af et smukt lille grundmuret Langhus. Liggende syd-nord, overdækket af et smukt Valmtag. Den eneste udvendige Pryd er de forsænkede Blindingsfelter og Indgangsportalen i Nord. Paa Vestmuren er en blind Portal, hvorover er anbragt Kongens og Dronningens Navnetræk.

Under Krigen 1849 blev Kirken benyttet som Magasin.

Nord for Kirken ligger Reformert Skole. Indtil 1818 syntes det at Menighedens Skoleforhold har været noget vanskelige. Præsten J. Ch. Rien, gjorde en betydelig Indsats paa dette Felt, og udvirkede at en Skolebygning blev bygget, den blev taget i Brug 1823, samtidig afløstes det Franske Sprog af det Tyske, nu er det Danske det almindelige Undervisnings Sprog. Den Reformerte Menighed ogttede deres eget Fattigvæsen, byggede deres egen Fattiggaard paa den sydlige Side af Jyllandsgades østligste Del.

Fredericia. Krigergraven og Trinitatis Kirke.

Fattiggaarden er forlængst nedlagt, 1934 solgtes Bygningen til K. F. U. M.s Soldaterhjem, og efter en større Ombygning blev Hjemmet aabnet 1936, det ligger som Genbo til Kasernen, ved dennes Sydfloj.

I sin Iver for at faa den ny By bebygget, udstedte Kongen som før nævnt forskellige Privilegier, men det var ikke tilstrækkeligt, der maatte endnu flere Privilegier til, saa kom Asylretten, Jus Asyli, som medførte at der blev kastet en mørk Skygge over Byens Navn. Ved Asylretten aabnedes Byens Porte for fremmede Fallenter, Misgerningsmænd og Manddræbere. Vi skal ikke komme nærmere ind paa Jus Asyli, for naturlig har ogsaa dette Privilegie gjort sit gode, men førte jo unægteligt meget daarligt med sig. Asylretten ophævedes 1821.

I Tiden fra Byens Grundlæggelse og til den Tid da Hans de Hofman kom hertil som Præsident, var der opvokset en næsten skandaløs Tilstand, Tyveri, Selvtægt, Korruption herskede over alt, saavel indenfor Byens Styre som Borgerskabet, der paa nævnte Tid ikke talte flere end 2580, indbefattet Militæret. Blandt de Privilegier der blev givet Byen og dens Borgere, var ogsaa Retten til et Jordlod i Bymarken, dog skulde den ny Borger forpligtige sig til at bygge „en god sømmelig Købstadsbygning“ paa den ham anviste Plads indenfor Voldene. Men naar der berettes, at der i det 18. Aarhundrede ikke fandtes andet end faldefærdige Rønner, og kun tre af Borgerskabet havde bygget grundmuret Hus, maa det vel fortolkes saaledes, at Borgerskabet i første Instans interesserede sig for Jordlodden. Hans de Hofman rejste fra Byen 1773, og trods hans Dygtighed formaede han ikke at forbedre disse Forhold.

Den Gaard, der endnu ligger paa Hjørnet af Sjællandsgade og Vendersgade, tilhørte Hans de Hofman, over Indgangsportalens ses hans Vaabenmærke og Aars-tallet 1769, antagelig det Aar den blev bygget. Trods de gennem Tiden uheldige Ombygninger af denne Gaard, bærer den dog endnu Præg af Datidens fornemme Bygninger i Fredericia. Men langt de fleste gamle Gaarde og Huse blev under den før omtalte Krig tildels lagt i Ruin, og de enkelte gamle Gaarde Krigen sparede, forsvandt Tid efter anden. Gænbogaarden til Hans de Hofmans Gaard, laa her endnu indtil 1929, det var en smuk gammel Gaard, ældre end Hans de Hofmans Gaard, den tjener nu som Museumsbygning.

Den gamle Latinskole, nu Rektorbolig er ogsaa en af de faa Bygninger der er tilbage. Hist og her, i den ældste Del af Byen, ligger endnu nogle gamle Huse, beskedne smaaborgerlige Bygninger. Byens Udvikling i Slutningen af det forrige Aarhundrede og særlig det 20. Aarhundredes hastige Udvikling, har sat et nyt Præg over den gamle Stabelstad.

Denne Udvikling ses bedst af følgende Tal, der giver Indbyggertallet indenfor en Række forskellige Aar

I Aaret 1672 var her 1,591, 1679 var Tallet 2,528, Begyndelsen til det 19. Aarhundrede 1801 taltes 3,474 Indbyggere.

I Aaret 1860, 6,261 og kort Tid efter Krigen 1864, steg Indbyggertallet i 1870 til 7,186. I 1890 var det steget til 10,042. 1901 til 12,714. 1916 til 15,206, i 1921 til 17,240, og 1925 var det 18,454, 1930 var det steget til 19,389, og 1935 var det 21,397 og endelig sidste Indbyggertal pr. 1. Januar 1940, 22,034.

Denne Udvikling har medført en betydelig Forøgelse af Byens Bygninger, en Ombygning og Modernisering af mange af de gamle Bygninger. Ved Fæstningsværkernes Nedlæggelse, kom hele Arealet udenfor Voldene ind under Byen, og her er i den forløbne Tid opstaaet det nye Fredericia, ganske vist i det væsentligste som Villabebyggelse.

Garnisonen har fra Byens Anlæggelse og frem gennem Tiderne i mere

eller mindre Grad haft sin Indvirkning paa Byen. De gamle Gaarde med de paa hin Tid karakteriske Soldaterkamrer er nu forsvundet. En Del Bygninger der vidner om det gamle Garnisonsliv i Byen, ligger her endnu, bl. a. som ældste Repræsentant fra hin Tid, Krudttaarnet bygget 1675. Hovedvagten ved Prinsensport bygget omkring 1730-erne. Eksercerhuset paa Gothersgade, og den gamle militære Administrationsbygning, begge fra 1860-erne. Endelig det militære Tøjhus ved Oldenborggade, oprindeligt bygget som Fabrik, 1865 overgaaet til Militæret.

Ingen anden Købstad i Landet havde som Fredericia en saa forskelligartet Befolkning. Her mødtes flere forskellige Trossamfund, der hver dannede sin Kirke, Mængde og Skole. Den jødiske Mængde havde sin Skole, Katolikkerne oprettede ogsaa deres egen Skole. Den fransk Reformerte Mængde oprettede ogsaa deres selvstændige Skole, tillige nævnes den tyske Skole og den danske Skole samt „den lærde Skole“ eller „Latinskolen“.

Om den lærde Skole, „Latinskolen“ beretter N. J. Wilse, at denne er stiftet 1656, men atter indviet paa et nyt Sted 1698. Skolen var indtil 1698 i lejede Lokaler i Dalegade, hvorefter den fik sin egen Bygning, opført i Bindingsværk paa Hjørnet af Danmarksgade og Kongensgade. 1810 opførtes Skolebygningen paa Hjørnet af Danmarksgade og Kongensstræde, en smuk pyntelig Barokbygning, i eet Stokværk med et stort Kvistparti, til denne var i Øst og Vest tilbygget to mindre Sidebygninger. Efter at Skolebygningen Nord for omtalte Bygning blev bygget i 1880, blev førstnævnte Bygning benyttet som Rektorbolig. I 1908 paabyggedes der et Stokværk paa Skolebygningen af 1880. Latinskolen nedlagdes 1817. Opstod atter 1818 som „Skole Institut“, 1878 forandredes dette Navn til „Fredericia Latin- og Realskole“. 1903 ophævedes Skolen, som selvstændigt Institut, og underlagdes Kommunen. 1938 paabegyndtes Opførelsen af en ny Skolebygning, paa 6te Julivej, der naar den bliver færdig, aabnes under Navnet „Fredericia Gymnasium“.

Under det kommunale Skolevæsen findes tillige, Borger- og Folkeskolen i Købmagergade, bygget 1898, udvidet med en Bygning i Dalegade, opført 1913. Atter senere udvidet med endnu 2 selvstændige Skolebygninger.

Slesvigsgades Skole er oprettet omkring 1920, i en tidligere Fabriksbygning. Nørremarksskolen er bygget 1914–15, og endelig er der den i 1938 byggede Egumvejens Skole, der kostede ca. 750,000 Kr.

Af andre Skoler skal nævnes: „Fredericia Døtreskole“ stiftet 1886, selvstændig Skolebygning opført 1901 efter Tegning af Arkitekt J. Jespersen.

Markholt-Olesens Realskole, oprettet 1858, den fik selvstændig Skolebygning 1888.

Fredericia private Realskole, oprettet 1895, selvstændig Skolebygning opført 1896.

Det kongelige Døvstummeinstitut i Fredericia er oprettet den 22. Marts 1880 og taget i Brug 1881. Bygningen ligger i Dronningensgade. 1899 oprettedes en Forskole, bygget 1891. Den kongelige Døvstummeskole i Fredericia er oprettet 1904, fik selvstændig Skolebygning 1914. Døvstummeinstitutet og Døvstummeskolen var indtil 1938 under hver sin Forstander, siden 1938 er de underlagt een samlet Bestyrelse og Forstander.

Handelskolen er oprettet 1872 og har ikke selvstændig Skolebygning.

Fredericia Tekniske Skole er stiftet 1862, af den i samme Aar stiftede Haandværkerforening. 1888 byggedes nuværende Tekniske Skole, der ikke siden Opførelsen er udvidet eller forandret.

Mellem offentlige Bygninger og Anlæg, skal foruden førnævnte Skoler, nævnes: Fredericia By- og Amtssygehus, Fredericia Alderdomshjem, beliggende nord-øst for Danmarks Bastion, bygget 1924—25, efter Tegning af Arkitekt J. Jespersen. Bygningen bestaar af en, med Kælder, tre Stokværk høj Hovedfløj, med Facade til Østerstrand og mod Vest to Sidefløje.

Forsørgelses- og Arbejdsanstalten for Vejle Amt i Fredericia, ligger paa Hjørnet af Dronningensgade og Sjællandsgade. (Den gamle Fattiggaard laa i Dronningensgade), Anstalten bestaar af to Hovedbygninger. I den ene Bygning var forhen Cikoriefabrik. Bygningen erhvervedes i Slutningen af 70-erne, samtidig opførtes den anden Bygning. Anstalten har en Sygeafdeling med 10 Pladser, en Arbejdsafdeling med 25 Pladser og en Forsørgelsesafdeling med 15 Pladser. Hver Afdeling ligger isoleret for sig.

Gasværket er enlagt af Kommunen 1866, gennem Tiden betydelig udvidet, Værket spænder over et ret betydeligt Areal, beliggende mellem Sjællandsgade og Fyensgade, afgrænset af Købmagergade mod Vest og Dalegade mod Øst.

Elektricitetsværket er ligeledes anlagt af Kommunen 1907, og siden Oprettelsen gentagne Gange udvidet, det ligger i Fynsgade.

Vandværket er enlagt i 1890-erne ved Østerstrand, det ældste Vandtaarn staaar paa Kongens Bastion, 1908 byggedes Vandtaarnet paa Prins Georgs Bastion.

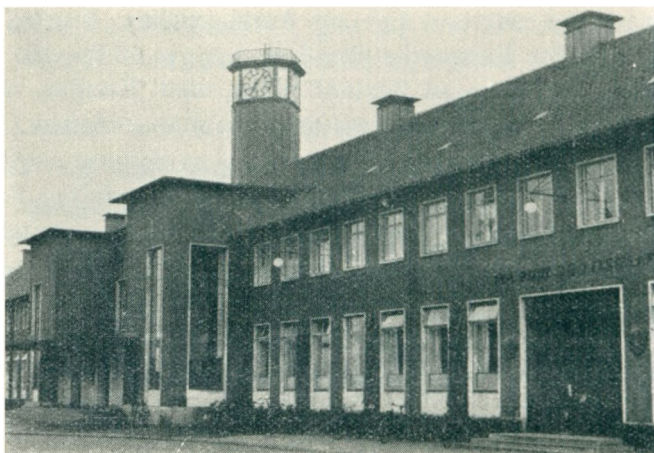
Det offentlige Slagtehus, ogsaa bygget af Kommunen 1910—11, efter Tegning af Arkitekt J. Jespersen, beliggende Oldenborggade-Kongensgade.

Det ny Kaserneanlæg paabegyndtes 1936, og toges i Brug 1938, det er et betydeligt Bygningskompleks, der bestaar af fire sammenbyggede Fløje, omsluttede den store Kasernegaard. Bygningerne er opførte af røde Sten, er tre Stokværk høje, over en høj Kælder. Den anseeligste Fløj er Vestfløjen der i hele sin Længde, med sine 49 Fag, strækker sig fra Jyllandsgade til Danmarksgade, denne mægtige Murflade har ikke anden Prydelse end det 6 Fag brede, noget fremspringende Parti, omtrent paa Bygningens Midte. Denne Fløj og Østfløjen springer 1 Fag frem foran Sydfløjen, hvilket bevirker, at den 30 Fag lange Sydfløj, faar et mere livligere Præg, end de andre Fløje. Østfløjen er 28 Fag lang, og afsluttes mod Nord ved Kaserneporten, og endelig ligger der paa Østsiden efter Kaserneporten, det gamle Eksercerhus, med Gavl mod Danmarksgade. Nordfløjen er i den vestlige Del som de øvrige Fløje, og strækker sig 8 Fag mod Øst, derefter følger en lang Staldbygning, der i den østlige Del rummer Bade m. m. og er her tilbygget det gamle Eksercerhus.

Mellem de mange Mindesmærker der findes i Byen og paa Voldene er vel nok „Landsoldaten“ ved Prinsens Port det mest kendte. Mindesmærket er rejst ved Bidrag fra hele Landet, og er udført af Billedhugger H. V. Bissen, og bestaar af en høj Brøncestatue paa en Granitsokkel, det blev afsløret 1858. Paa den saakaldte Ryes Plads, blev 1878 afsløret et Mindesmærke over General Olaf Rye. Af andre Monumenter skal nævnes, det i 1899 opstillede Monument over N. C. Lunding.

Indenfor det snævre, og gennem Tiden noget betrængte Bysamfund, levede Generation efter Generation i Haabet om at Byen skulde faa en Havn, saaledes at Byen kunne komme til at nyde godt af det noget prangende Navn „Stæbelstad“ som den sad inde med.

Det blev dog ikke Havnen, men Jernbanen der gav Byen Stødet fremad. Overfarten mellem Fredericia og Strib havde i ældre Tid ikke megen Betydning. Hovedvejen gik over Nyborg-Middelfart. Jernbanestrækningen Nyborg-Middelfart aabnedes 1865. Strækningen Middelfart-Snoghøj aabnedes 1866, og samme Aar aabnedes Strækningen Fredericia-Vamdrup. I Løbet af de kommende Aar blev Fredericia det jyske Jernbaneknudepunkt. Blandt de jyske

Den nye Banegaard.

Jernbanestrækninger der omkring nævnte Tid blev aabnet for Driften var, Aarhus-Randers 1862, Langaa-Viborg 1863, Viborg-Skive 1864, Skive-Struer 1865, Struer-Holstebro 1866, Aarhus-Fredericia 1868. Dampfærgeforbindelsen over Lillebælt aabnedes 1872. I 1870 opførtes en ny stor Stationsbygning i Fredericia, gennem Tiden, indtil dens Nedlæggelse 1935, blev denne Bygning gentagne Gange udvidet.

Med Jernbaneforbindelsen og Færgeforbindelsen var en ny Tid begyndt, en Tidsperiode som kom Fredericia tilgode.

1912, da Automobileerne begyndte sin Indtræden i Dansk Vejtrafik, aabnedes en Motorfærgeforbindelse Middelfart-Snoghøj. Automobilet gav Stødet til en ny, og dengang uanet Udvikling i Dansk Samfærdselsmiddel mellem vore Landdele.

Allerede i 80-erne fremkom Planer om Anlæggelse af en Bro over Lillebælt. 1924 vedtog Rigsdagen at bygge en Jernbanebro over Lillebælt, men den da allerede meget udviklede Automobiltrafik forlangte en kombineret Bro, som Jernbane- og Færdselsbro.

Den 16. Juni 1927 vedtog Rigsdagen at bygge Lillebælts-Broen.

Dansk Ingeniørkunst har med Lillebæltsbroen fejret en af sine største Triumfer, samtidig med at de to Byer, Middelfart og Fredericia fik en af vort Lands største Seværdigheder, der lige fra Broarbejdets Begyndelse og endnu den Dag i Dag trækker tusinde Turister til Stedet.

Broen støder til den jyske Kyst vest for Snoghøj, og Banestrækningen er ført udenom Fredericia, til den nord-vest for Byens Volde nyopførte Banegaard, hvor ogsaa det nye Posthus er bygget.

Telegrafstationen er endnu i den gl. Banegaard. Den første Ledning aabnedes 1854. Udviklingen indenfor dette Felt, og Byens geografiske Beliggenhed medførte at Fredericia blev et telegrafisk Knudepunkt.

Fredericia Teater, i Prinsessegade, kan i sin Historie føres tilbage til den Tid da Prins Frederik, den senere Kong Frederik den Syvende, opholdt sig i Fredericia. Oprindeligt var det vistnok oprettet som en selskabelig Forening, for Byens øverste Militær. Først langt senere blev det almindelig Teater, og overgik senere til et Aktieselskab. Dette lod 1938, Syd for den gamle Teaterbygning opføre en moderne Forretningsejendom, med Biografteater. Ejendommen er bygget efter Tegning af Arkitekt Gunnar Quist. og opført af røde Sten paa Jernbetonfundamenter. Stueetagen optages af en stor moderne Forhal, samt nogle Forretningslokaler, bag Forhallen ligger Biografteatret, der har Plads til 415 Tilskuere, og maa det siges at dette sikkert er et af Provinsens mest moderne Billedteatre.

Fredericia Haandværkerforening er stiftet 1848. Foreningens Bygning ligger paa Hjørnet af Fyensgade og Vendersgade.

Fredericia Handelsforening er stiftet 1866, og ejer ikke egen Foreningsbygning.

Fredericia Handelsforening af 1892 er stiftet i nævnte Aar, og ejer heller ikke egen Foreningsbygning, begge Foreninger maa betragtes som faglige Foreninger, stiftet for at varetage Medlemmernes Interesser.

Turistforeningen for Fredericia og Omegn er stiftet 1910, gennem Turistforeningens Arbejder, er i de forløbne Aar udvirket et stigende Turistbesøg. Særlig siden 1933 har Turistforeningen arbejdet meget energisk for Turistsagen. For omtalte Købestævne trækker jo aarlig talrige Fremmede til Byen, men ogsaa Lillebæltsbroen, er blevet en af de største Turistattraktioner, og medfører et stadig stigende Besøg af Fremmede til By og Opland.

I denne Forhindelse maa nævnes „6te Juli Dagen“, Fredericia Bys nationale Festdag, ingen anden By, har en saadan aarlig tilbagevendende Festdag, og har der i det foregaaende, indenfor Byens Historie, gennem Tiderne fra 1660 og op mod nyere Tider været mange triste Billeder, saa skal det siges, at faa Byer forstaar at feste, saaledes som Fredericia fester paa 6te Juli-Dagen.

Festlighederne tager sin Begyndelse den 5. Juli om Aftenen, da valfarter den hele By, ud til de minderige Steder, alle med Blomsterbuketter, bundet af Markens, Grøfternes vilde Flora, en egen stille Feststemning hviler over denne Aften, hvor Byborgerne drager ud for at lægge Blomster paa Krigergravene.

6te Juli om Morgenen vaagner Byen med Kanonsalut, den gamle Reveille trækker op, iklædt Uniformer fra 1864. Time for Time stiger Feststemningen, og Festens Glædesblus tændes over den gamle Stad, med de minderige Steder, dette Festblus spreder sig langt udenfor de gamle Volde, ud til det nye moderne Fredericia, ja ud over det ganske Land, thi 6te Juli-Dagen, maa og skal jo gæstes af næsten alle Danske.

Institutionen **Dansk Købestævne**, den danske Messe, ligger paa den nordlige Bue af Fredericia gamle Volde, paa Prins Christians Bastion, lige for den nordre Ende af Prinsessegade.—

Købestævnet er en selvejende Institution, der skylder en Kreds af Mænd i Fredericia sin Tilblivelse.—

Dets Opgave bestaar i ved aarlige Stævner at skabe direkte Kontakt mellem danske Producenter paa den ene Side og Forhandlere og det forbrugen-

de Publikum paa den anden, og der har indtil 1939 kun maattet udstilles danske Varer. — Efterhaanden som Købestævnet imidlertid optog flere og flere Emner for Specialudstillinger, og disse ikke altid har kunnet gennemføres tilstrækkelig fuldkomne med danske Varer alene, indførtes i 1939 den Ændring i Stævnets Vedtægter, at der i særlige Tilfælde kan, medtages udenlandske Varer, der ikke fremstilles her i Landet. —

Besøg i Købestævnets Maskinhal en Stævnedag.

Købestævnets smukke Hovedbygning med tilstødende Vesthal og Østhal blev bygget i Aarene 1915–16; senere, i 1925, maatte man, da Stævnets Udstillingsareal efterhaanden ikke slog til mere, foretage en Udvidelse med 4 nye Haler, 2 mod Vest og 2 mod Øst, og igen i 1937 med den karakteristiske „Sydhal“, hvis Konstruktion er den første i sin Slags i Norden. Efterhaanden raader Stævnet nu over ca. 7000 Kvadratmeter overdækket Gulvflade og flere Tusind Kvadratmeter udækket Areal. —

Siden Købestævnet i 1913 startede i lejede Lokalteter, har der været afholdt 33 Stævner, hvoraf 4 i København, Resten i Fredericia. —

Facaden paa Købestævnets Hovedbygning

Stævnerne, der aarligt rummer en ikke ringe Del af den danske Industris Ny-Frembringelser i al Almindelighed foruden en Række Specialudstillinger, hvoraf nogle, f. Eks. Udstillingen af Kunsthaandværk og Kunstindustri, Møbeludstillingen, Landbrugsudstillingen og Patentudstillingen, er aarligt tilbagevendende, har i de forløbne Aar haft et Publikumsbesøg paa langt over 1³/₄ Million Mennesker.—

Da det hovedsagelig er ganske nye Ting, der udstilles paa Stævnerne, er der her en vid Mark til Studering af dansk Initiativ og dansk Snille, og der vil, hver Gang Stævnet kalder til Samling, været meget Nyt at se og meget Nyt at drage Lære og Nytte af. — At Stævnerne har været interessante, tyder det store Publikumsbesøg i højeste Grad paa. —

Har Publikum været interesseret i Stævnernes Indhold, saa har Industrien ikke været mindre interesseret i at fylde Stævnets Haller Aar efter Aar, og mere end 10,400 danske Industrivirksomheder har til og med Stævnet 1940 deltaget som Udstillere og gjort gode Forretninger. —

Foruden den alm. Industriudstilling og de allerede nævnte faste Specialudstillinger, der danner Kernen i de aarlige Stævner, arrangeres der hvert Aar en eller flere særlige Specialudstillinger over saadanne Emner, der det paagældende Aar er særlig aktuelle. —

Det skal saaledes nævnes, at der har været afholdt særlige Specialudstillinger for :

Tricotage, Vejbygning, Brandværn, Legetøj, Husmandsbrug, Værktøjsmaskiner, Værktøj, Kunst (10 Aar) Hospitalsvæsen, Husholdning, Næringsmidler, Gas, Fiskeri, Bogtryk, Reklame, Byggeri, Hjemstavnsarbejder, Fjerkræ, Kvinders Hjemmeerhverv, Luftværn, Arbejde & Sundhed, Stuekultur, dansk Erhvervsflyvning, Tilbehør for Møbelindustrien, Elektricitet, Radio, nye Spindestoffer. —

Det skal endvidere nævnes, at Købestævnets Landbrugsudvalg i Tidens Løb saavel gennem Modeller som gennem virkelige Typehuse og ved Demonstrationer med levende Dyr har belyst følgende Emner: En Type-Stald for Opfedning af Slagterisvin, en Type-Farestald for Tillæg af Smaagrise, Tørring af æggehviderige Grønfoderafgrøder, et Type-Hus for en billig Bolig i et Landdistrikt, en Type-Frugtlade, et Type-Faarehus, en Silo til Ensilering af Roetop og andet Grøntfoder, forskellige Maskiner til Optagning af Sukker- og Fodersukkerroer, Forslag til Omlægning af Sædskiftet med Henblik paa forøget Avl af Foderenheder paa samme Areal, forskellige Forslag til Bygninger af en Bondegaard paa 30-40 Hektarer (Modeller i 1 : 20), nyt Forslag til Frugtlade (Model i 1 : 20), Forslag til brandsikre Byggemaader til Beskyttelse af Dyr, Fluernes Liv og Bekæmpelse, Forslag til en Folkebadstue (Model i 1 : 10), en Film: „Landbrugsprodukternes Vej fra Producenten til det engelske Frokostbord“, Forsøg med forskellig Fodring af Grisesøer og Grise (levende Dyr), Opfodring af store Fedesvin (levende Dyr).

I 1939 deltog Landbrugsorganisationerne ved Landbrugsraadet i Købestævnet med en Udstilling i særlig Udstillingspavillon. Udstillingen omfattede de vigtigste Varer i dansk Landbrugsproduktion: Kvæg og Oksekød, Flæsk og Slagteriprodukter samt Mejeriprodukter.

Saavel indenfor Byens Bebyggelse, som indenfor Handel og Industri, har det 20. Aarhundrede sat sit særlige Præg. I længst forsvunden Tid var Venders-

gade Byens fornemste Gade, nu i vor Tid er Danmarks-gade og Gothersgade nærmest at betragte som Byens Hovedgader. Men særlig den vestlige Del af Danmarks-gade er præget af det 20. Aarhundredes Byggemaade. En stor Del af de gamle Gaarde og Huse har her maattet vige Pladsen for store moderne Forretningsbygninger, en af disse er Ejendommen Hjørnet af Danmarksgade og Riddergade, tilhørende Arbejdernes Brugsforening, paabegyndt 1933, fuldendt 1939.

Ejendommen Hj. af Danmarksg. og Ridderg. bygget 1800.

Paa denne Grund med Facade mod Danmarksgade laa forhen en gammel Ejendom, antagelig bygget omkring 1800, den var et Stokværk høj og havde et stort Kvistparti.

Med Facade imod Riddergade laa en Stald og Beboelsesbygning opført i to Stokværk af Hestehandler Tange i 1895. Mod Nord afsluttedes Bebyggelsen af en i Øst-Vest liggende Staldbygning, to Stokværk høj og meget gammel. Foruden den Grund som disse Bygninger laa paa, tilkøbte Hestehandler Tange i 1914 Grunden Riddergade 15, almindelig kaldet Jødekirkegaarden.

Disse Grunde med Bygninger solgtes af Ejerinden Enkefru Tange i 1933 til Arbejdernes Brugsforening for 98,000 Kr

Hotel Danmark.

megen Strid indenfor det lille jødiske Samfund, oparbejdede de Tid efter anden deres Position, i Kraft af deres Stræbsomhed, og omkring Midten af det 18. Aarhundrede var 28 af Byens Gaarde og Huse i jødisk Besiddelse. 1682 blev der i Følge Privilegier bevilget Jøderne en Synagoge.

Den første Synagoge laa i daværende Algaden, Danmarksgade. 1714 an-

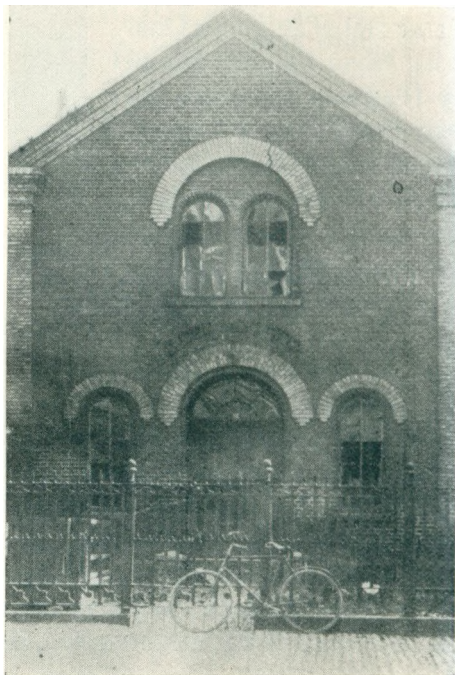
Bygningerne paa i sidstnævnte Grund var indtil de blev nedrevet i 1914 et af de sidste Minder i Byens ældste Historie, tilknyttet Jøderne i Fredericia. Retten til fri Religionsøvelse førte en Del Jøder til Byen.

1675 faar den første Jøde, saavidt vides Abraham Levi, Borgerskab i Byen, senere fulgte flere efter, og omkring 1720 nævnes der at være 32 jødiske Familier i Byen. De første Jøder var fattige Folk, men trods Fatigdom og Elendighed og

øger Jøderne Byens Øvrighed om Tilladelse til at købe en Gaard og indrette denne til Synagoge. 1719 erhverver den jødiske Menighed Jokum Reimers Hus i Ryttergade, i Følge Hugo Matthiessens Bog om Fredericia, var den Synagoge Jøderne her indrettede, udstyret med meget smukt kostbart Inventar, Sølvsager og prægtige Tæpper.

Under Krigen 1864 var Synagogen mellem de mange Huse og Gaarde, der led Skade, 1865 blev den atter opbygget, men i Begyndelsen af det 20. Aarhundrede blev den nedlagt, saavidt vides skal den sidste Gudstjeneste være afholdt 1902. 1914 blev Bygningen solgt til Nedrivning. Hvor forhen Jødernes Synagoge laa blev der 1938—39 bygget den sidste Del af Arbejdernes Brugsforenings store Forretningskompleks.

Brugsforeningstanken er af gammel Dato, længe før Arbejdernes Brugsforening blev oprettet, var der i Fredericia oprettet en Brugsforening for Jernbaneefaten. Begyndelsen til Arbejdernes Brugsforening fandt Sted den 22. August 1911, ved et Møde i De samvirkende Fagforeninger. Det da nedsatte Udvalg konstituerede sig med Murer C. Honore som Formand. Den konstituerende Generalforsamling fandt Sted den 25. Juni 1912, der var da tegnet 136 Medlemmer. Den 4. Oktober 1912 aabnedes Brugsforeningen i nogle lejede Lokaler i Pantelaaner Laursens Ejendom, Prinsessegade 35. 1916 flyttedes Forretningen til større og bedre Lokaler i Dalsborg. Medlemsantallet voksede stadig, og omkring 1920 maatte man se sig om efter en Udvidelse, thi Lokalerne i Dalsborg var nu for trange.

Den jødiske Synagoge.

Den stærkt tiltrængte Udvidelse fandt Sted ved Oprettelsen af en Filial i Kongensgade 75, denne aabnedes den 7. December 1922.

Pladsforholdene i Dalsborg vedblev dog stadig at være for trange. 1933 erhvervedes foromtalt Ejendom, og man begyndte Opførelsen af den nuværende store, moderne Forretningsejendom, Hjørnet af Danmarksgade og Riddergade. Den 25. September 1934 blev den første Del af det store Kompleks

Arbejdernes Brugsforening i Fredericia.

J. S. Thomsen.

taget i Brug, den sidste Del stod færdig 1939. Endelig skal nævnes at Arbejdernes Brugsforening i de forløbne 25 Aar har haft følgende Formænd :

Murer Carl Honore 1912—1919,
Snedker G. Gydesen 1919—1920. Forretningsfører Poul Thoning 1920—1927, og siden 1927 nuværende Formand :

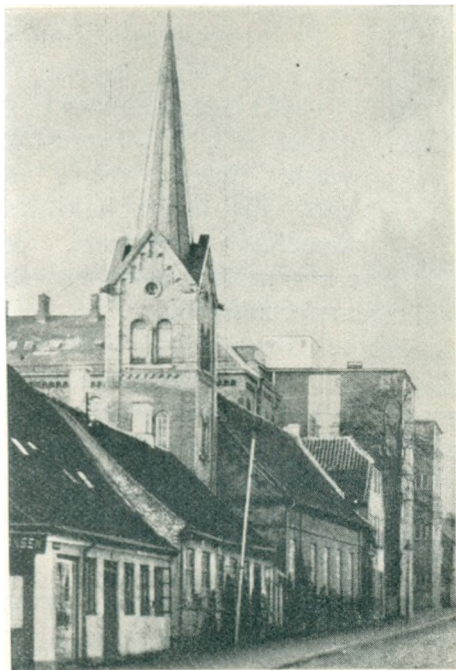
G. Gydesen.

Snedker, Jens Andreas Søndergaard Thomsen, er født den 25. Oktober 1888 i Rønge, Sønder Vinge Sogn, og siden 1917

været tilknyttet Fredericia.

1920 ansattes Gyde Andersen Gydesen som Forretningsfører for Arbejdernes Brugsforening, han er født den 5. December 1882 i Tolstrup, og har siden 1910 været tilknyttet Fredericia

Som Genbo til Hans de Hofmans Gaard var der indtil 1929 en smuk gammel Gaard antagelig bygget omkring 1700. 1765 ejedes denne Gaard af Kaptejn Fr. Ludvig Chr. v. Beenfeldt, en Brodersøn af Præsident, Kancelliraad Christoffer Poul v. Beenfeldt, han var Præsident i Fredericia fra 1721—1759.

Sci. Knuds Kirke.

Gennem Tiden kom denne Gaard i forskelliges Besiddelser, og 1885 solgtes en Del af Grunden til Sct. Josephs Søstre. Senere kom hele Gaardens Areal i Søstrenes Besiddelse. 1929 skænker Søstrene den da tildels faldelærdige Gaard til Fredericia Museumsforening, der lod den genopføre udenfor Voldene som Museumsbygning, om Gaardens tidligere Ejere henvises til Fredericia Museums Historie, (se Side 116).

Som forhen fortalt havde Fredericia Kongens særlige Bevaagenhed, blandt de Privilegier han skænkede Byen, var ogsaa Retten til fri Religionsovelse. Den 11. Maj 1856 kom de første Sct. Josephs Søstre til Danmark. Den første katolske Menighed i Fredericia stammer fra ca. 1674, da Biskoppen af Münster, Kristoffer Bernhard von Galen, sendte fornøden gejstlig Bistand til de i Fredericia værende udenlandske Lejetropper. 1686 blev der givet Katolikkerne en Bevilling til Opførelse af en Kirke. Menighedens første Kirke var kun et lille Kapel, bygget af Bindingsværk. 1767 opførtes Sct. Knuds Kirke i Sjællandsgade, væsentlig for Midler skænket af Susanne Bianco, født den 28. September 1737, død den 24. November 1765.

Sci. Knuds Kirke bestod oprindeligt af et Langhus. 1865 tilbyggedes Taarnet i Vest. Øst for Kirken var der i 1848 blevet bygget en katolsk Skole. Ved

Udvidelse af Kirken 1872 blev Skolebygningen indlemmet i Kirken. 1907 og 1923 blev der foretaget større Restaureringer af Kirken.

Sct. Knuds Skole blev oprettet 1848 af Schulten. Den nuværende Skolebygning i Gothersgade blev bygget 1905.

Sct. Josephs Hospital i Sjællandsgade er bygget 1885. Men allerede i 1881 havde Søstrene indrettet et Hospital i Gothersgade, der hvor nuværende Sct. Knudsborg senere blev opført. Sct. Josephs Hospitalet i Fredericia var kun lille, men efter Tidens Forhold, hvor vort Hospitalsvæsen herhjemme, og særlig i vore Købstæder, ikke just var de allerbedste, kom det beskedne Sygehus med sine 16 Senge til at betyde meget for Byen.

Sct. Josephs Hospital.

Grundstensnedlæggelsen til det nye og større Hospital, fandt Sted den 23. August 1885, den 1. November 1886 blev Hospitalet taget i Brug. Det havde oprindelig Plads til 35 Patienter, men var tildels alle Tider belagt med op til 55 Patienter.

Hospitalsbygningen var opført efter Tegning af Arkitekt Schmidt, blev bygget af røde Sten i tre Stokværk. Saavidt vides, var dette det første katolske Sygehus i Provinsen. Se-

nere indvandt Søstrene en Del Plads, ved i 1899 at erhverve føromtalt Hjørnegård, som af Søstrene senere blev skænket til Museumsforeningen.

Den nævnte Hjørnegrund Matr. No. 82 a. købte Søstrene af Rebslager Michelsen. 1930 erhvervedes Naboejendommen Matr. No. 81 i Vendersgade, hvorefter den blev nedbrudt, og paa det herved fremstaaede store Hjørneareal paabegyndtes Opførelsen af det nuværende Sct. Josephs Hospital, der blev bygget som en moderne Jernbetonskeletbygning, opført efter Tegning af Arkitekt H. Zachariasen.

Grundstensnedlæggelsen fandt Sted den 23. August 1930.

Ved Grundstensnedlæggelsen nedlagdes et Pergament Dokument, hvorpaa et kort Resume over saavel Kirke som Hospital var prentet.

Vi skal gengive Dokumentes sidste Del :

„I den allerhelligste Treenigheds, Faderens og Sønnens og den Helligaands Navn, i Hærens Aar 1930, paa Lørdagen den 25 August, under Pave Pius x's Pontifikat og Kong Christian x's Regering, paa den Tid, da Joseph Brems var Biskop for de danske Katolikker, Pastor Johannes Frederiken Sognepræst i Fredericia, Kammerherre Knud Valløe Amtmand over Vejle Amt, Frantz Hansen Borgmester i Fredericia, medens Søster Marie du Sacre'-Coeur i Chambéry var Generallorstanderinde for Sct. Joseph-Søstrene, Søster Marie Amalie i København. Provincialforstanderinde og Søster Marie Adelgrunde Forstanderinde i Fredericia, er Grundstenen til ovennævnte Hospital bleven indviet og nedlagt. Maatte denne Bygning staa mange Aar til Guds Ære og de syges Nytte og Vederkvælgelse.“

Onsdag den 11. Maj 1932 indvies da det nye Hospital, som med sin fire Stokværk høje Hjørnebygning, nu er blevet en af Fredericia Bys mest moderne og monumentale Bygninger. Den er som før nævnt opført som Jernbetonbygning, dens Facade er dækkede af røde Mursten, alle Sygeværrelserne vender mod Syd og Øst ud mod Hospitalets Gaard og Have. Det nye Hospital er sammenbygget med det gamle. I Fløjen findes i Stueetagen Børneafdeling, Fødestue med tilhørende Operationsstue. Paa 1. Sal Operationsafdelingen, med en stor Operationsstue, Lægerum, Laboratorie m. m. 2. Sal optages af forskellige Rum, beregnet for senere Indretning af Operationsstuer for Specialister. Øverste Etage optages af Værelser for Hospitalets Søstre, Spisestue, Dagligstue samt Søstrenes Huskappel med Sakristi. Over Huskappellet er et stort Kuppeltag, kronet af et 1,50 m. højt Kors, udført af rustfrit Staal, skænket af E. Voss' Fabriker i Fredericia.

Vandrehjemmet i Fredericia ligger paa den vestlige Side af Vendersgade, nord for den før omtalte gamle Skolebygning, der danner Hjørnet af Raadhustorvet og Vendersgade. Mod nord som Nabo til Vandrehjemmet, ligger Fredericia Folkebibliotek.

Dansk Vandre Laug, Fredericia Afdeling, er stiftet 1934, og er tilknyttet Herbergs-Ringen. Afdelingen tæller ca. 300 Medlemmer; indenfor dens Program skal fremføres Planlæggelsen af Turer i Sommersæsonerne, medens Vinter-Halvaaret benyttes til Laugs Aftener og Søndags-traveture i Byens Omegn.

Det første Vandrehjem i Fredericia aabnedes i Juni 1935, og havde til Huse i en Baggaard i Fyensgade. Allerede efter den første Sæson, trods de vanskelige og noget primitive Forhold, slog Vandrehjemmet særdeles godt an. D. V. L. s. Fredericia Afdeling, søgte da Byraadet om Tilskud og Anvisning af bedre Herbergsforhold.

Vandrehjemmet i Fredericia.

Som føromtalt var Skolen i Vendersgade blevet udvidet med en to Stokværk høj Skolebygning, denne var senere blevet benyttet som Husvildebygning, og blev nu af Kommunen udlejet til D. V. L. Efter nogen Omforandring, bekostet af Kommunen, medens Vandrehjemmets Møblement er anskaffet af D. V. L. Tid efter anden.

30. Maj 1936 aabnedes da det nuværende Vandrehjem. Hjemmet har Plads til 60 Gæster, og er inddelt saaledes, at den mandlige Afdeling er i Stueetagen, indeholdende 3 Sovestuer, Vaskerum, Brusebad m. m. Paa 1. Etage findes den kvindelige Afdeling, ligeledes med 3 Sovestuer, tillige findes der Opholdsstue, Køkken, hvor Vandrerne selv kan koge m. m. Endvidere findes een stor Sal, der benyttes som Mødesal for D. U. I. og D. S. U. lokale Afdelinger.

Fra Aabningsdagen og til nuværende Sæsons Begyndelse har Vandre-

hjemmet været besøgt af 7663 Vandrere, som alle har overnattet paa Hjemmet. Men det skal siges, at hvis Pladsforholdene havde været endnu bedre, saa var dette Vandrehjem, der ved sin første Start, stod som et af vore bedste Hjemkommet betydelig højere op i Gæstetal, thi gennem hver Sæson maatte Hjemmet i Sæsonen, næsten daglig afvise Gæster, af Mangel paa Plads.

Det var at ønske, at Byens Styre vilde hjælpe til at endnu større Pladsforhold kunne komme Vandrehjemmet til gode. Ikke blot fordi, Byen ligger paa Alfarvej, men ogsaa fordi, den gamle By huser værdige gamle Minder indenfor vort Lands Historie.

Hjemmet staar under D. V. L. Fredericia Afdelings Ledelse, og ledes i det daglige af en Bestyrer og hans Hustru.

Aage Pag.

Aksel A. Pedersen.

Aage Pag, Kasserer, er født den 5. April 1905 i Odense, har siden 1927 været tilknyttet Fredericia. Siden 1935 Repræsentant for D. V. L. i Fredericia. Siden 1937 Amtsleder for Vejle Amt indenfor D. V. L. Siden 1939 Medlem af Hovedbestyrelsen i D. V. L.

Aksel Arthur Pedersen, Bestyrer, er født den 25. Februar 1902 i Aarhus. Gift 1935 med Anna, født Norge. Siden 1936 Bestyrer paa Vandrehjemmet i Fredericia.

Et væsentlig Led indenfor Byens Bebyggelse blev Oprettelsen af Arbejdernes Boligforening og Arbejdernes Byggeforening, disse to Foreninger har en betydelig Andel i den Bebyggelse, der har fundet Sted i vort Aarhundrede, saavel indenfor Voldene, som paa det, ifølge Demarkationstvangens Ophævelse, fri-givne Areal uden for Voldene.

Arbejdernes Boligforenings Bygning i Dronningensgade,

Tanken til Oprettelsen af Arbejdernes Boligforening, fremkom egentlig indenfor Arbejdernes Brugsforening, hvor man 1914 ved et Bestyrelsesmøde, fremkom med Planer om Oprettelsen af en kooperativ Byggeforening for Brugsforeningens Medlemmer. Denne Plan videreførtes og endte med Oprettelsen af Arbejdernes Boligforening, stiftet den 18. Maj 1915. Murermester Carl Honore, blev Foreningens Formand, og daværende Snedker, nuværende Borgmester Frantz Hansen, valgtes til Kasserer, og som saadan fungerede han til 1930.

Det Areal Boligforeningen 1915 begyndte Bebyggelsen af, henlaa som Gartneri, og strakte sig fra Kongensgade i Vest, til Dronningensgade i Øst, fra Fyensgade i Nord til Lollandsgade i Syd. Fra 1915—24 var nævnte Areal be-

bygget, og kom til at omfatte Dronningensgade Nr. 80 til Nr. 92, beliggende som Genbo til Døvstummeinstituttet. Kongensgade Nr. 75 til Nr. 83, Fyensgade Nr. 64 til Nr. 76, og endelig Lollandsgade Nr. 1 til Nr. 13, med det tidligere Garnisons-sygehus som Genbo. Det samlede Kompleks indeholder 5 Butikker og 151 Lejligheder, hvoraf de fleste er 2 Værelses.

Den samlede Anskaffelsessum for dette Kompleks, androg 1,427,460 Kr. Ejendomsskyldsværdi 1,125,000 Kr. Samlet Lejeindtægt 92,514 Kr. Restgæld pr. 1-4-1940 1,036,436 Kr.

Foranlediget af den ret mærkbare Tilstand, der omkring 1924—25 fremkom indenfor Boligbyggeriet, lod Boligforeningen 1925—27 opføre 5 Ejendomme med 20 Lejligheder, heraf 4 Stk. 3 Værelses, Resten 2 Værelses. De er opførte i den ny anlagte Del af Byen, nord-vest for den gamle By, udenfor Voldene, beliggende de Egumvej Nr. 11 til 15 og Falkevej Nr. 25 til 27.

Arbejdernes Boligforenings Bygning i Kongensgade.

Loven af 13. April 1938, om Statslaan til Opførelse af Ejendomme med Lejligheder for mindre bemidlede, børnerige Familier, medførte, at Boligforeningen lod bygge 3 Ejendomme, Falkevej 19-21 og 23 med 18 Lejligheder, hvoraf 5 be-regnet for børnerige Familier.

Det samlede Byggeri i Aarene 1915—27 andrager i Anskaffelsessum 154,888 Kr. Ejendomsskyldsværdi 152,800 Kr. Samlet Lejeindtægt 12,024 Kr.

I 1939 paabegyndtes Opførelsen af 5 Ejendomme beliggende paa den ny-anlagte Glentevej, nord for Falkevej.

Alle Ejendomme er opførte i Forbindelse med An-delssystemet af det den 13. April 1938 stiftede Selskab „Arbejdernes ny Boligselskab“, men tilsluttet Arbejdernes Boligforening.

Ejendommen Glentevej, indeholder 27 Lejligheder, heraf 9 for børnerige Familier.

Boligforeningens anden Formand var Chr. Peder-sen, der 1932 afløstes af nuværende Formand:

Remisearbejder, Carl Chr. Hansen, født den 16. Novem-ber 1884 i Fredericia. Søn af Købmand Peder Hansen.

Carl Hansen.

Kiropraktor Hermann Pedersen fik Interesse for Ki-ropraktik, da han ved kiropraktisk Behandling var blevet helbredt for en ondar-tet Ischias, som han i flere Aar forgæves havde prøvet alle Helbredelsesmetoder for, men uden Resultat. Han studerede ved „National College of Chiropractic“, i Chicago i 1914 og 1918 tog han til „Palmer School of Chiropractic“, Daven-portal, Iowa, U. S. A., hvor han tog sin afsluttende Eksamen den 12. April 1920.

Han nedsatte sig derefter i Mexia, Texas, hvor han praktiserede et Aar,

Hermann Pedersen,
Kiropraktor.

herefter rejste han til Danmark og nedsatte sig i Fredericia og aabnede Klinik i Villa „Esperance“, paa Anders Billesvej. Et Aar efter købte han Villa „Eureka“, Vesterbrogade, hvortil han flyttede Kliniken.

Han var den første Kiropraktor, der nedsatte sig her i Landet udenfor København og han blev kendt i mange af Danmarks Byer gennem sine Foredrag med Lysbilleder.

Han var Medstifter af „Dansk Kiropraktor Forening“ og var Foreningens første Formand. Han var ligeledes Medstifter af „Kiropraktisk Tidsskrift“ og var Bladets første Redaktør.

I 1926 rejste han til Canada og nedsatte sig i Camrose, Alberta, hvor han praktiserede indtil 1935. Sommeren 1935 tog han hjem til Danmark paa Besøg, og blev da af Venner og Bekendte opfordret til at blive hjemme og nedsætte sig igen i Fredericia. Dette bestemte han sig til, og rejste tilbage til Canada og realiserede sine Ejendele.

Derefter rejste han til „Palmer School of Chiropractic“ i Davenport for at lære det sidste nye indenfor Kiropraktiken og tilbragte ligeledes en Tid paa „Forest Park“ kiropraktiske Sindsygehospital.

I Efteraaret 1936 nedsatte han sig igen i Fredericia, hvor han igen har oparbejdet sig en stor Praksis og er blevet kendt Landet over for sin Galdestens Kur.

Hermann Pedersen, Kiropraktor, er født den 20. December 1885. Er Medlem af Bestyrelsen „Europæisk Kiropraktor Union.“

Tandteknik er en ældgammel Kunst. I 1756 opfandt Pfaff i Berlin Afstrykning med Voks og Støbning af Model i Gips, efter denne Model tilskar man en Protese i Elfenben. Senere fremkom Protesen i Guld og 1885 kommer det mægtige Opsving indenfor Tandteknikerkunsten, Chas. Goodyears Opfindelse af Kautsjuk Protesen. En stadig fremadskridende Udvikling har til vor Tid ført med sig Indførelse af Støbeteknik i Metaller, Guld, Vitallium og syntetiske Præparater til Helproteser.

Det kan i denne Forbindelse fremhæves, at Danmark er mellem de førende Lande indenfor Tandteknikens Omraade.

Knud Kær s a a, Tandtekniker, er født den 25. September 1905 i Herning. Uddannet indenfor Tandteknik først som Elev hos Søndergaard Hansen, Vejle, senere udgaet med Eksamen fra Tandteknikernes Fagskole i København. 1929 begyndte han som selvstændig Tandtekniker i Fredericia, og indrettede sin Klinik i Gothersgade Nr. 1. 1931 flyttede han sin Klinik til Gothersgade Nr. 28 i „Sct. Knudsborg“.

Ogsaa indenfor Damefrisørfaget er der gennem de sidste Tider sket meget betydelige Forbedringer og Overgangen til Permanentbehandling forandrede hele det gamle Damefrisørfelt.

Edele Kær s a a, født Schou, Damefrisørinde, er født den 8. Juni 1908 i Brande. Efter Uddannelsen i Silkeborg, etablerede hun egen Salon i Fredericia i Gothersgade Nr. 1. 2 Aar efter flyttede hun sin Salon til Gothersgade Nr. 28 i „Sct. Knudsborg“, hvor betydelig smukkere og større Salon blev aabnet. Salonen har 4 selvstændige Betjeningspladser, og de mest moderne tekniske Hjelpeapparater. 1935 aflagde Fruen Svendeproeve. Paa Salonen er beskæftiget 1 Assistent og 1 Elev.

Søster Olga.

Den Danske Diakonissestiftelse har nu til saa godt som alle Byer udsendt sine Søstre, for at deltage i Menighedsplejen indenfor de forskellige Byer.

Indtil Socialloven af 1933 traadte i Kraft, udgjorde for en stor Del de forskellige Menighedsplejer, tilknyttet Menighederne, den væsentligste Hjælp indenfor Sygepleje, og maaske i særlig Grad indenfor de ubemidlede Kredse.

Søster Mariane

I 1881 kom den første Diakonisse, Søster Emilie, til Fredericia. Omkring Aarhundredskiftet fik hun sendt en Hjælpesøster hertil. Søster Emilie virkede indenfor Fredericia Menighedspleje indtil 1919.

Efterhaanden voksede Menighedsplejen, og der kom flere Søstre hertil, nu er her 5 Diakonisse-Søstre. 1936 blev Menighedsplejen tildels underlagt kommunal Forvaltning.

Ledende Søster er Søster Olga Kirkemann, de øvrige nuværende Søstre er: Søstrene Mariane, Olga, Else og Dyvike. Søster Olga Kirkemann indtraadte som Søster 1912, kom til Fredericia. den 19. Maj 1919.

Søster Mariane Jensen, født 1888, indtraadte som Diakonisse 1917. Var 1912—22 tilknyttet Menighedsplejen i Christiansfeldt, 1922—33 Menighedsplejen i Tønder og siden 1933 Menighedsplejen i Fridericia, fra 1933—34 særlig Aldersrentenydere og de ubemidlede.

Duetistparret Valborg og Jack Petersen har forlængst slaaet sig fast indenfor det jyske Foreningsliv. Deres Debut som Duetistpar er fra 1935, og siden har de gennem de forløbne Aar haft talrige Gæsteoptræderne i By og paa Land, væsentligst indenfor de forskellige Foreninger, ved Fester og ved anden Underholdning, som Duetistpar og som Solister.

Jack. Petersen.

Jack. Petersen,
Menig „66“.

Valborg Petersen,

Valborg Petersen,
Scenebilled.

Jack Petersen har tillige indenfor Fredericia Foreninger været en særdeles udmærket Støtte ved forskellige Dilettantopførelser, dels som Arrangør og Iscenesætter.

Jack Petersen, Skuespiller, er født den 7. April 1900 i Randers. Gift med Skuespillerinde, Valborg Petersen, født Nielsen. Debuterede paa Randers Teater 1920. Har derefter

indtil 1937 været tilknyttet flere forskellige Teaterselskaber, rejst paa Turne, bl. a. med Stabell og Aage Brunje. I 4 Sæsoner været tilknyttet Kasino i Aarhus. Debuterede 1935 med sit eget Duetistpar.

Valborg Axella Petersen, Skuespillerinde, er født den 2. Januar 1911 i Hellevad. Gift med Skuespiller Jack Petersen. Debuterede sammen med sin Mand 1935.

Ved Prinsens Port og Danmarks Port ligger indenfor Voldene et smukt Anlæg med den landskendte Statue „Landsoldaten“.

Her udspringer Danmarksgade og løber mod Volden i Øst. Flere Steder i denne Gade bærer det 20. Aarhundredes Præg, store moderne Forretnings-ejendomme har rejst sig her, bl. a. Hotel Landsoldaten, Arbejdernes Brugsforening m. fl., et Par landskendte Fabriksvirksomheder har sine Bygninger liggende i Danmarksgade.

Ved Kongensstræde ligger den gamle Latinskole „Ræktorbolig“, længer mod Øst den nedlagte Skole, og helt ved Volden den ny Kaserne og „Den Gælmuydenske-Jausenske Stiftelse“.

Arealet ved Prinsessegade og Danmarksgade, hvor nu Købmand J. Rasmussens Ejendom ligger, var i længst forsvunden Tid Byens Markedsplads. Senere blev der paa nævnte Hjørne bygget en stor Bindingsværksgaard i 2 Stokværk, en efter Datidens Forhold ståtelig Bygning, denne Bygning stod til Slutningen af 1870-erne, da

Murermester Herman købte den og lod bygge den nuværende Ejendom Danmarksgade Nr. 21.

Hermanns Svigersøn Købmand, senere Bankdirektør S. F. Sørensen etablerede her en Købmandshandel. 1929 solgtes Ejendommen til den nuværende Ejer J. Rasmussen, som 1938 frasolgte 8 Fag Hus og den store Havegrund der laa bag Hovedbygningen, og paa Arealet blev bygget en moderne Forret-

ningsejendom.

Selve Hjørnet af Danmarksgade Nr. 21 er stadig Købmandshandel, medens

Hj. af Danmarksg. og Prinsesseg. omkring 1850.

Hj. af Danmarksg. og Prinsesseg. 1938.

den tilbageblevne Del af Ejendommen siden 1870-erne har været udlejet til Broderimagasin.

Nævnte Broderimagasin ejes nu af Frk. Marie Rasmussen, men blev i sin Tid etableret af Frk. Schmidt, gennem Tiderne var der forskellige Ejere af Forretningen bl. a. Frk. Bjerregaard, dernæst Frk. Monda Christensen, der solgte Forretningen til Frk. Bodil Jensen, der drev Forretningen i ca. 10 Aar og solgte den 1921 til Marie Rasmussen, født i Fredericia, og som fik sin første Uddannelse i Broderifaget hos nævnte Monda Christensen.

En stadig Udvikling af Forretningen medførte en Udvidelse i Aaret 1924, hvorved den gamle Forretning blev mere end fordoblet, idet den oprindelig Privat-Lejlighed, øst for det oprindelige Forretningslokale, blev inddraget under dette, saaledes at der blev 4 Udstillingsvinduer, og en særskilt stor Tegnesteue, samt en Del Lagerplads m. m.

Marie Rasmussens Broderimagasin er det ældste i Byen, og har siden dets Oprettelse været paa samme Sted.

Ejendommen Danmarksgade Nr. 5 bærer helt 90-ernes Præg, med dybe Kældre, indrettet til forskellig Handel, og de høje Stueetager udnyttet som Handelslokaler.

I et af disse Lokaler er Byens ældste Modehandel, etableret i Slutningen af 1880-erne af Frk. Jensine Berthelsen, men oprindelig begyndt i Købmagergade, og ganske kort Tid efter flyttet til Danmarksgade Nr. 27, og endelig i Aaret 1897 flyttet til nuværende Sted, hvor det endnu, gennem en Menneskealder helt har bevaret 90-ernes Præg, saavel i Ydre som i Indre, og trods den tiltagende Trang til Modernisering af Lokaler og Facader, endnu har det gamle solide, gedigne Præg, som bogstavelig talt, indenfor Byens Damer, har rodfæstet sig, Slægt efter Slægt. Hvilket bedre end Ord fortæller os, at selve Faget „Modistens Arbejde“ tilfulde har fulgt med i Tidernes skiftende Moder og Fagets Udvikling.

J. Berthelsens Modehandel.

Frk. J. Berthelsen.

Jensine Berthelsen, der var Datter af Landmand Jeppe Berthelsen i Er-ritsø, var født den 5. Juni 1863 og døde den 7. November 1923, hvorefter Forretningen overgik til nuværende Indehaver, Frk. Henriette Woge, der siden 1893 har været knyttet til Forretningen som Modist.

Gadenættet i den gamle By er til-dels som Byplanen af 1650, hvor de brede og lige Gader føres fra Øst til Vest og Nord til Syd. Men kun 12 Gader af den

gamle Gadeplan gennemføres fra Voldene i Nord til Kysten i Syd og Voldene i Vest til Kysten i Øst, medens de øvrige Gader i den gamle By udspringer og afsluttes ved disse gennemløbende Gader. Gothersgade udspringer ved Danmarksgade og løber mod Syd ned til den før omtalte Handelshavn, og er saaledes en af Byens Hovedgader, her ligger blandt andet det gamle Militærtøjhus, den gamle Militærkommando, og Odd-Fellow Bygningen, bygget 1919. Landmandsbanken og Fredericia Privathank. Tillige flere forskellige Handlende, bl. a. Johanne Petersens Modehandel, etableret 1909 af Jensine Bøttern, født Due.

Fru Bøttern.

Fru Bøttern er født i Hatting som Datter af Præstegaardsforpagter Niels Knudsen Due. Fra 14 Aars Alderen har hun været tilknyttet dels Systue, dels Modepynt. I 1909 etablerede hun egen Modehandel i Danmarksgade Nr. 34, men flyttede denne til Gothersgade Nr. 11, hvor hun havde Modehandel fra 1913 til 1918. Sidstnævnte Aar erhverver hun Træhandler Andersens Ejendom, Gothersgade Nr. 6. Det var en gammel Ejendom, bestaaende af Kælder, Stue og 1ste Sal. Hun lod Ejendommen ombygge saaledes at den nuværende store moderne Modehandel blev indrettet. 1936 tilbyggede hun en Etage, saaledes at Ejendommen er i tre Etager.

1925 solgte Fru Bøttern sin Modehandel til Frk. Johanne Petersen, der var uddannet som Modist, og som siden har ført den gamle Modehandel videre, og stadig fulgt med i de forskellige nyere Krav indenfor dette Felt, men har dog stadig bevaret det gamle Princip, „at sy og forarbejde de fleste Hatte efter egne Modeller“. I de mange Aar denne Forretning har ligget her, har der stadig været tilknyttet 4 til 6 Modister.

Byens Hovedgader bærer i vor Tid Præg af de Anstrængelser, der indenfor Handelslivet er gjort for at skabe saa smukke og moderne Forretningslokaler og Facader som muligt.

Indenfor Modefaget gør disse Anstrængelser sig ogsaa gældende, og i denne Forbindelse skal her nævnes, „Hatte-Salonen“, Gothersgade Nr. 49, der med sine store Udstillingsvinduer helt har Nutidens Præg.

Hatte-Salonen er etableret 1936 af:

Frk. Clara Christensen, født den 5. Juli 1902 i Rode ved Haslev. Gift 1936 med Depotejer C. C. Hansen, „Sjernens Depot“ i Fredericia.

Uddannet i Modelaget som Modist, rejste 1927 til Paris, hvor hun supplerede sin Uddannelse som Modist paa det kendte franske Daydou Akademi i Paris, og fik her i 1929 tildelt Akademiets Diplom.

Hatte-Salon, Gothersgade 49.

Efter sit Ophold i Paris blev hun Bestyrerinde af Modemagasinet i Svendborg fra 1930—1936. Etablerede da „Hatte-Salonen“ i Fredericia, hvis Særpræg maaske bedst betegnes ved, at det væsentligt er egne haandsyede Hatte, skabt efter sidste Modeller, der forhandles. Tillige er der til Hatte-Salonen tilknyttet en moderne Omprævnings-Systue. Der er til Stadighed knyttet 2 Modister til Forretningen.

Interiør fra Kaffebaren.

I Ejendommen Gothersgade Nr. 33, hvor nu Fredericia „Kaffebær“ er etableret, var forhen Hotel og Restauration. Her laa „Palmehaven“, dengang Byens førende Restauration og Koncerlokale.

Senere rykkede Musikunderholdningen ind paa flere af Byens Restaurationer og Tid efter anden ebbede Populariteten for den gamle Palmehave ud, dens sidste Ejer var Helius, der afstod Ejendommen til Privatbanken, som saa i Oktober 1938 solgte den til Søstrene Kraghede, der havde faaet Restauratørbevilling i Fredericia.

Egentlig er Fredericia Kaffebær en af de faa indenfor dette Felt, der har Spiritusbevilling.

De store gamle Lokaler, hvor forhen Palmehavens Koncerter havde fundet Sted, blev nu moderniseret og indrettet med moderne Kaffebær for Øje. I Lokålet ud mod Gothersgade blev der opstillet en automatisk Kaffemaskine indbygget i en

smuk og stilfuld Buffet.

I det bagerste og største Lokale, blev der opstillet flere Morskabsspil, Billard m. m., ligeledes blev dette Lokale smukt dekoreret med store Malerier.

Alt i alt fremstod der en smuk, moderne Kaffebær, med Severingsplads til ca. 200 Gæster.

Den 5. November 1938 aabnede Fredericia Kaffebær, og i den korte Tid, den har været aabnet, har Søstrene Kraghede forstaaet at skabe et hyggeligt og smukt Samlingssted for Byens og Oplandets Ungdom, der nu ganske naturligt mødes i Fredericia Kaffebær.

Ved Udvidelsen af det gamle Havnebassin i 1880-erne, blev dette forlænget mod Nord til Oldenborggade. Et Areal Nord for Havnebasinet mellem Gothersgade og Prinsessegade, blev udlagt som Havneplads. Samme Plads blev tillige benyttet af de rejsende Cirkus m. m.

Senere blev Pladsen omdannet til Parkeringsplads, dels for Turister, dels for Skibruten „Fredericia—Strib“.

Ved Pladsens sydlige Del blev opstillet en Minebøsse, og gennem Tiderne blev denne Del af Byen, det almindelige Maal for Spadsereture, ligesom de fleste af Byens gamle Fiskere daglig samledes ved denne Plads.

Umiddelbart Nord for Havnebasinet blev der 1932 paa Havnens Bekostning bygget en større Kioskbygning. I denne etablerede H. Tobiesen „Havnekiosken“.

Havnekiosken.

Trods en besværlig og vanskelig Start, voksede Havnekiosken hurtigt og regnes nu for den førende indenfor Byens Kiosker, og efter at

H. Tobiesen i Aaret 1934 blev Repræsentant for Bladkompagniet i København, og dermed ogsaa fik Bladkompagniets Depot, indtraadte Havnekiosken som et naturligt Centre for Byens Kiosker.

H. Tobiesen tog Initiativ til Oprettelsen af de saakaldte „Samlercentraler“ under „Jyllands Posten“.

H. Tobiesen.

Der blev oprettet 4 Samlercentraler, henholdsvis i Fredericia - Esbjerg - Skive og Aalborg. Gennem disse Samlercentraler udsendes der Opslag over de sidste Sportsnyheder og Sportsresultater, og fra de forskellige Centraler videresendes Resultaterne til Distrikterne under Centralerne. En Ordning, der skaffer de forskellige Kiosker rundt om i Byerne, Mulighed for at bringe nævnte Resultater aldeles omgaaende.

Harald Tobiesen, er født den 20. Februar 1902 i Fredericia. Uddannet indenfor Bankvirksomhed i Landmandsbanken i Fredericia, rejste senere til Flensborg og derfra forflyttet til Bankvirksomhed i Hamborg, ved Brydningerne indenfor det tyske Rige 1924 blev han tvungen til at rejse til Danmark. Han etablerede en Konfektoreforretning i Fredericia, men Aaret efter solgte han den og besluttede at gaa Søvejen. Han fik Hyre som Skibsdreng, blev senere Messedreng og befaren Kok, kom dernæst som Ungkok til Ø. K. og sejlede som saadan med Ø. K. s. Skibe indtil 1931. Derefter etablerede han i 1932 Havnekiosken, siden 1934 har han været Repræsentant og Tillidsmand for Bladkompagniet i København, er tillige Kasserer i den lokale Kioskejerforening. Landsforeningen af Kioskejere i Danmark er stiftet i Fredericia.

Hvor Dalegade krydser Danmarksgade, ligger en gammel Hjørneejendom, (nu Danmarksgade Nr. 41), antagelig bygget først i forrige Aarhundrede.

Gennem mange Aar var Bygningen indrettet som Købmandsgaard, mod Dalegade vender den høje Portindkørsel, hvor endnu det oprindelige Bindingsværk er synlig. Bag den 1 Stokværk høje Hjørnebygning ligger lavere Udhuse og en stor Have. Forskellige Ombygninger har givet den sit nuværende Præg med Forretningslokale mod Dale- og Danmarksgade.

I 1935 solgte den daværende Ejer, Enkefru Wonsyl, Ejendommen til Broderihandler Fru Anna Bjerg Hansen, der efter at have ladet Bygningen istandsætte og Forretningslokalet indrette til Broderi og Tegnestue, flyttede sin Broderihandel hertil.

Nævnte Broderihandel blev etableret 1901, af Fru Marie Bjerg Sørensen, i Hjørneejendommen Danmarksgade og Købmagergade. Omkring 1910 flyttedes Forretningen til Vendersgade Nr. 17, og endelig 1935 flyttedes den ved Køb af ovennævnte Ejendom til Danmarksgade Nr. 41.

Grundlæggeren af den nu 40 Aar gammel Broderihandel:

Fru Marie Bjerg Sørensen, var født i Erritsø 1862, døde 1925. Hun var Datter af Gaardejer Peder Pedersen Bjerg, Erritsø, som døde 1902. Slægten Bjerg var indenfor Elbo Herred en ret kendt Slægt. Marie Bjerg var af Slægten Haugaard i Erritsø, sikkert den samme Slægt, som nævnes til Henneberg. Ved hendes Død i 1925 overgik Forretningen til Datteren, Anna Bjerg Sørensen, gift Hansen. Siden 1925 har saaledes den i 1901 etablerede Broderihandel været ført videre frem indtil vor Tid, hvor den nu har til Huse i egen Ejendom.

Kiosken ved det gamle Posthus.

I det gamle Fæstningsanlæg er der i Voldene flere Porte, der fører ud til den ny Del af Fredericia By, saaledes mod Nord Kongensport og Nørreport, mod Øst Prinsens- og Danmarksport, sidstnævnte danner en naturlig Fortsættelse af Danmarksgade ud til den ny Bydel, hvor Gaden udenfor Byporten fortsætter som Vesterbrogade, (Vejevejen) der løber mod Vest til Centralbanegaarden.

Foruden de allerede nævnte offentlige Bygninger, der i vort Aarhundrede har rejst sig ude i den ny Bydel, har der paa det forhen ubebyggede store Areal Nord og Vest for Voldene rejst sig et smukt, harmonisk Villakvarter, hvor Vesterbrogade er blevet den egentlige Hovedgade og Handelsgade, naturlig ved dette, at den fører direkte til Centralbanegaarden.

Villaejendommen Vesterbrogade Nr. 21 er bygget 1910 af Hansen, senere solgt til Overmatros Nielsen, der 1935 solgte den

til Kioskejer Carl Jacobsen, som 1928, efter at være udtraadt af Postvæsenets Tjeneste, etablerede Kiosken ved det gamle Posthus, Hjørnet af Vendersgade og Oldenborggade. Denne Kiosk var sikkert den bedst beliggende i Byen, indtil den gamle Banegaard og Posthuset blev nedlagt.

Kiosken ved Posthuset blev etableret den 4. April 1928, ophævet 1. September 1935, hvorefter Kiosken flyttede til før omtalte Ejendom Vesterbrogade Nr. 21, under Navnet „Cen-tralkiosken“. Selve Kioskbygningen, er bygget i Grundmur, som en Forbygning til en Del af Villabygningen med direkte Forbindelse til Villabeboelsen.

Carl Christian Frederik Jacobsen, Kioskejer, er født den 14. Januar 1882 i Fredericia. Indtraadte den 1. Februar i Postvæsenet i Fredericia som Landpost, blev den 1. April 1917 Bypost i Fredericia, udtraadte af Postvæsenet paa Grund af Sygdom 1927. Byggede Kiosken ved det gamle Posthus. Var Medstifter af den lokale Kioskejerforening, overtog 1932 Telegram-Kiosken paa Hjørnet af Kongensgade og Fyensgade, overdrog senere denne til Sønnen Roald Jacobsen.

Vest for Arbejdernes Boligforenings store Komplex ved Kongensgade og Fyensgade ligger den gamle Sportsplads, paa denne blev der 1928 paa Hjørnet af Kongensgade og Fyensgade bygget en lille Trækiosk af Krausval, senere blev den solgt til Rasmussen, der 1932 solgte den til Carl Jacobsen, som overdrog den til Sønnen Roald Jacobsen. Han lod den nuværende smukke Kiosk bygge, og har efterhaanden faaet den gamle, næsten helt forglemte Kiosk betydelig oparbejdet.

De samvirkende Fagforeninger i Fredericia er stiftet 1892, og senere tilsluttet Landsorganisationen. I Begyndelsen var under Fredericia Afdelingen ikke alle Fag tilsluttet, men efterhaanden kom det ene Fag efter det andet, og nu er der tilsluttet følgende Fagforeninger:

Arbejdsmandenes - Bagernes - Blikkenslagernes - Dansk Funktionær Forbund - Elektrikernes - Fabrikarbejdernes - Faglig Ungdom - Forretterne - Formerne - Fredericia Postfolk - Fredericia Tjenerforening - Guld- Sølv- og Elektroplet - Glarmestrene - Gørtlerne - Handels- og Kontor Medhjælperne - Havnearbejderne - Husassistenternes Fagforening - Jern- Metalsliberne - Kommunalarbejderforbundet - Kuskene og Chaufførerne - Kvindeligt Arbejderforbund - Malernes - Mejeristerne - Metaltrykkerne - Murerne - Murerarbejdsmandenes-Klub - Operator og Kontrollørforeningen - Remisearbejderne - Sadelmagerne og Tapetsererne - Skomagerne - Skræderne - Slagterne - Smede- og Maskinarbejderne - Tekstilarbejderne - Telefonforbundet - Tobaksarbejderne - Træindustriarbejderne - Typograferne - Tømrenes Fagforening.

Siden 1934 har Marius Nielsen, Forretter, været Formand for De samvirkende Fagforeninger i Fredericia.

Marius Nielsen, Forretter, er født den 17. September 1891 i Fredericia. Siden 1934 Formand for D. S. F.

Husassistenternes Fagforening i Fredericia, er stiftet den 1. Juli 1934 og tilsluttet Landsforeningen af Husassistenter i Danmark. Dens Formaal er af ren faglig Art. Dens første Formand var Karen Bøwens. De første Aar talte Fore-

ningen kun ganske faa Medlemmer, nu tæller den over 90 Medlemmer.

Foreningens nuværende Formand er Fru Valborg Petersen.

Hosstaaende 3 Billeder samt det første Billede paa næste Side viser Fredericia Kommunes Boliger for Aldersrentenydere.

Boligerne er opført 1938-40 og indeholder 34 Stk. Lejligheder, deraf 12 Stk. 2 Værelses og 22 Stk. 1 Værelses med Alkove.

I indeværende Aar er det Meningen, at Anlægget skal fuldføres, idet der skal opføres Ejendomme med 32 Boliger.

Anlægget er beliggende nordøst for Nørreport ved Ydunsvej, 6te-Julivej og Nannasvej.

I Oktober 1938 indviede Aktieselskabet Fredericia Teater sin nye Biograf — „Bio“, Dir. C. V. Hansen — i en nyopført, selvstændig Bygning paa Grunden ved Siden af det gamle Scenhus paa Prinsesse-gade, hvori Aktieselskabet hidtil har udnyttet sin Bevilling i den gamle Teatersal.

Herfra har Biografen saa hidtil maattet vige Pladsen, hver Gang et Skuespilselskab tog Scenen i Besiddelse.

Det siger sig selv, at disse Forhold ikke var videre ideelle til Bevillingens Udnyttelse, saa meget mere som Fredericia med sine godt 21,000 Indbyggere og ialt 3 Biografbevillinger meget vel maa

Fredericia Kommunes Boliger for Aldersrentenydere.

kunne bære disse tre hele Biografer.

Paa Grunden laa tidligere „Snedkergaarden“ — en for sin Tid typisk, ret anseelig Fredericia-Ejendom, som dog Tiden ikke var gaaet helt sporeløst hen over.

I Januar 1938 paabegyndtes Nedrivningen og den 23. Marts kunde Byggearbejdet efter forudgaaende Licitation paabegyndes under Ledelse af den unge Fredericia-Arkitekt Gunnar Quist og Ingeniør P. Agerbeck.

Og efter mindre end 7 Maaneder stod her en af Provinsens smukkeste og bedste Biografer færdig.

Allerede det Ydre virker fornemt og festligt med den moderne Rødstensbygning, der danner Facade mod Gaden, og hvor Baldakinen over Indgangen under

den taarnlignende Opbygning markeres ved en Neon-Belysning i rødt, grønt og blaat, der i 3. Sals Højde slutter med et gløden-
de „Bio“.

— Teatrets Inddre er selvfølgelig tip-top moderne. Al Belysning f. Ex. styres fra Operatørrummet ved Hjælp af automatiske Lysdæmpere,

Opvarmningen sker gennem et stort, moderne Ventilations- og Befugtningsanlæg, hvis Kapacitet er 15,000 Kubikmeter i Timen, hvortil svarer, at Luften i Salen kan udskiftes hver 10. Minut.

Luften gaar ind gennem regulerbare Kanaler i Gulvet — gennem Riste under Stolene — og over Loftsgesimsen bortuges den forurenede Luft.

Ved Indblæsningen passerer Luften et 3-dobbelt Oliefilter, opvarmes og tilsættes Fugtighed ved Hjælp af et Klima-anlæg, der naturligvis ogsaa kan anvendes til Afkøling, saaledes at man om Sommeren, kan holde Salens Temperatur lavere end udenfor.

Om Opbygningen af Teatersalens Gulv er der det interessante at fortælle, at det er buet opad til Siderne saavel i Længdesnit som i Tværsnit.

Fredericia Kommunes Boliger for Aldersrentenydere.

A.S. Fredericia Teaters Biograf-Ejendom.

Idet ogsaa Stolerækkerne er buede, opnaas herved, at alle en Rækkes Pladser alligevel er i samme Højde. Arkitekt Quist har studeret dette Princip i Paris og i Hamburgs „Ufa-Palast“.

Operatørrummet er af Widenborg monteret med to Zeiss-Ikon Billedtone-Maskiner, Ernemann VII „B“ med Zeiss-Ikon „Dominar 60“ Forstærker.

Anlægget — der er det samme som i det københavnske „Palladium“, — er altsaa 100 % Zeiss-Ikon, og som en særlig Nyhed derved bør nævnes, at der ikke anvendes Omformer, men for Buelampen er der en Ensretter, et System, der betyder en Besparelse for flere Hundrede Kroner aarligt paa Strømforbruget. Hele Foretagendet har — bortset fra Grunden — kostet ca. 350.000 Kr.

Ovenstaaende Billede viser Købestævnets nyeste Hal opført 1937 paa Pladsen nedenfor Købestævnets andre Bygninger i Fredericia.

Hallen dækker ca. 1150 m², hvoraf de ca. 900 m² er overspændt med en speciel Trækonstruktion, en Konstruktion, der ikke før har været benyttet til saa stor en Spændvidde — 25 m.

(Se iøvrigt vor Omtale af Købestævnet i Fredericia paa foregaaende Sider).

Lillebælts-Broen.

Fra ældgammel Tid har der fundet Færgefart Sted over Lillebælts smalleste Del — mellem Snoghøj og Kongebrogaarden.

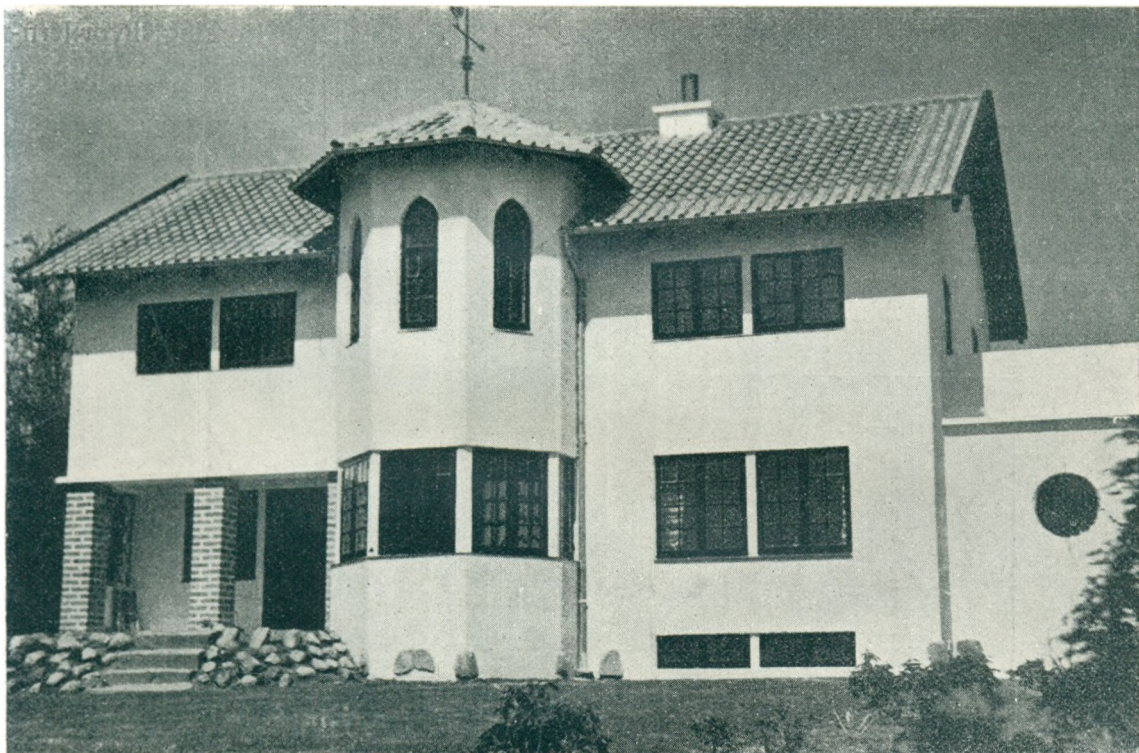
Her var det Kong Christian den Anden, en mørk, kold Februarnat 1523, lod sig fæрге over fra Jylland, efter at den danske Adel havde opsagt ham Huldskøb og Troskab.

Sagnet fortæller, at de udmattede Færgfolk 20 Gange maatte kæmpe sig frem og tilbage mellem Jylland og Fyn, før den raadville Konge besluttede sig til at flygte til Holland.

1649 gaar der kongeligt Bud til Ebbe Gyldenstjerne om, at han drager Om-

sorg for, at der ved Snoghøj bliver oprettet et Værtshus i Forbindelse med Færgefarten, da et saadant er meget ønskeligt.

I 1742 blev Peder Grib Færgemand i Snoghøj. Han skal have bygget Færgegaarden, som senere kom i privat Eje, og sidst ejedes af Fru Ranghild Meldola, født Weber, der 1907 frasolgte Færgegaarden samt den ca. 5 ha store Park, hvorefter Færgegaarden blev indrettet som Badehotel.

Hønborg, bygget 1936 efter Arkitekt Quists Tegning.

Fru Ranghild Meldola lod 1936 ved Snoghøj bygge en smuk, borgagtig Bygning. Den ligger paa Tomten af det gamle Hønborg, og blev derfor kaldt „Hønborg“.

Flere Steder i Bygningen er anvendt Munkesten, fundet paa Grunden og antagelig stammende fra det tidligere Hønborg.

I den senere Tid er opstaaet moderne Villabebyggelse, dels i Erritsø og dels ved Snoghøj. Mange af disse Villaer er bygget efter Tegning af Arkitekt Quist, Fredericia.

Ved Jernbanens Anlæggelse i forrige Aarhundrede, tilvebragtes der mellem Strib og Fredericia en Færgeforbindelse, og det ældgamle Snoghøj svandt derved ind, og sov tilsidst en Tornerosesøvn, indtil Automobilet fremkom. Da vaagnede den gamle Færgeforbindelse atter op til et nyt, hastigt pulserende Liv.

I 1923-24 blev der paa denne Færgerute overført ca. 25,000 Motorkøretøjer aarligt.

10 Aar senere var Tallet steget til 185,000 aarligt.

Flere Gange var Spørgsmaalet om Bygning af en Lillebæltsbro fremme, saaledes 1899. Atter efter Genforeningen kom Sagen meget stærk frem. Paa Rigsdagens Samling 1923—24 fremkom daværende Trafikminister Slesbager med Forslag om Bygning af en Jernbanebro. Forslaget mødte stor Modstand.

Ved Rigsdagssamlingen 1926—27 forelagdes da et nyt Forslag, hvor Jernbanebroen var udvidet med en ca. 6 m bred Kørebane og en ca. 2,25 m bred Spadseresti eller Portov. Sidsnævnte anbragtes udvendig paa Konsoller paa Broens ene Side.

Den 16. Juli 1927 ophøjedes Forslaget til Lov og i Henhold til denne Lov fremkom Lillebælts-Broen, — et af vor Tids største Ingeniørarbejder, og vel ogsaa i denne Forbindelse en af Danmarks største Turistattraktioner.

Snoghøj 1864

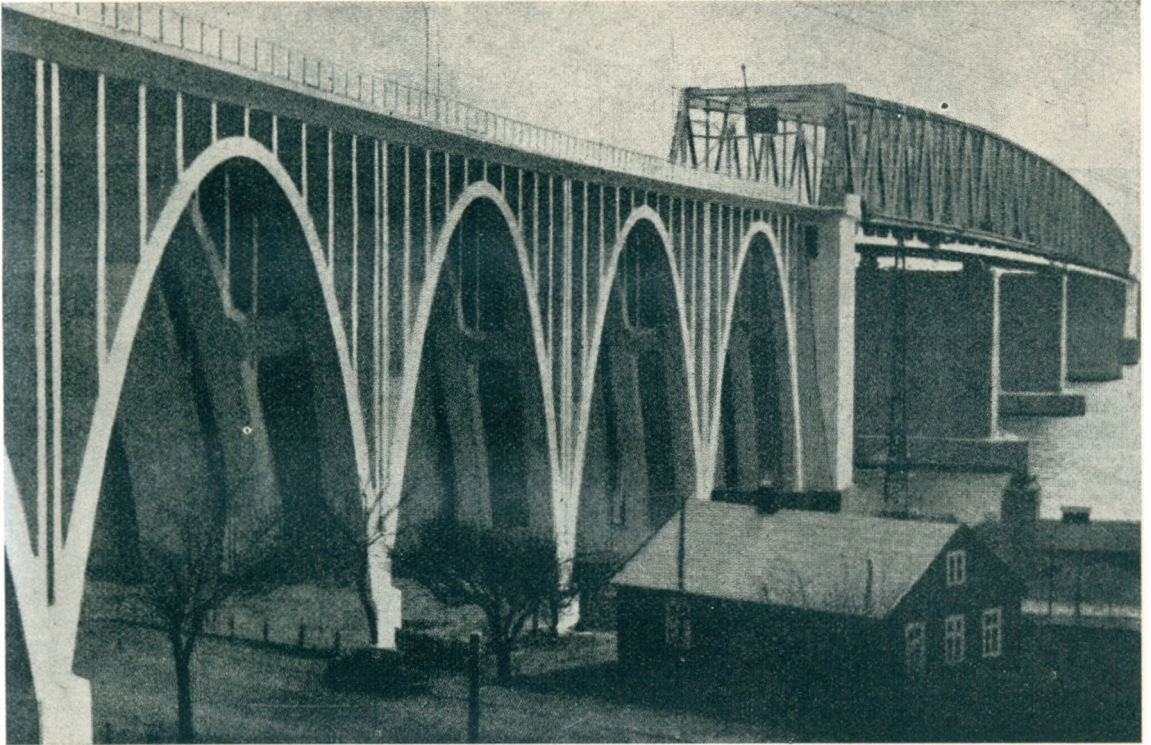
Lillebælts-Broen er bygget som Højbro. Dens samlede Længde er, naar Landbuerne medregnes, ca. 1178 m.

Højbroen ligger 33 m over Vandet. Paa Strækningen fra Kyst til Kyst — 825 m — er den bygget som Staalbro, understøttet af 2 Landpiller, en paa Fynssiden og en paa Jyllandssiden. Endvidere er der 4 Strømpiller, anbragt paa

Vanddybde, varierende fra 23 til 30 m. Den største Aabning findes i Bromidten og er 220 m. Nabofagene maaler 165 m. og de to Brofag nærmest Kysten maaler 137,5 m.

De kolossale Jorddæmninger, paa henholdsvis Fyns og Jyllands Sider, er ikke ført helt ud til Landpillerne, men er her erstattet af Jernbetonbuer.

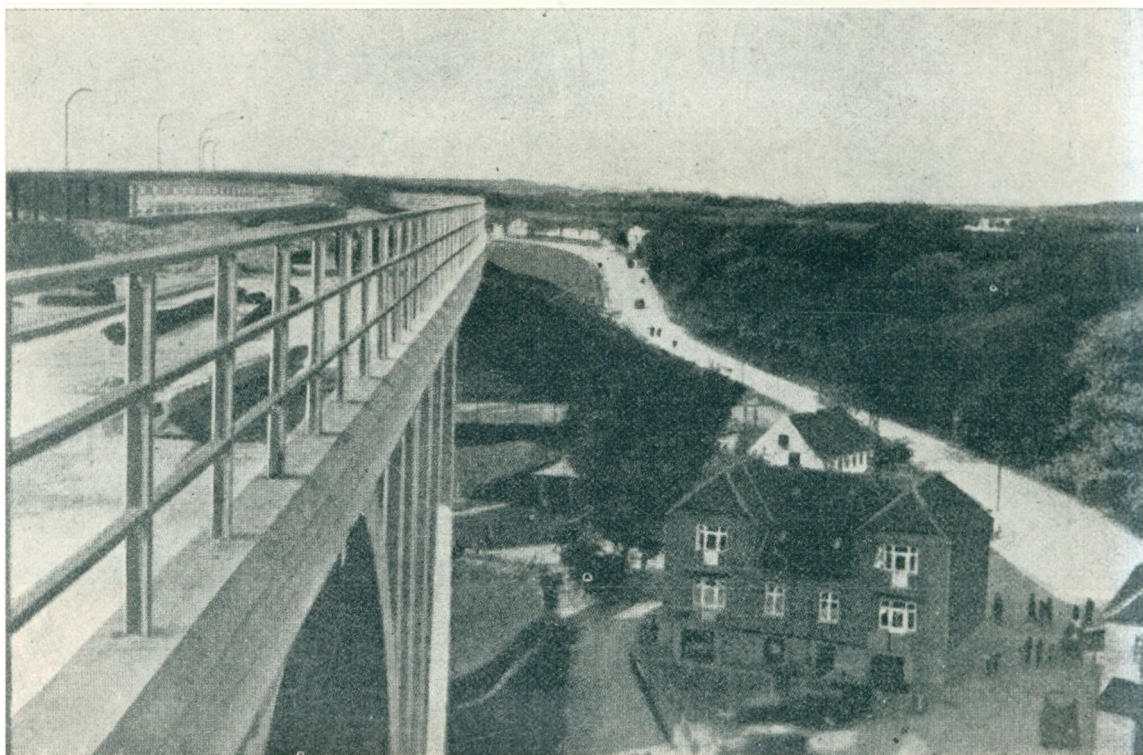

Paa Fyns Side er 3 saadanne Buer med en samlet Længde paa ca. 140 m. og paa Jyllands Side er 5 Buer, med en samlet Længde paa 215 m.

Brokonsortiet, der byggede Broen, bestod af: Monberg & Thomsen, København, Grün & Bilfinger, Mannheim, F. Krupp, Rheinhausen, Louis Eilers, Hannover.

Arbejdet paabegyndtes Foraaret 1929 og i Maj 1935 stod den færdig til den højtidelige Indvielse.

Lillebælts Broen kostede 24 Mill. Kr.

Parti fra Lillebælts Broen.